

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ДУБОВИК ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

Прим.№1

УДК 373.2.091.2:331.548](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОФЕСІЇ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ

012 – Дошкільна освіта

01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

 Юлія ДУБОВИК

Науковий керівник

Гнізділова Олена Анатоліївна,
доктор педагогічних наук, професор

Полтава – 2023

АНОТАЦІЯ

Дубовик Ю.О. Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. – Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Полтава, 2023.

Наукова робота присвячена вивченню особливостей формування у дітей дошкільного віку уявлень про професійну діяльність дорослих.

Стрімкий розвиток техніки та посилення тенденцій глобалізації світової економіки зумовили суттєві зміни в організації виробництва товарів і надання послуг, що призвело до створення інших сфер діяльності та трансформацію тих, що існують. На сучасному етапі праця характеризується появою нових професій, а також зміною змісту функціональних обов'язків людей. Зважаючи на це виникає потреба формування такого покоління працівників, які б могли конкурувати на модернізованому ринку праці. Ця робота набуде більшої ефективності якщо її розпочати в період дитинства.

Важливим осередком розвитку дитини є дошкільний заклад, адже в ньому вона не тільки інтелектуально розвивається, а й отримує необхідний багаж соціальних зав'язків, набуває соціальної компетенції. У закладі дошкільної освіти в дітей формується сумлінне ставлення до праці, розвивається інтерес до найпоширеніших професій, під час занять та прогулянок вони проявляють радість і задоволення від трудових зусиль. А отримані знання й ціннісне ставлення до праці дорослих нададуть можливість дітям у дорослому житті приймати правильні професійні рішення. Доцільно організована профорієнтаційна робота допоможе поступово формувати в дошкільника готовність самостійно планувати, аналізувати та здійснювати свій шлях професійного розвитку.

У вступі обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, доцільність її розв'язання; відбито зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами дослідницької роботи; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет,

сформульовано гіпотезу, методичні та теоретичні основи, схарактеризовано методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичну і практичну значущість отриманих результатів, представлено обґрунтування особистого внеску здобувача в публікаціях, підготовлених у співавторстві, наведено інформацію щодо апробації основних висновків і результатів дослідження, кількості й видів публікацій автора та структури й обсягу дисертації.

У першому розділі «Трудове виховання дітей дошкільного віку як історико - педагогічна проблема» на основі аналізу вітчизняної і закордонної науково - педагогічної літератури здійснено генезис проблеми трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній теорії й практиці, визначено ступінь розробленості проблеми ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями та працею дорослих.

На основі системного аналізу наукових надбань, з'ясовано що в розробці теорії трудового виховання дошкільників у період радянських часів педагоги у своїх дослідженнях зверталися до виховних можливостей дитячої праці, формування моральних якостей під впливом різних видів трудової діяльності, а також методики керівництва дитячою працею. Виявлено, що тривалий період трудова діяльність розглядалася як морально-освітній фактор розвитку нового покоління, а працелюбність як важлива моральна риса особистості. З'ясовано, що в останні роки в теоретичних дослідженнях простежується спад інтересу до питань трудового виховання дітей. Дослідження вчених спрямовані на вивчення закономірностей побудови педагогічного процесу з метою цілісного впливу на трудовий розвиток дітей, формування уявлень про працю та професії дорослих, розвиток базових якостей в трудовій діяльності дітей, встановлення місця трудового виховання в умовах пошуку нових підходів організації навчально-виховного процесу в ЗДО. Окреслено термінологічне поле вивчення проблеми ознайомлення дітей з професіями дорослих. Надано авторські трактування дефініцій «ознайомлення дітей з професіями» і «профорієнтація дошкільників».

Проаналізовано нормативні документи, що регламентують зміст формування уявлень у дошкільників про працю дорослих, а саме «Базовий компонент дошкільної освіти», комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник», освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку, освітні програми «Дитина в дошкільні роки» і «Дитина», програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля» й «Я у Світі», комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів «Світ дитинства». З'ясовано, що в більшості з них автори звертаються до професій, які за останні роки можуть змінитися, чи взагалі зникнути, а сучасні професії недостатньо розкрито в змісті більшості програм.

Отже, розробка проблеми ознайомлення дітей з професіями та працею дорослих займає одну із важливих позицій в системі формування гармонійно розвиненої особистості, а її актуальність підтверджується наявністю широкого спектра напрямів наукових розвідок.

У другому розділі «Обґрунтування технології поглиблення уявлень у дошкільників про професії» представлено результати пілотажного дослідження обізнаності дітей з професіями. Експеримент засвідчив наявність у дітей старшого дошкільного віку поверхневих знань про професійну діяльність дорослих. Із загальної кількості дошкільників, які взяли участь у дослідженні (108 д.), лише 15,7% продемонстрували високий рівень обізнаності з професіями, 48,2% середній і 36,1% низький рівень. Дошкільники виявили недостатню обізнаність з спортивними, мистецькими, робітничими, військовими, медичними професіями. Досліджено обізнаність дітей з сучасними професіями.

Обґрунтовано технологію формування у дітей дошкільного віку уявлень про професії. Авторська технологія містить цільовий, змістовно-технологічний та діагностично - результативний блоки. Метою реалізації технології визначено – формування у дітей дошкільного віку ґрунтовних уявлень про професійну діяльність дорослих, розвиток інтересу до світу

професій та бажання виконувати трудову діяльність, виховання поваги до праці інших. Концептуальну основу технології склали принципи: системності, цілісності, послідовності, гуманізму, гендерної рівності, творчого підходу до розвитку особистості. Для її реалізації було визначено компоненти: когнітивно, мотиваційно, діяльнісний. Обґрунтовані педагогічні умови, за яких найефективніше здійснюватиметься ознайомлення дошкільників з професіями: 1) оновлення змісту ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, підбор ефективних засобів і методів формування уявлень дітей про професійну діяльність; 2) застосування принципу гендерної рівності в процесі знайомства дітей з працею людей; 3) налагодження конструктивної партнерської батьківсько-виховательської взаємодії.

Визначено критерії сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність дорослих: когнітивно-знаннєвий, мотиваційно-ціннісний, діялісно-поведінковий. За виявленими критеріями та показниками було визначено рівні сформованості уявлень про професійну діяльність дорослих: високий, середній, низький.

У третьому розділі «Експериментальна перевірка ефективності педагогічної технології поглиблення уявлень у дошкільників про професії» розкриваються загальні питання організації та зміст проведення педагогічного експерименту з перевірки ефективності розробленої технології поглиблення уявлень у дошкільників про професії.

Дослідно-експериментальна перевірка ефективності технології поглиблення уявлень у дошкільників про професії в освітньому процесі здійснювалася впродовж 2019-2021 н.р. на базі шести закладів дошкільної освіти Полтавської і Херсонської областей із дітьми старшого дошкільного віку. Ефективному здійсненню педагогічної діяльності та відстеженню отриманих результатів сприяв кількісний склад вибірки з 397 дітей від 5 до 7 років експериментальних (225 осіб) і контрольних (172 осіб) груп.

Констатувальний експеримент із визначення вхідних рівнів сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професійну

діяльність дорослих в умовах традиційного освітнього процесу у закладі дошкільної освіти за когнітивно-знаннєвим, мотиваційно-ціннісним, діяльнісно-поведінковим критеріями виявив, що у дітей ЕГ і КГ переважав середній та низький рівень обізнаності з професійною діяльністю дорослих, що викликало потребу в пошуку шляхів розв'язання цієї проблеми.

Практична реалізація розробленої технології здійснювалася під час формульовального педагогічного експерименту на засадах її поетапного впровадження таких педагогічних умов: 1) оновлення змісту ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, підборі ефективних засобів і методів формування уявлень дітей про професійну діяльність; 2) застосування принципу гендерної рівності в процесі ознайомлення дітей з працею людей; 3) цілеспрямована і конструктивна взаємодія педагогів з сім'єю у процесі ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих. Для її реалізації було визначено компоненти: когнітивний, мотиваційний, діяльнісний.

Втілюючи когнітивний компонент було розроблено комплекс демонстраційних картин та дидактичних ігор, підібрано фрагменти з мультфільмів, які б містили змістовну інформацію про представників різних професій, їх трудові дії, знаряддя та результати праці, місце роботи. Реалізуючи мотиваційний компонент було здійснено добір колекції мультфільмів, в яких особлива увага зверталася на важливість трудової діяльності як для суспільства, так і самого героя, розповідалося про якості, якими мають бути наділені працівники певної професії та можливості, які вони отримують саме від цього виду професійної діяльності. Діяльнісний компонент включав контент дидактичних ігор, комп'ютерних вправ, сюжетно-рольових ігор, які були спрямовані на закріплення уявлень дітей про професії, виявлення інтересів та вподобань дошкільників до певних професій. Для ознайомлення дітей з професіями, що виникають на новому ринку праці, нами вперше було розроблено книгу-вімельбух «Калейдоскоп професій», контент дидактичних ігор і комп'ютерних вправ.

Контрольний етап педагогічного експерименту виявив динамічно позитивні зміни сформованості у старших дошкільників уявлень про професії, що засвідчило позитивну динаміку в дітей ЕГ, на відміну від контрольної. 41,6% дітей ЕГ досягли високого рівня обізнаності з професійною діяльністю, що на 16,1% більше за результати на констатувальному етапі дослідження; показники низького рівня знизилися на 22,6%. Водночас у КГ зміни в кількості дошкільників з високим рівнем обізнаності були мінімальними (+2,9 %).

Статистичний аналіз результатів контрольного експерименту за методом χ^2 (критерієм згоди Пірсона) виявив істотну значущість отриманих експериментальних даних та доцільність впровадження технології поглиблення уявлень у дошкільників про професії в освітній процес закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: трудове виховання, ознайомлення дітей з працею дорослих, формування уявлень про професії, профорієнтація дошкільників, педагогічна взаємодія, співпраця, діти дошкільного віку, розвивальне середовище, заклад дошкільної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Лукашова Ю., Гнізділова О. Проблема трудового виховання дітей дошкільного віку в історико-педагогічній ретроспективі. *Педагогічні науки*. 2019. № 74. С. 94–98.
2. Гнізділова О., Лукашова Ю. Використання мультфільмів у процесі ранньої профорієнтації дошкільників. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020. № 1 (99). С. 214–225.
3. Гнізділова О., Лукашова Ю. Використання дидактичних ігор у процесі профорієнтації дошкільників. *Педагогічні науки*. 2020. № 75–76. С. 3–7.
4. Гнізділова О., Лукашова Ю. Виховний потенціал сучасної дитячої літератури у процесі професійної орієнтації дошкільників. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки*. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2020. Вип. 49. С. 15–23.
5. Дубовик Ю. Педагогічні умови поглиблення уявлень дошкільників про професійну діяльність дорослих. *Педагогічні науки*. № 78. 2021. С. 53–56.

Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях

6. Lukashova Y. Preschoolers' career guidance by means of didactic games. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*. Praha. 2020. № 5(66). P. 67–73.
7. Hnizdilova O., Lukashova Y., Bursova S., Yudina N., Hryshko O. Experimental study of the older preschool children's vocabulary development while acquainting with professions. *Estudo experimental do desenvolvimento vocabulário de crianças pré-escolares idosas ao conhecer profissões*. Araraquara. 2021. Vol. 25(3). P. 1799–1812.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Лукашова Ю. О. Реалізація принципу гендерної рівності у процесі формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії дорослих. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі* : зб. наук. пр. / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. Полтава : Цьома С. П., 2019. Вип. 3. С. 111–117.

9. Лукашова Ю. О. Застосування дидактичних ігор у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями. *Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід* : зб. матеріалів І всеукр. Інтернет-конф. викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Маріуполь, 27 листоп. 2020 р. / Маріупольський держ. ун-т ; за заг. ред.: О. Г. Брежневої, С. І. Макаренко. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 132–136.

10. Лукашова Ю. О. Застосування комп'ютерних ігор в процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями. *Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (10 – 12 червня 2021 року, Волинський національний університет імені Лесі Українки)*. Київ ; Волинь, 2021. С. 45–49.

11. Дубовик Ю. О. Калейдоскоп професій. Використання комп'ютерних ігор у процесі ознайомлення дошкільників з професіями : методичний посібник. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. 33 с.

12. Дубовик Ю. О. Застосування віммельбухів в процесі ознайомлення дошкільників з професійною діяльністю дорослих. *Наукова освіта: традиція і сучасність* : матеріали міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 28 жовт. 2021 р.). Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 52–55.

13. Гнізділова О. А., Дубовик Ю. О. Використання прийомів мнемотехніки у процесі профорієнтації дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі* : зб. наук. пр. / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. Вип. 6. С. 4–8.

14. Дубовик Ю. О. Формування у дітей дошкільного віку уявлень про ремісничі професії. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі*: зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. Полтава : Цьома С. П., 2021. Вип. 5. С. 47–53.

15. Гнізділова, О., Дубовик, Ю. Формування у дошкільнят уявлень про «мужні» професії. *Дошкільна освіта: світові тенденції*. 2022. № 1. С. 92–108.

16. Дубовик Ю. Неймовірний світ професій. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 46 с.

ABSTRACT

Dubovyk Yu. O. Formation of preschool children's ideas about professions. – Qualifying scientific paper on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 012 Preschool education. – Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Poltava, 2023.

The scientific paper is devoted to the study of the peculiarities of the formation of preschool children's ideas about adults' professional activities.

The rapid development of technology and the strengthening of globalization trends in the world economy led to significant changes in the organization of goods production and services provision. It has led to the creation of other spheres of activity and the transformation of existing ones. At the current stage, labor is characterized by the appearance of new professions, as well as a change in the content of people's functional duties. Considering this, there is a need to form a generation of workers who could compete in the modernized labor market. This work will become more effective if it starts in childhood.

An essential center of a child's development is a preschool institution because the child not only develops intellectually but also receives the necessary baggage of social relationships, and acquires social competence. In a preschool educational institution, children develop a conscientious attitude to labor, develop an interest in the most common professions, and during classes and walks, they show joy and

satisfaction from labor efforts. And the acquired knowledge and valuable attitude to the adults' labor will enable children to make the right professional decisions in adulthood. Properly organized career guidance work will help to gradually form a preschooler's readiness to independently plan, analyze and implement his path of professional development.

The introduction substantiates the relevance of the research issue and the expediency of its solution; the connection of work with scientific programs, plans, and topics of research is reflected; the aim, objectives, object, and subject are determined, the hypothesis, methodological and theoretical foundations are formulated, research methods are characterized; the scientific novelty, the theoretical and practical significance of the obtained results are revealed, the justification of the author's personal contribution in the publications prepared in co-authorship is presented, information is provided regarding the approval of the main conclusions and results of the research, the number and types of the author's publications, and the structure and scope of the dissertation.

In the first chapter "Preschool children's labor education as a historical and pedagogical issue" based on the analysis of Ukrainian and foreign scientific and pedagogical literature, the genesis of the issue of preschool children's labor education in pedagogical theory and practice has been carried out; the degree of development of the issue of acquainting preschool children with professions and the adults' labor is defined.

Based on a systematic analysis of scientific assets, it has been found that in the development of the theory of preschoolers' labor education during the Soviet era, scholars in their research addressed the educational possibilities of child labor, the formation of moral qualities under the influence of various types of labor, as well as the methods of managing child labor. It was found that for a long period, labor activity was considered a moral and educational factor in the development of the new generation, and industriousness was a significant moral trait of the individual. It has been found that there has been a decline in interest in issues of children's labor education in theoretical studies recently. Research by scientists is aimed at studying

the regularities of the construction of the pedagogical process to have a holistic effect on children's labor development, the formation of ideas about the adults' labor and professions, the development of key qualities during children's labor activity, the establishment of the place of labor education in the conditions of the search for new approaches to the organization of the educational and upbringing process in a preschool educational institution. The terminological field of studying the issue of acquainting children with adult professions is outlined. The author's interpretations of the definitions "acquainting children with professions" and "career guidance for preschoolers" are provided.

The documents regulating the content of the formation of preschoolers' ideas about adults' labor, namely the "Basic Component of Preschool Education", the complex program of development, training, and education of preschool children "A Sunflower", the educational program "A Confident Start" for older preschool children, educational programs "A Child in Preschool Years" and "A Child", preschool development programs "Ukrainian Preschool" and "I in the World", complex educational program for preschool educational institutions "The World of Childhood" have been analyzed. It has been found that their authors refer to professions that may change or even disappear in recent years. Modern professions are not sufficiently disclosed in the content of most programs.

Therefore, the development of the issue of acquainting children with the professions and adults' labor occupies one of the crucial positions in the system of forming a harmoniously developed personality. Its relevance is confirmed by the presence of a wide range of scientific research directions.

The second chapter "Justification of the technology of deepening preschoolers' ideas about professions" presents the results of a pilot study of children's knowledge about professions. The experiment has proved that older preschool children have superficial knowledge about adults' professional activities. Of the total number of preschoolers who participated in the study (108), only 15.7% demonstrated a high level of knowledge about professions, 48.2% an average level, and 36.1% a low level. Preschoolers showed insufficient knowledge about sports,

art, work, military, and medical professions. Children's knowledge of modern professions was investigated.

The technology of the formation of preschool children's ideas about professions is substantiated. The author's technology contains the target, content-technological, and diagnostic-result blocks. The aim of implementing the technology is defined as the formation of preschool children's thorough ideas about adults' professional activities, the development of interest in the world of professions and the desire to perform labor activities, and the education of respect for the labor of others. The conceptual basis of the technology has been made up of the following principles: systematicity, integrity, consistency, humanism, gender equality, and a creative approach to personality development. For its implementation, the following components have been determined: cognitive, motivational, and operational. Pedagogical conditions of preschoolers' acquaintance with professions have been reasoned. They are the following: 1) updating the content of acquainting preschool children with professions, selection of effective means and methods of forming children's ideas about the professional activity; 2) application of the principle of gender equality in the process of introducing children to human labor; 3) establishment of a constructive partnership between parents and educators.

The criteria for the formation of older preschool children's ideas about professional adults' activity are determined: cognitive-knowledge, motivational-value, and activity-behavioral. According to the identified criteria and indicators, the levels of formation of ideas about adults' professional activity have been determined: high, medium, and low.

In the third chapter "Experimental verification of the effectiveness of the pedagogical technology of deepening preschoolers' ideas about professions" the general issues of the organization and the content of the pedagogical experiment to verify the effectiveness of the developed technology of deepening preschoolers' ideas about professions are disclosed.

Research-experimental verification of the effectiveness of the technology in deepening preschoolers' ideas about professions in the educational process was

carried out during 2019-2021 based on six preschool educational institutions in Poltava and Kherson regions with children of older preschool age. The quantitative composition of the sample of 397 children from 5 to 7 years old of the experimental (225 people) and control (172 people) groups contributed to the effective implementation of pedagogical activities and monitoring of the obtained results.

An ascertainment experiment to determine the initial levels of the formation of older preschool children's ideas about adults' professional activity in the conditions of the traditional educational process in a preschool educational institution according to cognitive-knowledge, motivational-value, activity-behavioral criteria revealed that the average and low level of knowledge about adults' professional activities dominated in EG and CG children. It caused the need to find ways to solve this problem.

The practical implementation of the developed technology was carried out during a formative pedagogical experiment based on its phased implementation of the following pedagogical conditions: 1) updating the content of acquainting preschool children with professions, selecting effective means and methods of forming children's ideas about the professional activity; 2) application of the principle of gender equality in the process of introducing children to human labor; 3) purposeful and constructive interaction of educators with the family in the process of acquainting children with adults' professional activities. For its implementation, the following components were determined: cognitive, motivational, and activity.

Embodying the cognitive component, a complex of demonstration pictures and didactic games was developed, and cartoon fragments were selected, which would contain meaningful information about representatives of various professions, their labor actions, tools, work results, and the place of work. Implementing the motivational component, a collection of cartoons was selected, in which specific attention was paid to the importance of labor for society and the hero himself, the qualities that employees of a certain profession should be endowed with, and the opportunities they would receive from this type of professional activity.

The activity component included the content of didactic games, computer exercises, and story role-playing games, which were aimed at consolidating children's ideas about professions and identifying preschoolers' interests and preferences for certain professions. To introduce children to the professions emerging in the new labor market, we first developed the wimmelbook "Kaleidoscope of Professions", the content of didactic games and computer exercises. The control stage of the pedagogical experiment revealed dynamically positive changes in the formation of older preschoolers' ideas about professions, which testified to positive dynamics in EG children, in contrast to the control stage. 41.6% of EG children achieved a high level of knowledge about professional activities, which was 16.1% more than the results at the ascertainment stage of the study; low-level indicators decreased by 22.6%. At the same time, in CG, changes in the number of preschoolers with a high level of knowledge were minimal (+2.9%).

Statistical analysis of the results of the control experiment using the χ^2 method (Pearson's agreement criterion) revealed the significance of the obtained experimental data and the feasibility of introducing the technology of deepening preschoolers' ideas about professions into the educational process of the preschool educational institution.

Keywords: labor education, an acquaintance of children to the work of adults, formation of ideas about professions, career guidance of preschoolers, pedagogical interaction, cooperation, children of preschool age, developmental environment, institution of preschool education.

**LIST OF PUBLISHED WORKS ON THE THEME OF THE
DISSERTATION**

Articles in scientific and professional publications of Ukraine

1. Lukashova Yu., Hnizdilova O. Problema trudovoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku v istoryko-pedahohichnii retrospektyvi [The issue of preschool children's labor education in historical and pedagogical retrospect]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical Sciences]*. 2019. № 74. S. 94–98.
2. Hnizdilova O., Lukashova Yu. Vykorystannia multfilmiv u protsesi rannoi proforiientatsii doshkilnykiv [The use of cartoons in the process of preschoolers' early career guidance]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu [Humanization of the Educational Process]*. 2020. № 1 (99). S. 214–225.
3. Hnizdilova O., Lukashova Yu. Vykorystannia dydaktychnykh ihor u protsesi proforiientatsii doshkilnykiv [The use of didactic games in the process of preschoolers' career guidance]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical Sciences]*. 2020. № 75–76. S. 3–7.
4. Hnizdilova O., Lukashova Yu. Vykhovnyi potentsial suchasnoi dytiachoi literatury u protsesi profesiinoi oriiientatsii doshkilnykiv [The educational potential of modern children's literature in the process of preschoolers' career guidance]. *Naukovyi visnyk Izmailskoho derzhavnogo humanitarnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky [Scientific Bulletin of the Izmail State Humanitarian University. Series: Pedagogical sciences]*. Izmail : RVV IDHU, 2020. Vyp. 49. S. 15–23.
5. Dubovyk Yu. Pedahohichni umovy pohlyblennia uiavlennia doshkilnykiv pro profesiinu diialnist doroslykh [Pedagogical conditions for deepening preschoolers' ideas about adults' professional activities]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical Sciences]*. № 78. 2021. S. 53–56.

Articles in foreign scientific periodicals

6. Lukashova Y. Preschoolers' career guidance by means of didactic games. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*. Praha. 2020. № 5(66). P. 67–73.

7. Hnizdilova O., Lukashova Y., Bursova S., Yudina N., Hryshko O. Experimental study of the older preschool children's vocabulary development while acquainting with professions. *Estudo experimental do desenvolvimento vocabulário de crianças pré-escolares idosas ao conhecer profissões*. Araraquara. 2021. Vol. 25(3). P. 1799–1812. DOI: 10.22633/rpge.v25iesp.3.15597.

Scientific papers certifying the approval of the dissertation materials

8. Lukashova Yu. O. Realizatsiia pryntsypu hendernoi rivnosti u protsesi formuvannia uiavlen u ditei doshkilnoho viku pro profesii doroslykh [Implementation of the gender equality principle in the process of forming preschool children's ideas about adults' professions]. *Doshkilna osvita u suchasnomu sotsiokulturnomu prostori Preschool Education in the Modern Socio-Cultural Space* : zb. nauk. pr. / za zah. red. O. A. Hnizdilovoi, vidpov. red. N. V. Kovalevska. Poltava : Tsoma S. P., 2019. Vyp. 3. S. 111–117.

9. Lukashova Yu. O. Zastosuvannia dydaktychnykh ihor u protsesi oznaiomlennia ditei doshkilnoho viku z profesiiamy [The use of didactic games in the process of acquainting preschool children with professions]. *Evoliutsiini protsesy v haluzi doshkilnoi osvity: innovatyka, dosiahnennia, perspektyvnyi dosvid [Evolutionary Processes in the Field of Preschool Education: Innovations, Achievements, Promising Experience]* : zb. materialiv I vseukr. Internet-konf. vykladachiv, studentiv, aspirantiv ta molodykh vchenykh, m. Mariupol, 27 lystop. 2020 r. / Mariupolskyi derzh. un-t ; za zah. red.: O. H. Brezhnievoi, S. I. Makarenko. Mariupol : MDU, 2020. S. 132–136.

10. Lukashova Yu. O. Zastosuvannia kompiuternykh ihor v protsesi oznaiomlennia ditei doshkilnoho viku z profesiiamy [The use of computer games in

the process of acquainting preschool children with professions]. *Materialy I Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (10 – 12 chervnia 2021 roku, Volynskiy natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky) [Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference (June 10-12, 2021, Lesya Ukrainka Volyn National University)]*. Kyiv ; Volyn, 2021. S. 45–49.

11. Dubovyk Yu. O. Kaleidoskop profesii. Vykorystannia kompiuternykh ihor u protsesi oznaiomlennia doshkilnykiv z profesiiami : metodychnyi posibnyk [A kaleidoscope of professions. The use of computer games in the process of acquainting preschoolers with professions: a methodical guide]. Poltava : PNPV imeni V. H. Korolenka, 2021. 33 s.

12. Dubovyk Yu. O. Zastosuvannia vimmelbukhiv v protsesi oznaiomlennia doshkilnykiv z profesiinoiu diialnistiu doroslykh [The use of *Wimmelbooks* in the process of acquainting preschoolers with adults' professional activities]. *Naukova osvita: tradytsiia i suchasnist [Scientific Education: Tradition and Modernity]* : materialy mizhnar. nauk.-prakt. onlain-konf. (Kyiv, 28 zhovt. 2021 r.). Kyiv : In-t obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 2021. S. 52–55.

13. Hnizdilova O. A., Dubovyk Yu. O. Vykorystannia pryiomiv mnemotekhniky u protsesi pororiientatsii ditei doshkilnoho viku [The usage of mnemonic techniques in the process of preschool children's career guidance]. *Doshkilna osvita u suchasnomu sotsiokulturnomu prostori* : zb. nauk. pr. / za zah. red. O. A. Hnizdilovoi, vidpov. red. N. V. Kovalevska. Poltava : PNPV imeni V.H. Korolenka, 2022. Vyp. 6. S. 4–8.

14. Dubovyk Yu. O. Formuvannia u ditei doshkilnoho viku uiavlen pro remisnychi profesii [Formation of preschool children's ideas about craft professions]. *Doshkilna osvita u suchasnomu sotsiokulturnomu prostori [Preschool Education in the Modern Socio-Cultural Space]* : zb. nauk. prats / za zah. red. O. A. Hnizdilovoi, vidpov. red. N. V. Kovalevska. Poltava : Tsoma S. P., 2021. Vyp. 5. S. 47–53.

15. Hnizdilova, O., Dubovyk, Yu. Formuvannia u doshkilniat uiavlen pro «muzhni» profesii [The formation of preschoolers' ideas about “male” professions].

Doshkilna osvita: svitovi tendentsii [Preschool Education: Global Trends]. 2022. № 1. S. 92–108.

16. Dubovyk Yu. Neimovirnyi svit profesii [An incredible world of professions]. Poltava : PNPU imeni V. H. Korolenka, 2023. 46 s.

ЗМІСТ

ВСТУП	22
РОЗДІЛ 1. ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	32
1.1 Теорія трудового виховання дітей в історичній ретроспективі.....	32
1.2 Термінологічний аналіз педагогічної сутності основних категорій і понять з означеної проблеми	40
1.3 Зміст роботи з дітьми старшого дошкільного віку з ознайомлення з працею дорослих	54
Висновки до першого розділу.....	62
РОЗДІЛ 2. ОБҐРУНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПОГЛИБЛЕННЯ УЯВЛЕНЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО ПРОФЕСІЇ	65
2.1 Результати моніторингу обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями	65
2.2 Сутність і характеристика технології поглиблення уявлень у дошкільників про професії.....	72
Висновки до другого розділу	117
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПОГЛИБЛЕННЯ УЯВЛЕНЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО ПРОФЕСІЇ	120
3.1 Діагностика сформованості у дошкільників уявлень про професійну діяльність дорослих	120
3.2 Експериментальна перевірка доцільності впровадження технології поглиблення уявлень про професії у дошкільників	140
3.3 Результати експериментальної роботи.....	180
Висновки до третього розділу	194
ВИСНОВКИ	197
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	201
ДОДАТКИ	221

Перелік умовних скорочень

ТПУДП – технологія поглиблення уявлень у дітей про професії

БКДО – Базовий компонент дошкільної освіти

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ЕГ – експериментальна група

КГ – контрольна група

ВСТУП

Актуальність проблеми. В умовах посилення тенденцій глобалізації світової економіки та підвищення конкуренції в економічному просторі, питання ефективної підготовки та використання людського потенціалу набуває для суспільства першочергового значення. Аналіз економічної літератури засвідчує думку вчених про те, що надзвичайно стрімкий розвиток техніки та інформаційно-комунікаційних технологій обумовлює необхідність формування нових компетенцій, а відповідно і нових професій.

Професії, які на сучасному етапі є вагомими для існування суспільства, можуть набути іншого значення, чи взагалі зникнути, здобудуть іншого змісту і функціональні обов'язки людей. Автори інформаційного довідника «Професії майбутнього для України» (2017) звертають увагу на те, що нині у світі налічують більш як 50 тис. професій, ця кількість швидко зростає. Вважається, що протягом 10 років зникне близько 5 тис. і з'явиться майже стільки ж нових. У довіднику зазначається, що передбачити, які професії та спеціальності виникнуть, скажімо, через два-три десятиріччя, – вкрай складно. Водночас розвиток технологій і матеріалів обумовлює виникнення нових виробничих функцій, які дозволяють прогнозувати зміну на інші види діяльності, появу невідомих раніше вимог до людини як мети і чинника цивілізаційного поступу. Зважаючи на це, виникає потреба формування такого покоління працівників, які б могли конкурувати на модернізованому ринку праці.

В українських освітніх реаліях здійснюється реформування дошкільної освіти відповідно до нормативно-правових документів (Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту»; Державного стандарту дошкільної освіти «Базового компонента дошкільної освіти»). Серед завдань, поставлених нині перед освітньою системою України, визначного значення набула професійна орієнтація дітей та формування уявлень про професійну діяльність працівників різних сфер професійної діяльності. Ця робота набуде більшої ефективності, якщо її розпочати в період дитинства. Попри те, що

дошкільники ще далекі від вибору професії, отримані в дошкільному віці знання й сформоване ціннісне ставлення до праці дорослих, нададуть можливість дітям у дорослому житті приймати правильні професійні рішення.

Питання трудового виховання дітей знайшло своє відображення в історії вітчизняної педагогіки. Зокрема, проблемою виховання у дітей працелюбності займалися П. Блонський, А. Макаренко, В. Сухомлинський, Є. Тихеева, С. Шацький. Над розробкою трудового виховання дітей у дошкільних установах працювали Т. Введенська, Р. Жуковська, Д. Менджерицька, Є. Радіна, О. Усова, Т. Цвеліх. Значення гри в трудовому вихованні дітей вивчали Л. Климакова, І. Лаунер, В. Нечаєва. Розвиток моральних якостей у трудовій діяльності досліджували М. Богданова, Р. Буре, В. Логінова, Т. Поніманська. Виховання любові та поваги до праці відображено у роботах Г. Годінової, Т. Маркової, Я. Неверович, Л. Образцової. Організацію спільної трудової діяльності дітей розглядали В. Павленчик, Ю. Приходько, Л. Шашкова. Питання ознайомлення дітей з працею дорослих висвітлено в працях Л. Артемової, Н. Бойченко, С. Галайди, С. Котлярової, Н. Крилової, Т. Макеевої. Розробкою методики ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями в світлі радянської ідеології займалися А. Булак, В. Глотова, В. Сафонова, Д. Сергеева. Сучасними розвідками проблеми формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії займаються О. Гнізділова, Л. Зеленська, Н. Ковалевська, О. Козлюк, С. Лозинська, Л. Пісоцька, Л. Семеновська, Н. Сулаєва та інші.

Теоретичним підґрунтям для розв'язання означеної проблеми стали праці: З. Борисової та її учнів (Г. Беленької, М. Машовець). Сфера інтересів Зої Назарівни охоплює різні теми трудового виховання, зокрема залучення дітей до чергувань як ефективної форми трудової діяльності. Г. Беленька у своєму дисертаційному дослідженні, написаному під керівництвом З. Борисової, звертається до питання виховання елементів культури праці у дітей старшого дошкільного віку. Дисертаційна робота М. Машовець

присвячена розгляду педагогічних умов наступності у трудовому вихованні дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Дисертаційні праці сучасних педагогів Є. Антипіна «Ідеї трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці (кінець XIX – 30-ті роки XX століття)», Т. Єськової «Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917 – 1941 рр.)», О. Літченко «Ідеї трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі (50–80-ті роки XX століття)», С. Лозинської «Формування елементарних трудових навичок у дітей дошкільного віку в Україні (1918 - 1939 рр.)» зосередженні навколо ідей трудового виховання в різні історичні періоди його розвитку.

Значна кількість наукових праць з досліджуваної проблеми є свідченням підвищеного наукового інтересу до її певних важливих аспектів і значущості питання в цілому. Однак на сьогодні немає цілісного дослідження, у якому б розкривався зміст і система ознайомлення дітей дошкільного віку з новими професіями. Водночас у науковій галузі тривалий час зберігається низка суперечностей, що об'єктивно наявні в сучасній науково-педагогічній теорії й практиці, зокрема між:

- визнанням провідної ролі праці у вихованні нового покоління та сучасним станом виховання поваги до праці у дітей дошкільного віку;

- зростанням популярності ознайомлення дітей з професіями та недостатнім рівнем наукового визначення його місця в сучасному освітньому процесі ЗДО;

- важливістю формування уявлень дітей про професії, як ефективного чинника для професійного самовизначення дитини в майбутньому, та недостатньою розробкою науково-методичного супроводу для результативного їх впровадження;

- формуванням нової статеворольової парадигми суспільної свідомості та реальним станом готовності працівників закладів

дошкільної освіти до формування гендерної рівності при ознайомленні дітей з працею дорослих і світом професій.

Отже, соціально-педагогічна актуальність означеної проблеми, важливість наукового обґрунтування процесу ознайомлення дітей дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих, відсутність самостійного цілісного педагогічного дослідження, а також необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження: **«Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку».**

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація є складником науково-дослідної теми кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка «Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти» (державний реєстраційний номер 0117U003222). Тема дисертаційної роботи затверджена вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка протокол № 4 від 31.10.2019 року).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити авторську технологію поглиблення уявлень у дітей про професії.

Гіпотеза: ефективність формування уявлень про професії дорослих у дітей старшого дошкільного віку зростає за умови впровадження авторської технології поглиблення уявлень у дітей дошкільного віку про професії, яка передбачала реалізацію таких педагогічних умов:

- розробка та впровадження в освітній процес ЗДО оновленого змісту, методів і засобів формування уявлень про професії;
- запровадження принципу гендерної рівності під час організованої освітньої роботи у ЗДО з формування у дітей елементарних професійних уявлень;
- налагодження конструктивної партнерської батьківсько-виховательської взаємодії.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження:**

1. Визначити стан проблеми формування уявлень про професії та працю дорослих у дітей дошкільного віку в теорії та практиці дошкільної освіти.
2. Розкрити суть основних дефініцій дослідження та проаналізувати програмовий зміст ознайомлення дітей з професіями дорослих.
3. Теоретично обґрунтувати технологію поглиблення уявлень у дітей про професії.
4. Експериментально перевірити ефективність впровадження ТПУДП.

Об'єкт дослідження – процес формування уявлень про професії і працю дорослих у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – технологія поглиблення уявлень у дітей дошкільного віку про професії.

Методологічний концепт відображає взаємозв'язок та взаємодію різних підходів до проблеми реалізації ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями та працею дорослих: *особистісно орієнтований підхід* використовується при аналізі наявних знань та уявлень дітей про професії дорослих, їхнього суб'єктивного досвіду, мотивів, інтересів до професійної діяльності, індивідуально – психологічних особливостей; *системний підхід* забезпечує взаємодію педагогічних умов для формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку; *інтегрований підхід* дозволив об'єднати зміст формування уявлень про професії молодшої, середньої та старшої груп в єдину систему для забезпечення процесу поглиблення уявлень дітей старшого дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих; *особистісно-діяльнісний підхід* передбачає залучення дитини до цілеспрямованої активності, яку спонукають або зовнішні обставини, або стан потреби, що вимагає задоволення; *гендерний підхід* – спрямовувався на поглиблення уявлень дітей про розподіл праці й соціальних ролей з позицій статі; *гуманістичний підхід* використаний для

націлення вихователів на особистісний розвиток дошкільника, формування у цілісного прийняття дитини з її інтересами, рівнем розвитку та вміннями.

У процесі наукового пошуку застосовано низку **методів дослідження**, з поміж них: *теоретичні*: аналіз, конкретизація, синтез, систематизація джерел з метою формування наукового апарату, формулювання базових понять та вивчення ступеня розробленості проблеми ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями та працею дорослих; порівняння та узагальнення емпіричних даних для визначення й обґрунтування авторської технології збагачення уявлень у дітей про професії; моделювання – для розробки технології формування означеного феномену; *емпіричні*: анкетування, педагогічне спостереження, експертне оцінювання – для діагностики рівня сформованості знань про професії дорослих у дітей дошкільного віку; констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту для перевірки ефективності запропонованої технології збагачення уявлень у дошкільників про професії; методи математичної статистики – для обробки отриманих експериментальних даних, інтерпретації та визначення вірогідність результатів дослідження (критерій Пірсона χ^2).

Наукова новизна одержаних результатів полягатиме в тому, що *вперше*:

- теоретично *обґрунтовано і експериментально перевірено* ефективність авторської технології поглиблення уявлень про професії, що включала три компоненти (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний) і яка передбачала реалізацію педагогічних умов: розробка та впровадження у освітній процес ЗДО оновленого змісту, методів і засобів формування уявлень про професії; запровадження принципу гендерної рівності під час організованої освітньої роботи у ЗДО з формування у дітей елементарних професійних уявлень; налагодження конструктивної партнерської батьківсько - виховательської взаємодії;

- *розроблено* комплекс дидактичних засобів навчання, який забезпечуватиме ознайомлення дітей з працею і професіями дорослих; обґрунтовано критерії (когнітивно - знаннєвий, мотиваційно - цільовий, діяльнісно - поведінковий), їх

показники та рівні (високий, середній, низький) поглиблення уявлень у дітей про професії. Отримано свідоцтво про реєстрацію авторського права на методичний посібник «Калейдоскоп професій. Використання комп'ютерних ігор у процесі ознайомлення дошкільників з професіями» (№108293).

- *уточнено дефініції* «ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями», «профорієнтація дошкільників»;

- *конкретизовано* сутність понять «праця», «професія», «праця дорослих», «трудове виховання»;

- *подальшого розвитку* набули ретроспективні ідеї проблеми трудового виховання дітей дошкільного віку; підходи до оновлення змісту, методів і засобів ознайомлення дітей з працею і професіями дорослих.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та апробуванні авторської технології поглиблення уявлень дітей старшого дошкільного віку про професії, створенні науково педагогічного супроводу ознайомлення дітей з професіями. Представлені теоретичні та методичні матеріали дослідження нині застосовуються педагогами ЗДО та можуть бути використані у процесі викладання професійно - орієнтованих дисциплін, під час укладання навчальних планів, посібників, методичних комплексів для підготовки студентів зі спеціальності 012 «Дошкільна освіта». Розроблену за матеріалами дослідження навчальну дисципліну «Теорія і методика ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями» було запроваджено в навчальний процес психолого-педагогічного факультету кафедри дошкільної освіти шляхом обрання студентами заочної форми навчання, зазначеної дисципліни з переліку вибіркових компонентів освітньої програми.

Основні положення та результати дисертації **впроваджено** в освітній процес Полтавського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №36 «Школа здоров'я» Полтавської міської ради Полтавської області (довідка №87 від 29.07.2021 р.), Комунального закладу «Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №17 «Школа здоров'я» Полтавської міської ради Полтавської області (довідка №01-24/68 від 29.07.2021 р.), Комунального

закладу «Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №60 «Червона шапочка» Полтавської міської ради Полтавської області (довідка №01-24/88 від 29.07.2021 р.), Полтавського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №40 «Ромашка» Полтавської міської ради Полтавської області (довідка №71 від 02.08.2021 р.), Полтавського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №74 «Джерельце» Полтавської міської ради Полтавської області (довідка №106 від 02.08.2021 р.), Генічеського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №14 «Колосок» Генічеської міської ради Херсонської області (довідка №71 від 02.08.2021 р.), Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка (акт від 21.12.21 р.), Полтавського обласного інститут післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського області (довідка №77 від 09.09.2021 р.).

Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів.

Особистий внесок дисертантки в працях написаних у співавторстві з О. Гнізділовою полягає: у висвітленні генези проблеми ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, розробці методичного супроводу до запровадження мультиплікаційних фільмів в освітній процес ЗДО, у розробці авторських дидактичних ігор з ознайомлення дошкільників з сучасними професіями, підборі творів дитячої літератури профорієнтаційного змісту, аналізі результатів дослідження, підбор і методичних матеріалів, розробці мнемокарт та мнемотаблиць; у публікації з О. Гнізділовою, С. Бурсовою, Н. Юдіною, О. Гришко – в аналізі результатів пілотажного дослідження з проблеми ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих.

У наукових працях, написаних у співавторстві, доробок дисертантки становить не менше 50%. Розробки та ідеї співавторів у роботі не використовувалися.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертації обговорювалися на засіданнях ученої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, кафедри дошкільної освіти, на наукових конференціях і семінарах різних рівнів: *міжнародних:*

«Модернізація змісту і технологій освіти: сучасна дитина – щаслива родина – моя країна» (Івано-Франківськ, 2020), «Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти» (Хмельницький, 2020), «Інноваційні технології в дошкільній освіті» (Переяслав, 2021, 2022), «Освіта дітей раннього та дошкільного віку в Україні: Сучасний стан і перспективи розвитку» (Луцьк, 2021), Наукова освіта: традиція і сучасність (Київ, 2021), «Управлінський дискурс макаренківської педагогіки» (Полтава, 2022), «Інновації в сучасній освіті: методологія, технології, ресурсне забезпечення, дидактичні та виховні аспекти» (Ізмаїл, 2022);

всеукраїнських: «Актуальні проблеми виховання, розвитку та навчання дітей передшкільного віку крізь призму освіти для сталого розвитку» (Хмельницький, 2019), «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав, 2020), «Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи» (Полтава, 2020), «Дитинство XXI століття: інноваційна освіта» (Кременчук, 2020), «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» (Кам'янець-Подільський, 2020), «Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід» (Маріуполь, 2020, 2021), «Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні» (Умань, 2021), «Становлення особистості в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти» (Полтава, 2021, 2022), «Полікультурна багатовимірність – шлях до діалогу та розвитку» (Полтава, 2021), «Мистецька освіта в інформаційному суспільстві» (Полтава, 2021), «Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти» (Кам'янець-Подільський, 2021, 2022), «Актуальні проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти: проблеми, досвід, інновації» (Глухів, 2021), «Реалізація компетентнісного підходу в змісті дошкільної освіти» (Кропивницький, 2022), «Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі» (Полтава, 2022),

«Освітній процес в закладах дошкільної освіти в умовах військового стану: теорія, практика, інновації» (Київ, 2022), «Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності» (Полтава, 2022), «Дитина XXI століття: інноваційна освіта» (Кременчук, 2022), «Дошкільна освіта: від традицій до інновацій» (Суми, 2022), Я.А. Коменський – фундатор наукової педагогіки» (Умань, 2022).

Публікації. Результати дисертації відображено у 16 публікаціях, з яких 9 одноосібних. У тому числі: 5 статей у наукових фахових виданнях (з яких 1 одноосібна), 1 стаття у наукометричних виданнях у співавторстві; 1 стаття у закордонних виданнях, 3 публікації у збірниках матеріалів конференцій, 6 публікації в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (228 найменувань, у тому числі 10 іноземною мовою). Робота містить 18 таблиць і 17 рисунків. Повний обсяг дисертації становить 308 сторінок, з них основного тексту 179 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У розділі на основі аналізу вітчизняної й закордонної науково-педагогічної літератури здійснено генезис проблеми трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній теорії й практиці, визначено ступінь розробленості проблеми ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями та працею дорослих; окреслено термінологічне поле вивчення проблеми ознайомлення дітей з професіями дорослих; проаналізовано нормативні документи, що регламентують зміст формування уявлень у дошкільників про працю дорослих.

1.1 Теорія трудового виховання дітей в історичній ретроспективі

Педагогічна наука XIX – початку XX століть виформувала низку важливих для світової культури виховних систем. Увесь їхній потенціал розкрили та обґрунтували такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: П. Вітгенштейн, Дж. Дьюї, Г. Кершенштейнер, К. Ушинський, С. Шацький. Дж. Дьюї, американський реформатор освіти, трудовому вихованню відводив чільне місце, вважаючи його основним засобом підготовки до життя покоління, що підростає. Також на питанні трудового виховання особистості акцентував Г. М. Кершенштейнер, автор проєкту німецької трудової школи. Він обстоював потребу у створенні додаткових шкіл, у яких мало забезпечуватися професійно-технічне навчання, розвиток трудових навичок і громадських обов'язків. Саму ж працю він пов'язував з опануванням основами професії.

К. Ушинський вказував на важливість трудової діяльності у процесі виховання дітей. Він присвятив цьому свою наукову роботу – «Праця у її психологічному та виховному значенні» (1860 р.) (Ушинський, 1983). У ній обґрунтовано потребу залучати дітей до «вільної праці», оскільки це є

важливою умовою розвитку почуття людської гідності. Вагомими також є методичні вимоги К. Ушинського до організації дитячої праці: трудова діяльність має бути різноманітною, посиленою і здатною активізувати мислення дитини. Видатний педагог К. Ушинський основою педагогічного процесу вважав працю, яка є основним чинником людської досконалості, а сумлінне ставлення до праці – одним з визначальних показників людяності. Ці міркування розробляли та втілювали в життя його послідовники, зокрема Є. Водовозова, А. Симонович, Є. Конрад і інші.

А. Симонович у праці «Дитячий садок» підкреслювала важливість роботи дітей у саду. Вона наголошувала, що розвиток м'язів тіла, фізичних сил, дихання чистим повітрям, виховання самостійності та набуття чуттєвих вражень – дуже корисно для розвитку особистості дитини. Дослідниця акцентувала на тому, що дитина – найдіяльніший працівник у світі, оскільки у своїй творчій діяльності не знає меж. Є. Водовозова вказувала, що виховання волі дитини є значущим для її морального успіху. Елементами такого успіху вважала передусім фізичну працю, посилену домашню буденну роботу та спостереження за довкіллям. На цьому тлі дуже велику роль відводила й розвитку віри у власні сили.

Варто відзначити, що у 1917 – 1919 рр. створено нову національну педагогічну систему дошкільного виховання. Її родоначальниками, зокрема О. Дорошенко, Н. Лубенець, С. Русова, вивчали працю як морально-освітній чинник розвитку покоління, яке підростає. На думку С. Русової, дитяча праця є найважливішою основою виховання і до неї потрібно залучати дітей з наймолодшого віку. Український педагог зауважувала про особливе значення ручної праці. На її думку, саме така праця мала забезпечити активність дітей, насолоду від здобутих результатів та створити їм позитивний настрій у процесі трудової діяльності. Вона вказувала на потребу залучення вихованців до господарсько-побутової праці, адже вони повинні виконувати трудові доручення, як-от: витерти пил, полити квіти, годувати та доглядати тварин.

С. Русова висувала низку вимог до організування трудового виховання дітей дошкільного віку та радила привчати дітей до самообслуговування.

Колосальний вплив на роботу українського дошкілля мали погляди педагога-науковця О. Дорошенко. У своїх розвідках вона порушувала проблему трудового виховання дітей і вказувала на безпосередній зв'язок праці та гри. Загалом, варто наголосити, що в теорії дошкільного виховання О. Дорошенко одна з перших звернула увагу на відмінності інтересів дітей різної статі під час вибору ручної праці (Єськова, 2007, с. 11).

У 20 – 30 рр. ХХ ст. педагоги визначали працелюбність як важливу моральну рису особистості. Педагоги-практики цього періоду (до них зараховуємо передусім П. Блонського, П. Волобуєва, Л. Горшелєву, А. Макаренка, Є. Тихєєву, С. Шацького та ін.) вказували на необхідність активно залучати дітей до трудової діяльності. Зосібна С. Шацький, засновник товариства «Дитяча праця та відпочинок», у своїй діяльності пропагував ідеї «вільного виховання». Він підкреслював, що фізична праця має сприяти організуванню життя колективу, зокрема й дитячого. Трудові заняття повинні допомагати здобувати знання про довкілля, сільське господарство, а також формувати навички працювати.

Педагог і теоретик Є. Тихєєва у своїй книзі «Сучасний дитячий садок, його значення й устаткування» (1919 р.) зазначала, що дуже важливо, аби діти виконували насправді потрібну та корисну працю, а все, що дізнаються в цьому процесі пов'язували з практичним застосуванням та мисленневою діяльністю. Провідне місце Є. Тихєєва відводила праці руками, основна мета якої – розвиток розумової здатності дитини, її духовності та духовних здібностей.

Питання трудового виховання покоління, що підростає, детально вивчав Я. Чепіга (1922 р.) у розвідці «Азбука трудового виховання й освіти». Він вказував на взаємозв'язок праці та гри в житті дитини. На його думку, праця є соціально значущою у процесі виховання, у зв'язку з цим її потрібно

використовувати з ранніх років з урахуванням віку дитини, її нахилів й інтересів (Єськова, 2007, с. 9).

А. Макаренко центральною проблемою педагогіки вважав процес організації та виховання дитячого колективу. Трудове виховання, на думку видатного педагога, – дуже важливий складник не лише загартування та зміцнення фізичного здоров'я особистості, а й гуртування дитячого колективу. Особливе місце у трудовому вихованні відводив участі дитини в повсякденних господарських сімейних обов'язках. Праця дитини в сім'ї сприяє вихованню в неї дбайливості, чесності, колективізму, поваги до суспільства, а також привчає її рахуватися з інтересами інших людей. У праці «Книга для батьків» (Макаренко, 1937) він зазначав, що користь праці відбивається на психічному та духовному розвитку особистості, і надавав поради батькам з трудового виховання дитини в родині.

Здійснивши історико-педагогічний аналіз теоретичних джерел, ми з'ясували, що ще до початку 40-х рр. XX ст. викристалізувалися провідні наукові положення, які розкривають специфіку організації трудового виховання дошкільників. У кінці 30-х рр. XX ст. сформульовано важливі принципи такого виховання: урахування вікових психофізіологічних особливостей розвитку, послідовність, систематичність, зв'язок з реальним життям, основна роль вихователя у формуванні особистості, єдність сімейного та дошкільного виховання, (Яковенко, 2018, с. 196). Питання трудового виховання дітей у ЗДО розробляли у цей період Н. Ветлугіна, Р. Жуковська, Д. Менджерицька, Є. Радіна та ін.

Однак у першій половині 40-х рр. XX ст. розвиток ідей трудового виховання дітей дошкільного віку загальмовувався через війну.

У повоєнні роки розробкою ідей трудового виховання дошкільників уже майже не займалися. Приділяли увагу переважно пошуку способів його удосконалення. У цей період суттєво змінилося ставлення до можливостей і потреб дітей і загалом до дошкільного виховання як освітянської галузі.

Науковці, зокрема Т. Введенська, Т. Цвелих, О. Усова, прагли донести потребу переглянути завдання трудового виховання дошкільників.

Трудова діяльність вихованців у закладах дошкільної освіти була просякнута результативністю трудових дій і радістю мирної праці (Цюпак, 2012, с. 58). Відома дослідниця у сфері дошкільної дидактики О. Усова зазначала, що під час взаємодії з суспільством дитина розвивається у певних видах діяльності, як-от у грі, це в подальшому визначає її взаємовідносини з ближніми, формує її особистість і впливає на процес розумового, морального, художнього та фізичного виховання, розвитку. На погляд О. Усової, під час праці дитина дізнається щось нове, вчиться, викристалізовує ставлення до довкілля, формує звички і навички суспільного життя.

Із 60-х рр. ХХ ст. трудове виховання крок за кроком почало ставати рівноцінним складником дошкільного виховання. Працю вивчали у взаємозв'язку з іншими видами діяльності. Її потрактовували як засіб поглиблення знань, формування в дітей позитивних морально-етичних уявлень. Педагоги-теоретики у своїх розвідках надавали величезну вагу трудовому вихованню дітей у вигляді гри (Л. Климакова, В. Нечаєва та ін.), моральному вихованню у трудовій діяльності (М. Богданова, Л. Образцова та ін.), вихованню працелюбності (Я. Неверович, Л. Образцова та ін.). Цей час знаменувався також увагою науковців до питання ознайомлення дітей з працею дорослих (А. Булак, В. Глотова).

У 70-ті роки ХХ століття інтерес педагогів до формування у вихованців знань і уявлень про працю суттєво підвищився (Н. Бойченко, В. Логінова, В. Сафонова, Д. Сергєєва та ін.). Це відбито в таких дисертаційних пошуках:

- В. Глотова «Формування уявлень про працю дорослих у дітей старшого дошкільного віку» (1974 р.),

- С. Котлярова «Ознайомлення в дитячому садку з працею дорослих» (1975 р.).

Суттєвими для розвитку методики трудового виховання цього періоду вважаємо розвідки Р. Буре, керівника лабораторії морального і трудового

виховання дітей дошкільного віку, наукового співробітника НДІ дошкільного виховання АПН СРСР. Вона розглядала складники організованої трудової діяльності та методику управління нею. У книгах «Виховання дошкільників у праці. Посібник для виховання в дитячому садку», «Навчайте дітей працювати» Р. Буре всебічно охарактеризувала зміст, основні завдання, форми організації трудового виховання дошкільників, а також обґрунтувала прийоми навчання трудовим навичкам у різних вікових групах, дослідила види трудової діяльності дітей у містах і селах, механізми виховання взаємовідносин дітей у процесі праці.

У 80-ті роки ХХ ст. теоретики педагогічної думки публікували свої дослідження ще більш активно. Відбувся так званий новий сплеск наукової та публікаційної активності. На перший план вийшли психолого-педагогічні засади удосконалення змісту праці дітей. Питання моральності в трудовому вихованні дітей набули у цей час пріоритетності серед науковців: А. Глущенко, С. Козлова, Т. Поніманська. Проблеми організації спільної праці дітей на засадах співпраці задля формування в них доброзичливих зносин, звичок до суспільно корисної праці розглядали Г. Годіна, В. Павленчик, Ю. Приходько. Не вщухав інтерес науковців і до вивчення особливостей ознайомлення дітей: із професіями (С. Галайда, Н. Крилова, Т. Макєєва), із образом людини-трудівника (шофера (М. Бурикіна), аграрника (Г. Марочко) та ін). Вивченню цього питання присвячено не одну дисертацію: Н. Крилова «Формування системних знань про працю дорослих у дітей старшого дошкільного віку» (1982 р.), Т. Макєєва «Формування уявлень про працю дорослих у дітей 5-6-ти років життя в різновікових групах сільського дитячого саду» (1989 р.). Також у цей час вийшли друком розвідки П. Ігнатенка «Роль трудового виховання у виборі професії» (1988 р.), М. Захарової «Професійна орієнтація дошкільників» (1988 р.). На нашу думку, особливу вагу має публікація Л. Артемової «Ознайомлення дітей з працею дорослих» (1988 р.), у якій вона сформулювала методичні настанови, як ознайомлювати дітей дошкільного віку з професіями у симбіозі з організуванням їхньої праці.

Значно розвинула теорію трудового виховання З. Борисова. В основі її вчення – потреба цінувати працю дітей, адже, на її думку, це закладає підґрунтя для виховання відповідальності, наполегливості, працелюбності, цілеспрямованості. У посібнику «Виховання дошкільників у праці» (2002) група авторів (Г. Беленька, М. Машовець, Н. Кот, Н. Кривошея) на чолі із З. Борисовою висвітлила значення, зміст і завдання трудового виховання дошкільників, описала основні види праці дітей, шляхи їх ознайомлення з роботою дорослих.

На цьому етапі розвитку педагогічної науки ідеї Т. Поніманської сприяли суттєвому поступу трудового виховання дітей. Педагог окреслила стадії теорії трудового виховання в дошкільній освіті й актуальні проблеми з огляду на нові соціально-економічні умови. Т. Поніманська зауважувала, що трудове виховання безпосередньо пов'язане з моральним, фізичним, розумовим вихованням і спрямоване на особистісний розвиток. Вона акцентувала на потребі зберігати взаємозв'язок дитячої праці та гри, а також використовувати ігрові прийоми у процесі трудової діяльності та розвивати відповідальне ставлення до роботи. У підручнику «Дошкільна педагогіка» (2015 р.) Т. Поніманська репрезентувала велику кількість теоретичних і методичних настанов із організації трудового виховання у дитячих садках.

На жаль, нині у працях сучасних українських педагогів-теоретиків у сфері дошкільної освіти фіксуємо спад інтересу до зазначеної проблеми. Дисертаційні дослідження, у яких порушено питання трудового виховання дітей дошкільного віку, приділяють увагу різним історичним періодам його розвитку. Це спостерігаємо у дисертаціях: Т. Єськової «Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917 – 1941 рр.)» (2010), С. Лозинської «Формування елементарних трудових навичок у дітей дошкільного віку в Україні (1918–1939 рр.)» (2014), Є. Антипіна «Ідеї наступності трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці (кінець ХІХ-го – 30 - ті роки ХХ століття)» (2017), О. Літіченко «Ідеї трудового виховання дітей

дошкільного віку в педагогічній пресі (50-ті – 80-ті рр. XX століття)» (2018) та інших.

Розробленням методики трудового виховання дітей активно займаються, зокрема, Г. Беленька, Н. Гавриш, М. Машовець.

Г. Беленька вивчає виховання складників культури праці у дітей старшого дошкільного віку та надає важливого значення ознайомленню дітей з професіями. Дослідниця вважає, що знання про фахову роботу посідають чільне місце у формуванні поваги до праці. І ми поділяємо її думку, що «знання про суспільну значущість праці, її мотиви та спрямування регулюють вчинки дітей, перебудовують їх ставлення до власної трудової діяльності та продуктів людської праці, сприяють формуванню моральних якостей» (Беленька, 2010, с. 84).

Г. Беленька, а також Н. Гавриш і О. Ліннік присвячували свої публікації питанню формування лідерського потенціалу в трудовій діяльності дошкільників. М. Машовець у своїх працях вказує на необхідність залучення дітей до роботи з наймолодшого віку. Вона обґрунтовує педагогічні умови наступності у трудовому вихованні дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку.

Н. Грама, Г. Григоренко, Р. Жадан, Н. Кривошия, Т. Михайліченко, С. Смелянська розглядають людську працю як фактор формування економічного добробуту та достатку держави / нації. Вони діляться практичними знаннями щодо формування фінансової грамотності та здатності сприймати, оцінювати та використовувати економічну інформацію для життя.

Розвідки Г. Беленької, М. Машовець і Л. Пісоцької свідчать про низький рівень розуміння сучасних професій у дітей дошкільного віку та відсутність творчих ігор із відповідними сюжетами у виховному процесі ЗДО. На думку сучасних дослідників, активність і діяльність – природна потреба дітей. Праця – базова цінність людського життя. Розвиток у процесі праці сприяє працелюбності як вияву діяльнісного ставлення до навколишнього світу (Машовець, 2018, с. 148).

Отже, за допомогою історико-ретроспективного аналізу наявних у нас джерел ми виокремили провідні напрями наукових досліджень, а саме: формування та висвітлення методики ознайомлення дітей у ЗДО з працею дорослих (Л. Артемова, Г. Беленька, З. Борисова, Н. Кудикіна, М. Машовець, І. Школьна та ін.), виховання поваги до різноманітних професій загалом (А. Булак, Д. Сергеева), теоретичне обґрунтування ознайомлення дошкільників з професіями (С. Котлярова, Н. Крилова, Т. Макєєва та ін.), а також вивчення особливостей інформування із ними дітей (В. Глотова, В. Сафонова розкривали процес пізнання праці хліборобів, Г. Макєєва, Г. Марочко, Є. Нікітіна – аграріїв / працівників сільськогосподарського сектору, Л. Пісоцька – робітничих професій). Тож, маємо підстави стверджувати про відсутність комплексних наукових розвідок, які б цілісно висвітлювали методику, процес і зміст ознайомлення дітей дошкільного віку із сучасними професіями на ринку праці.

1.2 Термінологічний аналіз педагогічної сутності основних категорій і понять з означеної проблеми

Однією з головних вимог сьогодення є створення умов для формування самостверженої особистості, здатної творчо сприймати світі здійснювати соціально значущу діяльність. У зв'язку з цим праця є основною і необхідною умовою життя людини і відіграє важливу роль у суспільному та індивідуальному житті, спрямована на розвиток здібностей, набуття навичок, формування саморозвитку та акценту на дисципліні і швидкому прийнятті рішень. Особливе значення праця має у дошкільному віці, адже саме в цей період у дитини формується ціннісне ставлення до праці виникає інтерес до професійної діяльності дорослих, бажання наслідувати старших, виконувати трудові доручення самостійно.

Для ефективного наукового пошуку, вважаємо за доцільне визначити категоріальний апарат дослідження. Зважаючи, що ознайомлення дітей з професіями у сучасній психолого-педагогічній науці (Г. Беленька,

М. Машовець, Л. Пісоцької та ін.) розглядається як складник трудового виховання, уточнимо зміст корелюючих понять, які складуть термінологічну основу нашого дослідження: «праця», «трудове виховання», «формування у дітей дошкільного віку уявлень про професії», «профорієнтація» «професія».

У широкому розумінні слова під працею розуміють «роботу», «витвір», «діло», а також «зусилля, спрямоване на досягнення чого-небудь»; «старання», «напруження».

Загальне визначення терміну «праця» можна віднайти в тлумачному словнику української мови. Праця – діяльність людини; сукупність цілеспрямованих дій, що потребують фізичної або розумової енергії і мають своїм призначенням створення матеріальних та духовних цінностей (Яременко, 2003, с. 866).

Аналіз словникових джерел та досліджень учених засвідчує неоднорідність терміну «праця», яка проявляється в тому, що різні прояви праці вивчає право і соціологія, педагогіка, психологія, філософія і економіка.

У психологічній літературі праця розглядається з різних сторін як продуктивна діяльність (Д. Єльконін) та практична діяльність (О. Запорожець). Д. Єльконін розглядав працю як першооснову гри, пояснюючи це тим, що на початку розвитку суспільства діти рано брали участь у діяльності дорослих, тому перші дитячі ігри створювалися на основі наслідування праці дорослих. Психологи Л. Венгер, В. Мухіна розглядають працю, як діяльність для створення суспільно корисних речей.

У посібнику «Вступ у психологію праці» Є. Клімов розглядав працю широкому значенні слова: як створення не лише матеріальних, а й духовних цінностей як виробництво наукової, художньої інформації, а також як упорядкування соціальних процесів. Його учень В. Тютюнник, у своїх дослідженнях співвідносив гру і творчу працю як форми особистісно-утворюючої взаємодії дитини та дорослого. Корисною для нашого дослідження є запропонована В. Тютюнником вікова періодизація трудового розвитку в онтогенезі: а) стадія об'єкта праці – з народження; б) стадія суб'єкта

споживання праці – від 12 - 18 місяців; в) стадія суб'єкта виконавчої праці – з п'ятого року; г) стадія суб'єкта творчої праці – з шостого року. Також автор підкреслює, що в середині кожної стадії повинні бути витриманими фази взаємодії дітей та дорослих: а) фаза безпосереднього навчання (підкорення); б) фаза сумісно роздільної взаємодії; в) фаза зовнішнього контролю за самостійною діяльністю; г) фаза самостійної діяльності (творчої, виконавчої).

Тісно пов'язував працю з навчанням відомий радянський психолог Б. Ананьєв, у своїх дослідженнях він наголошував на необхідності їх об'єднання для сприяння всебічному розвитку дитини.

У своїй праці «Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості дитини до майстерності дорослого» сучасний психолог В. Рибалка дає таке визначення терміну «праця»: креативний, продуктивний та розвивальний процес, якому ми всі зобов'язані своїм життям і добробутом. Автор у своєму посібнику особливу увагу звертає на особистість як суб'єкт праці, ключовий чинник творення предметного світу людства. Адже створення необхідної для людства продукції неможливе без особистості саме вченого, винахідника, конструктора, інженера, технолога, майстра, педагога, економіста, лікаря тощо (Рибалка, 2014, с. 6).

Економічна наука визначає працю через її співвідношення з такою категорією як робоча сила, під якою, як правило, розуміють сукупність фізичних і розумових здібностей до праці, якими наділена людина і які вона використовує у виробництві матеріальних і духовних благ, особливий вид товару, що формує поняття ринку праці. А тому з економічної точки зору праця не є діяльністю, а уособлює певну сукупну робочу силу.

Слід зазначити, що у філософії праця вивчалася переважно в онтологічному та аксіологічному аспектах, тобто досліджувалися специфіка праці, її природа, зміст і значення для людини. У філософії праця розглядається як вічна, природна умова людського життя.

З юридичної точки зору працю можна розглядати в широкому і вузькому розумінні. У широкому розумінні праця – це первинно необхідна, суспільно-

корисна, інноваційна, доцільна, цілеспрямована, особиста, вольова, оцінювальна діяльність, пов'язана з реалізацією унікальних властивостей людини – фізичних та розумових здібностей – шляхом її творчого і фізичного самоствердження, свідомої і цілеспрямованої зміни навколишнього середовища з метою створення (нових) матеріальних і духовних цінностей та задоволення на цій основі потреб і інтересів людини, суспільства, держави і така, що породжує особливий вид суспільних відносин та потребує у зв'язку із цим правового регулювання (Гетьманцева, 2016, с. 65). У вузькому розумінні праця – свідомо цілеспрямована діяльність людини, спрямована на створення суспільно значущих матеріальних і духовних цінностей, необхідних для задоволення потреб особистостей суспільства (Кремень, 2008, с. 707).

У психолого-педагогічній літературі термін «праця» тісно пов'язують з «трудою діяльністю». Учений В. Мадзігон характеризує трудову діяльність як дії спрямовані на закріплення здобутих знань на практиці, що завершується створенням суспільно корисної продукції, реалізацію творчих задумів. За твердженням науковця у процесі трудової діяльності розвивається пізнавальна активність, самостійність, дисциплінованість, повага до людей праці, творчість, працьовитість (Ярмаченко, 2001, с. 175).

Логіко-семантичний аналіз дозволив всебічно дослідити цю наукову категорію, ближче підійти до наукового визначення дефініції «трудоу виховання». З цією метою було вивчено і проаналізовано статті словників, енциклопедій та ряд психолого-педагогічних джерел. Ми виявили, що на сьогодні, не зважаючи на широкі дослідження, не існує єдиного загальноприйнятого визначення терміну, тому пропонуємо познайомитися з основними підходами у визначенні цього поняття.

У Енциклопедичному словнику зазначається, що трудове виховання є складовою частиною процесу виховання нового покоління, системою педагогічного впливу, направленою на формування у дітей сумлінного, відповідального, творчого відношення до праці, а також умінь і навичок загальної трудової культури (Кремень, 2008, с. 897).

В «Українському педагогічному словнику» за редакцією С. Гончаренка трудове виховання визначається як система виховних впливів, яка передбачає залучення дітей та юнацтва з метою їх загального розвитку до трудової діяльності (Гончаренко, 1997, с. 255).

У «Педагогічному словнику за редакцією М. Ярмаченка зазначається: «Трудове виховання – складова частина виховання покоління, що підростає, система педагогічного впливу, спрямованого на формування в учнів позитивного ставлення до праці» (Ярмаченко, 2001, с.180).

Визначенню поняття «трудове виховання» приділяється увага і в педагогічній літературі. Педагоги розглядають його з різних сторін, деякі з них наведемо в таблиці 1.2.1

Таблиця 1.2.1

Підходи до визначення сутності поняття «трудове виховання»

Автор визначення	Визначення дефініції
1	2
М. Фіцула	процес залучення школярів до різноманітних педагогічно організованих видів суспільно корисної праці з метою передання їм певного виробничого досвіду, розвитку в них творчого практичного мислення, працьовитості й свідомості людини праці (Фіцула, 2002, с. 278).
В. Лозова, Г. Троцько	це сукупність дій вихователя і вихованця, що забезпечують формування готовності до трудової діяльності. Готовність припускає: теоретичну підготовку (оволодіння системою знань про працю); практичну підготовку (оволодіння системою як загальнотрудових умінь і навичок, так і спеціальних); формування культури праці, психологічну підготовку (формування мотивів, потреб, позитивного ставлення до праці) (Лозова, Тронько, 2002, с. 77).
Н. Волкова, І. Зайченко	виховання свідомого ставлення до праці через формування звички та навиків активної трудової діяльності (Волкова, 2002, с. 118; Зайченко, 2008, с. 213).
В. Логінова	цілеспрямований процес формування у підростаючого покоління готовності працювати, прагнення і вміння брати участь у побудові суспільства (Логінова, 1978, с.56).

Продовження таблиці 1.2.1

1	2
Т. Поніманська, Н. Лисенко, Н. Кирста	цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь, поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності (Поніманська, 2015, с.124; Лисенко, Кирста, 2010, с. 194).
В. Міжеріков	Виховання свідомого ставлення та нахилів (схильності) до праці як основної життєвої потреби через формування звички до праці шляхом включення особистості в активну трудову діяльність та такої організації цієї діяльності, яка сприяла б формуванню задоволеності її процесом і результатом (Слюсаренко, 2028, с. 66).

Аналіз досліджень сутності поняття «трудове виховання» і матеріалів таблиці дозволив умовно виділити два підходи до трактування цієї дефініції. У рамках першого підходу науковці (М. Фіцула, В. Логінова, Т. Поніманська, Н. Лисенко, Н. Кирста) трактують його зі сторони діяльності. Представники другого підходу (Н. Волкова, І. Зайченко, В. Лозова, Г. Троцько, В. Міжеріков) при ідентифікації поняття надають першочергового значення трудовому вихованню як виду педагогічного впливу.

У своєму дослідженні ми будемо користуватися визначенням поняття «трудове виховання», запропоноване Т. Поніманською, яке, на нашу думку, найбільш повно розкриває цю категорію: цілеспрямований процес формування у дітей трудових навичок і вмінь, поваги до праці дорослих, звички до трудової діяльності (Поніманська, 2015, с. 124).

Основною складовою процесу трудового виховання дітей є ознайомлення дошкільників з працею і професіями дорослих. У дошкільній педагогіці існують різні підходи до вивчення проблеми залучення дітей дошкільного віку до праці дорослих. Деякі автори (В. Логінова, М. Крулехт) вважають, що ознайомлення дітей з працею дорослих та інформування їх проте, що виробляється в результаті трудових дій, може допомогти їм сформувати уявлення про зміст трудової діяльності дорослих і проявити повагу до праці.

Інші автори (С. Козлова, А. Шахманова) стверджують, що важливо знайомити дітей дошкільного віку з працею, формувати ціннісне ставлення до трудової діяльності та формувати уявлення про те, що праця виникає у зв'язку з потребами суспільства. Ознайомлення з процесом праці на думку С. Козлової та А. Шахманової, повинно слугувати фоном, на якому можна конкретизувати діяльність людини.

На сьогодні, не зважаючи на широкі дослідження в різних галузях науки, не існує єдиного загальноприйнятого визначення поняття «ознайомлення дітей з професіями». Тому у нашому дослідженні ми запропонували таке авторське трактування цієї дефініції: цілеспрямований, систематичний процес формування у дітей дошкільного віку знань та пізнавального інтересу до професій дорослих; обізнаності зі структурою трудового процесу, трудовими діями, виховання поваги до праці дорослих.

Суміжним поняттям «ознайомлення дітей з професіями» є «профорієнтація». Термін «профорієнтація» немає єдиного визначення, науковці трактують його з різних сторін: 1) ознайомлення з найбільш важливими професіями; 2) створення умов для розвитку в них інтересів, здібностей; 3) система заходів, що спрямовані на допомогу у виборі професії відповідно до інтересів дітей та ринку праці; 4) система наукового управління мотивами вибору професії, як сукупність принципів, форм, методів і прийомів впливу на дітей, а також як система психолого-педагогічних, медичних і державних заходів (Ігнатович, 2014, с. 21).

Більшість вчених визначають суб'єктом профорієнтації – молодь, яка стоїть перед вибором майбутнього фаху. Зокрема в «Українському педагогічному словнику» за редакцією С. Гончаренка пропонується таке трактування цієї дефініції: профорієнтація – це комплекс психолого-педагогічних і медичних заходів, спрямованих на оптимізацію процесу працевлаштування молоді згідно з бажаннями, нахилами і сформованими здібностями та з урахуванням потреби в спеціалістах народного господарства та суспільства в цілому (Гончаренко, 1997, с. 274).

У психолого-педагогічному аспекті професійна орієнтація визначається як система навчально-виховної роботи, спрямованої на засвоєння учнями знань про соціально-економічні й психофізіологічні умови правильного вибору професії, формування в них уміння аналізувати вимоги різних професій до психологічної структури особистості, а також свої професійно значущі якості, шляхи й засоби їх розвитку. Проте, профорієнтація дошкільнят є новим і малодосліджуваним напрямом у психології та педагогіці. Е. Клімов виділяв дошкільний вік у періодизації людини як суб'єкта праці. Психолог твердив, що в цьому віці у дитини починає зароджуватися суб'єктність; в іграх відбувається освоєння основ діяльності людини, формуються важливі якості особистості. Педагоги М. Антонова, І. Гришаєва, Л. Карпушина підкреслюють важливість професійної орієнтації для соціалізації дітей та формування у дошкільників соціально важливих рис. Н. Захаров метою ранньої профорієнтації визначає формування у дітей позитивного емоційного відношення до світу професій, створення можливостей для актуалізації суб'єктивного досвіду дитини, розвиток здібностей у доступних для дітей видах діяльності.

Аналіз наукової літератури надав нам можливість власного трактування означеної дефініції: профорієнтація дошкільників – це систематичний, цілеспрямований процес формування у дітей дошкільного віку стійкого зацікавлення світом професій, поглиблення знань про професійну діяльність дорослих та уявлень про значення, умови, важливість праці людей професіоналів; виявлення інтересів і нахилів дитини; створення умов для отримання досвіду професійних дій з метою її майбутнього професійного самовизначення.

Для уточнення означених понять пропонуємо розглянути визначення терміну «професія».

У тлумачному словникові «професія» розглядається, як рід занять трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок і є для кого-небудь

джерелом існування; фах, спеціальність, ремесло, кваліфікація (Яременко, 2003, с. 62).

Енциклопедія освіти трактує цю дефініцію, як стійкий та відносно широкий вид трудової діяльності (занять) людини, визначений розподілом праці та її функціональним змістом (Кремень, 2008, с. 742).

В «Українському педагогічному словнику» за редакцією С. Гончаренка термін «професія» визначається як стійкий та відносно широкий вид трудової діяльності людини, визначений розподілом праці та її функціональним змістом (Гончаренко, 1997, с. 742).

До визначення поняття «професія» у своїх дослідженнях звертався психолог Є. Клімов, в яких він виділив різні аспекти проблеми: *професія як спільність* (об'єднання людей для створення чогось корисного для суспільства); *як галузь докладання зусиль* (людина, яка роздумує над своїм майбутнім, будує свою життєву і професійну перспективу, замислюється над вибором об'єкта і предмета праці); *як діяльність і місце проявів особистості* (в процесі трудової діяльності працівник не тільки виготовляє товари та надає послуги, а й розкриває свій творчий потенціал, реалізує себе в праці); *як система, що історично розвивається* (це історично сформовані форми трудової і професійної діяльності); як реальність, творчо формована суб'єктом (здійснюючи певну професійну діяльність людина вносить у неї щось нове, творче).

Існує багато класифікацій професій. Так, у великій кількості країн світу використовується класифікація Дж. Голланда. Він припустив, що успішність діяльності залежить від ціннісних орієнтацій і мотивів особистості, її інтересів і установок. Залежно від спрямованості особистості Дж. Голланд виділяє шість професійно-орієнтованих особистісних типів:

1) реалістичний тип – люди цього типу зорієнтовані на сьогодення, вони емоційно стабільні, мають добре розвинуті моторні навички, виявляють стабільність у роботі; надають перевагу заняттям з конкретними об'єктами і завданнями (водій, будівельник);

2) інтелектуальний тип – люди цього типу відзначаються наявністю аналітичних здібностей, теоретичного мислення; у роботі проявляють активність і творчий підхід. Надають перевагу роботі, пов'язаній з вирішенням інтелектуальних завдань (програміст, IT-спеціаліст);

3) соціальний тип – надають перевагу спілкуванню і взаємодії з людьми. Мають добре розвинені комунікативні здібності, розв'язують проблеми, спираючись на емоції, почуття. Частіше обирають професії, пов'язані з медициною, педагогікою, психологією (лікар, вчитель, вихователь);

4) конвенціональний тип – надають перевагу заздалегідь спланованій, структурованій діяльності. Працівники цього типу добре виконують рутинну роботу, чітко дотримуються наявних інструкцій і приписів. Мають труднощі у вирішенні кардинальних рішень (бухгалтер, товарознавець, економіст, діловод);

5) підприємливий тип – обирають професії, пов'язані з керівництвом, лідерством, з легкістю приймають складні рішення. Люди цього типу виявляють ентузіазм та імпульсивність, володіють гарними вербальними здібностями, прагнуть до визнання. У людей цього типу виникають труднощі з роботою, яка вимагає тривалої концентрації уваги (журналіст, підприємець);

6) артистичний тип – спирається на емоції, уяву, інтуїцію; відрізняється незалежністю в прийнятті рішень, оригінальністю; прагнуть до визнання, реалізації (музикант, співак, артист, фотограф).

Також пропонуємо для розгляду класифікацію професій, запропоновану литовським автором Л. Йовайша, який поділив професії відповідно до професійних інтересів:

1. «Сфера мистецтва» – професії характеризуються творчим характером, оригінальністю та незалежністю. Професійна діяльність людей цієї сфери пов'язана з образотворчою, музичною, хореографічною, літературно-художньою, акторсько-сценічною діяльністю.

2. «Сфера технічних інтересів» – спрямована на практичні види діяльності (ремонт, виробництво, транспорт);

3. «Сфера роботи з людьми» – професії, пов'язані з управлінням, навчанням, вихованням, обслуговуванням;

4. «Сфера розумової праці» – передбачає здійснення наукової діяльності;

5. «Сфера фізичної праці» – професії, націлені на заняття спортом, подорожі, експедиційну роботу, охоронну та оперативно-розшукову діяльність, службу в армії.

6. «Сфера матеріальних інтересів» – професії, пов'язані з розрахунками і плануванням; діловодством, аналізом текстів та їх перетворенням; схематичним зображенням об'єктів.

Найбільшою популярністю відзначається класифікація професій психолога Є. Клімова (Типологія професій, 2018). Вона побудована з врахуванням чотирьох кваліфікаційних ознак: предмет праці, цілі праці, знаряддя праці, умови праці. Ми розглянемо класифікацію типів професій за предметами праці (таблиця 1.2.2):

З позиції Є. Клімова класифікація носить умовний характер. Професія може поєднувати в собі ознаки різних типів, але в різному ступені.

Таблиця 1.2.2

Класифікація типів професій за предметом праці за Є. Клімовим

Назва типу	Предмет (об'єкт) праці
1	2
Людина - жива природа	Тваринні й рослинні організми, біологічні процеси <i>(зоотехнік, агроном, ветеринар)</i>
Людина - техніка	Технічні об'єкти (механізми, машини, верстати), матеріали, об'єкти неживої природи (грунти, вода, надра Землі) <i>(інженер-геолог, водій, машиніст, столяр, швачка, токар, слюсар, архітектор, механік, кухар, пекар)</i>
Людина - людина	Люди <i>(вихователь, вчитель, викладач, продавець, менеджер, консультант, лікар, медсестра, офіціант)</i>

Продовження таблиці 1.2.2

1	2
Людина - знакова система	Умовні знаки, коди, шифри, мови (перекладач, секретар, редактор, касир, програміст, топограф, геодезист)
Людина - художній образ	Художні образи, способи їх побудови (співак, музикант, стиліст, модельєр, артист, актор, поет, перукар, візажист, хореограф)

Аналіз представлених класифікацій дав можливість виділити нові типи професій, які набули популярності в сучасному суспільстві. Зважаючи на це нами була запропонована власна класифікація професій, саме її ми й будемо використовувати в нашому дослідженні. За основу класифікації ми використали класифікацію Є. Клімова за предметом праці (таблиця 1.2.3):

Таблиця 1.2.3

Авторська класифікація професій за предметом праці

Назва типу	Предмет (об'єкт) праці
Людина – комп'ютер	Технічні засоби (комп'ютер, ноутбук, планшет) інтернет та їх обслуговування (програміст, ІТ-спеціаліст, вебдизайнер)
Людина – сфера послуг	Торговельні, транспортні, будівельні, фінансові, господарчі, освітні та медичні послуги (продавець-касир, охоронець, офіціант, водій, вчитель, стоматолог, слюсар)
Людина – природа	Тварини, рослини й догляд за ними (фермер, лісник, агроном, квітникар)
Людина – образ	Образ людей та їх улюбленців (перукар, стиліст, візажист, гример)
Людина – свято	Святкове дійство (аніматор, фотограф, музикант, актор, танцівник)
Людина – рятівник	Небезпечні, невідкладні ситуації (поліцейський, пожежник, водій швидкої, фельдшер)
Людина – ремісник	Матеріали та об'єкти живої і неживої природи (гончар, тесля, вишивальник, коваль, пасічник, виноградар)

Вибір типів професій був зумовлений надзвичайно стрімким розвитком техніки та інформаційно-комунікаційних технологій, який призвів до

виникнення нових видів професійної діяльності та появи невідомих раніше вимог до працівників. Виділені нами типи професій, на нашу думку, будуть легкими для сприйняття дітей дошкільного віку, кожен з них викличе пізнавальний інтерес та бажання до знайомства з їх представниками.

Сучасне суспільство неможливо уявити без комп'ютерних технологій, саме професії цього типу швидко поширюються на новому ринку праці та стають домінуючими, тому ми окремо виділили тип «людина – комп'ютер», до яких були доєднано професії, які пов'язані з технічними засобами та інтернетом.

Вибір типу «людина – сфера послуг» був обумовлений тим, що у сучасному суспільстві існує потреба в працівниках, які обслуговують різні галузі і надають послуги іншим людям.

У зв'язку із тим, що професії пов'язані з доглядом за рослинами та тваринами не втратили своєї важливості та попиту, ми виділили тип «людина – природа», зазначимо, що в останні роки спостерігається оновлення професій та функцій працівників цього типу.

Обираючи тип «людина – образ» ми керувалися тим, що люди в сучасному світі стали більше часу приділяти своєму зовнішньому вигляду, звертати уваги на деталі та слідувати тенденціям, які швидко поширюються завдяки соціальним мережам.

Тип «людина – свято» поєднує в собі різні професії пов'язані з мистецтвом та створенням святкового дійства, до них було доєднані відомі всім музиканти, танцівники, співаки, а також і нові професії – аніматор, іvent-менеджери та інші. Слід зазначити, що професії цього типу користуються високою популярністю та швидко розвиваються.

Професії, пов'язані з порятунком та незвичайними ситуаціями, ми виділили в окремий тип «людина – рятівник», адже ці професії впродовж багатьох років залишаються надважливими у суспільстві.

Останнім типом нашої класифікації був обраний «людина – ремісник» не зважаючи на те, що ці професії вже існують сотні років їх популярність на

сучасному ринку праці збільшується з кожним роком, а цінність ручної праці значно виросла за останні роки через попит на речі виготовлені руками людини.

Отже, вивчення філософських, економічних, юридичних, історичних, педагогічних, психологічних джерел із зазначеної проблеми дало можливість визначити категоріальний апарат дослідження. Відтак, в цьому підрозділі наведена дефінітивна характеристика філософських та психолого-педагогічних термінів, які виконують функцію понятійно - категоріального апарату дослідження процесу ознайомлення дітей дошкільного віку з працею і професіями дорослих.

Аналіз та узагальнення термінів дали можливість сформулювати власне визначення поняття «формування у дітей дошкільного віку уявлень про професії» – цілеспрямований, систематичний процес формування у дітей дошкільного віку знань та пізнавального інтересу до професій дорослих; обізнаності зі структурою трудового процесу, трудовими діями, виховання поваги до праці дорослих.

У параграфі висвітлено класифікації типів професії різних авторів та запропоновано власну класифікацію професій за предметом праці до якої увійшли такі типи, як «людина – комп'ютер», «людина – сфера послуг», «людина – природа», «людина – образ», «людина – свято», «людина – рятівник», «людина – ремісник».

Враховуючи, що об'єктом нашого дослідження є процес формування уявлень про професії й працю дорослих у дітей дошкільного віку, вважаємо за доцільне в наступному підрозділі зупинитися на аналізі програмно-методичного забезпечення процесу ознайомлення дітей з професіями дорослих.

1.3 Зміст роботи з дітьми старшого дошкільного віку з ознайомлення з працею дорослих

Ефективним чинником усебічного розвитку дошкільника є праця. Посильні й правильно організовані трудові завдання задовольняють прагнення дітей до самостійності, виховують наполегливість, упевненість у собі та інтерес до освоєння нових видів діяльності. Одним із важливих аспектів освітньої роботи з трудового виховання є спрямованість на формування: елементарної обізнаності з працею дорослих, інтересу і поваги до різних професій, ціннісного ставлення до результатів людської праці. Ефективність процесу формування знань дітей про професійну діяльність дорослих цілком залежить від належної організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Для встановлення змісту ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих проаналізовано державний стандарт дошкільної освіти в Україні, комплексні освітні програми, а також наочно-методичні посібники, рекомендовані МОН України.

Базовий компонент дошкільної освіти (2021) містить норми й положення, які визначають державні вимоги до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дитини. Саме тому, Базовий компонент потребує першочергового аналізу з цієї проблеми. Зміст ознайомлення дітей з працею дорослих представлений в освітньому напрямі «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі», яка передбачає усвідомлення дитиною того, що навколишній предметний світ – рукотворний та створений завдяки людській праці. Діти дошкільного віку мають виявляти інтерес та повагу до професій, демонструвати позитивне емоційно-ціннісне ставлення до людської праці та професійної діяльності дорослих, виявляти обізнаність з предметами та їх властивостями, обережно ставитися до продуктів праці (Піроженко, 2021, с. 10).

Програми розвитку дітей є необхідним елементом високоякісної освіти, саме за допомогою них здійснюється навчально-виховний процес у ЗДО. Вони

містять основний зміст, завдання, стратегічні освітні напрями освітньої роботи з дітьми. Освітня програма «Дитина» (2020) призначена для виховання і навчання дітей від двох до семи років, автори програми наголошують на важливості розвитку інтересу до пізнання, активності й допитливості дитини, її відкритості до взаємодії й спілкування з навколишнім світом. У змісті програми спостерігаємо підвищену увагу до трудового виховання дітей. Так, питанню ознайомлення дітей з професіями присвячено окремий підрозділ «Різних професій у світі багато», відповідно до якого, дітей ознайомлюють з трудовими процесами, які виконують дорослі, виховують повагу до всіх професій та розуміння їх цінності для кожної людини.

Для поглиблення й уточнення знань дітей про професійну діяльність дорослих у програмі поданий перелік професій, який систематизований за видом діяльності людини. А саме, в молодшому дошкільному віці дітей знайомлять з професіями, що їх оточують. У середньому – поглиблюють уявлення про представників уже відомих медичних професій та інформують про роботу хірурга, стоматолога, окуліста, отоларинголога, лікарів «швидкої допомоги». У дошкільників формують усвідомлення важливості та складності мужніх та робітничих професій, розширюють обізнаність з роботою працівників сільськогосподарського сектора. У старшому дошкільному віці знайомлять з представниками творчих професій, працівниками телебачення, радіо, газет. Уточнюють знання про роботу дорослих у сільськогосподарському секторі, вводять інформацію про нові професії такі як пасічник, овочівник, тесля. Виховують повагу до військових професій, поглиблюють знання про професії людей у соціальних установах, а також розширюють уявлення про ремісничі та особливості їх трансформації в сучасному світі.

Підрозділ «Творчі ігри» містить велику кількість ігор, які можна використовувати для закріплення знань про професії дорослих. Сюжетно-рольові ігри покликані формувати вміння діяти відповідно до обраної ролі. У програмі міститься орієнтовна тематика ігор, до якої входить закріплення

знань про медичні професії («Лікарня», «Поліклініка», «Ветеринарна лікарня», «Аптека», «Швидка допомога»), педагогічні («Дитячий садок», «Школа»), транспортні («Водії», «Льотчики», «Моряки», «Автомийка»), будівельні («На будівництві»), торговельні («Магазин», «Супермаркет»), мужні («Пожежники», «Служба порятунку», «Військова служба»), мистецькі («Перукарня», «Ательє мод», «Радіокомпанія», «Телекомпанія», «Дизайнерська», «Модний подіум»), сільськогосподарські («Фермерське господарство», «Садівники», «Екологічний патруль», «Екологічне бюро»), ремісничі («Екскурсія рідним краєм»), професії людей у соціальних установах («Бібліотека», «Банк», «Листоноші»).

Зважаючи на те, що конструктивно-будівельні ігри викликають бажання прояву творчості й ініціативи в дітей, автори пропонують за допомогою будівельного матеріалу створювати вулиці, транспорт, споруди різного призначення (стадіон, школа, дитсадок, зоопарк, театр, бібліотека, музей, кафе, магазин, театр, бібліотека вокзал, супермаркет) та використовувати ці споруди в інших видах ігор. У програмі для розширення та поглиблення уявлень в дітей про професії, пропонують використовувати дидактичні ігри, такі як: «Кому що потрібно для роботи?», «Професії», «Для чого потрібна ця річ?», «Хто як працює?» «Магазин квітів» та інші.

Отже, в програмі «Дитина» широко висвітлене питання ознайомлення дітей з професіями дорослих, у змісті програми акцентується увага на вихованні в дітей поваги до праці людей. У програмі простежується тісний зв'язок між формування уявлень про професії та іграми, рекомендованими для їх закріплення. Але, на жаль професіям, що нещодавно з'явилися зовсім не приділяється увага.

Ще однією програмою, до якої ми звернулися у своєму аналізі, стала – «Світ дитинства» (2015). Особливу увагу приділили розділу «Дитина у світі культури», де описаний зміст ознайомлення дітей з працею дорослих, а саме: формування уявлень про необхідність праці дорослих як засіб створення

предметів, виховання ціннісного ставлення до результатів людської діяльності.

Автори програми рекомендують ознайомлювати дітей з професіями найближчого оточення, медичними (хірург, стоматолог, педіатр, терапевт) та транспортними професіями (водій міського транспорту, міліціонер - регулювальник, машиніст електротяга, пілот літака, матрос, капітан корабля), будівельними (будівельник, муляр, монтажник, водій панелевоза) й творчими (художник, фотограф, музикант, дизайнер, актор та ін.), сільськогосподарськими (хлібороб, садівник, городник, пасічник, фермер) та з професіями сфери послуг (сьюсар, електрик, двірник, водій, газівник тощо).

Як окремий підрозділ, праця дорослих виокремлена в програмах «Стежинки у Всесвіт» та «Українське дошкілля». У програмі «Стежинки у Всесвіт» (2020) чітко висвітлено основний зміст роботи з дітьми з цього питання. Перед педагогом ставиться завдання сформулювати систему уявлень у дітей про різноманітність професій, структуру конкретного трудового процесу, культуру праці дорослих. Також увага приділена уявленням про роль сучасної техніки в трудовій діяльності (електронно - обчислювальні машини, комп'ютери, електронні ваги тощо), про роль машин та механізмів у праці людини (прискорення одержання результатів праці, покращання його якості, полегшення праці). Автори надають великого значення вихованню у дітей поваги до праці.

Зміст диференційовано за віковим принципом: у молодшій групі звертають увагу на будівельні, транспортні професії (шофер, водій, машиніст, пілот, матрос, капітан) та професії з близького оточення дітей (вихователь, помічник вихователя, кухар, двірник); у середній групі в дітей розширюють знання про професії з тем: «Дитячий садок» (музичний керівник, лікар і медична сестра, прачка), «Транспорт» (водій міського транспорту, машиніст електровоза, пілот літака), «На будівництві» (муляр, монтажник-кранівник, водій панелевоза). У старшій групі продовжують уточнювати та збагачувати

знання про педагогічні, медичні, сільськогосподарські професії. Поглиблюють знання про вже відомі й знайомлять з новими промисловими (оператор, програміст ЕОМ, складальник, інженер-конструктор, монтажник, екскаваторник, електрозварник, архітектор, інженер), транспортними (провідник, бортпровідник, штурман, оглядач вагонів, черговий по станції, стрілочник, механік), творчими (диктор, редактор, журналіст, фотограф, відео- та кінооператор, монтажер, звукооператор), професіями, пов'язаними зі сферою послуг (буфетниця, черговий у камері схову, диспетчер) та роботою з комп'ютером (програміст, оператор електронно-обчислювальної машини).

У освітній лінії «Гра дитини» перед вихователем ставиться завдання збагачувати зміст сюжетних ігор дітей на основі вражень про життя, працю людей, їхні відносини («Сім'я», «Крамниця», «Лікарня», «Перукарня», «Дитячий садок», «Моряки» та інші).

Програма «Українське дошкілля» (2012) націлює педагогів на формування у дітей загальних уявлень про різні види праці дорослих та цінність людської праці для країни, розвиває вміння виявляти увагу та повагу до людей праці, гордість за успіхи рідного краю знань. Автори програми радять знайомити дітей з працею хліборобів, дорослих у дитячому садку, медичною, сільськогосподарською, будівельною, творчою та промисловою працею.

У програмі «Соняшник» (2014) питання ознайомлення дітей з професіями дорослих майже не знайшло свого відображення. Автори відмічають необхідність використання малих фольклорних жанрів в трудовому вихованні дітей і прищепленню бажання працювати. Але незначна увага приділяється ознайомленню дітей з працею дорослих. Програма орієнтує на те, що за допомогою сюжетно-рольових ігор діти збагачуються знаннями з різних сфер життєдіяльності людини (до прикладу, ознайомлення з різними професіями, які близькі дитині: вихователь, водій, лікар, продавець, артист та ін.).

У програмі «Я у світі» (2014) ознайомлення дітей з працею дорослих зосереджується в освітній лінії «Дитина в соціумі». Автори програми звертають

увагу на формування знань про працю дорослих через появу в дитини власного інтересу до праці, спостереження за дорослими. Завдяки все більше вираженій довільності сприймання, уваги, пам'яті, мислення в дитини формуються узагальнені уявлення про працю.

Програма розвитку дітей старшого та середнього дошкільного віку «Впевнений старт» (2017), яка набула значного поширення в дошкільних закладах України, на нашу думку, мала б стати пріоритетною щодо виховання сучасного громадянина, який має стійкий інтерес і сумлінне ставлення до праці, адже вона націлює педагогів формувати знання і уявлення дітей про працю використовуючи практичні, наочні методи, за допомогою яких у дітей формується цілісна картина світу. Запропоновані завдання для дошкільників з ознайомлення з професіями налаштовують дітей на мислення, самостійність, креативність у своїх відповідях і судженнях.

Питання ознайомлення дітей з професіями розкрито у розділі «Господарсько-побутова діяльність». У процесі аналізу програм для середнього та старшого дошкільного віку ми помітили, що зміст програми побудований на основі дотримання принципів системності та послідовності. Зокрема, дітей середньої вікової групи автори радять знайомити з трудовою діяльністю дорослих, розвивати емоційно-ціннісне ставлення до праці, дбайливе ставлення до результатів праці дорослих, поваги до людини-трудівника. У дітей старшого віку радять розвивати інтерес до різних видів праці дорослих, до організації та здійснення елементів професійної діяльності дорослих; бажання самостійно здійснювати прості дії, характерні для різних професій (Гавриш, 2017, с. 22).

До програми додаються книги для вихователя й дошкільників, в яких окремим розділом виокремлено ознайомлення дітей з професіями. Розділ «Парк професій: спілкування з майстрами» наголошує, що в результаті опанування теми діти зможуть: пояснювати значення праці в житті людини та суспільства; виявити інтерес до різних професій, вміти пояснювати в чому їх зміст і яке їхнє значення; мати достатній для комунікації лексичний запас з

теми «Професії»; знати правила застосування окремих елементарних предметів, потрібних для професійних дій. Також слід зазначити, що професії, з якими ознайомлюють дітей, в програмі поділені за змістом роботи працівника («Я працюю в магазині», «Спортивні професії для сильних», «Які професії живуть вдома», «Хочу бути художником», «Професії моїх батьків», «Професія дарувати свято»).

Також автори рекомендують ознайомлювати дітей з представниками медичних, транспортних, торговельних, спортивних, військових, юридичних, робітничих, сільськогосподарських, мистецьких професій. Окрім загальних професій в програмі пропонують розповісти дітям про ті, що нещодавно з'явилися: аеродизайнер, аніматор, фасувальник та інші.

Програма містить комплекс дидактичних ігор та розвивальних вправ, що допомагають зробити процес ознайомлення дітей з професіями дорослих цікавим і пізнавальним. Дітям пропонуються такі завдання «Що потрібно для роботи будівельника?», «Що відбувається на картині?», «Що потрібно продавцю?», «Що потрібно для роботи?», «Які професії бувають?», «Яка професія у твоїх батьків?» та ін. Також завдання, які розвивають креативне мислення дитини, вчать спиратися на власний досвід і уявлення, не діяти за зразком: «Які професії живуть в будиночку?», «Яка винагорода за роботу?», «Яка професія чоловіча, а яка жіноча?».

Реалізація вихователями завдань програми «Впевнений старт» допомагає дітям поглибити уявлення про професії, дізнатися про особливості кожної з них, яку користь вони приносять, шляхом використання наочного та практичного матеріалу, що допомагає не тільки формувати знання, а й зробити навчальний процес цікавим для дитини. Автори програми рекомендують ознайомити дітей з професіями з різних сфер професійної діяльності людини, але на жаль проблемі ознайомлення дітей з сучасними професіями приділяється незначна увага.

Отже, аналіз програмно-методичного забезпечення ЗДО з проблеми ознайомлення дітей з професіями дорослих, дає можливість стверджувати, що

сучасна дошкільна освіта орієнтує педагогів на формування у дітей знань про найпоширеніші професії та виховання поваги до виробничої діяльності людей. Значне місце відведено ознайомленню дітей з трудовими процесами, які виконують дорослі, вихованню розуміння цінності праці для кожної людини. Попри це, відзначимо що у програмах не знайшли належного висвітлення сучасні професії, автори не пропонують запроваджувати принцип гендерної рівності при знайомстві дошкільників з професіями, не акцентується увага на виявленні нахилів, інтересів, зацікавлень дітей тим чи іншим предметом, видом трудової діяльності людей з метою подальшої професійної орієнтації.

Також для визначення стану розвитку питання ознайомлення дітей з професіями ми проаналізували методичні посібники з означеної проблеми, які рекомендовано МОН для використання в ЗДО.

«Парк професій. Ознайомлення дошкільників з професіями дорослих» (2017) є методичним посібником, який рекомендований МОН України. Його автори О. Корняєва та О. Стягунова висвітлюють практичні та методичні особливості організації роботи в ЗДО над проблемою ознайомлення дітей з професіями дорослих. У практичних розробках висвітлено систему роботи в ЗДО з цього питання, подано рекомендації з організації та проведення роботи з дошкільниками у «Парку професій», запропоновані різні форми роботи з дітьми. У посібнику вагоме місце в ознайомленні дітей з професійною діяльністю дорослих, автори відають перевагу проєктивній роботі дітей, рекомендують знайомити з професіями через використання методу проєктів («Помічник вихователя», «Медична сестра», «Лікар», «Двірник», «Поштар», «Касир супермаркету», «Водій», «Механік станції технічного обслуговування автомобілів», «Кондитер», «Мультиплікатор», «Ландшафтний дизайнер», «Аптекарь», «Бджоляр»). Також у посібнику представлені технологічні картки ознайомлення дітей з професіями (художника, банкіра, поліцейський, діджея, гончаря, археолога, еколога, кондитера, хореографа, етнографа).

Методичний посібник «Парк професій» містить цікавий практичний матеріал з ознайомлення дітей з світом професій, до уваги педагогів

представлена низка проектів організації ігрової партнерської діяльності з дітьми дошкільного віку. Відзначимо, що посібник також містить матеріал для методичного супроводу діяльності вихователів, що сприятиме підвищенню їх професійної майстерності.

Аналіз БКДО, чинних програм розвитку та методичного посібника дав можливість визначити сучасний стан означеної проблеми. Зазначимо, що незважаючи на значну розробленість питання формування уявлень дітей про професійну діяльність дорослих на сучасному етапі простежується недостатня кількість методичних розробок, які б сприяли покращенню процесу ознайомленню дітей дошкільного віку з професіями.

Висновки до першого розділу

У цьому розділі розглядаються джерела проблеми трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній теорії й практиці, з'ясовується ступінь розвитку проблеми формування у дітей дошкільного віку уявлень про професійну діяльність дорослих.

На основі системного аналізу наукових надбань встановлено, що при розробці теорії трудового виховання дітей дошкільного віку в дореволюційний період педагоги зверталися у своїх дослідженнях до можливостей трудового виховання дитини, формування моральних якостей в процесі трудової діяльності, способи управління дитячою працею тощо. Виявлено, що трудова діяльність здавна вважалася морально-виховним фактором розвитку нового покоління, а працелюбність – важливою моральною якістю особистості. Встановлено, що в останні роки в теоретичних дослідженнях увага до трудового навчання дітей знизилася. Дослідження науковців спрямовані на вивчення закономірності побудови освітнього процесу з метою цілісного впливу на трудовий розвиток дітей, формування уявлень про трудові дії та професії дорослих, розвиток основних якостей в процесі трудової діяльності дітей, встановлення місця трудового виховання в

умовах пошуку нових шляхів організації навчання та виховних процесів у ЗДО.

Висвітлено основні напрями наукових досліджень, що розглядають різні аспекти означеної проблеми: теоретичне обґрунтування ознайомлення дітей з професіями (С. Котлярова, Н. Крилова, Т. Макєєва та ін.); висвітлення методики формування уявлень про професійну діяльність в освітньому процесі ЗДО (Л. Артемова, Г. Беленька, З. Борисова, Н. Кудикіна, М. Машовець, І. Школьна та ін.); виховання ціннісного ставлення до праці (А. Булак, Д. Сергєєва). У своїх наукових працях вчені розкривають особливості ознайомлення дошкільників з різними сферами професій: В. Глотова, В. Сафонова (працею хліборобів), Г. Макєєва, Г. Марочко, Є. Нікітіна (сільськогосподарською працею), Л. Пісоцька (робітничими професіями).

У цьому розділі подано огляд термінологічного поля, що вивчає питання формування уявлень дітей про працю дорослих. Метод термінологічного аналізу дав змогу виокремити такі ключові поняття дисертації: «праця», «трудове виховання», «формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії», «профорієнтація дошкільників», «професія». Авторська інтерпретація визначення поняття «ознайомлення дітей з професіями» виглядає наступним чином: цілеспрямований, систематичний процес формування у дітей дошкільного віку знань та пізнавального інтересу до професій дорослих; обізнаності зі структурою трудового процесу, трудовими діями, виховання поваги до праці дорослих. Також виокремлено поняття «профорієнтація дошкільників» й трактовано, як систематичний, цілеспрямований процес формування у дітей дошкільного віку стійкого зацікавлення світом професій, поглиблення знань про професійну діяльність дорослих та уявлень про значення, умови, важливість праці людей професіоналів; виявлення інтересів і нахилів дитини й створення умов для отримання досвіду професійних дій з метою її майбутнього професійного самовизначення.

Проаналізовано нормативні документи, що визначають зміст формування уявлень про працю дорослих у дітей дошкільного віку, а саме: «Базовий компонент дошкільної освіти», комплексну програму розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник», освітню програму для дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт», освітні програми «Стежинки у Всесвіт», «Дитина»; програми розвитку дітей дошкільного віку «Українське дошкілля» та «Я у Світі»; а також комплексну програму для закладів дошкільної освіти «Світ дитинства». Виявлено, що сучасні професії не відображені у змісті більшості програм, оскільки багато з них стосуються професій, які змінилися або, можливо, зникли за останні роки, наприклад, листоноша або касир.

Матеріали, наведені в першому розділі, були відображені в авторських публікаціях (117, 118).

РОЗДІЛ 2.

ОБГРУНТУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПОГЛИБЛЕННЯ УЯВЛЕНЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО ПРОФЕСІЇ

У розділі представлено результати пілотажного дослідження обізнаності дітей дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих. Обгрунтовано технологію поглиблення уявлень про професії у дошкільників, за якої найефективніше здійснюватиметься ознайомлення дошкільників з професіями. Оновлено зміст, схарактеризовано методи і засоби ознайомлення дошкільників з професіями. Досліджено вплив гендерних стереотипів, сформованих у суспільстві, на формування уявлень про розподіл професійних ролей між представниками різних статей. Розкрито особливості педагогічної взаємодії педагога з сім'єю вихованців у процесі ознайомлення дітей з професіями.

2.1 Результати моніторингу обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями

З метою визначення стану обізнаності дітей дошкільного віку з професіями дорослих та вивчення впливу місця проживання та статті на глибину знань дітей про професійну діяльність, ми провели пілотажне дослідження, до якого були залученні студенти-практиканти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» четвертого року навчання. Під час дослідження ми з'ясовували глибину знань дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність дорослих (бесіди, спостереження, дидактичні ігри). Базами проведення пілотажного дослідження були ЗДО Полтавської, Дніпропетровської, Сумської, Харківської, Закарпатської областей України. Ми опитали дітей міської й сільської місцевості, щоб дослідити залежність обізнаності дітей з професіями від місця проживання. У дослідженні взяли участь такі заклади: Полтавський дошкільний навчальний заклад «№ 36 «Школа здоров'я», Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок)

№ 74 «Джерельце», Полтавський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №6 «Чебурашка», Заклад дошкільної освіти № 2 «Берізка» м. Гадяч, Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 5 «Берізка» м. Карлівка, Дошкільний навчальний заклад № 1 «Теремок» м. Лохвиця, Дошкільний навчальний заклад «Вишенька» Кишинівської сільської ради Гадяцького району, Гаркушинський дошкільний навчальний заклад (дитячий садок) «Промінчик» Миргородського району, Пологівський навчально-виховний комплекс Новосанжарського району, Градизький заклад дошкільної освіти №4 «Сонечко» Глобинського району, Дошкільний навчальний заклад «Подоряночка» Диканського району Полтавської області; Рудківська філія комунального закладу «Китайгородський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів» Китайгородської сільської ради Царичанського району, Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №10 «Дюймовочка» м. Новомосковськ, Комунальний заклад «Івано-Михайлівський навчально-виховний комплекс» Новомосковського району, Кільченський дошкільний навчальний заклад «Сонечко» Магдалинівського району, Бабайківський дошкільний навчальний заклад «Барвінок» Царичанського району Дніпропетровської області; Комунальний «Заклад дошкільної освіти №2» м. Іршава Закарпатської області, заклад дошкільної освіти «Барвінок» смт. Недригайлів Сумської області, Чернещинський навчально-виховний комплекс Зачепилівського району Харківської області. Усього в дослідженні брало участь 108 дітей старшого дошкільного віку, з яких 59 дітей міської місцевості (32 хлопчики та 27 дівчат) і 49 дітей сільської місцевості (23 хлопчики й 26 дівчат).

Вирішуючи завдання пілотажного дослідження, ми виявляли стан обізнаності дітей старших вікових груп. У ході проведення експерименту нами була проведено опитування дітей старшого дошкільного віку різних областей України.

Застосування опитування дозволило констатувати рівень обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями дорослих після проведеного пілотажного експерименту.

Під час опитування визначали, як розуміють діти поняття «професія»: 32,4% дітей пов'язали цей термін з діяльністю («це робота»), 28,7% дітей з людиною («коли дорослі працюють»), 10,2% дітей з місцем («там, де людина працює»), 9,3% дітей із заробітком грошей («за це платять гроші»), 19,4% дітей не змогла дати відповідь.

Під час бесіди ми прагнули дізнатися, які професії знають діти, а також чи впливає місце проживання на глибину їхніх знань. Ми дослідили, що найпоширенішими професіями, які називали старші дошкільники, як міської, так і сільської місцевості були: лікар (68,8%), пожежник (36,1%), поліцейський (35,2%), продавець (32,4%), будівельник (31,5%), вихователь (31,5%), кухар (31,5%), учитель (25%), перукар (21,3%), водій (17,6%).

Аналіз відповідей дітей обох місцевостей, дав можливість встановити недостатню обізнаність дітей з:

- спортивними професіями: футболіст (1,8%), тренер (2,7%), гімнаст (0,9%);

- медичними професіями: стоматолог (5,5%), ветеринар (2,7%), медсестра (3,7%), фармацевт (1,8%);

- мистецькими професіями: хореограф (2,7%), балерина (4,6%), художник (5,5%), музикант (1,8%), танцівниця (2,7%), співачка (1,8%), актор (0,9%), фотограф (0,9%), ведучий (0,9%);

- військовими професіями: військовий (2,7%), пілот (0,9%);

- робітничими професіями: механік (0,9%), вантажник (0,9%), секретар (0,9%), швачка (1,8%), електрик (0,9%), слюсар (0,9%).

Ми виявили, що велику кількість професій, представників яких діти часто зустрічають в реальному житті (помічник вихователя (4,6%), охоронець (0,9%), прибиральниця (1,8%), медсестра (3,7%), директор (2,7%), двірник (0,9%), логопед (0,9%), пекар (0,9%), завідувачка, музичний керівник,

кондуктор), вони не назвали під час поставленого питання «Які професії ти знаєш?». У ході аналізу відповідей ми помітили, що професії, які були найбільш відомими для дітей минулого століття, сучасні діти майже не використовують (космонавт (1,8%), листоноша (3,7%)).

Порівняння відповідей дало можливість встановити, що діти старшого дошкільного віку сільської й міської місцевості називають найбільш поширені та відомі професії в суспільстві. Але слід зазначити, що у ході бесід з дітьми ми простежили деяку відмінність у їх відповідях. Міські діти також назвали професії, які стали відомими чи виникли в останні роки (косметолог (1,8%), блогер (1,8%), кондитер (1,8%), менеджер (0,9%), оператор (0,9%), фотограф (0,9%), касир (2,7%), президент (1,8%), таксист (4,6%). Ми з'ясували, що діти при опитуванні не назвали жодної з сільськогосподарських професій на відміну від маленьких жителів сільської місцевості, які зазначили такі професії, як тракторист (4,6%), фермер (1,8%), комбайнер (1,8%).

Ми дослідили, що більшість дітей старшого дошкільного віку обізнані з особливостями професійної діяльності членів своєї родини – 77,7%. Проте, лише 43,5% респондентів знають назву професії, 17,5% опитаних дітей дали часткові відповіді на запитання і лише 6,4% не знають яку професійну діяльність виконують їхні рідні.

На питання «Хто працює в дитячому садку?» всі діти відповіли – вихователь, а також зазначили такі професії як: помічник вихователя (48,1%), кухар (46,2%), медсестра (20,3%), директор (11,1%), лікар (10,1%), завідувача (7,4%), прибиральниця (3,7%), двірник (3,7%), музичний керівник (2,7%), праля (2,7%).

Відповідаючи на питання «Хто працює в лікарні дошкільники називали такі професії як: лікар (всі діти), медсестра (33,3%), прибиральниця (7,4%), стоматолог (5,5%), кухар (2,7%), санітари (1,8%), водій швидкої допомоги (1,8%), хірург (1,8%), окуліст (1,8%), масажист (0,9%).

На питання «Розкажи, які це мужні або героїчні професії?» більшість дітей зазначили, що це дуже складні професії, представники яких рятують,

захищають людей. До мужніх, героїчних професій дошкільники віднесли такі: пожежник (44,4%), поліцейський (31,4%), рятувальник (12%), військовий (5,5%), будівельник (2,7%), лікар (1,8%), працівник швидкої допомоги (1,8%), космонавт (1,8%), спортсмен (1,8%), футболіст (0,9%), детектив (0,9%), охоронець (0,9%), і 20,3% з опитаних дітей не дали відповіді.

Про особливості роботи, яку виконує будівельник, всі діти відповіли «Будує (будинки, садочки, магазини)». Слід звернути увагу, що на питання «Хто ще працює на будівництві?» більшість дошкільників не змогли дати відповідь. Лише деякі з них назвали такі будівельні професії: водій (7,4%), кранівник (4,6%), маляр (4,6%), вантажник (1,8%).

Про особливості праці кухаря всі діти говорили – «він готує їжу». Деякі дошкільники описали цю професійну діяльність так: «кухар на кухні варить, жарить їжу і ріже овочі», «готує котлети, сирники, супчик, миє посуд».

Діяльність лікаря більшість дітей (83,33%) схарактеризували так: «лікує хворих». Але невелика кількість (16,67%) детальніше окреслила його працю, наприклад: «лікар ставить уколи, міряє температуру, дає ліки, різні каплі, таблетки», «оглядає людей, призначає лікування».

Також під час опитування ми намагалися встановити чи обізнані діти з сучасними професіями. Було обрано найбільш наближені до розуміння дітей дошкільного віку професії – аніматор і піцейола. Аналізуючи відповіді ми виявили, що міські діти більш ознайомлені з сучасними професіями – особливості праці аніматора знає – 61%, піцейоли – 54,2%. Діти сільської місцевості мали проблеми з відповідями, особливості праці аніматора описали лише 14,2 %, піцейоли – 34,6%.

Найважливішою професією діти називали різноманітні професії, доводячи свою думку, здебільшого це були героїчні, мужні професії, також значне місце посідають медичні професії. Аргументуючи вибір певної професії, діти старшого дошкільного віку давали чіткі коментарі: лікар (28,7%) «допомагає людям одужати», «лікує людей»; поліцейський (20,3%) «затримує злочинців», «усіх захищає»; пожежник (11,1%) «рятує людей від вогню»;

кухар (4,6%) «смачно готує», «годує всіх людей, щоб вони могли працювати»; будівельник (4,6%) «усім потрібне житло»; водій (3,7%) «привозить туди куди потрібно»; рятувальник (2,7%) «допомагає людям»; вихователь (2,7%) «навчає дітей»; президент (2,7%) «він головний»; стоматолог (1,8%) «лікує хворі зуби»; працівник швидкої допомоги (1,8%) «рятує людей від хвороби»; військовий (1,8%) «захищає людей від війни»; детектив (0,9%) «про все може дізнатися»; ветеринар (0,9%) «рятує тварин»; тракторист (0,9%) «без нього не буде рости пшениця, не буде хліба».

Одним із завдань нашого опитування було визначити чи впливає стать і місце народження на вподобання дітей до вибору певної професії. Для цього ми попросили дітей подумати «Ким би ти хотів (хотіла) стати коли виростеш?». Аналіз відповідей дітей дав можливість встановити, що найбільш бажаними професіями хлопчиків міської (М) та сільської (С) місцевості є такі професії: поліцейський (М – 25%), (С – 34,7%); пожежник (М – 9,3%), (С – 13%); водій (М – 6,2%), (С – 17,3%); машиніст (М – 6,2%), (С – 8,6%). Обґрунтовуючи свій вибір вони дали такі пояснення: «хочу бути поліцейським, бо тато ним працює», «щоб захищати маму», «подобається поліційна форма», «захищатиму людей», «їздитиму на поліційній машині»; «рятуватиму людей», «мрію кататися на пожежній машині»; «люблю автомобілі», «хочу бути як тато», «возитиму людей», «їздитиму на КамАЗі»; «перевозитиму людей», «подобається їздити на поїзді».

Також хлопчики називали такі професії: військовий, перегонник, будівельник, пілот, механік, спортсмен, супергерой, детектив. Міські хлопчики серед професій обирали й такі: таксист, касир, президент, стоматолог, археолог, програміст, рятувальник, директор, дресувальник, перукар, кондитер. Хлопчики сільської місцевості на відміну від міських для себе обирали професії пов'язані з технікою і сільським господарством.

Аналізуючи відповіді дівчаток міської (М) і сільської (С) місцевості, ми виявили, що найчастіше вони називали такі професії: лікар (М – 18,5%), (С – 19,2%); перукар (М – 18,5%), (С – 15,3%); кухар (М – 7,4%), (С – 11,5%);

ветеринар (М – 11,1%), (С – 7,6%). Аргументуючи свій вибір вони дали такі коментарі: «мрію, щоб люди не хворіли», «люблю лікувати ляльок», «хочу бути як мама»; «умію робити зачіски», «хотіла б працювати в салоні краси», «подобається робити лялькам зачіски»; «люблю допомагати мамі по кухні», «працюватиму в кафе»; «люблю тварин», «хочу лікувати тварин».

Дівчатка віддали також перевагу мистецьким професіям: балерина, модель, співачка, гімнастка, танцівниця, хореограф, художник, ведуча. Також були названі такі професії: стоматолог, медсестра, вчитель, продавець, вихователь, актор, стюардеса. Лише кілька дівчаток обрали професії, які більш притаманні чоловікам: поліцейський (М – 7,6%), військовий (С – 3,8%) і пожежник (М – 3,7%). Свій вибір діти пояснювали так: «моя мама там працює», «подобаються одяг»; «мрію стати генералом, буду всіма командувати і тато не буде ходити на війну»; «хочу рятувати людей та котиків».

Аналіз відповідей дітей дозволив нам констатувати недостатню обізнаність дошкільників старшого дошкільного віку з професіями дорослих. Дошкільникам відомі найбільш вживані професії (поліцейський, лікар, пожежник, водій, вчитель, перукар, вихователь, продавець), але поза їхньою увагою залишилися спортивні, мистецькі, робітничі, військові, медичні професії. Діти добре обізнані з професійними обов'язками своїх рідних, але значна кількість з них не знають назв професій. Описуючи роботу лікаря, будівельника, кухаря, діти здебільшого дали коротку, загальну характеристику не вдаючись до деталей і особливостей праці. До найважливіших професій у переважній більшості діти віднесли героїчні, мужні професії, які пов'язані з охороною та порятунком людей.

Отже, аналізуючи результати дослідження можна зауважити, що наявність у дітей старшого дошкільного віку поверхневих знань про професійну діяльність дорослих. Із загальної кількості дошкільників, які взяли участь у дослідженні (108 дітей), лише 15,7% продемонстрували високий рівень обізнаності з професіями, 48,2% середній і 36,1% низький рівень.

Переважає більшість дітей розуміють назви професій дорослих, проте не можуть пояснити особливості їхньої професійної діяльності, називати і характеризувати трудові дії. У своєму активному мовленні діти частіше використовують слова, пов'язані із найбільш поширеними професіями. Дошкільники виявили недостатню обізнаність з спортивними, мистецькими, робітничими, військовими, медичними професіями.

З'ясовуючи вплив місця проживання на обізнаність дітей старшого дошкільного віку з професіями, ми виявили, що міські та сільські діти знають представників найбільш поширених професій, у їх відповідях ми знайшли лише невеликі відмінності пов'язані з сільськогосподарськими та сучасними професіями. Проте, ми дослідили значну відмінність у вподобаннях до вибору професійної діяльності у представників різних статей, так дівчатка частіше зверталися до професій, пов'язаних з доглядом, піклуванням, обслуговуванням, а хлопчики відали перевагу героїчним, мужнім, робітничим професіям, які пов'язані з допомогою людям, керівництвом, технікою.

Отже, отримані результати засвідчили актуальність проблеми і потребу в розробці технології поглиблення уявлень у дошкільників про професії (ТПУДП), яка буде реалізована за таких умов: оновлення змісту ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, підборі ефективних засобів і методів формування уявлень дітей про професійну діяльність, застосуванні принципу гендерної рівності в процесі знайомства дітей з працею людей, налагодження конструктивної партнерської батьківсько-виховательської взаємодії.

2.2 Сутність і характеристика технології поглиблення уявлень у дошкільників про професії

Для поглиблення уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професії, знаряддя праці, професійні дії, які виконують працівники, місце праці робітників різних сфер професій, а також з метою ранньої професійної орієнтації дошкільників ми розробили ТПУДП.

У межах нашого дослідження необхідно зупинитися на розкритті сутності поняття «технологія». У педагогічному словнику означена дефініція визначається, як сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі (Ярмаченко, 2001, с. 341). Науковці у своїх дослідженнях визначають термін «технологія», як сукупність операцій, здійснюваних певним чином і в певній послідовності для досягнення поставлених цілей. Зокрема, І. Богданова тлумачить означене поняття як спосіб реалізації людьми конкретного складного процесу шляхом розділення його на систему взаємопов'язаних процедур і операцій, які виконуються більш менш однозначно і мають за мету досягнення високої ефективності (Богданова, 1999). Аналіз психолого-педагогічної літератури дав можливість виділити визначення «педагогічна технологія». Т. Лихачов так трактує цю дефініцію – сукупність психолого-педагогічних установок, що складають спеціальний підбір та компонування форм, методів, засобів, прийомів, виховних засобів, за допомогою яких забезпечується можливість досягнення ефективного результату в засвоєнні дітьми знань, умінь, навичок, у розвитку їхніх особистих властивостей та моральних якостей (Любчак, Кривошея, 2017, с. 94). У основі поняття «педагогічна технологія» лежать процеси упорядкування педагогічного середовища, а саме: проектування, конструювання, моделювання, прогнозування, програмування.

Зважаючи на результати пілотажного дослідження ми розробили авторську ТПУДП (рис. 2.2.1), під якою доцільно розуміти послідовну систему дій вихователя з планування, організації та оцінювання процесу формування уявлень дітей дошкільного віку про професійну діяльність дорослих за умови впровадження спеціально підібраної сукупності змісту, форм, методів, засобів ознайомлення дітей з професіями, які відповідають рівневі знань та вікові дітей.

Авторська технологія поєднує в собі цільовий, змістовно-технологічний та діагностично-результативний блоки

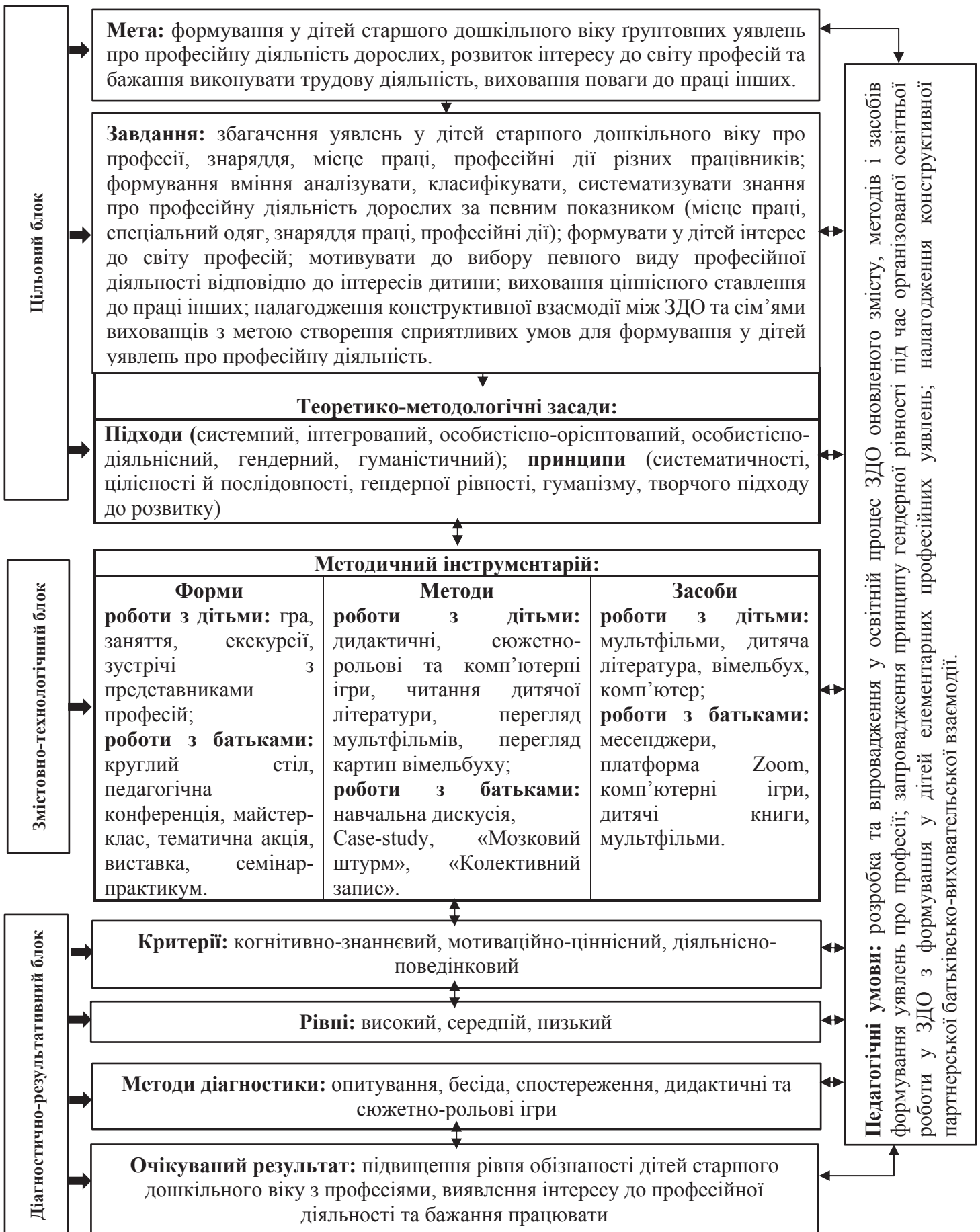

Рис. 2.2.1. Модель авторської технології поглиблення уявлень у дошкільників про професії

Цільовий блок представлено в єдності мети, завдань і принципів, комплексна реалізація яких забезпечує ефективність запровадження авторської технології. Так, *метою* ТПУДП є формування у дітей старшого дошкільного віку ґрунтовних уявлень про професійну діяльність дорослих, розвиток інтересу до світу професій та бажання виконувати трудову діяльність, виховання поваги до праці інших.

Указану мету конкретизовано в завданнях, що передбачають:

- поглиблення уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професії, знаряддя, місце праці, професійні дії різних працівників;
- формування вміння аналізувати, класифікувати, систематизувати знання про професійну діяльність дорослих за певним показником (місце праці, спеціальний одяг, знаряддя праці, професійні дії);
- формувати у дітей інтерес до світу професій;
- мотивувати до вибору певного виду професійної діяльності відповідно до інтересів дитини;
- виховання ціннісного ставлення до праці інших;
- налагодження конструктивної взаємодії між ЗДО та сім'ями вихованців з метою створення сприятливих умов для формування у дітей уявлень про професійну діяльність.

Згідно з означеною метою та завданнями нами були визначені наукові підходи, які дозволили виробити загальну концептуальну основу та сформувати цілісне розуміння процесу поглиблення уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професії. До таких підходів ми віднесли системний, інтегрований, особистісно - орієнтований, особистісно - діяльнісний, гендерний, гуманістичний.

Системний підхід дозволив організувати процес ознайомлення дітей з професіями як цілеспрямовану діяльність для усіх його суб'єктів. Системний підхід передбачає цілісність усіх компонентів (мети, завдань, змісту, форм методів, засобів) процесу формування уявлень у дошкільників про професійну діяльність дорослих.

Використання положень інтегрованого підходу дозволило об'єднати зміст ознайомлення з професіями дорослих молодшої, середньої та старшої груп в єдину систему для забезпечення процесу поглиблення уявлень дітей старшого дошкільного віку з професіями.

Особистісно - орієнтований підхід передбачав співпрацю і співтворчість вихованця з вихователем, визначення педагогом особистісних переваг кожної дитини, сприяння розвитку її індивідуальних здібностей, інтересів до певної сфери професійної діяльності, мотивування кожного дошкільника до прояву інтересу до певного виду професійної діяльності, які викликають у них зацікавлення.

Використання особистісно-діяльнісного підходу сприяло зануренню кожної дитини до реалізації практичних завдань з формування уявлень про професії.

Ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих на основі гендерного підходу спрямовувалося на поглиблення уявлень дітей про розподіл праці й соціальних ролей з позицій статі, формування у дітей повноцінної картини світу професій дорослих, в якій немає місця гендерним стереотипам.

Використання гуманістичного підходу дозволило націлити вихователя на особистісний розвиток дошкільника в процесі формування уявлень у дітей про професії та був спрямований на цілісне прийняття дошкільника з його інтересами, рівнем розвитком, вміннями; сприяв вихованню у дітей проявів співчуття, співпереживання, поваги до трудової діяльності інших.

Реалізація авторської ТПУДП передбачає дотримання принципів: систематичності; цілісності; послідовності; гендерної рівності; гуманізму; творчого підходу до розвитку.

Змістовно-технологічний блок відбиває структурні компоненти організації освітнього процесу в ЗДО, етапи й педагогічні умови здійснення поглиблення уявлень про професії та здійснення ранньої профорієнтації дошкільників, розробку методичного інструментарію.

Згідно компонентів структури поглиблення уявлень дошкільників про професії були виділені такі *педагогічні умови*: 1) оновлення змісту ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, підбор ефективних засобів та методів формування уявлень дітей про професійну діяльність; 2) застосування принципу гендерної рівності в процесі знайомства дітей з працею людей; 3) налагодження конструктивної партнерської батьківсько-виховательської взаємодії (див. у рис. 2.2.1).

Обґрунтуємо педагогічні умови поглиблення уявлень дошкільників про професії.

Для обґрунтування *першої педагогічної умови* ми здійснили аналіз нормативних документів, які забезпечують процес ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, розглянуто засоби та методи виховання.

Основними матеріалами, якими користуються вихователі для знайомства дітей з професіями є програми розвитку дітей та методичні посібники. Аналіз чинних програм дав можливість виявити, що в більшості з них автори рекомендують педагогам знайомити дітей з найбільш поширеними професіями у суспільстві, проте сучасні професії майже не знайшли відображення в змісті більшості програм. Саме тому, розробили календарно-тематичне планування на навчальний рік, яке включало тему тижня та назви професій, які будуть розглядатися. Кожен тиждень включав професії, які діти вже вивчили в молодшій та середній групі та мають їх закріпити і професії, з якими старші дошкільники знайомляться вперше (додаток А).

Важливе місце у змістовно-технологічному блоці займав обраний методичний інструментарій, що містить в собі форми, методи, засоби організації освітнього процесу з метою поглиблення уявлень у дошкільників про професійну діяльність дорослих.

Зокрема, зазначена технологія передбачає використання в освітньому процесі організаційних форм: заняття, екскурсії, ігрова діяльність, зустрічі з представниками професій. Розглянемо детальніше кожен з них.

У процесі планування та організації заняття зі поглиблення уявлень дітей старшого дошкільного віку про професії ми рекомендуємо використовувати інтегрований підхід, який спрямований на об'єднання змісту ознайомлення дошкільників з професійною діяльністю дорослих різних вікових груп, та передбачає закріплення уже вивчених у молодшій та середній групі професій та знайомство з новими. Під час занять ми закріплювали та поглиблювали уявлення старших дошкільників про професії найближчого оточення (молодша група) та найпоширеніші професії (середня група), ознайомлювали та збагачували уявлення дітей про професії, що діти рідко зустрічають в реальному житті та професіями, що виникли на новому ринку праці (старша група). Рекомендована тривалість заняття у старшій віковій групі 30-40 хвилин.

Серед ефективних форм організації ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з професіями ми виділили – екскурсії. Відвідування місць праці робітників сприяє формуванню у дітей стійких уявлень про певний фах, адже пов'язаний з безпосереднім спогляданням трудової діяльності працівників. Під час екскурсій діти співвідносять теоретичні знання отримані в родині та ЗДО з особистим спілкуванням та спогляданням за професійними діями представника професії. Старший дошкільний вік є сприятливим для проведення довготривалих екскурсій, тому з дітьми цього віку можна відвідати місця праці робітників, які знаходяться на віддаленій території («Військова частина», «Поліцейний відділок», «Бібліотека», «Музей» та інші). При організації екскурсій вихователю потрібно звертати особливу увагу на кількість дітей і дорослих, які беруть участь в екскурсії, тривалість подорожі, інформацію, яка буде запропонована дошкільникам.

Наступною формою, на яку ми звернули увагу, були зустрічі з представниками професій. На відміну від екскурсії зустрічі не потребують організації спеціальних умов, проте є не менш ефективними для знайомства чи поглиблення уявлень дітей про певну професію. Учасниками зустрічей можуть бути як батьки вихованців, так і запрошені гості. У процесі зустрічей

професіонали можуть демонструвати дітям свої професійні дії, знаряддя праці, спецодяг, а також проводити майстер-класи з дошкільниками. Під час зустрічей дошкільники отримують змістовну інформацію особисто від представника професії, можуть поставити запитання, які їх цікавлять.

Змістовно-технологічний блок ТПУДП включає такі методи: дидактичні, сюжетно-рольові та комп'ютерні ігри. Пропонуємо перейти до більш детального розгляду кожного із запропонованих методів.

Зважаючи на те, що ігрова діяльність є провідною в дошкільному віці, діти краще й легше засвоюють інформацію в процесі гри.

Особливу увагу при формуванні у дітей інтересу до світу професій та вмінь застосовувати отримані знання у практичній діяльності слід приділити – сюжетно-рольовим іграм. Серед різних видів сюжетно-рольової гри для ознайомлення дітей з особливостями професійної діяльності дорослих ми рекомендуємо використовувати ігри за виробничими сюжетами.

Першим етапом підготовки до проведення сюжетно-рольової гри є облаштування ігрового простору. До кожної з обраних ігор мають бути виголені меблі (за необхідності) та підібрані атрибути (спец. одяг, інструменти та предмети праці). На цьому етапі радимо залучати батьківський колектив до створення комфортного ігрового середовища з метою збагачення індивідуального досвіду дітей дошкільного віку в ігровій діяльності.

На другому етапі слід підібрати ігри, які б відповідали темі чи змісту тижня, провести вступну бесіду з дітьми (активізувати їх знання про професії цієї сфери професійної діяльності), визначити ролі.

Сюжетно-рольові ігри можуть організовуватися з ініціативи дорослого чи самих дітей. Перший тип ігор використовується у старшій віковій групі при введенні нових сюжетів чи з метою поглиблення уявлень дітей про певну сферу професій. Розподіляти ролі у таких іграх може як вихователь, так і самі діти. Ігри з власної ініціативи допомагають виявити у дошкільників зацікавлення до певної професії, вміння самостійно обирати атрибути за призначенням,

проявляти лідерські якості. Тривалість сюжетно-рольової гри визначають самі дошкільники.

Універсальним способом ознайомити дітей із професіями, закріпити та простежити набуті знання є дидактичні ігри. Завдяки їм дитина здобуває потрібний багаж знань про різні види фахової діяльності, трудові процеси, знаряддя праці, а також виформовує розуміння важливості професійного розвитку.

Педагоги створюють дидактичні ігри на основі поєднання ігрових і дидактичних вправ. У процесі такої гри вихованці не лише здобувають знання, а й розвивають інтелект, абстрактне (раціональне) мислення, інтуїцію, конкретно-чуттєве пізнання.

Дидактична гра має особливе значення і є необхідним складником в організації навчально-виховного процесу ЗДО. Вона допомагає ознайомити дошкільнят з фаховою діяльністю різних спеціалістів, а також систематизує знання та уявлення дошкільнят про неї, підтримує їхній інтерес і позитивний настрій. По суті, така гра передбачає активність кожного її учасника.

Під час формування знань і уявлень у дошкільнят про фахову діяльність застосовують такі види дидактичних ігор:

1. *Настільно - друковані ігри* (як-от: «Героїчні професії», «Що є в магазині?», «Що потрібно лікарю?» тощо) допомагають цікавим для дошкільників способом розтлумачити нову чи пригадати раніше засвоєну інформацію, використовуючи різні фішки, фото, малюнки тощо. У процесі цих ігор вихованці добирають картинки за схожістю, ознаками, складають ціле з частинок тощо.

2. *Ігри із предметами* (як-от: «Пожежна станція», «На прийом до лікаря» тощо) дозволяють дітям за допомогою предметів (муляжів / макетів знарядь праці, іграшок) відчувати себе представниками різних видів професійної діяльності (наприклад: ляльці Марійці лікуємо руку або котика рятуємо від пожежі).

3. *Словесні ігри* («Відгадай за описом», «Про місце роботи та професії» та інші) – одні з найскладніших, оскільки діти повинні спиратися лише на власні уявлення, знання та досвід. Під час гри дошкільники самостійно розв’язують різні розумові завдання, характеризують предмети й акцентують увагу на властивих їм ознаках, відгадують поняття, предмети і явища за описом, визначають спільні та відмінні риси, наприклад професій.

Зазначені ігри мають різні функції залежно від засвоєних знань про професії: ознайомлення, закріплення, перевірку. Відповідно до цього є ознайомлювальні дидактичні ігри, ігри на закріплення та діагностику наявних знань про фахову діяльність. До ознайомлювальних зараховуємо, наприклад, такі: «Аптека», «Будівельник та його речі», «На фермі», «Пожежники та їх речі», «Садівники та городники», «Що потрібно для роботи пекарю?». Вони передбачають інформування дітей про різні фахові діяльності, знаряддя праці, а також обґрунтування значення цієї роботи для суспільства. Дидактичні ігри на пригадування інформації і, відповідно, закріплення знань про професії спрямовані на узагальнення та систематизування уявлень вихованців про представників конкретних спеціальностей. Це такі ігри, як: «Хто працює в аеропорту?», «Хто працює в магазині?», «Хто працює в поліції?», «Хто служить у ЗСУ?», «Хто служить у ДСНС?» тощо. Ігри, які передбачають діагностику наявних знань, допомагають перевірити уявлення дітей про вивчені спеціальності та професійні діяльності. Це передусім «Кому, що потрібно для роботи / служби?», «Професії та їх знаряддя», «Хто де працює / служить?», «Хто ким / чим керує?», «Хто, що виготовив / створив / винайшов?» тощо.

Наступним методом роботи, на який ми звернули особливу увагу були – комп’ютерні ігри. Комп’ютер швидко і легко увійшов в життя дошкільнят. Не зважаючи на те, що більшість дітей дошкільного віку, ще не вміють читати та писати, вони з легкістю справляються з його освоєнням. З самого народження вони спостерігають за роботою батьків з ПК, слідкують за їхніми маніпуляціями та відеорядом на моніторі. У ранньому віці діти вже починають

взаємодіяти з пристроєм, переглядають відео, грають з мишею чи клавішами. З 4-5 років дошкільник вже стає активним його користувачем.

Дослідження закордонних і вітчизняних учених (Н. Бабкіна, І. Васильєва, Ю. Горвиць, Б. Хантер та ін.) свідчать, що використання комп'ютера в дошкільному віці можливе і необхідне, воно сприяє підвищенню інтересу до навчання, його ефективності, розвиває дитину всебічно.

Погоджуємося з думкою Н. Польки (1999) про значення комп'ютерних технологій в навчанні й розвитку дітей дошкільного віку. Педагог стверджує, що освоєння комп'ютерних засобів навчання формує в дітей передумови теоретичного мислення, здатність свідомо обирати способи діяльності, спрямовані на розв'язання завдання, а також особистісні якості, здатність працювати в індивідуальному темпі.

У порівнянні з традиційними формами навчання дошкільників комп'ютер має низку переваг:

- показ інформації на екрані комп'ютера в ігровій формі викликає в дітей величезний інтерес до діяльності з ним;

- комп'ютер несе в собі образний тип інформації, зрозумілий дошкільникам, які ще не вміють читати й писати. Рух, звук, мультиплікація надовго привертають увагу дитини;

- рішення проблемних завдань за допомогою комп'ютера, заохочення дитини при їхньому правильному рішенні є стимулом пізнавальної активності дітей;

- комп'ютер надає можливість індивідуалізації навчання дітей дошкільного віку (Семчук, 2015).

Слід розуміти, що комп'ютер своєю яскравістю приваблює дітей, саме тому необхідно надати дошкільникам уявлення про те, що комп'ютерні ігри створені не тільки для розваг, а й навчання.

Науковці виділяють різні види ігор, які можна використовувати з дітьми дошкільного віку:

- навчальні комп'ютерні ігри (створюються з метою розвитку пізнавальних здібностей дітей, розвитку пам'яті, уваги, мислення);
- розвивальні комп'ютерні ігри (учать дітей систематизувати, класифікувати, аналізувати отриманий матеріал);
- ігри-квести (спрямовані на самостійне усвідомлення дитиною цілі і способу дій);
- ігри-забави (створюються з розважальною метою);
- комп'ютерні діагностуючі ігри (мають за мету визначення рівня знань, здібностей дітей).

Упровадження нових інформаційних технологій в освіту зумовило появу комп'ютерних дидактичних ігор. Комп'ютерна дидактична гра має таку ж структуру як і сама дидактична: дидактичне завдання, ігрове завдання, ігрові дії, правила гри, результат гри. Особливістю комп'ютерної дидактичної гри, що відрізняє її від інших ігор на ПК, є наявність дидактичного завдання. Гра ставить за мету розвиток розумових та пізнавальних здібностей дитини, а навчальний матеріал подається у цікавій для дітей формі.

Використання комп'ютерних дидактичних ігор у процесі ознайомлення дітей з професіями сприяє розширенню знань та уявлень дітей про загальновідомі та нові професії, закріпленню вмінь співвідносити, класифікувати професії, знаряддя праці, результати трудової діяльності, місце роботи, стимулюванню появи інтересу до світу професій, вихованню поваги до праці інших.

Попри суттєву відмінність між реальною дидактичною грою та комп'ютерною, обидві формують знання вихованців про фахову діяльність різних спеціалістів у навчально-виховному процесі ЗДО. У зв'язку з цим ми обґрунтували принципи діяльності педагога в процесі таких ігор:

- *системність* (ознайомлення дітей з професіями має бути послідовним, спершу вони вивчають те, про що мають уявлення, а потім переходять поступово до нових знань. У зв'язку з цим вважаємо, що найкраще під час

реальних і комп'ютерних дидактичних ігор буде ознайомлювати дитину з новітніми професіями уже в старших групах);

- *тривалість* (діапазон реальної дидактичної гри – від 10-ти до 20-ти хвилин, віртуальної – від 3-х до 8-ми, при цьому важливо, аби завдання були яскравими та утримували зацікавленість вихованців);

- *реалістичність* (фото-, відеоматеріали та картинки мають відбивати реальність, будь-які малюнки, що застосовуються у грі, повинні бути максимально схожі за змістом і формою з реальним довкіллям, а ситуації – розкривати та пояснювати поведінку в справжніх ситуаціях);

- *зрозумілість завдань* (педагог має перевірити, чи кожен учасник гри правильно розуміє її правила, функції ролей);

- *зацікавлення дітей* (дітей треба залучати до гри за їх бажанням, без примусу та нав'язування);

- *гуманізм* (у процесі гри вихователь має стежити за дотриманням моральних і загальнолюдських цінностей, адже гра не повинна дискримінувати чи принижувати особистість дитини) (Гнізділова, Лукашова, 2020b, с. 5).

Реалізація розробленої ТПУДП передбачає застосування різних засобів. На нашу думку, процес формування уявлень у дітей про професії набуде більшої ефективності за умови використання фрагментів мультфільмів та мультсеріалів, дитячої літератури.

Слід зазначити, що все більшої популярності набувають мультфільми, адже діти знайомляться зі світом медіа майже з самого народження і постійно перебувають в ньому. Мультиплікаційні фільми не тільки допомагають цікаво проводити час, а й підвищують обізнаність з назвами професій та особливостями професійної діяльності людей, формують первинні уявлення про лінь і працьовитість, виховують повагу до праці людини, розвивають мислення, формують світогляд.

Мультфільми є дієвим засобом впливу на особистість дитини дошкільного віку. Їх використання в освітньому процесі сприяє розширенню

обізнаності дітей про соціальну дійсність, формуванню еталонів поведінки. У процесі перегляду дошкільники засвоюють соціальні настанови і цінності шляхом зіставлення себе з персонажами мультфільмів, копіювання поведінки, наслідування головних і другорядних героїв.

Сюжети мультфільмів побудовані на простих життєвих ситуаціях, з якими діти можуть зіткнутися в реальності. За допомогою яскравих прикладів малюкам демонструють правильний або хибний (який висміюється) зразок дій. Персонажі наділені позитивними якостями стають еталоном поведінки й зразком для наслідування. Під час перегляду мультиплікації діти дізнаються про великий світ професій завдяки виразним образам та персонажів. Порівнюючи себе з улюбленими героями дитина має можливість навчитися позитивно сприймати себе, виявити власні інтереси до певного виду діяльності. А події, що відбуваються в мультфільмі, дозволяють підвищити обізнаність про назви професій, знаряддя, які в ній використовуються, місце та функції роботи, важливість праці для суспільства. Кожен мультфільм несе в собі моральну настанову, яка за допомогою прикладу героїв стає зрозумілою всім глядачам (Гнізділова, Лукашова, 2020а, с. 214).

Для формування у дітей уявлень про професії ми здійснили підбір та аналіз мультфільмів, які націлені на виховання поваги до праці, та їхнє ознайомлення дітей з професійним світом дорослих.

Образ людини трудівника яскраво висвітлений в мультиплікованих фільмах радянських часів, основною ідеєю яких було виховання у дітей поваги до праці та бажання працювати. Історії, які у них представлені, відзначаються високим моральним посиленням до глядача, цікавими персонажами, наближенням вигляду героїв та ситуацій до реальності. Мультфільми студії «Союзмультфільм» короткометражні та мають не складний сюжет, тому можуть використовуватись на заняттях у повному обсязі.

Однією з головних ідей мультфільмів цього періоду була боротьба з лінню і небажанням працювати, наприклад: «Вовка в тридев'ятому царстві» (1965 р.) привчає до самостійності та має велику кількість цікавих персонажів

– ледачого Вовку, працюючого царя, веселих братів-близнюків, розумних Василис. Ще одним прикладом мультфільму, де головний герой не був завзятим робітником є – «Пісня мишеняти» (1967 р.), в якому лише порада друзів допомогла Мишеняті побороти лінь та стати вправним будівельником. «Шапка – невидимка» (1973 р.), «Маша більше не ледащо» (1978 р.) яскраво передають негативний результат лінощів. «Казка про лінь» (1976 р.) націлює на розуміння того, що чим більше людина працює, тим менше шансів у ліні здолати її. «Так зійде» (1981 р.) доводить до думки, що всі справи потрібно доводити до кінця (Гнізділова, Лукашова, 2020а, с. 215).

Про складну працю представників різних професій розповідається в: «Дядя Стьопа – міліціонер», який знятий у 1964 році і є екранізацією однойменного твору С. Михалкова про славного міліціонера-велетня Стюпу, який робить багато добрих і сміливих справ. У мультиплікаційному фільмі «Бравий інспектор Мамочкин» діти дізнаються про інспектора ДАІ, що слідкує за спокоєм в місті та виконанням правил дорожнього руху. У мультфільмі «Про бегемота, який боявся щеплень» (1966 р.) про професію лікаря, «Кицин дім» – пожежника, «Пошта» (1929 р.) та «Троє із Простоквашино» (1978 р.) – працівників поштової служби.

Однією з найкращих робіт української мультиплікації є – «Як Петрик П'яточкін слоників рахував», знятий у 1984 р. студією «Київнаукфільм». Мультфільмів, який не залишить нікого байдужим, адже в ньому розкрита така знайома кожному вихованцю історія про непосидючого і невихованого Петрика, окремі риси якого може знайти в собі кожна дитина. Мультик знайомить зі складною й відповідальною працею вихователя та має виховну цінність – поводитися з іншими так, як би ти хотів, щоб поводитися з тобою.

Особливої уваги заслуговує цікавий, легкий для сприйняття мультфільм «Ким бути?» (1948 р.), у текст якого покладений вірш В. Маяковського. Головні герої – брат і сестра Кнопочкини, роздумують ким вони стануть коли виростуть. Шукаючи найкращу з професій, діти розповідають про працю столяра, інженера, лікаря, робітника заводу, шахтаря, водія, пілота, маляра,

моряка, кухаря, музиканта, пожежника і доходять до висновку, що всі професії однаково важливі. Однією з виховних цілей, яку підносить мультфільм є підтримання гендерної рівності у виборі професії.

Сучасний кінематограф трансформувався докорінним чином, на зміну реалістичного живопису і графіки, прийшло застосування спеціальних комп'ютерних програм. Психологи стверджують, що сучасні мультфільми характеризуються дорослінням персонажів, тобто наближення їхньої поведінки, рис до зразка дорослої людини, ускладнення мультиплікаційного сюжету, перенасиченням зайвими деталями (Міненко, 2018, с. 193). Не можна погодитися з думкою науковців про негативний вплив сучасних мультфільмів на поведінку і формування світогляду дитини. Але слід зазначити, що деякі з них відзначаються високою виховною цінністю, а яскрава графіка, музичний супровід і цікавий сюжет привертають велику аудиторію маленьких глядачів. Зважаючи на це, пропонуємо мультфільми й мультсеріали, які можна використовувати у дошкільному закладі з метою ознайомлення дітей з професією та виховання такої риси характеру, як працелюбність. Більшість мультфільмів довготривалі, тому для перегляду в ЗДО слід використовувати найбільш яскраві фрагменти.

«Зоотрополіс» – комп'ютерно анімаційний фільм знятий у 2016 році кінокомпанією «Walt Disney Pictures» (США), дубльований українською мовою студією «Le Doyen». Мультфільм переносить глядачів до сучасного міста населеного антропоморфними тваринами. Головна героїня – кролиця Джуді Гопс, яка з дитинства мріяла стати поліцейською та прагнула довести іншим, що «Хто завгодно може стати, ким завгодно». Автори фільму наділили її такими рисами як впевненість, цілеспрямованість та сила духу, що допомагає маленькій кролиці боротися зі стереотипами, які склалися у суспільстві. Мультфільм зачіпає такі теми як булінг, гендерна нерівність, поділ людей на класи. Під час перегляду діти знайомляться з роботою працівників поліцейського відділку, а також з професією мера міста, журналістів, працівників кафе,

телебачення, будівельника. Головна мораль мультфільму – не важливо ким ти є, а те чи готовий ти докласти зусилля, щоб досягти мети.

«Балерина» – анімаційний фільм-мюзикл, знятий у 2016 році (Канада, Франція), який можна переглянути українською мовою. Мультфільм розповідає про життя 11-річної сироти Феліс, яка має мрію – стати балериною. Дівчинка на своєму шляху зустрічає складні випробування: втрачає батьків, перебуває у дитячому будинку з суворими наглядачами. Для досягнення своєї мети вона має старанно тренуватися, прокидатися кожного дня о п'ятій ранку, виконувати складні завдання, та ще й терпіти насмішки інших дівчаток. Але маленька зірка не помічає перепон і упевнено крокує до своєї цілі, а підтримка друзів допомагає їй стати справжньою танцівницею.

«Рататуй» – анімаційний фільм від студії «Pixar» (2007 р., США), дубльований для українських глядачів компанією «Невафільм Україна». Сюжет якого знайомить глядачів з роботою працівників ресторану (шеф - кухара, кухарів, офіціантів, ресторанного критика, інспектора) та тонко передає атмосферу паризької кухні. Головний персонаж – щур Ремі мріє готувати та має надзвичайно тонкий нюх та відчуття смаку. Зважаючи на те, що щур та кухня речі непоєднувані, це бажання здається нездійсненним, але везіння та величезний талант сприяють тому, що Ремі стає не тільки кухарем, а ще й відкриває свій ресторан.

«Уроки тітоньки Сови» – анімаційний навчальний мультсеріал від студії ТО «Маски» (2002-2009 р., Україна). Головна героїня – тітонька Сова, яка разом зі своїми помічниками знайомить дітей з різними галузями знань, основами етикету, естетики та безпеки поведінки. У серіях «Азбука грошей» тітонька Сова вчить, що слід робити, щоб стати щасливим та заможним, а саме з самого дитинства старанно вчитися, бути наполегливим і працелюбним, виявляти кмітливість і підприємливість. Під час перегляду серій діти дізнаються про такі поняття як гроші, ціна, сімейний бюджет, економність, робота, зарплата. А також про те, що потрібно докласти багато зусиль, щоб чогось досягти.

Слід зазначити, що використання мультфільмів на заняттях не є розвагою для дітей, а навчальним матеріалом, який спонукає до роздумів, аналізу поведінки та образів героїв. Тому працівникам дошкільних закладів необхідно організовувати перегляд мультиплікацій у першу половину дня. У цей час дошкільники більш активні, бадьорі й готові до сприйняття інформації. Під час заняття потрібно зважати на тривалість мультфільму та відстань між екраном й очима дитини (не менше двох метрів). Мультфільми мають сприяти отриманню нових знань, вчити шукати причинно-наслідкові зв'язки, демонструвати наслідки поганих та хороших вчинків героїв, виховувати повагу до праці, викликати цікавість та інтерес до світу професії (Гнізділова, Лукашова, 2020а, с. 220).

Також з-поміж широкої палітри засобів формування знань і уявлень дітей про професії виокремлюємо дитячу літературу. Книги – унікальний провідник дітей у реальність дорослих, оскільки влучні та зрозумілі вирази та слова, яскраві малюнки та образи здатні пояснити дітям не зрозумілі їм явища та процеси. Нині розвиток видавничої справи та поліграфічного мистецтва у сфері дитячої літератури спрямований на збільшення якісних і корисних пізнавальних книг для дітей дошкільного віку. У книгарнях дедалі більше можна знайти літератури для дитини на будь-який смак.

Великої популярності набувають українські книги, спрямовані на пізнання особливостей професій реального дорослого світу. І беззаперечним, на нашу думку, є факт того, що кожна дитина час від часу мріє хоча б на мить стати дорослою і самостійною особистістю, у своїх фантазіях вона переносить себе у дійсність, де виконує роботу ветеринара, шеф-кухаря, будівельника, пожежника, лікаря чи когось іншого. Оригінальні та цікаві герої книг, детально промальовані та прописані образи допомагають сформувати у дошкільників стійкі та стабільні знання та уявлення про професії, знаряддя праці, місце та результат фахової діяльності, а добре пояснені ситуації, вчинки та плоди трудової діяльності виховують у дітей повагу до праці та потяг до роботи (Гнізділова, Лукашова, 2020с, с. 16).

За кілька століть, із часу появи першого букваря у 1574 році в Україні, дитяча література зазнала суттєвого поступу. У період СРСР у дитячих книгах автори часто-густо порушували питання щодо професійної орієнтації дошкільників. У пріоритеті були зазвичай робітничі (М. Зощенко «Найголовніше», Г. Сапгін «Садівники» та ін.), героїчні (С. Михалков «Дядя Стьопа», С. Маршак «Кичин дім», «Пожежа» тощо) професії. Також вони були спрямовані на виховання у дітей працелюбності та працьовитості. У кожному домі були великі бібліотеки, де закономірно можна було знайти книги для дорослих, і для дітей. Усі, зосібна дошкільники, залюбки бралися читати, шанували книги та ділилися ними з товаришами.

Сучасна українська дитяча література конкурує тепер не лише з яскравими іграшками та спортивними іграми, а й із телевізором, портативним комп'ютером, планшетом, смартфоном тощо. Діти дедалі менше зацікавлені в тому, щоб читати книги й розглядати там картинки, насолоджуючись захопливими пригодами на їх сторінках. Проте дитяча література щороку змінюється, аби узгоджуватися з уподобаннями маленьких читачів. Дитячі письменники й поети винаходять цікаві форми репрезентації тексту та придумують оригінальні завдання, дизайнери промальовують яскраві ілюстрації. Для збільшення кількості реципієнтів серед дітей дуже багато популярних книг закордонних видань перекладають українською. Так, асортимент книгарень поповнився вімельбухами, книгами-вкладками, книгами-пазлами, книгами-килимками, книгами з віконцями тощо.

Великий вибір сучасних книг дозволяє дорослим добирати їх для дітей з урахуванням інтересів і захоплень. Варто зауважити, що останнім часом значно збільшилася чисельність літератури з профорієнтації. Ми натрапляємо на різноманітні книги, які ознайомлюють дошкільників зі світом професій. З огляду на це ми дібрали приклади книг для дітей, які на своїх сторінках висвітлюють інформацію про представників професій, зняряддя праці, а також обґрунтовують важливість роботи та її результатів.

На наш погляд, дуже цікавим типом книг є вімельбухи, так звані книги - розглядалки. Вони вирізняються яскравими деталізованими зображеннями та майже абсолютною відсутністю текстів. Кожен розворот цього видання містить ретельно вимальовані пейзажі, ситуації та зображення героїв з усіма необхідними для сюжету деталями. З урахуванням того, що до малюнків не додано розповіді, реципієнт сам може її придумати, розглядаючи цікаві та яскраві ілюстрації.

Ми вважаємо, що вімельбухи – дієвий засіб ознайомити дошкільника з професіями та їхніми представниками, оскільки дитина може побачити фахівця у професійній ситуації (стоматолог оглядає дітей у лікарні, скрипаль грає на сцені у філармонії, архітектор креслить проєкт будинку), розширити своє уявлення про попит однієї професії у різних установах і дізнатися, які фахівці потрібні, щоб функціонувала установа (для роботи супермаркету потрібні продавці-консультанти, касири, прибиральники, охоронці, вантажники, водії кур'єри та інші; для будівництва дому потрібні робітники, вантажники, архітектори, слюсарі-сантехніки, електрики та інші), роздивитися знаряддя і засоби праці, робоче місце і техніку тощо.

З-поміж профорієнтаційних вімельбухів, особливо хочеться відзначити книжку С. Санжи «Я обираю професію» (2019 р.) для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. На сторінках книги діти можуть побачити працівників / службовців драматичного театру, театру опери та балету, студії мистецтв, кіностудії, школи, будівництва, ферми, аеропорту, готелю, лікарні, супермаркету, залізничного вокзалу, служби порятунку, музею, редакції журналу, круїзного лайнера, космодрому. У виданні репрезентовано близько 300 фахівців, зображених у звичних робочих ситуаціях. Ба більше, за допомогою цієї книги діти мають можливість дізнатися про такі новітні професії, як: аніматор, інструктор з фітнесу, турагент, бариста, туристичний гід, рекламний агент, флорист, кондитер, продюсер, артдиректор, вебмайстер, вебдизайнер, декоратор вітрин. Недоліком можемо вважати, що майже всі представники керівних посад –

чоловіки (начальник станції, авіадиспетчер, штурман, капітан, пілот, завідувач складу, адміністратор готелю, виконроб, диригент, хормейстер, продюсер, фермер, головний редактор), проте варто зазначити, що представниками героїчних професій часто-густо зображені жінки (митник, поліцейський, проєктувальник, технік забезпечення). Ще одним нюансом є те, що автор видання – іноземець, тому більша частина героїв і споруд не схожі на ті, які є в Україні. Це, з одного боку, може викликати незначні труднощі під час ознайомлення дітей з фаховою діяльністю в Україні, а з іншого – навпаки допомагати розширювати світогляд дітей за допомогою порівняння українських і закордонних умов праці, офісів, уніформ тощо.

Вімельбух Г. Вашкової та П. Бартікова «Хто що робить?» (2017 р.) також, як і попередній, розрахований на дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку. Книжка ознайомлює дітей із ремісничими професіями. На ілюстраціях представлено майстрів ручної роботи. Картини розподілені за темами: «Хто що для нас робить?», «На ярмарку професій», «На ринку», «Удома», «У замку». У книзі є як знайомі дошкільникам вже професії (як-от: гончар, модельєр, архітектор, бджоляр, коваль, художник, кондитер, пекар, флорист, фермер, садівник та інші), так і ті, які вони скоріш за все не знають (драпувальниця, виробник гудзиків, мереживниця, миловар, мозаїст, каліграф, складув, кошикар, бляхар, каменярь та ін.). Більша частина професій розподілена відповідно до статі: жіночими вказані: виробниці гудзиків, шовку, мереживниця, в'язальниця та ін., а чоловічими – ті, що передбачають застосування фізичної сили, а саме: каменярь, пічник, різьбяр, тесляр та ін. Як й у вищеописаному вімельбусі, суттєвим недоліком є те, що частина ситуацій і героїв відрізняються від українських, а отже не ознайомлюють дітлахів з роботою представників світу ремісників в Україні.

Щоб ознайомити дітей з фаховою діяльністю варто також використовувати вімельбухи, в яких приділено увагу певним темам: «Аеропорт. Великий вімельбух» (І. Гьонтген), «Зоопарк» (Г. Гелтлер), «На

фермі» (пер. Г. Булгакова), «Пожежний вімельбух» (М. Волтер), «Мій день в школі» (С. Секанінова) тощо.

Особливий інтерес викликають книги-килимки, які варто використовувати, працюючи з дітьми дошкільного віку. Ці книги - розглядалки мають деякі схожості з вімельбухами: майже абсолютна відсутність тексту та яскраві деталізовані ілюстрації. Визначальною рисою цих книжок є їхня функціональність, оскільки у процесі розкриття видання дошкільник сприймає цікаву інформацію, а також розв'язує різні завдання. У результаті гри дитини з книгою вона перетворюється на великий килимок. На нашу думку, книги-килимки «Аеропорт», «Місто», «Космос» (автор А. Толмачова) прекрасно формують уявлення про фахову діяльність дорослих.

Розгортаючи, наприклад, книгу-килимок «Місто» (2019 р.) діти опиняються у невеличкому містечку зі звивистими вузькими вулицями, великою кількістю мешканців і споруд. Перша локація – дитячий садок. Саме з цього місця починається мандрівка дитини, яка розгортає видання. Виконуючи завдання, розміщені у книзі, дошкільники дізнаються маршрут містом і ознайомлюються з різними фахівцями, їх робочими місцями. Наприклад: «Іноземні туристи приїхали в міський театр. Відведи їх до будівлі», «Поліцейський був у стоматолога, а тепер треба повернутися до відділку. Проведеш його?» тощо. У процесі мандрівки вихованці ознайомлюються з особливостями роботи різних міських закладів та їх працівниками: цирку, театру, піцерії, кафе, лікарні, стоматологічної клініки, поліцейського відділку, пожежної частини, школи. Ілюстрації та завдання, які наявні у книзі-килимку узгоджуються з віком й інтересами дітей.

З огляду на те, що дошкільники люблять гратися, творці зазначених видань розширили функціональність книжок, вмістивши в них різні завдання та ігрові вправи. Прикладом є книжка із віконцями, переглядаючи яку діти грають у цікаву гру. Книгу рекомендовано для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку, оскільки має дрібні деталі. Вважаємо, що найкращими книгами з віконцями з нашої теми є такі: «Світ спорту»

Л. Доманської, серії «Маленькі дослідники» – «Світ науки» А. Коровкіної та Т. Обухович, «Космічний світ», «Світ професій» Р. Мартіна.

Розглянемо для прикладу книжку Р. Мартіна «Світ професій» (2020 р.). Вона містить цікаві малюнки з віконцями, при відкриванні яких дитина дізнається інформацію про спеціалістів різних професій, їхні знаряддя праці. Також, на відміну від попередніх видів видань, книжка вміщує доречний стислий текст, у якому висвітлено особливості професійної діяльності різних фахівців. Книга розподілена за такими темами: «Коли я виросту...», «Лікарю, лікарю!», «Завзяті будівельники», «Усе про їжу», «Світло, камера, мотор!», «Закон і порядок», «Робота на природі», «Уперед і вгору». Дуже позитивною рисою книги вважаємо те, що автор зберіг закони гендерної рівності й уникнув дискримінації щодо жінок і чоловіків, адже ретельно дібрав представників різних професій і зобразив жінку як успішного працівника у різних галузях. У цьому виданні ми натрапляємо на фахівців чоловіків і жінок таких професій: вчитель, інженер, пекар, кухар, актор, поліцейський, пожежник. Також суто жінки зображені у ролях: архітектора, скляра, машиніста екскаватора та крану, водія швидкої допомоги, оператора, режисера, капітана лайнера, машиніста потяга, археолога, дизайнера одягу. Попри те, що видання має багато переваг, наявні й недоліки. Зокрема, ми помітили, що так само, як і в вищезазначених книжках, частина ілюстрацій не адаптована до українських реалій.

Також у полі нашого зору та аналізу опинилися оповідання з піктограмами В. Кисельової-Савратової «Професії» (2019 р.). Видання рекомендоване для дітей з особливими потребами, аби вони навчалися читати, розвивали своє мовлення та навички спілкування. Серія «Пікто» – це соціальні історії з піктограмами, що сприяють опануванню правил поведінки в громадських місцях, зокрема у закладах харчування, оздоровлення, освіти, дозвілля тощо. Усі слова у книжці мають піктограми міжнародної системи символів Picture Communication Symbols (PCS) для пояснення реципієнтові значення слова. Попри мету видання – навчити читанню та спілкуванню дітей із вадами розвитку, також воно передбачає ознайомлення їх з професійним

світом. Книжка сприяє вивченню назв професій, засобів і знарядь праці, а також обов'язків різних фахівців на роботі. На сторінках видання є інформація про артистів, офіціантів, фотографів, поштарів, пожежників, продавців, поліцейський, перукарів, вчителів, лікарів, будівельників, двірників, стюардес, футболістів, музикантів. Автор зобразив працівниками кожної професії і чоловіків, і жінок, забезпечуючи гендерну рівність і формуючи в читача правильне уявлення про фахову діяльність чоловіків і жінок у нинішньому світі. У книзі наведено також завдання, щоб уточнити, які знання діти здобули, та надано поради батькам, як ефективно працювати з виданням дитині.

З-поміж видань ознайомлювального змісту проаналізували такі: «Тварини-працівники. Один день із життя тварин-будівельників» (2019 р.), «Тварини-працівники. Один день із життя тварин-залізничників» (2019 р.), «Тварини-працівники. Один день із життя тварин-лікарів» (2019 р.) і «Тварини-працівники. Один день із життя тварин-механіків» (2019 р.) Ш. Рента, «Мій перший віммельбух. Професії» (2021 р.) О. Бугренко. Такі книжки, беззаперечно, здатні зацікавити дітей дошкільного віку, оскільки вміщують ілюстрації кумедних тварин і веселі історії, в які вони потрапляють. Саме ці кумедні та працюючі тваринки ознайомлять дошкільників із роботою лікарні, ферми, залізничного вокзалу, станції технічного обслуговування, кафе, будівництва тощо. За допомогою малюнків і оповідей про зазначених тварин діти уявляють фахову діяльність світу дорослих.

Останнім часом ринок праці суттєво змінюється, адже виникають новітні та незвичні професії. Проте дітей треба ознайомлювати і з такими професіями також, аби вони вповні могли розуміти світобудову. У цьому також стає у нагоді дитяча література. Ми радимо дітям старшого дошкільного віку читати «Незвичайні професії» (2018 р.) за авторства Ю. Коломієць і А. Гутніченко. Це видання вміщує чимало складних завдань і деталей. Головним персонажем є хлопчик Андрійко, який мріє про майбутню професію. Усі його родичі є фантазерами, тому обрали собі незвичайні, але цікаві професії. У книзі

висвітлено роботу архітектора, астронома-спостерігача, ветеринара (обіймальника панд), пасічника, палеонтолога, кінолога, флориста, титестера, піцейоли, пілота повітряної кулі, складува, сурдоперекладача. Видання є дуже інформативним і формує у дошкільників ціннісне ставлення до професій, наголошуючи на перевагах кожної.

Дуже позитивним, на нашу думку, є те, що у виданні вповні репрезентовані інструменти, знаряддя, засоби виробництва / роботи, а також інші необхідні фахівцю речі. Автори ретельно дібрали ілюстрації та написали історії. Зокрема, акцентуємо свою увагу на таких деталях: коли йдеться про палеонтолога, то там наведено опис динозаврів, яких може знайти фахівець у процесі розкопок; до професії флориста подано ілюстрації гарних квітів, з яких він складає ікебани; у характеристиці професії титестера розкрито специфіку заварювання чаю різноманітних сортів; важливим для фаху кінолога є знання різних порід собак, тому подано відповідні малюнки; у темі про піцейоло подано різні види піц; у темі про перекладача жестової мови (сурдоперекладача) наведено українську дактильну абетку; у темі про архітектора надано зображення різних відомих архітекторів та названо їхні знамениті будівлі тощо. Варто наголосити і на наявності різних видів завдань, які легко здатні зацікавити дитину: пошук предметів, розшифрування слів, бродилки. У книзі автори послідовно дотримуються принципів гендерної рівності. Усі ілюстрації є реалістичними, фахівці, їхні знаряддя праці тощо саме такі, які ми можемо споглядати в житті.

Нашу увагу також привернуло видання Н. Лабарр «Неймовірні професії, про які тобі (можливо) не було відомо» (2020 р.). За словами автора, щороку з'являються нові унікальні та дивовижні професії. Вона ознайомлює на сторінках цієї книги з найнезвичнішими з них.

Варто наголосити, що книга рекомендована для читачів дошкільного та молодшого шкільного віку. Дошкільнятам будуть цікаві з видання такі професії: автори текстів на листівках, текстів для печива з сюрпризом, підводний кухар, корабельний ковбой, тестувальник водяних гірок, ламальник

іграшок, дизайнер іграшок, костюмер слонів, реставратор картин, дегустатор, тестувальник запахів, та ін. Більшу частину описаних у книзі професій у житті зустріти майже нереально, адже їх представниками є дуже мало людей у світі. Через дивовижність і незвичність перелічених у книзі фахівців Н. Лабарр доводить, що, вибираючи професію свого життя, не варто ставити собі якісь обмеження та заганяти себе у межі, адже треба обирати фах до душі.

Для ознайомлення дітей дошкільного віку із сучасними професіями варто також працювати з такими енциклопедіями: Т. Маслової «Хочу стати айтішником» (2020 р.), В. Міхно «Хочу стати поліцейським» (2020 р.). Матеріал, поданий у виданнях, буде зрозумілішим для старших дошкільників. В енциклопедії «Хочу стати айтішником» подано відповіді на багато складних для дітей питань про специфіку роботи ІТ-фахівців: вебдизайнерів, розробників програмного забезпечення, системних адміністраторів та інших. Схарактеризовано також, як працюють ІТ-компанії та доступно розтлумачено такі поняття, як: вебсайт, комп'ютер, інтернет, відеоігри, програмування тощо. Надано поради, як стати веброзробником, дизайнером комп'ютерних ігор, тестувальником.

В енциклопедії «Хочу стати поліцейським» уповні репрезентовано професії працівників поліції. Цікаво описано підрозділи поліції та їхні зони відповідальності. У виданні наведено зображення поліцейської форми, транспорту і захисного спорядження, а також обґрунтовано їхнє значення. Подано рекомендації тим, хто захоче у майбутньому стати поліцейським, і наведено, як спілкуватися з представниками правоохоронних органів. Енциклопедичні видання із серії «Хочу стати...» є змістовними та детально описують працю працівників правоохоронних органів та ІТ-фахівців. У них наведено реалістичні малюнки, які здатні зацікавити дітей. Вихователям або батькам варто зважати на те, що текст книги може бути дитині не зрозумілим і його треба пояснювати.

Крім того, гарним джерелом ознайомлення дітей зі спеціальностями є журнали для дітей, зокрема: «Пізнайко», «Мамине сонечко від 2 до 5»,

«Колосвіт / кідс», «Джміль». У числах журналу «Пізнайко від 2 до 6» (№ 11, 2006 р.; № 2, № 5, 2017 р.; № 5, № 6 2018 р.; № 2, 2019 р. тощо) приділено увагу темі «Професії» та обґрунтовано важливість працелюбності та праці загалом. У полі зору авторів, укладачів, редакторського колективу опинилися такі професії: лікар, водій, кухар, гімнаст, каратист, фігурист, футболіст, космонавт, поліцейський тощо. У зазначених числах подано захопливий матеріал (тексти та завдання) про світ професій дорослих. У журналі «Мамине сонечко від 2 до 5» (№ 5, № 20, 2019 р.; № 1, № 15, № 18, 2020 р.) діти можуть ознайомитися з роботою кравців, продавців, перукарів, ветеринарів, а ще грати в настільні ігри та виконувати завдання. У 19-му числі «Професії» журналу «Колосвіт / кідс» наведено ґрунтовні знання про різних фахівців, а також ігри та завдання, виконавши які діти дізнаються про знаряддя праці цих спеціалістів і з ким вони співпрацюють (Гнізділова, Лукашова, 2020с, с. 20).

Ми рекомендуємо до використання під час роботи з дошкільниками журнал «Джміль», оскільки в ньому є багато пізнавальної інформації про роботу та професії. Розгортаючи перший тематичний випуск «У світі професій» (№ 1, 2014 р.), діти поринають у захопливий світ фахової діяльності різних спеціалістів. У числі з назвою «Весна» (№ 2, 2016 р.) діти довідуються про неймовірний шлях книги від письменника / письменниці до читачів. У числі «Літо» (№ 3, 2016 р.) діти відвідують віртуальну екскурсію до саду та заводу з виготовлення соків і нектарів. У першому числі 2019 р. подано ілюстрацію, де зображено будинок, в якому, склавши кімнати (художня студія, незнайомка у бібліотеці, привид на сцені, okazія на кухні, пригоди в лабораторії, студії звукозапису, гаражі), дошкільники зможуть дізнатися про фак дорослих. Читаючи друге число 2019 р. діти можуть уявити себе відвідувачами віртуальної екскурсії за лаштунками театральної сцени, глядачами театру, які переглядають виставу чи театральну залу, або вчать на акторів. Також у числі представлено сюжетне зображення, яка дозволяє поринути дітям у яскраве театральне дійство, відчутти себе глядачем і допомагає засвоїти правила, як поводитися в театрі. У числах «Одяг та мода»

(№ 1, 2020 р.) описано роботу ательє та його фахівців, «День захисників України» (№ 10, 2020 р.) висвітлено специфіку професії військового та приділено увагу потребі поважати захисників України (Гнізділова, Лукашова, 2020с, с. 20).

Під час пошуку видань для дітей нашу увагу привернули альбоми для наліпок, які набувають популярності у дошкільників. Вони розвивають фантазію дітей і творчі здібності. Серія «Альбом для наліпок. Маленький декоратор» містить числа з такими темами: «Дім», «Місто», «Село», «Ресторан», «Палац», «Зоопарк», на розворотах яких розміщено ілюстрації споруд, які треба оздобити на власний смак. У процесі цієї проектної діяльності дошкільники можуть уявити себе справжнім дизайнером.

Ми зосередили увагу на числах «Ресторан» та «Місто», оскільки ці видання передбачають не лише розвиток творчих здібностей, зокрема уяви, а й упорядковують знання дошкільників про фаховий світ дорослих за допомогою зіставлення спеціаліста та місця його роботи. На розворотах числа «Ресторан» діти дошкільного віку можуть споглядати внутрішнє оздоблення різних типів ресторацій (ресторан для дітей, на теплоході тощо) та розмістити відвідувачів, персонал (моряка, продавця, кухарів, посудомийника, офіціантів, музиканта), а також декор. У числі «Місто» діти розглянуть різноманітні міські споруди (ратушу, готель, лікарню, кінотеатр, музей, торгово-розважальний центр, дитячий садок, школу, поліцейський відділок, житловий будинок) і спроектувати в них внутрішнє оздоблення, розмістити працівників (медсестер, лікарів, поліцейських, вчителів, вихователів, продавців, покоївок, танцівниць) і гостей / відвідувачів.

У процесі добору літератури для дітей ознайомлювального змісту ми враховували такі критерії: узгодженість із віком (інформація й ілюстрація мають бути легкими для сприйняття дошкільників), реалістичність (на малюнках відбито справжність фахівців, установ, де вони працюють, знарядь та засобів їхньої діяльності тощо), новизна (видання мають ознайомлювати з професіями сучасного світу), інформативність (текстовий та ілюстраційний

матеріал має вповні передавати змістовну та нову інформацію), гендерна рівність (поділ на професії не залежить від стереотипного мислення автора, а здійснений з урахуванням статевої лояльності та рівності).

Отже, під час аналізу мультиплікаційної продукції та дитячої літератури, виявили, що розвиток сучасного кінематографу та поліграфії сприяв збільшенню кількості книг та мультфільмів профорієнтаційного змісту, які є доступними для всіх батьків та вихованців. Сучасна дитяча книга відзначається високою інформативністю, має доречний та змістовний текст, реалістичні та детально промальовані зображення. Більшість авторів у своїх книгах звертаються до опису особливостей як загальновідомих, так і нових професій. У мультфільмах та мультсеріалах через героїв автори доносять дітям важливість професійної діяльності, виховують повагу до праці інших, пояснюють важкі для розуміння дітей поняття (зарплатня, витрати, домашній бюджет тощо).

Для обґрунтування *другої педагогічної умови* дослідили вплив гендерних стереотипів, сформованих у суспільстві на формування уявлень про розподіл професійних ролей між представниками різних статей та розкрито шляхи формування гендерної рівності у дітей дошкільного віку для попередження появи гендерних стереотипів при ознайомленні дітей з працею дорослих і світом професій. Зазначимо, що педагоги мають забезпечити вільне й відповідальне самовизначення зростаючої особистості в новій статево-рольовій парадигмі суспільної свідомості.

У процесі дослідження з'ясовано, що уявлення про чоловічу та жіночу гендерні ролі формуються у рамках кожної культури, а потім застосовуються дітьми у процесі їхньої інтеграції в систему соціальних взаємовідносин з батьками, однолітками та людьми, що їх оточують. Діти дошкільного віку отримують елементарні знання про світ професій через статево типізовані ознаки. Поряд з цим, вони залучаються до однакових видів діяльності, користуються спільними іграшками, спортивним інвентарем, приладдям.

Уплив думок та суджень суспільства, засобів масової інформації, різні можливості для розвитку чоловіка та жінки, провокують появу гендерних стереотипів, які міцно закріплюються в дитячій свідомості й пізніше впливають на уявлення дітей про розподіл професій за статями. Опитування соціологічної групи «Рейтинг» свідчить, що майже 60% українців підтримують думку, що деякі професії є суто «чоловічим», а деякі – «жіночими» (Жіночі і чоловічі професії, 2013). Донедавна поділ праці за статями існував і на законодавчому рівні. Нещодавно Міністерство охорони здоров'я видало наказ № 1254 (2017), яким скасувало перелік із 450 заборонених для жінок професій.

Погоджуємося з думкою І. Товкач, що історично успадковану диференціацію сфер діяльності статей: світ чоловіків – світ предметів та речей, світ жінок – світ спілкування і взаємин – і сьогодні здебільшого вважають панівною в настановленнях на призначення статей у сім'ї та в суспільстві (Товкач, 2012, с. 11). Це зумовлює перегляд підходів до виховання дітей, допомогу дошкільникам в опануванні й реалізації відповідних до них соціальних ролей, не обумовлених статевою належністю малюків. Йдеться про те, що хлопчики не повинні цуратися багатьох справ, які за традиційним розподілом соціальних ролей вважають «жіночими», а дівчатка повинні виховувати в собі здатність до успішного функціонування у сферах, в яких домінують чоловіки (Товкач, 2012, с. 12).

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що гендерний підхід передбачає гармонізацію гендерної взаємодії представників обох статей, пом'якшення гендерних стереотипів, створення рівних можливостей для розвитку хлопчиків та дівчаток. Уточнимо класифікацію гендерних стереотипів за І. Кльоциною:

1) стереотипи фемінності - маскулінності. Маскулінні ознаки відносять до активно-творчих, сюди належать інструментальні характеристики особистостей – впевненість у собі, активність, жорсткість, логічний тип мислення, лідерство тощо. До фемінних рис належить ніжність, турботливість,

вразливість, емоційність тощо. Усі ці якості постійно протиставляються та вважаються тими що взаємодоповнюють.

2) стереотипи щодо розподілу професійних та сімейних ролей між жінками і чоловіками. Так, найважливішою жіночою соціальною функцією вважається роль матері та домогосподарки. А сфера життя обмежується домом, сім'єю і народженням дітей. Чоловіки ж активні у суспільному житті, професійній діяльності, а також вони повинні турбуватися про матеріальне забезпечення сім'ї.

3) Особливості змісту праці – традиційно вважається, що жіночі професії повинні бути у сфері обслуговування та лише виконавчі посади, чоловіки ж можуть посідати керівні посади та лідерські позиції.

Гендерний підхід містить в собі «рівність прав» і «рівність можливостей». «Рівність прав» означає наділення відповідними правовими гарантіями осіб жіночої та чоловічої статі у сферах людського буття. Питання про рівність прав повинне враховувати специфіку хлопчиків і дівчаток, їх статеві особливості, потреби, інтереси й уподобання (Товкач, 2012, с. 9).

За останні півстоліття в дитячих книгах, дівчатка в чотири рази частіше за хлопчиків зображалися як користувачі предметами домашнього начиння (швабри, швейні голки, каструлі й сковорідки), а хлопчики в п'ять разів частіше за дівчаток користувалися інструментами (такими як вила, плуг, зброя). У результаті, коли діти зростають і стають дорослими, трапляється наступне: жінки виконують велику частину домашньої роботи, і такі обов'язки, як приготування їжі або миття посуду, є тими, що найменше розділяються між членами родини. З подібних поведінкових очікувань формуються «гендерні ролі» для чоловіків і жінок. Виконуючи подібні ролі й чоловіки, і жінки самі ж формують гендерні стереотипи – суб'єктивні уявлення людей про те, як поведуться чоловіки й жінки. Саме виходячи з таких мотивів гендерного виховання формуються і гендерні стереотипи вибору професії (Лукашова, 2019, с. 114)

Питання так званих «жіночих» та «чоловічих» видів професійної діяльності в Україні виникло задовго до того, як особистість почала свідомо обирати собі професію та життєвий шлях. Процес гендерної соціалізації полягає насамперед у засвоєнні гендерних ролей, тобто очікуваних у нашій культурі зразків поведінки для чоловіків і жінок. Якщо домінує соціокультурна норма диктує: чоловік – «мисливець, годувальник і захисник», жінка – «берегиня родинного вогнища», то з самого раннього дитинства в дівчаток і хлопчиків будуть соціально підкріплюватися різні стилі поведінки. Так, дорослі частіше хвалять за дбайливість, лагідність, ніжність дівчинку і можуть узагалі не помічати цих якостей у маленького хлопчика (Бугайлик, 2018, с. 24). Ще з дитячого садка чи школи дитина чує, що дівчинка – то «гарна господиня», а хлопчик – «сильний захисник», вони знайомляться з дитячими книгами, з відповідними малюнками, де професії гендерно марковані: «лікар», «інженер», «пілот», але «вчителька», «вихователька», «секретарка».

Така система координат формується ще під час ознайомлення особистості з навколишнім світом і суспільством. Дівчата вибирають традиційно «жіночі» професії, пов'язані з турботою, піклуванням, сервісним обслуговуванням та комунікацією, а хлопці – традиційно «чоловічі», пов'язані із захистом, виявленням сили, винахідливістю, витривалістю. Звичайно, у кожній тенденції є виключення, але вони не численні. У результаті складається враження, що наявність «чоловічих» та «жіночих» сфер зайнятості має природне походження (Бугайлик, 2018, с. 27).

У науковій праці Л. Пісоцької представлено результати експериментального дослідження з ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з професіями. Вона зазначає, що найцікавішими для дітей є сім сфер людської діяльності (у порядку спадання): художні та медичні професії, фінансові, педагогічні, військові, героїчні й робітничі професії. Усі вони по-різному представлені в хлопчиків і дівчаток. Так, хлопчики найбільш цінують військові, фінансові та героїчні професії, а дівчатка – художні та медичні. На відміну від хлопців, у них зовсім немає цікавості до героїчних, військових і, на

жаль, робітничих професій. На другому місці в дівчат педагогічні та фінансові професії, а в хлопців робітничі та медичні (Пісоцька, 2012, с. 144).

За даними А. Белоус, діти старшого дошкільного віку можуть називати 4 – 15 професій, які вони зустрічали у своєму досвіді. Зокрема, хлопчики краще обізнані з традиційно «чоловічими» професіями: військовими (льотчик, танкіст, космонавт та інші), транспортними (таксист, комбайнер, тракторист, водій та інші), будівельними (каменярь, зварювальник, кранівник, бульдозерист, екскаваторник та інші). Дівчатка частіше називають «жіночі» професії вихователя, вчителя, лікаря, медсестри, перукаря, музичного працівника, продавця (Дудкевич, 2012, с. 137).

У Стратегії «Освіта: гендерний вимір – 2020» зазначено, що педагоги у закладах освіти недостатньо підготовлені щодо практичної реалізації гендерної освіти. Це призводить до сплутування гендерного підходу в освіті зі статеворольовим, який і веде до збільшення гендерної дискримінації. Наприклад, «чоловіча» професія і «жіноча»: жінка – медична сестра, чоловік – лікар, хоча сама професія не вимагає такого розподілу, як, приміром, у балерини та танцівників балету (Бугайлик, 2018, с. 25).

Проаналізувавши програми розвитку дітей дошкільного віку, можна стверджувати, що проблемі гендерного підходу в трудовому вихованні дітей не приділено належної уваги. У більшості програм проблема гендерного виховання розглянута на загальному рівні. Так, у програмі «Соняшник» (2014) перед педагогом ставляться такі завдання: закріплення уявлень та сприймання дитиною себе відповідно до статі (хлопчик – дівчинка). Здійснення диференційованого підходу до виховання хлопчиків і дівчаток з позицій їхніх майбутніх соціальних ролей. У освітній програмі «Дитина» (2020) пропонують формувати у дітей статеворольові стандарти поведінки чоловіків та жінок, хлопчиків та дівчаток. Учити усвідомлювати своє місце серед інших людей. Формувати вміння розділяти представників чоловічої і жіночої статей.

У програмі «Дитина в дошкільні роки» гендерне виховання розглядається у розділі «Самоставлення. Гендерна соціалізація». У цій програмі розділяють

поведінку та виховання дівчаток та хлопчиків. У представників чоловічої статі формують моральні якості: хоробрість, стійкість, поміркованість, витриманість тощо. Автори радять учити хлопчиків брати на себе складні, нецікаві, але необхідні обов'язки, доручення. Виховувати силу, витривалість, вміння долати труднощі, досягати мети, бути спокійними, розсудливими, поважно ставитися до дівчаток, дорослих жінок. Розвивати вміння планувати діяльність та самостійно розв'язувати проблеми, що виникають. Давати уявлення про їхню майбутню соціальну роль (Крутій, 2016, с. 16).

У дівчаток рекомендують виховувати жіночі моральні якості: тактовність, ввічливість, ретельність, ласкавість тощо. Формувати у них уявлення про те, що вони — майбутні жінки. Учити виконувати доручення, пов'язані зі створенням краси, затишку. Виховувати дбайливість, ніжність, чуйність, лагідність, бажання бути привабливими. Розвивати вміння планувати майбутню діяльність (Крутій, 2016, с. 55).

На нашу думку, завдання представлення у цій програмі провокують появу гендерних стереотипів, за якими хлопчики «мужні, витривалі, цілеспрямовані, майбутні лідери», а дівчатка «ніжні, спокійні, дбайливі», саме ці якості й матимуть значний вплив на дитину в майбутньому.

Цікаві ідеї щодо впровадження принципу гендерної рівності під час формування уявлень у дітей про трудову діяльність дорослих можна поспостерігати у програмі «Впевнений старт» (2017). Автори програми націлюють дітей на те, що вибір професії не залежить від їхньої статі, а підпорядковується їхнім бажанням та інтересам.

Аналіз програмно – методичного забезпечення ознайомлення дітей з професіями дорослих дав можливість констатувати про необхідність запровадження гендерно-нейтрального підходу у процесі пізнання дітьми дошкільного віку професійної діяльності дорослих.

Отже, для формування у дітей повноцінних уявлень про професійну діяльність різних представників професій, вихователю та батькам потрібно у

своїй роботі використовувати такі форми та методи виховного впливу, які знайомлять дітей з професійною діяльністю дорослих:

- **форми: заняття:** «Ким бути?», «Подорож до військової частини», «Йдемо до салону краси» тощо (дати уявлення про те, що жінки також можуть бути впевненими, цілеспрямованими, сильними, рішучими, а чоловіки мрійливими, витонченими, дбайливими); *екскурсії* до «Військової частини», «Поліцейського відділку», «Школи», «Пожежної частини», «Радіо студії», «Магазину», «Художньої галереї» та інших установ (звернути увагу дітей, що представниками професії можуть бути як «жінки», так і «чоловіки», наприклад у військовій частині можуть служити як чоловіки, так і жінки, вихователем в дитячому садку може бути і чоловік, а пожежником – жінка).

- **методи: читання художніх творів:** Д. Білоус «Пекар», «Модельєр», «Лікар»; В. Паронова «Найкраща справа»; О. Пархоменко «Професій багато»; П. Глазовий «Як цей майстер зветься?» та інші; *розгляд картин*, демонстрування мультфільм «Василиса Мікулішна», «Мулан», «Ким бути?», «Схожі», «Зоотрополіс» та інші; *дидактичні ігри* «А я ще знаю...», «Відгадай професію та покажи», «Домалюй інструмент», «Ким вони працюють?», «Ким я хочу стати?», «Плутанина», «Професії раніше та сьогодні», «Хто де працює?», «Хто чим керує?», «Хто що виготовляє?», «Чим пахнуть професії?», «Як цей майстер зветься?» та інші; *сюжетно-рольові ігри:* «Автомайстерня», «Аптека», «Ательє», «Будівельники», «Будинок моди», «Лікарня», «Магазин», «Машиністи потяга», «Моряки», «Пекарня», «Пілоти», «Пошта», «Пожежники», «Салон краси», «Художня майстерня», «Школа» (Лукашова, 2019, с. 115); *комп'ютерні гри:* «Калейдоскоп професій» (Дубовик, 2021а).

Отже, працівникам ЗДО вкрай важливо усвідомити шляхи формування гендерної рівності у дітей дошкільного віку й попередити появу гендерних стереотипів при ознайомленні дітей з працею дорослих і світом професій. Дошкільна освіта повинна зберегти вільне й відповідальне самовизначення

особистості яка росте в новій статевої ролі парадигмі суспільної свідомості.

Третьою умовою формування у дошкільників уявлень про професії нами було обрано педагогічну взаємодію педагогів з сім'єю вихованців у процесі ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих. Сім'я є важливим чинником розвитку особистості, саме батьки сприяють формуванню у дітей уявлень про соціальний світ та взаємини в суспільстві. Від батьків дитина вперше дізнається, що таке професія, спостерігає за трудовими діями, бачить результат чийсь праці. Вплив батьків є важливим фактором появи інтересу до професійної діяльності. Від них дитина чує про особливості тієї чи іншої професії, відвідує їх місце праці, споглядає за роботою зі знаряддями праці, бачить як хтось з рідних одягає спеціальний одяг.

Ще в дошкільному віці діти дізнаються про сімейний бюджет, витрати, заробітну плату й оцінюють важливість професійної діяльності людей. Правильний приклад батьків стимулює дитину до пізнання особливостей професій, провокує появу бажання виконувати професійну діяльність. Зважаючи на те, що сім'я має найбільший вплив на дитину в дошкільні роки, виникає необхідність налагодження співпраці ЗДО з батьками вихованців з цього питання.

Найголовнішою умовою формування співробітництва дітей, батьків і педагогів є налагодження взаємозв'язків між дорослими. Сприятливим результатом буде лише, якщо вихователі та рідні вихованців будуть не окремими сторонами освітнього процесу, а рівноправними партнерами. Тому так важливо, щоб погляди та бажання всіх учасників виховного процесу були спільними, а обрані шляхи розв'язання задач зручними для кожного. Тому для налагодження конструктивної взаємодії ЗДО з сім'єю в процесі ознайомлення дошкільників з професіями ми підібрали та схарактеризували ефективні форми роботи з сім'ями вихованців. У нашій роботі детально розглянуто індивідуальні та групові форми роботи, адже, на нашу думку, їх впровадження

допоможе забезпечити вигідні умови для поглиблення уявлень дітей про професійну діяльність дорослих.

Зазначимо, що підбір форм залежить від результатів, які ставить вихователь перед процесом взаємодії. Індивідуальні форми допомагають налагодити більш тісний контакт з сім'єю вихованця, дізнатися про професійну діяльність всіх членів родини, особливості місця, знарядь праці, професійні дії, які вони виконують під час своєї трудової діяльності. Отримана інформація під час індивідуального спілкування з батьками, допоможе вихователю залучити сім'ю в освітній процес ЗДО, під час проведення відкритих занять чи майстер-класів з представниками сімей, відвідання місць праці рідних вихованців під час екскурсій. На відміну від індивідуальних, групові форми надають педагогу швидше налагодити зв'язок з усіма батьками вихованців, поділитися досвідом формування уявлень про професії у дошкільників у різних сім'ях, інформувати батьків про професії, що з'являються на новому ринку праці, ознайомити з передовими методиками та засобами, що сприятимуть покращенню процесу професійної орієнтації дітей дошкільного віку. Зважаючи на це, при виборі форм співпраці вихователь має враховувати час, за який він отримає потрібний результат, інформацію, яка буде повідомлятися чи отримуватиметься в процесі взаємодії, мету, яку він хоче реалізувати.

Розглянемо детальніше індивідуальні форми взаємодії, найчастіше їх використовують в ситуації, коли вихователь хоче отримати інформацію чи проконсультувати окрему сім'ю. Серед індивідуальних форм виділяють:

Бесіда – індивідуальне спілкування педагога з сім'єю вихованця. У бесіді батьки та вихователь є рівноправними активними учасниками, саме під час неї вихователь може встановити тісний контакт з батьками. Бесіда має свої переваги, такі як індивідуальність (батьки більш відкриті у розмові віч-на-віч), тривалість (бесіда не довготривала, тому вихователь у швидкий час може отримати очікуваний результат), умови (для проведення бесіди не потрібно створювати спеціальні умови). Під час бесіди вихователь може дізнатися про

професійну діяльність батьків та запросити їх до проведення занять, під час яких діти отримують правдиву та особисту інформацію від працівника певної сфери професій. Бесіда допомагає виявити уявлення батьків про процес професійної орієнтації дошкільників та їх ставлення до необхідності впровадження цього процесу.

Під час індивідуальних консультацій педагог може проінформувати сім'ю про наявність зацікавленості чи здібностей дитини до певного виду професійної діяльності, надати поради щодо розвитку дошкільника в сфері його професійних інтересів, що сприятиме в майбутньому виваженому професійному вибору дитини. Також вихователь може проконсультуватися у батьків щодо особливостей їх професії для забезпечення ефективного ознайомлення дошкільників з світом професій.

Для покращення процесу ознайомлення дітей із професіями, на нашу думку, слід залучати сім'ю вихованців до життя ЗДО. Батьки можуть брати участь у проведенні відкритих занять, розваг чи екскурсій, представляючи свою професію, знаряддя праці, обладнання, техніку, місце праці. Саме такі заняття найбільше запам'ятовуються дошкільникам, адже викликають позитивні емоції та захоплення. Батьки разом з дітьми можуть виготовляти різноманітні іграшки, малюнки, книги, що сприяє не тільки ознайомленню з професіями, а й зближує всіх членів сім'ї. Також батьківський колектив залучують до обладнання ігрових зон, в яких діти можуть дізнатися про професійну діяльність дорослих (перукарня, магазин, пожежна станція, кафе та ін.).

Окрім індивідуальних форм взаємодії в ЗДО широко використовуються групові, серед них ми виділили: круглий стіл, педагогічна конференція, семінар-практикум, майстер-клас.

Для формування у батьків уявлень про особливості процесу ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями ми радимо використовувати круглий стіл, адже саме під час нього вихователь може разом з батьками обговорити питання, які найбільш цікавлять обидві сторони,

висловити свої думки та пропозиції щодо поліпшення процесу професійної орієнтації дітей, поділитися досвідом та отримати необхідні поради.

Педагогічна конференція є однією з цікавих інтерактивних форм співпраці з батьківським колективом. Конференція має кілька етапів: підготовчий, основний, завершальний. На підготовчому етапі вихователь заздалегідь попереджує батьків про тему конференції та дає завдання. Наприклад перед проведенням педагогічної конференції «Рання профорієнтація в дошкільному віці» батьки отримують завдання «Визначте з якого віку потрібно проводити ранню профорієнтацію дітей. Аргументуйте свою думку», «З якими професіями ви б познайомили свою дитину, чому?». Учасниками конференції можуть бути педагоги закладу, батьки, запрошені гості (представники сучасних професій). На основному етапі проходить сама конференція, під час якої учасники висловлюють свої думки щодо важливості чи не доцільності профорієнтування дітей дошкільного віку, доводять свою думку підкріплюючи її фактами, визначають про які професії діти мають дізнатися від педагогів та сім'ї. На завершальному етапі найбільш вдалі пропозиції записуються до книги чи альбому. Схожою формою є педагогічна конференція-аукціон, основною її відмінністю є те, що корисні поради відмічаються фішками, а на завершальному етапі поради, які набрали найбільше фішок записуються до книги.

Семінар - практиком допомагає батькам отримати практичні поради щодо особливостей ознайомлення дітей з професійною діяльністю від педагогів та запрошених гостей (фахівців у цій сфері). Під час семінару - практику батькам можна повідомити про особливості використання ігор, які поглиблюють знання дошкільників про професії, надати підказки щодо підбору та особливостей перегляду профорієнтаційних мультфільмів з дітьми, рекомендувати перелік дитячої літератури, познайомити з методикою перегляду картин книг-вімельбухів.

Майстер-клас є інтерактивною формою взаємодії ЗДО з сім'єю вихованців. Ведучим майстер-класу може бути як вихователь, так і батьки чи

запрошені фахівці, які мають досвід профорієнтаційної роботи з дошкільниками. Під час майстер-класу батьки можуть дізнатися про можливості різних онлайн-платформ для знайомства дітей з професіями та спробувати ним скористатися, навчитися створювати чи використовувати комп'ютерні ігри для поглиблення уявлень дітей про професії. Ця форма роботи має особливу значущість, адже саме впродовж всього майстер-класу батьки є активними його учасниками, а інформація, яка їм надається відразу ж перевіряється ними у практичній діяльності.

Також педагоги для налагодження взаємодії використовують тематичні акції, основною метою яких є створення партнерських зв'язків між сім'єю, дітьми та педагогами. Завданням вихователя є створення плану роботи всіх учасників акції. План має такий алгоритм: обрання теми акції, визначення мети, завдань, учасників, розподіл дій, вибір та обґрунтування форм та методів роботи, спільна робота з батьківським та дитячим колективом. Наприклад, нами була запропонована така тематична акція «Професії, які живуть у мене вдома». Під час акції батьки виконують різноманітні завдання, які їм пропонує вихователь вдома разом зі своїми дітьми. У кінці акції сім'ї демонструють свої завдання і представляють професії всіх членів своєї родини. Акція допомагає більше дізнатися дошкільникам про професії їхнього найближчого оточення, місце праці своїх рідних, результат праці який у них виходить. Під час акції батьки вчаться доступно пояснювати дітям складні речі, підбирати засоби та методи для урізноманітнення спілкування, а також налагоджувати контакт зі своїми дітьми.

Слід відзначити, що з розвитком науки та техніки взаємодія з батьківським колективом перейшла на більш технічний рівень. Для взаємодії з батьками вихователі використовують різноманітні месенджери, спілкуються з батьками завдяки мобільному зв'язку. Не можна однозначно стверджувати, що такий вид співпраці є негативним, адже він має багато плюсів. Таке спілкування не вимагає від батьків присутності у певному місці та часі, а інформація, якою ділиться вихователь, буде отримана всіма членами

батьківського колективу. Для поглиблення уявлень про професійну діяльність представників різних сфер вихователі може надсилати батькам для спільного домашнього перегляду з дітьми мультфільми чи серії мультсеріалів, пізнавальні відеоролики, ділитися інформацією про професії, що тільки виникли. Для закріплення вивченої теми вихователі можуть створювати комп'ютерні вправи та надавати доступ батькам для спільної гри з дітьми.

Також ми обрали методи, які сприятимуть покращенню взаємодії ЗДО з сім'ями вихованців та сприятимуть покращенню процесу ознайомлення дітей з професіями. Серед методів роботи з батьками вихованців виділено навчальну дискусію. Цей метод проводиться з групою батьків та має такі форми: 1) круглий стіл – особливістю цієї форми те, що всі учасники дискусії рівноправні; 2) під час симпозіуму учасники обговорюють питання виступаючи по черзі, а потім відповідають на запитання; 3) на дебатах батьківський колектив ділиться на дві команди, учасники висловлюються по черзі та відповідають на запитання протилежної сторони. Дискусія надає можливість батькам бути більш активними, висловлювати думки, враження, що не тільки допомагає налагодити зв'язок, а й поділитися досвідом. Обираючи тему дискусії вихователі звертає увагу на питання, яке найбільш гостро сприймається батьками, наприклад: «Рання профорієнтація: дошкільників потреба чи виклик», «Кар'єра з садочку». Під час спілкування батьківський колектив має дійти до спільної думки та визначити цілі та завдання реалізації профорієнтаційної роботи в ЗДО та сім'ї.

Цікавим методом роботи з батьками є Case-study, метою якого є вирішення проблемних ситуацій. Цей метод частіше застосовується для накопичення знань та вмінь діяти у практичних ситуаціях. Основною метою методу є навчити батьків вихованців аналізувати ситуацію, знаходити проблему, обговорити шляхи її вирішення, оцінити запропоновані варіанти, знайти найбільш доцільний. Під час цього методу батьки працюють як індивідуально, між собою та з вихователем, що сприяє появі зв'язків між групою. Пропонуємо такі ситуації для Case-study: «Наш син хоче ходити на

балет», «Наша донька йде на бокс», «Я ніким не хочу бути». Під час таких проблемних ситуацій, з якими можуть зіткнутися кожна з сімей, всі учасники Case-study висловлюють власну думку, надають рекомендації, програвать можливі варіанти, знаходять спільне вирішення ситуації. Цей метод роботи допоможе дітям у майбутньому не стикатися з тиском від батьків щодо вибору свого майбутнього фаху.

Ще одним методом роботи є «Мозковий штурм». Батькам пропонується спільна тема для обговорення, під час якої вони мають дійти до більш доцільного її вирішення. Наприклад, такі теми як: «Ким будуть наші діти коли виростуть?», «Популярні та прибуткові професії», «Як розповісти дитині про свою професію?».

Ще одним не звичним методом роботи є «Колективний запис». Батьки по черзі отримують книгу з описаною проблемною ситуацією та рекомендованими варіантами її вирішення. Кожен учасник визначає для себе найбільш сприятливий вихід із ситуації та записує його до книги. У кінці вихователь зачитує результати та обговорює їх з групою. Схожим методом є «Запис на аркушах», особлива його відмінність, що батьки формулюють рішення самостійно на аркуші паперу. Всі думки обговорюються і навіть можуть бути суперечливими, проте кожен учасник має поважати думку іншого. Тематами таких колективних записів можуть бути: «Не буду вчителькою, бо вона мало заробляє», «Буду блогером, бо вони нічого не працюють» та інші. Ці методи сприяють подоланню соціальних стереотипів у виборі професії, допомагають батькам знаходити потрібні слова, щоб пояснити дітям про значення професійної діяльності, важливість обрання фаху відповідно до своїх інтересів та вмінь.

Особливе місце в роботі вихователя займає планування роботи з сім'єю, адже воно охоплює всі види роботи з батьками. Ми пропонуємо для покращення процесу ознайомлення дітей з професіями попередньо визначати роботу з батьками раз на місяць. Складаючи план роботи потрібно враховувати цілі, які ставить вихователь перед процесом формування знань

дітей про професії та інтереси дітей і їх батьків. У плані мають бути використані різні форми та методи роботи з батьками, що сприятиме зацікавленню батьків та розширить й покращить їх теоретичні знання та практичні вміння для ефективного ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих вдома.

Отже, для покращення процесу ознайомлення дітей з професіями педагогам слід особливу увагу звернути на співпрацю з їхніми сім'ями. Саме в родині діти вперше дізнаються про професійну діяльність дорослих, проявляють перший інтерес до професій, залучаються до трудової діяльності. Для налагодження плідної взаємодії між ЗДО та батьківським колективом, педагоги мають налагодити тісний зв'язок з сім'ями вихованців. Співпрацю слід організовувати використовуючи як традиційні, так й інтерактивні форми та методи роботи. Для підвищення процесу формування уявлень дошкільників про професії ми виділяємо такі форми: індивідуальні бесіди й консультації, групові батьківські збори (круглий стіл, педагогічна конференція, педагогічна конференція-аукціон, семінар-практикум, майстер-клас), лекції, тематичної акції. Серед методів роботи відзначимо: навчальну дискусію, «Case-study», «Мозковий штурм», «Колективний запис», «Запис на аркушах». Слід зазначити, що співпраця з батьками у сучасних ЗДО переходить на новий, технічний рівень, тому ми радимо використовувати у своїй роботі різні месенджери та засоби зв'язку.

Зазначимо, що **діагностично-результативний блок** ТПУДП містить критерії, показники й рівні сформованості у дітей старшого дошкільного віку уявлень про професії, діагностичний механізм, а також результат розробленої технології.

Нами були проаналізовані нормативні документи дошкільної освіти. Виділено такі критерії сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професії: *когнітивно-знаннєвий* – обізнаність дітей з термінами та діями, що характеризують різні професії; *мотиваційно-ціннісний* – позитивно-ціннісне ставлення до праці інших, наявність внутрішніх мотивів подальшого

професійного вибору, виконання трудової та ігрової діяльності, *діяльнісно-поведінковий* – вміння застосовувати теоретичні знання та отриманий досвід в практичній діяльності. Означені структурні компоненти органічно взаємопов'язані, а також взаємовпливають і взаємозумовлюють один одного.

Вибір *когнітивного-знаннєвого* критерію обумовлено тим, що діти у старшому дошкільному віці уже мають чітко сформовані уявлення про професійну діяльність дорослих. Отриманні впродовж дошкільного дитинства уміння і знання допомагають дитині з легкістю освоювати новий матеріал шкільної програми, сприяють появі інтересу до певного виду професійної діяльності, націлять на розвиток умінь, які стануть корисними у їхньому майбутньому професійному розвитку.

Для визначення показників, якими мають володіти *діти старшого дошкільного віку* ми проаналізували Базовий компонент дошкільної освіти та чинні програми розвитку дітей дошкільного віку, такі як програма розвитку дітей старшого та середнього дошкільного віку «Впевнений старт», освітня програма «Дитина», комплексна освітня програма «Світ дитинства», комплексна освітня програма «Дитина в дошкільні роки», програма розвитку дітей «Українське дошкілля», комплексна програма розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник», програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі». Аналіз дав можливість визначити, що діти старшого дошкільного мають знати назви педагогічних, медичних, спортивних, мистецьких, військових, робітничих, технічних, промислових професій, мати уявлення про знаряддя праці, які використовують представники різних професій, місце та результат праці, дії які вони виконують. Уміти класифікувати професії за такими характеристиками: вид діяльності, місце та результат праці. Дошкільники мають вміти виділяти істотні ознаки кожної професії та описувати працю різних представників.

Когнітивно-знаннєвий критерій і його показники дали змогу комплексно оцінити уявлення дітей старшого дошкільного про професійну діяльність дорослих. Виявити уміння дошкільників застосовувати такі розумові операції,

як аналіз, класифікація, порівняння, синтез, що сприяло виявленню якості засвоєних знань дітей.

Вибір *мотиваційно-ціннісного критерію* зумовлено важливістю наявності у дітей інтересу до пізнання нової інформації, бажання виконувати трудові дії, наслідувати професійну діяльність дорослих, виявляти повагу до праці інших. Наявність цих характеристик сприятиме зацікавленню дітей до певного виду трудової діяльності, мотиву до подальшого вибору професії, а також вияву шанобливого ставлення до трудової діяльності інших.

Показники мотиваційно-ціннісного критерію дали можливість виявити ставлення дітей старшого дошкільного віку до праці та результатів праці інших, наявність інтересу до певного виду професійної діяльності, бажання здійснювати власний професійний вибір.

Вибір *діяльнісно-поведінкового критерію* обумовлено тим, що саме через виявлення власної активності дитина демонструє свої набуті знання, життєвий досвід, ставлення до праці інших, інтереси та бажання, свою готовність до виконання елементів професійної діяльності.

За допомогою діяльнісно-поведінкового критерію ми аналізували вміння дитини переносити свої знання, вміння та досвід в ігрову діяльність, застосовуючи їх під час сюжетно-рольових, дидактичних, конструктивно-будівельних ігор. Саме ігрова діяльність є моделлю професійної діяльності, в якій діти демонструють засвоєні норми та способи дій в різних професійних ситуаціях. У грі дитина вчиться поважати інших, проявляти свої уміння, прагне переносити знання про професії в ігрові дії, виявляє свої вподобання.

Рівень обізнаності дітей з працею дорослих характеризується кількісно-якісним набуттям знань про професії, взаємодією основних ознак, що є стійкими й типовими для цієї якості. Основу розгорнутої характеристики відповідного рівня становить деталізація кожного із встановлених критеріїв. За виявленими критеріями та їх показників ми визначили рівні сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професії: високий, середній, низький. Характеристику основних показників рівнів ми зробимо в

експериментальному розділі. Діагностичний інструментарій виявлення рівня обізнаності дітей дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих буде представлений в таблиці 3.1.1 наступного розділу.

Отже, застосування технології поглиблення уявлень у дошкільників про професії це цілеспрямований процес, у результаті якого дитина набуває знання про особливості професійної діяльності працівників різних сфер професій, виявляє інтерес до світу професій, має мотиви до вибору певної професійної діяльності, проявляє бажання виконувати професійні дії та повагу до трудової діяльності інших.

Висновки до другого розділу

У другому розділі представлено результати пілотажного дослідження визначення стану обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями дорослих. З'ясовано вплив місця проживання на глибину знань дітей про професійну діяльність. Встановлено, що міські та сільські діти знають представників найбільш поширених професій, проте міські діти дещо обізнаніші з професіями, які виникли в останні роки (косметолог, блогер, кондитер, менеджер, оператор, фотограф, касир, президент, таксист), але залишають без уваги сільськогосподарські та робітничі професії. Дошкільники сільської місцевості, більше схилилися до професій пов'язаних з технікою і сільським господарством. Розглянуто вплив статі на вподобання дітей до вибору певної професії. Зазначено, що дівчата віддають перевагу професіям пов'язаних з доглядом, піклування, обслуговуванням (лікар, кухар, перукар, ветеринар), для хлопчиків найбільш бажаними є героїчні, мужні, робітничі професії (поліцейський, пожежник, водій, машиніст). Встановлено, що професії, які були найбільш відомими для дітей минулого століття, сучасні діти майже не використовують (космонавт, листоноша). Досліджено обізнаність дітей з сучасними професіями.

У другому підрозділі висвітлено технологію поглиблення уявлень у дітей дошкільного віку про професії, яка була спрямована на поглиблення

уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність, знаряддя праці, професійні дії, які виконують працівники, місце праці робітників різних сфер професій, а також з метою ранньої професійної орієнтації.

Авторська технологія містить цільовий, змістовно-технологічний та діагностично-результативний блоки. Цільовий блок представлено в єдності мети, завдань і принципів. Мета технології передбачала формування у дітей старшого дошкільного віку ґрунтовних уявлень про професійну діяльність дорослих, розвиток інтересу до світу професій та бажання виконувати трудову діяльність, виховання поваги до праці інших.

Згідно означеною метою та завдануями нами були визначені наукові підходи (системний, інтегрований, особистісно - орієнтований, особистісно - діяльнісний, гендерний, гуманістичний) та принципи (систематичності, цілісності, послідовності, гендерної рівності, гуманізму, творчого підходу до розвитку).

У змістовно-технологічному блоці розкрито структурні компоненти організації освітнього процесу в ЗДО, етапи, педагогічні умови й методичний інструментарій поглиблення уявлень про професії та здійснення ранньої профорієнтації дошкільників. Педагогічними умовами реалізації ТПУДП визначено такі: 1) оновлення змісту ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, підбор ефективних засобів і методів формування уявлень дітей про професійну діяльність; 2) застосуванні принципу гендерної рівності в процесі знайомства дітей з працею людей; 3) налагодження конструктивної партнерської батьківсько-виховательської взаємодії.

Діагностично-результативний блок технології спрямований на виявлення рівня сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професії, впровадження та перевірку ефективності розробленої авторської ТПУДП. Для реалізації діяльнісно-результативного блоку ми висвітлили критерії сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність дорослих: когнітивно - знаннєвий, мотиваційно - ціннісний,

діяльнісно - поведінковий. За виявленими критеріями та показниками було визначено рівні сформованості уявлень про професійну діяльність дорослих: високий, середній, низький.

Основні наукові результати, викладені в розділі, опубліковані в наукових публікаціях автора (44, 45, 46, 62, 63, 115, 116, 117, 220, 224).

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПОГЛИБЛЕННЯ УЯВЛЕНЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ ПРО ПРОФЕСІЇ

У розділі репрезентовано сучасний стан обізнаності дітей дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих. Здійснено характеристику рівнів сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про працю дорослих, визначено критерії та показники, які дозволили підготувати експериментальний інструментарій для поглиблення уявлень у дошкільників про професії. Представлено результати експериментального дослідження перевірки ТПУДП, доведено її ефективність в процесі формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії.

3.1 Діагностика сформованості у дошкільників уявлень про професійну діяльність дорослих

Метою констатувального етапу педагогічного експерименту було з'ясування сучасного стану сформованості уявлень у дітей дошкільного віку про професійну діяльність дорослих. Завдання констатувального етапу передбачали:

- визначити та обґрунтувати критерії, показники рівня сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність дорослих;
- схарактеризувати методики визначення рівнів означеного феномену;
- діагностувати рівні сформованості уявлень дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність дорослих.

Програма констатувального експерименту передбачає два етапи роботи: з дітьми експериментальної та контрольної груп, представниками сімей вихованців.

Для аналізу рівня сформованості уявлень про професії у дошкільників упродовж 2019-2020 року ми провели констатувальний експеримент. Вибірку

склали 397 дітей старшого дошкільного віку, 28 вихователів, 413 батьків вихованців з Полтавської та Херсонської областей. У дослідженні взяли участь такі заклади: Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №36 «Школа здоров'я», Комунальний заклад «Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №17 Школа здоров'я», Комунальний заклад «Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №60 «Червона шапочка», Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №40 «Ромашка», Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №74 «Джерельце» Полтавської міської ради Полтавської області, Генічеський заклад дошкільної освіти ясла садок №14 «Колосок» Генічеської міської ради Херсонської області.

Кількість дітей, які взяли участь в експериментальній роботі, становила: 225 дітей експериментальної групи (ЕГ) і 172 дитини контрольної групи (КГ) віком від 5 до 7 років.

Перший етап констатувального експерименту передбачав проведення анкетування 413 батьків з Полтавської та Херсонської областей. Для цього нами було розроблено анкету (додаток Б), за допомогою якої ми намагалися визначити рівень освіченості батьків у питаннях ознайомлення дітей дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих, вміння застосовувати методи та засоби формування уявлень про професії; наявність бажання співпрацювати з педагогічним колективом ЗДО задля створення сприятливого розвивального середовища.

Анкета містила як відкриті, так і закриті питання, загальна кількість яких склала 10 запитань. На початку дослідження ми ознайомили батьків з процедурою та метою анкетування, також вони були запевнені, що анкета є анонімною, а їхні відповіді вплинуть на поліпшення процесу ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями.

На перше питання «Чи вважаєте Ви проблему формування у дітей уявлень про професії актуальною в нашій країні і місті?» більшість батьків – 356 (86,2%) відмітили, що ця проблема є актуальною та необхідною для розвитку

дитини. Аргументуючи свою думку батьки зазначали: «Це знадобиться моїй дитині в майбутньому виборі професії», «Діти мають більше знати про світ дорослих, щоб цінувати працю інших», «Для того щоб правильно обрати професію, діти мають добре про неї знати». Аналізуючи відповіді батьків, ми відмітили, що значна кількість з них зазначають про тісний зв'язок між отриманими знаннями про професії в дошкільному віці та вибором майбутнього фаху в майбутньому. Проте, 57 (13,8%) з опитаних заперечили, що формувати знання про професійну діяльність потрібно з дошкільного віку «Діти ще не можуть засвоїти цих знань», «Це для дітей занадто складно».

Аналіз відповідей на питання «Чи розповідаєте ви дітям про свою професійну діяльність?» виявив, що переважна більшість батьків – 236 (57,1%) знайомлять своїх дітей з назвою професії та знаряддями праці, які вони використовують, 121 (29,3%) – розповідають про місце своєї роботи, 35 (8,5%) – говорять з дітьми про професійні дії, які вони виконують на роботі. 21 (5,1%) з опитаних не дали відповіді.

Одноставність у відповідях батьків ми простежили на третє питання «Чи виявляє Ваша дитина інтерес до професій дорослих?» 368 (89,1%) – відповіли «Так», 33 (8%) опитаних відмітили «Скоріше всього так». Незначна кількість батьків – 12 (2,9%) – відповіли, що їхні діти не виявляють інтересу до професій.

Аналізуючи відповіді на питання «Чи організовуєте Ви для своїх дітей екскурсії до місць роботи різних працівників?» ми констатували, що на жаль більшість батьків – 289 (70%) – не відвідують з дітьми місць праці різних людей професіоналів, не надають екскурсіям великого значення в процесі знайомства дітей з професіями. Деякі батьки – 124 (30%) – зазначили, що відвідували з дітьми кілька установ, проте серед них найчастіше згадували лікарню, стоматологічну клініку, кафе, кімнату розваг.

На питання «Чи знайомі ви з сучасними професіями, що виникають в суспільстві?» – 155 (37,6%) зазначили, що знайомі з сучасними професіями (логіст, мерчендайзер, дизайнер, бариста), 65 (15,7%) написали, що знають

такі професії та розповідають про них дітям, 139 (33,7%) відмітили, що не знають таких професій та виявили бажання про них дізнатися, 54 (13%) були не зацікавленими.

Відповіді на запитання анкети «Які методи виховання Ви використовуєте для знайомства дітей з професіями?» та «Які засоби виховання ви застосовуєте формуючи у дітей уявлення про професійну діяльність?», засвідчили, що значна кількість опитаних батьків недостатньо використовують для знайомства дітей з професіями різноманітні засоби та методи роботи. Так, отримано такі результати: 254 батьків у повсякденному житті використовують бесіди; 194 – розповіді, 57 – дидактичні ігри, 60 – комп'ютерні ігри. Серед засобів ознайомлення дітей з професійною діяльністю батьки використовують: 54 – пісні про професії, 124 – дитячі книги, 27 – живопис, 154 – мультфільми, 78 – дитячі журнали, 174 – вірші і загадки. Зазначимо, що одна людина у анкеті могла зазначити кілька відповідей.

Відповіді на питання «На вашу думку, дітей з професіями мають знайомити в дитячому садочку чи сім'ї?», дали можливість виявити, що значна більшість батьків – 203 (49,2%) вважає, що формувати знання про професії у дітей дошкільного віку мають як батьки вихованців, так і педагоги ЗДО. 103 (24,9%) з опитаних батьків зазначили, що ознайомлювати дошкільників з професіями мають саме вони, а 107 (25,9%) – вихователі.

На питання «Чи маєте Ви бажання співпрацювати із закладом дошкільної освіти для створення сприятливих умов для формування у дітей уявлень про професії» майже одностайно – 373 (90,3%) – батьки відповіли «Так», лише 12 (2,9%) – «Ні», 28 (6,8%) – дали відповідь «Важко сказати».

У відповідях на останнє запитання анкети «Чи хотіли б Ви дізнатися більше про зміст, засоби та методи ознайомлення дітей з професійною діяльністю?», було з'ясовано, що переважна більшість – 298 (72,1%) – батьків проявляють велике зацікавлення до пізнання особливостей процесу ознайомлення дошкільників з професійною діяльністю, 68 (16,5%) – не

визначилися з відповіддю «Важко сказати», 47 (11,4%) – дали негативну відповідь.

Отримані результати анкети, дали можливість виявити, що батьки вихованців мають достатні знання про професійну діяльність, знають про сучасні професії, пороте не володіють достатньою інформацією про зміст, методи та засоби ознайомлення дітей з професіями. Аналізуючи відповіді анкети, ми з'ясували, що дорослі через брак часу, знань, бажання формують у дітей поверхневі уявлення про професійну діяльність. У відповідях на останні питання анкети: «Чи маєте Ви бажання співпрацювати із закладом дошкільної освіти для створення сприятливих умов для формування у дітей уявлень про професії», «Чи хотіли б Ви дізнатися більше про зміст, засоби та методи ознайомлення дітей з професійною діяльністю?» – батьки виявили бажання до налагодження взаємодії з педагогами в процесі формування уявлень дітей про професії та проявили інтерес до пізнання нової інформації.

Другий етап реалізації завдань констатувального етапу дослідження ми розпочали із визначення компонентів, критеріїв та показників досліджуваного явища. Нами були проаналізовані нормативні документи дошкільної освіти, а саме Базовий компонент дошкільної освіти, а також чинні програми розвитку дітей й методичні посібники. Ми виділили такі компоненти поглиблення уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку: *когнітивний, мотиваційний, діяльнісний*. Відповідно до кожного компоненту було визначено критерії та їх показники: *когнітивно-знаннєвий, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-поведінковий* (таблиця 3.1.1).

Показники, розроблені до кожного з критеріїв, ураховують вікові особливості старших дошкільників, відтворюють провідний вид діяльності дітей цього віку (ігрова), дають можливість характеризувати поведінку дошкільників у різних ситуаціях, а також відображають стійкість кожного з критеріїв.

Таблиця 3.1.1

Компоненти, критерії, показники та діагностичний інструментарій дослідження сформованості у дітей старшого дошкільного віку уявлень про професії

Компоненти	Критерії	Показники	Методики визначення сформованості уявлень дітей про професії
1	2	3	4
Когнітивний	Когнітивно-знаннєвий	1. Наявність знань про сфери професійної діяльності дорослих	Опитування «Професії»
		2. Сформованість уявлень про особливості трудового процесу представників різних професій	Спостереження за ігровою діяльністю (Дидактичні ігри «Кому що потрібно для роботи?», «Хто де працює?»)
Мотиваційний	Мотиваційно-ціннісний	1. Наявність інтересу до певної сфери професій	Індивідуальна бесіда «Ким я хочу стати коли виросту?»
		2. Виявлення емоційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності дорослих	Спостереження за самостійною ігровою діяльністю дітей старшого дошкільного віку
Діяльнісний	Діяльнісно-поведінковий	1. Готовність до застосування знань та вмінь в ігровій діяльності	Спостереження за ігровою діяльністю дітей (сюжетно-рольові ігри: «Дитячий садок», «Лікарня», «Магазин»)
		2. Прагнення і вміння передавати особливості професії в процесі сюжетно-рольової гри	

Відповідно до кожного критерію та його показників визначено рівні сформованості уявлень дітей про професійну діяльність дорослих: *високий, середній, низький*.

Схарактеризуємо основні показники рівнів:

За *когнітивно-знаннєвим* критерієм до *високого рівня* віднесли дітей, які виявляють повні й усвідомлені знання про найпоширеніші професії сучасного суспільства, обізнані з тим, що всі предмети навколишнього світу виготовлені руками людини, мають знання про структуру трудового процесу, трудові дії та їх послідовність. Володіють знаннями про різні галузі господарства, масові й рідкісні професії, про сферу діяльності представників різних професій, про зміст і матеріали, з якими пов'язана професія. Уміють встановлювати зв'язок між метою та результатом праці, розподіляють професії за видом діяльності людини та співвідносять професію та знаряддя праці, які в ній використовують. Діти з *середнім рівнем* знань орієнтуються в назвах професій батьків та людей найближчого оточення, проте плутаються в розподілі професій за видом діяльності людини. Не завжди правильно встановлюють зв'язок між метою та результатом праці, знають знаряддя праці основних професій та співвідносять їх ними. Діти з *низьким рівнем* мають поверхневі знання про професії людей найближчого оточення, плутаються у розподілі професій за видом діяльності людини, мають не значні знання про знаряддя праці людини, помиляються у співвіднесенні їх із професією.

За *мотиваційно-ціннісним* критерієм та його показниками: діти з *високим рівнем* розуміють роль праці в житті людини, проявляють зацікавлення до професій батьків, найближчого оточення, до найбільш поширених і відомих професій; виявляють повагу до праці людей та результатів їхньої роботи; проявляють бажання виконувати професійні дії та використовувати знаряддя праці вподобаної професії; прагнуть здійснювати професійний вибір, обґрунтовують свій вибір. До *середнього рівня* віднесли дітей, які демонструють інтерес до професійної діяльності своїх батьків та найближчого оточення, виявляють повагу до праці людей та результатів їхньої роботи,

демонструють бажання виконувати професійні дії представників запропонованої вихователем професії; проявляють бажання до професійного вибору, проте не можуть обґрунтувати свій вибір. Діти з *низьким рівнем* не проявляють інтересу до професійної діяльності дорослих, не виявляють поваги та дбайливості до праці людей, можуть руйнувати результати праці інших, не проявляють інтересу до професійного вибору.

За *діяльнісно - поведінковим* критерієм: діти з *високим рівнем* переносять знання та вміння на різні види діяльності: діти самостійно і правильно виконують завдання дидактичної гри; відтворюють професійні дії представника професії, використовують знаряддя праці за призначенням, створюють сюжетно-рольову гру відповідно до свого задуму, знань та інтересів, під час якої використовують предмети-замінники, рольове мовлення, послідовні ігрові дії, чітко дотримуються правил гри та не допускають їх порушень. Діти з *середнім рівнем* частково переносять отримані знання та вміння на різні види діяльності: завдання дидактичної гри виконують з підказкою дорослого; під час якої виконують професійні дії та використовують атрибути до обраної професії, послідовні ігрові дії, дотримуються правил гри та помічають порушення. До *низького* рівня віднесли дітей, які у більшості випадках беруть участь у спільних іграх дітей, завдання дидактичної гри виконують за допомогою вихователя; задум сюжетно-рольової гри визначається цікавістю до іграшки та предметних дій, під час гри використовують атрибути, виконують одноманітні, повторювані ігрові дії з предметами.

Для проведення діагностики поточного та кінцевого результатів було розроблено експериментальну методику. Як видно з таблиці 3.1.1, в ході проведення констатувального етапу експерименту були використані різні емпіричні методи: усне опитування «Професії» (додаток В), спостереження за ігровою діяльністю (дидактичні ігри «Кому що потрібно для роботи?», «Хто де працює?», індивідуальна бесіда «Ким я хочу стати коли виросту?»),

спостереження за ігровою діяльністю (сюжетно-рольові ігри «Дитячий садок», «Лікарня», «Магазин»).

Для виявлення рівня сформованості *когнітивно-знаннєвого* критерію нами були проведені дидактичні ігри та опитування дітей старшого дошкільного віку.

Опитування «Професії»

Мета: виявлення знань дітей про професії дорослих.

Методичний коментар. Шкала оцінювання: 1 бал – дитина називає назви різних професій, проте не може їх групувати, плутається в співвіднесенні людей професіоналів з місцем праці та знаряддями праці, не дає відповіді на додаткові питання, потребує підказки вихователя; 2 бали – дитина дає правильні відповіді та запитання, проте без пояснення; 3 бали – дитина дає правильну, чітку, змістовну відповідь на питання. До низького рівня відносили дітей, які набрали від 1 до 11 балів, до середнього – від 12 до 22 балів, до високого від 23 до 33 балів. Сформованість зазначеного показника оцінювалася відповідними балами:

Низький рівень прояву показника – 1 бал.

Середній рівень прояву показника – 2 бали.

Високий рівень прояву показника – 3 бали.

Дидактична гра «Кому що потрібно для роботи?»

Мета: виявити знання дітей про професії дорослих, вміння співвідносити професію та знаряддя праці, які в ній використовують.

Матеріал: кола із зображенням представників різних професій, картинки з предметами та інструментами.

Інструкція до виконання. Завдання дітей розглянути кола, на яких зображені представники різних професій, та прищіпки з намальованими предметами, що потрібні для їхньої роботи. Дошкільники мають прикріпити прищіпку до зображення людини, якій необхідна ця річ у її професійній діяльності.

Методичний коментар. Оцінка результатів виконання завдання:

1 бал – дитина помиляється у співвіднесенні знарядь праці з представником професії, потребує допомоги вихователя.

2 бали – допускає кілька помилок у співвіднесенні, проте після коментаря вихователя виправляє помилки.

3 бали – самостійно виконує всі завдання правильно, аргументуючи свій вибір. Сформованість зазначеного показника оцінювалася відповідними балами:

Низький рівень прояву показника – 1 бал.

Середній рівень прояву показника – 2 бали.

Високий рівень прояву показника – 3 бали.

Дидактична гра «Хто де працює?»

Мета: визначити знання дітей про професії, вміння визначати місце роботи представників різних професій.

Матеріал: картки 9 пар із зображенням робочого місця та представників різних професій.

Інструкція до виконання. Діти уважно розглядають картинки із зображенням робочого місця. До кожної картки-будівлі, транспорту або робочого місця діти підбирають відповідну професію, свою відповідь обґрунтовують.

Методичний коментар. Оцінка результатів виконання завдання:

1 бал – дитина допускає багато помилок, виконує завдання з допомогою вихователя.

2 бали – допускає кілька помилок у співвіднесенні, після коментаря вихователя виправляє помилки.

3 бали – самостійно виконує всі завдання правильно. Сформованість зазначеного показника оцінювалася відповідними балами:

Низький рівень прояву показника – 1 бал.

Середній рівень прояву показника – 2 бали.

Високий рівень прояву показника – 3 бали.

Результати дослідження першого критерію – обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями – представлено в Таблиці 3.1.2.

Таблиця 3.1.2

**Рівні обізнаності дітей з професійною діяльністю за когнітивно-
знаннєвим критерієм**

Група	Кількість дітей	Рівні					
		Високий		Середній		Низький	
		<i>К-ть осіб</i>	<i>%</i>	<i>К-ть осіб</i>	<i>%</i>	<i>К-ть осіб</i>	<i>%</i>
ЕГ	225	58	25,8%	71	31,6%	96	42,6%
КГ	172	41	23,8%	63	36,6%	68	39,5%
Узагальнений відсоток	397	99	24,9%	134	33,8%	164	41,3%

Результати вивчення рівня обізнаності у дітей старшого дошкільного віку про професії за когнітивно - знаннєвим критерієм (Таблиця 3.1.2) засвідчила, що відсоткові показники у експериментальній та контрольній групі розподілилися рівномірно, високий рівень спостерігався у 24,9% дітей старшого дошкільного віку, середній у 33,8 % дітей, низький у 41,3% старших дошкільників.

Аналіз відповідей дітей під час опитування, дав можливість визначити, що діти старшого дошкільного віку мають поверхневі знання про професійну діяльність дорослих. Відповідаючи на питання «Назви професії, які ти знаєш» більшість дітей назвали найпоширеніші професії: вихователь (75,1% з ЕГ групи і 76,2% з КГ групи), лікар (61,3% з ЕГ групи і 59,9% з КГ групи), поліцейський (45,8% з ЕГ групи і 37,8% з КГ групи), водій (21,8% з ЕГ групи і 22,7% з КГ групи), пожежник (13,8% з ЕГ групи і 10,5% з КГ групи), продавець (8% з ЕГ групи і 9,3% з КГ групи) та інші. Слід відзначити, що діти під час відповіді не називали мистецькі, спортивні, ремісничі професії, а також професії сфери послуг.

На питання «Де і ким працюють твої батьки та родичі?», значна кількість дітей знали, яку діяльність на роботі виконують їх батьки: «Моя мама вчить

діток», «Мій тато ремонтує машини», «Моя бабуся не працює, вона сидить вдома», проте назву професії вони не називали. На уточнювальне запитання, де працюють твої рідні лише 33,3% з ЕГ групи і 26,7% з КГ групи змогли дати відповідь. На питання, які потребували глибокої відповіді про працівників дитячого садка, лікарні, будівництва, кухні діти змогли дати повну інформацію лише про працівників дитячого садка. Ставлячи дітям питання «Чи ти чув (-чула) про такі професії, як флорист, програміст, дизайнер» 20% з ЕГ групи і 13,4% з КГ відповіли, що знають про професію флориста, 16% з ЕГ групи і 18,6% з КГ – програміста, 21,3% з ЕГ групи і 25,6% з КГ, що дало можливість констатувати про недостатню обізнаність дітей старшого дошкільного віку з сучасними професіями. Відповідаючи на питання «Яку професію ти вважаєш найважливішою» діти називали такі професії, як поліцейський (74,2% з ЕГ групи і % з КГ групи), пожежник (61,3% з ЕГ групи і 59,9% з КГ групи), лікар (61,3% з ЕГ групи і 59,9% з КГ групи), водій (61,3% з ЕГ групи і 59,9% з КГ групи) та інші.

Результат проведеної гри «Хто де працює?» засвідчує, що діти старшого дошкільного віку переважно ознайомлені з місцем роботи представників різних професій (52,4% з ЕГ групи і 57% з КГ групи). Дошкільники допускали помилки в поєднанні таких професій з місцем праці, як швачка, будівельник, вчитель, вихователь, космонавт. У ході гри «Кому що потрібно для роботи» діти з складністю виконували завдання з встановлення пар між працівником та знаряддями праці (61,8% з ЕГ групи й 59,3% з КГ групи), діти виявили обізнаність з професіями – перукар, художник, кухар, допускали помилки у співвіднесені робітничих професій. Під час гри учасники потребували підказки дорослого, але значна кількість дітей слідували за правилами гри й виконували їх.

Порівняльні результати в експериментальній та контрольній групах за першим критерієм представлено гістограмою (рис. 3.1.1)

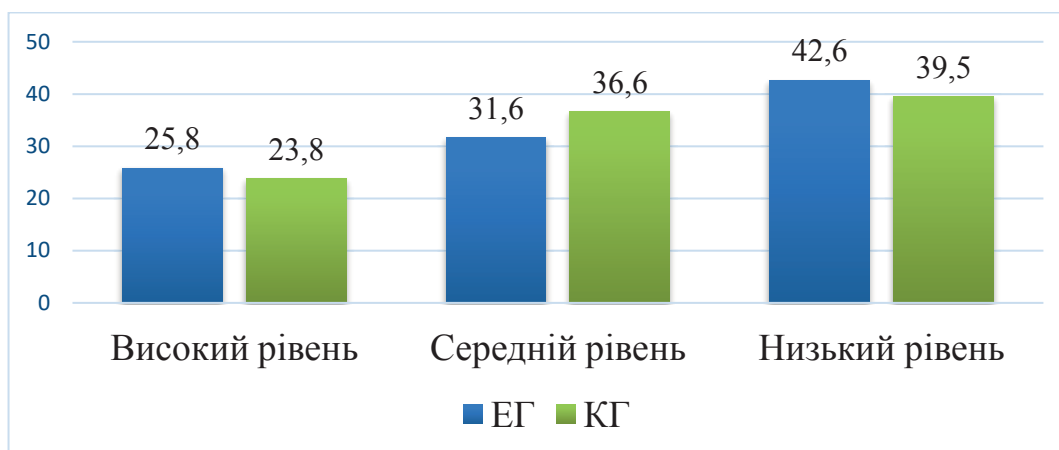

Рис. 3.1.1 Результати дослідження обізнаності дітей з професійною діяльністю за когнітивно-знаннєвим критерієм

Для виявлення **мотиваційно-ціннісного критерію** було проведено індивідуальні бесіди «Ким я хочу стати коли виросту?» та спостереження за ігровою діяльністю дітей.

Бесіда «Ким я хочу стати коли виросту?»

Мета: виявлення наявності у дітей інтересу до певного виду професій, мотиву та бажання до виконання професійної діяльності.

Включає наступні питання:

1. Які професії тобі подобаються? Чому?
2. Якою професійною діяльною діяльністю ти б хотів (-ла) займатися коли виростеш? Чому?
3. Де б ти хотів (-ла) працювати?
4. Щоб саме бажав (-ла) там робити?

Методичний коментар. Відповіді дітей оцінювалися в балах: 1 бал – не проявляє інтересу до певного виду професійної діяльності, під час відповіді на 2,3,4 питання описує різні професії. 2 бали – дитина виявляє зацікавлення до певної сфери професій, але немає чіткого уявлення про їхню діяльність. 3 бали – дитина має сформований інтерес до певної професії, аргументує свій вибір, має мотив до виконання професійної діяльності. До низького рівня відносили дітей, які набрали від 0 до 4 балів, до середнього – від 5 до 8 балів,

до високого від 9 до 12 балів. Сформованість зазначеного показника співвідносилася зі шкалою:

Низький рівень прояву показника – 1 бал.

Середній рівень прояву показника – 2 бали.

Високий рівень прояву показника – 3 бали.

Спостереження за ігровою діяльністю

Мета: виявити у дітей старшого дошкільного віку наявність інтересу до певної професійної діяльності, простежити мотиви вибору ігрових персонажів, дій, іграшок заміників.

Обладнання: бланк спостереження для вихователів (додаток Г).

Інструкція до виконання. Вихователі впродовж дня спостерігають за іграми дітей та виставляють позначки в бланкові. Бланк спостережень розроблений для кожної дитини вікової групи. Під час спостереження вихователь звертає увагу на такі показники: 1. дитина робить самостійний вибір гри за власним вподобанням чи за бажання інших дітей; 2. дошкільник обирає роль (професію) чи йому розподіляє інший; 3. дитина відстоює свої вподобання до певного виду професійної діяльності.

Методичний коментар. Ігрова діяльність старших дошкільників оцінюється в балах: 1 бал – дитина не бажає грати у спільних іграх, бере участь у грі з коментарем вихователя, не проявляє інтересу до певної професії; 2 бали – дитина бере участь в іграх запропонованих іншими дітьми, має вподобання до певних професій, про те не може аргументувати свій вибір іншим; 3 бали – дитина створює ігри за власним бажанням та сюжетом, розподіляє ролі за власними інтересами, доводить свій вибір професії іншим. Сформованість зазначеного показника співвідносилася зі шкалою:

Низький рівень прояву показника – 1 бал.

Середній рівень прояву показника – 2 бали.

Високий рівень прояву показника – 3 бали.

Таблиця 3.1.3

Рівні обізнаності дітей з професіями за мотиваційно-ціннісним критерієм

Група	Кількість дітей	Рівні					
		Високий		Середній		Низький	
		<i>К-ть осіб</i>	<i>%</i>	<i>К-ть осіб</i>	<i>%</i>	<i>К-ть осіб</i>	<i>%</i>
ЕГ	225	65	28,8%	89	39,6%	71	31,6%
КГ	172	51	29,7%	69	40,1%	52	30,2%
Узагальнений відсоток	397	116	29,2%	158	39,8%	123	31%

Результати представлені в таблиці 3.1.3 дають можливість стверджувати, недостатньо розвинуту мотиваційну сферу в дітей старшого дошкільного віку. Саме вона спонукає дошкільників до трудової, ігрової і елементів професійної діяльності. Високий рівень за даним критерієм спостерігався у 29,2% дітей старшого дошкільного віку, середній у 39,8% дітей, низький у 40% старших дошкільників.

Аналізуючи відповіді на питання бесіди «Ким я хочу стати коли виросту?» визначили, що більшість дітей проявляють інтерес до професій дорослих. Проте було виявлено, що значна кількість дошкільників не асоціюють обрану професію з фахом, який вони будуть виконувати в майбутньому, а їхні вподобання є лише проявом цікавості до зовнішнього вигляду, допоміжних предметів, техніки. Під час бесіди 69% з ЕГ та 58,7% з КГ груп розпочинали свою розповідь про одну професію, а уточнюючи місце роботи, знаряддя праці уже не дотримувалися розповіді про вподобану професію. Серед професій, які найбільше цікавлять дітей були поліцейський, перукар, водій, вчитель, блогер та інші.

Під час спостереження за ігровою діяльністю дітей виявлено що більшість ігор були ініційовано вихователем, лише невеликий відсоток дошкільників (27,1% з ЕГ групи й 21,4% з КГ групи), створювали гру за власним бажанням та інтересами. При виборі ролей (професій) у грі діти

віддавали перевагу керівним посадам, головним ролям, що спричиняло конфлікти. Під час суперечок дошкільники не аргументували свій вибір ролі (наявність знань про професію, навичок), а намагалися переконати співбесідника емоціями (плачем, істерикою, криком).

Порівняльні результати в експериментальній та контрольній групах за першим показником представлено гістограмою (Рис. 3.1.2)

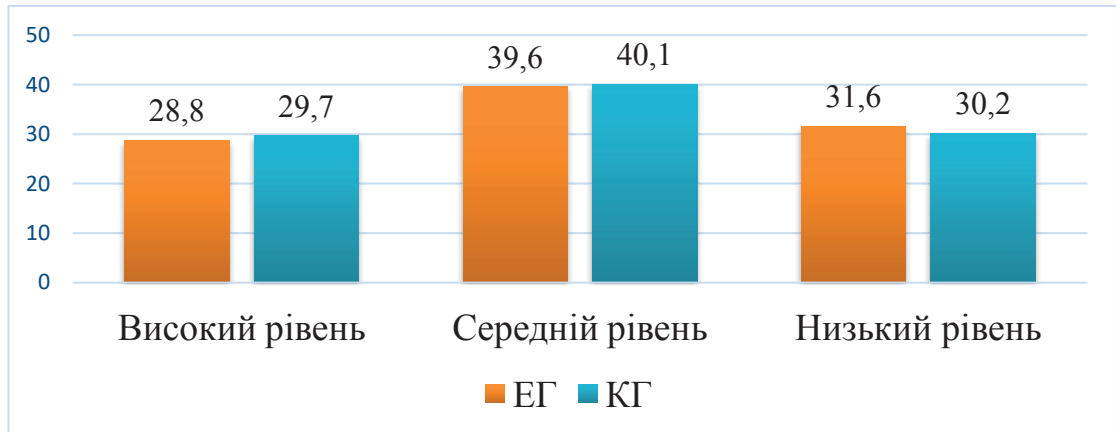

Рис. 3.1.2 Результати дослідження обізнаності дітей з професіями за мотиваційно-ціннісним критерієм

Для виявлення рівня сформованості **діяльнісно-поведінкового** критерію було проведено спостереження за ігровою діяльністю дітей:

Мета: виявити ставлення дітей до праці інших людей та бажання брати участь в спільній ігровій діяльності, з'ясувати, наскільки діти використовують засвоєні знання у власній практичній діяльності та якою мірою вони готові керувати нею.

Пропонувалися такі сюжетно-рольові ігри:

1. «Дитячий садок»;
2. «Лікарня»;
3. «Магазин».

Обладнання: бланк спостереження для вихователів (Додаток Д).

Інструкція до виконання. Вихователь пропонує дітям сюжетно-рольову гру та спостерігає за розгортанням гри у старшій віковій групі, позначаючи відмітки у бланку спостережень. У ході сюжетно-рольової гри вихователь звертає увагу на такі показники: 1) дошкільник виявляє бажання до ігрової

діяльності чи його залучає дорослий; 2) самостійно обирає ігрову роль чи йому розподіляє вихователь; 3) знає місце праці обраного працівника; 4) використовує іграшки заміники знарядь праці відповідних професій; 5) знає який спеціальний одяг має працівник; 6) правильно виконує професійні дії відповідно до обраної професії.

Методичний коментар. Ігрова діяльність старших дошкільників оцінюється в балах: 1 бал – дитина не бажає брати участь в спільних іграх, грає за умови розподілу вихователя; плутається у знаряддях праці, одязі та професійних діях працівника роль якого вона виконує; 2 бали – дитина бере участь у спільних іграх, проте не виявляє ініціативи до вибору ролей; допускає незначні помилки у виборі спеціального одягу, знарядь праці, дій, але швидко їх поправляє; 3 бали – дитина проявляє зацікавлення до створення та гри у спільних іграх, самостійно обирає роль за своїми інтересами; доречно використовує спеціальний одяг, іграшки заміники, професійні дії відповідно до обраної професії. Сформованість зазначеного показника співвідносилася зі шкалою:

Низький рівень прояву показника – 1 бал.

Середній рівень прояву показника – 2 бали.

Високий рівень прояву показника – 3 бали.

Таблиця 3.1.4

Рівні сформованості уявлень у дітей з професійною діяльністю дорослих за діяльнісно-поведінковим критерієм

Група	Кількість дітей	Рівні					
		Високий		Середній		Низький	
		<i>К-ть осіб</i>	%	<i>К-ть осіб</i>	%	<i>К-ть осіб</i>	%
ЕГ	225	49	21,8%	90	40%	86	38,2%
КГ	172	38	22%	68	39,6%	66	38,4%
Узагальнений відсоток	397	87	21,9%	158	39,8%	152	38,3%

Спостереження за ігровою діяльністю дітей дало можливість з'ясувати наявність у дітей свідомого ставлення до праці інших, теоретичних знань та вмінь використовувати їх у практичній діяльності, бажання працювати. Дітям були запропоновані сюжетно-рольові («Дитячий садок», «Лікарня», «Магазин»).

Спостереження показало, що більшість дітей виявляють бажання брати участь в ігровій діяльності, вміють добирати та використовувати атрибути до відомих їм професій. Ми простежили, що дошкільники в процесі сюжетно-рольових ігор переносять свій життєвий досвід, який вони отримали спостерігаючи чи спілкуючись з дорослими для перевтілення в обрану професію (говорять тоном, інтонацією свого вихователя, лікаря чи знайомої продавчині, використовують їх фрази, повторюють рухи, поведінку). Проте, ми виявили, що більшість ігор були запропоновані вихователем, а самі діти рідко виявляли самостійне бажання створювати гру за своїм задумом. У дітей виникали проблеми при розподілі ролей, адже переважно вони віддавали перевагу таким професіям, як вихователь, лікар, касир, що призводило до появи конфліктних ситуацій.

Порівняльні результати в ЕГ та КГ за діяльнісно-поведінковим критерієм представлено гістограмою (рис. 3.1.3)

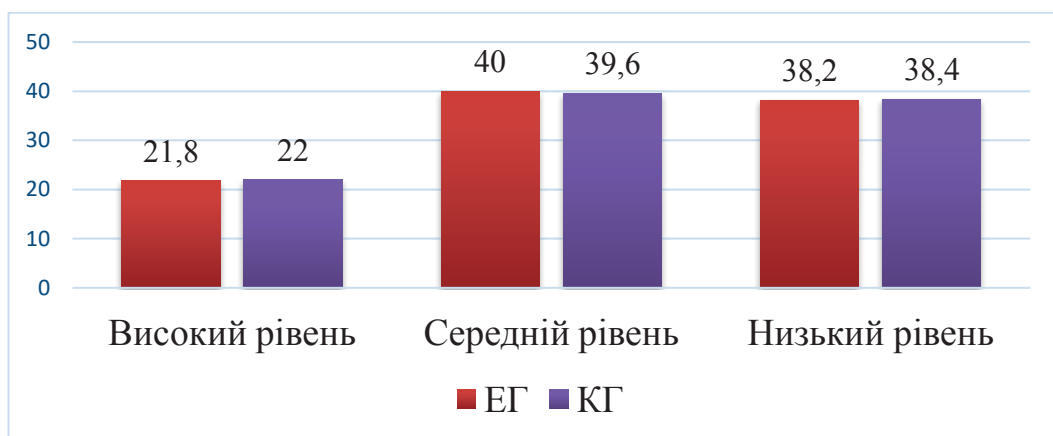

Рис. 3.1.3 Результати дослідження обізнаності дітей з професіями за діяльнісно-поведінковим критерієм.

Розглянемо детальніше результати експериментальної роботи в ЕГ і КГ групі за кожним критерієм (таблиця 3.1.5).

Таблиця 3.1.5

Загальні результати констатувального етапу дослідження рівня обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями

Рівні обізнаності дітей	Групи	Критерії обізнаності дітей			Узагальнений відсоток
		Когнітивно-знаннєвий	Мотиваційно-ціннісний	Діяльнісно-поведінковий	
Високий	ЕГ	25,8%	28,8%	21,8%	25,5%
	КГ	23,8%	29,7%	22%	25,2%
Середній	ЕГ	31,6%	39,6%	40%	37%
	КГ	36,6%	40,1%	39,6%	38,8%
Низький	ЕГ	42,6%	31,6%	38,2%	37,5%
	КГ	39,5%	30,2%	38,4%	36%

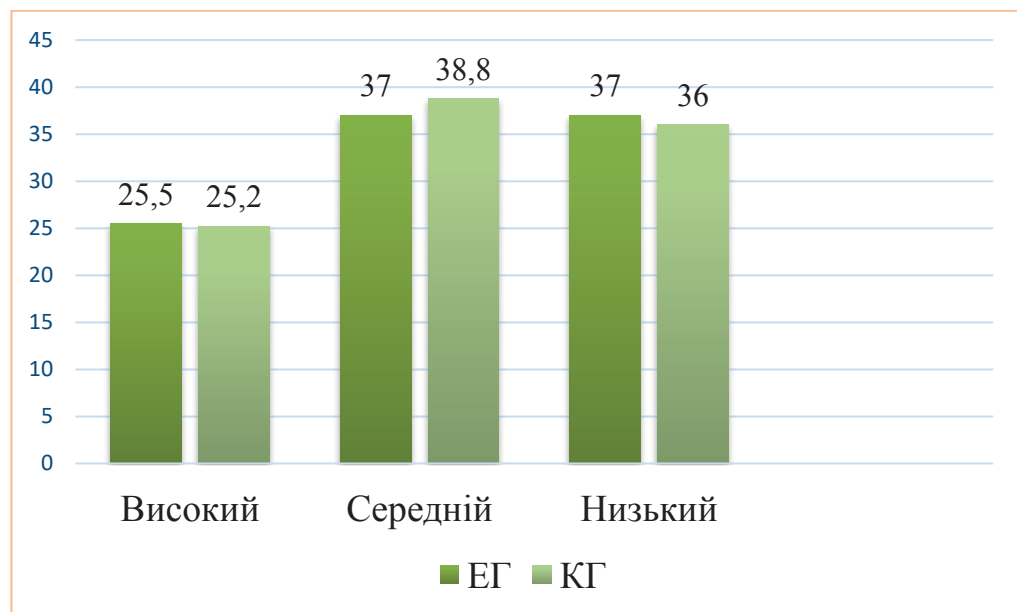

Рис. 3.1.4 Загальні результати констатувального етапу дослідження рівня обізнаності дітей з професіями в ЕГ і КГ групах

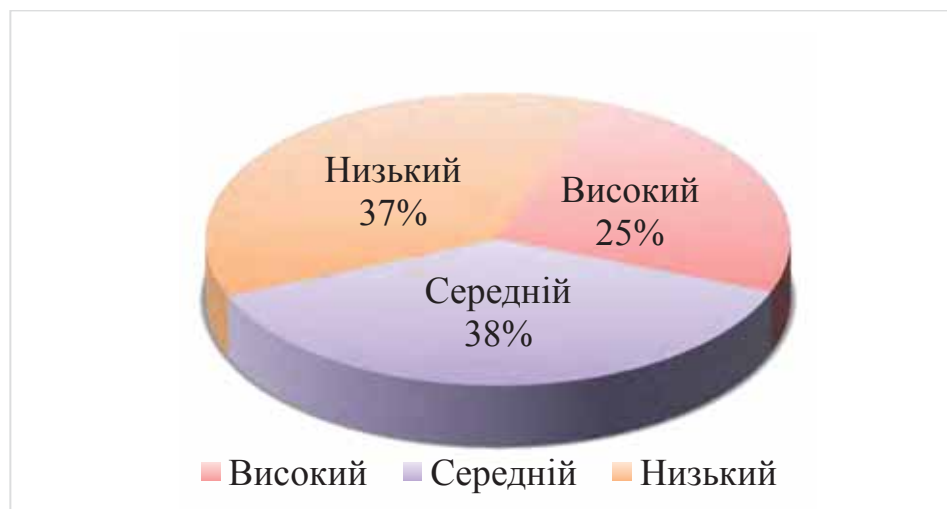
Узагальнюючи загальний рівень обізнаності старших дошкільників з професійною діяльністю дорослих ми визначили середньостатистичну величину, яку складала бали отримані за кожен критерій (таблиця 3.1.6).

Таблиця 3.1.6

Загальні результати констатувального етапу дослідження рівня обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями

Рівні обізнаності дітей	Критерії обізнаності дітей			Узагальнений відсоток
	Когнітивно-знаннєвий	Мотиваційно-ціннісний	Діяльнісно-поведінковий	
Високий	24,9%	29,2%	21,9%	25,3%
Середній	33,8%	39,8%	39,8%	37,8%
Низький	41,3%	31%	38,3%	36,9%

За результатами аналізу результатів констатувального експерименту відповідно до визначених критеріїв та показників ми виявили загальний рівень сформованості уявлень дітей старшого дошкільного віку про професії (рис. 3.1.5).

Рис. 3.1.5 Узагальнений рівень обізнаності дітей з професійною діяльністю дорослих

Отже, результати констатувального експерименту показали, що у дітей експериментальної й контрольної груп переважав середній та низький рівень обізнаності з професійною діяльністю дорослих, що виявило потребу у впровадженні авторської ТПУДП для підвищення ефективності процесу формування у дітей дошкільного віку уявлень про професії. Проведене анкетування сімей вихованців засвідчило наявність бажання у батьків до налагодження конструктивної взаємодії із ЗДО в процесі ознайомлення дітей

з професійною діяльністю дорослих. Актуальним постає завдання експериментальна апробація ТПУДП, на чому увагу буде зосереджено у наступному параграфі дисертації.

3.2 Експериментальна перевірка доцільності впровадження технології поглиблення уявлень про професії у дошкільників

Подальшим етапом нашого педагогічного дослідження став формувальний експеримент. Зважаючи на те, що результати констатувального етапу продемонстрували переважно середній та низький рівень обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями, було сформовано мету формувального експерименту – впровадити в освітній процес ЗДО технологію поглиблення уявлень про професії у дошкільників. Беручи до уваги наукові дослідження та власний педагогічний досвід визначено ефективні *педагогічні умови*, а саме: 1) розробка та впровадження у освітній процес ЗДО оновленого змісту, методів і засобів формування уявлень про професії; 2) запровадження принципу гендерної рівності під час організованої освітньої роботи у ЗДО з формування у дітей елементарних професійних уявлень; 3) налагодження конструктивної партнерської батьківсько-виховательської взаємодії. Формувальний експеримент здійснювався впродовж 2020-2021 навчального року.

Для реалізації *першої педагогічної умови* – ми здійснили оновлення змісту, методів і засобів формування уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професії.

Серед методів та засобів виховання, відали перевагу тим, що будуть найцікавішими та зрозумілими дітям, а також допоможуть доступно передати інформацію дошкільникам про світ сучасних професій. Зважаючи на вищезгадане було обрано дидактичні та комп'ютерні ігри, дитячу літературу і мультфільми, далі розглянемо їх дещо детальніше.

Відповідно до оновленого змісту (додаток А), методів та засобів ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями було розроблено робочий

план реалізації ТПУДП на навчальний рік у старшій групі (додаток Е). Планування було розроблено на весь навчальний рік, на один місяць було заплановано вивчення двох тем, які включали професії, які діти мають закріпити, а також нові, які вони мають вивчити. До кожної теми підбрано методи та засоби, які використовувалися у роботі з дітьми. Відзначимо, що під час розробки планування, ми зважали на такі принципи: систематичності, цілісності, послідовності, гендерної рівності. Підбираючи теми тижнів, зверталися до принципу послідовності, тому в плануванні простежується поступове ускладнення тем, від найбільш знайомих професій для дошкільників (тема «Дитячий садок» та ін.) до тих, що є для них новими (тема «Офіс» та ін.). Плануючи роботу на місяць намагалися підібрати споріднені теми, щоб сформувати у дітей систему уявлень про різні сфери професій, наприклад педагогічні («Дитячий садок», «Школа»), медичні і героїчні («Лікарня», «Професіонали, що рятують нам життя»), сільськогосподарські та ремісничі («Фермерське господарство», «Ремесла»), професії сфери нерухомості та будівництва, спортивні («Будівництво», «Спортсмени»), дозвіллевой сфери («Професія, створювати свято», «Дозвілля»), сфери послуг («Торговий центр», «Транспорт»), виробничі («Ательє», «На кондитерській фабриці»), транспортні («У аеропорту та космодромі», «У порту»), ІТ - професії («Служба зв'язку», «Офіс»). Пропонуємо перейти до розгляду кожної теми календарно-тематичного планування.

Першою темою з якої розпочали роботу із поглиблення уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професії було обрано «**Дитячий садок**», адже на нашу думку, саме ця тема є найближчою й найзрозумілішою для дошкільників, з працівниками ЗДО вони зустрічаються кожного дня, спостерігають за їх професійною діяльністю. Для поглиблення уявлень дошкільників про професію вихователя та виховання поваги до його професійної діяльності використали фрагменти з мультфільму «Як Петрик П'яточкін слоників рахував» та ролик з ютуб-каналу «Вередулька TV» «Мультфільм про дитячий садок». З метою закріплення уже відомих для

дошкільників професій та для ознайомлення з працею психолога, логопеда, асистента, вихователя, завгоспа, діловода нами було розроблено вільммельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), який містив розворот із зображенням звичайного робочого дня в ЗДО. З місцем праці – дитячим садом, ми знайомили дітей використовуючи: книгу-килимок «Місто» (Толмачова, 2019 р.), вільммельбух «Дитячий садок. Книжка з секретними віконцями» (Шевела, 2018 р.), книги «Я сьогодні йду в садок» (Ройз, 2020 р.), «Дитячий садок. Розглядай і шукай» (Гернхейзер, 2018 р.), в яких діти змогли розглянути будівлі різних ЗДО, здійснити подорож різними кімнатами, розглянути звичні ситуації, які стаються з дітьми та педагогами в дитячому саду. Для закріплення уявлень про місце праці ЗДО ми використали дидактичні та комп'ютерні ігри. Дидактична гра «Хто працює в дитячому саду?», під час якої старші дошкільники підбирали працівників дитячого саду серед різних професіоналів (вихователь, помічник вихователя, кухар, двірник, завідувача, вихователь-методист, прачка, музичний керівник, медсестра, сторож, психолог, логопед, асистент), гра «Хто де працює?», в ході якої дошкільники накладали працівників на потрібне їм місце праці (дитячий садок – музичний керівник, логопед, психолог, завідувачка; лікарня – лікар, аптекар, стоматолог; ферма – фермер, тракторист, ветеринар). Граючи в комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій», а саме вправу «Хто де працює?», дошкільники мали поєднати представника професії та місце праці (дитячий садок, лікарня, будівництво).

Формуючи знання про знаряддя праці працівників ЗДО застосували: дидактичні ігри «Відшукай речі?» та «Що до чого?», в яких діти співвідносили знаряддя та представників працівників ЗДО. Комп'ютерна дидактична гра «Калейдоскоп професій» вправа «Що потрібно для роботи вихователю/лікарю?», сприяла закріпленню знань дошкільників про знаряддя праці, які використовує вихователь у своїй педагогічній діяльності.

Наступною темою, яка пропонувалася дошкільникам для розгляду була «Школа», більшість старших дошкільників на час проведення експерименту

готувалися до вступу в перший клас, тому ця тема викликала у них особливе зацікавлення. Для закріплення уявлень про працю вчителя використано: книги «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.) та «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.); бібліотекаря - дидактична гра «Хто працює в школі?»; кухаря – дидактичну гру «На кухні»; вчителя математики – книгу «Я можу бути математиком» (Клейборн, 2021 р.). З метою формування цілісного уявлення про функціонування школи, розроблено вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), в якому один із розворотів приділений темі – «Школа» та знайомить дітей з працею вчителя, кухаря, двірника, директора, завуча, медсестри, сторожа, психолога, логопеда, асистента вчителя, завгоспа, діловода, бібліотекаря, педагога організатора. Для ознайомлення дітей з місце праці ми застосували дидактичну гру «Хто працює в школі?» в ході якої діти знаходили працівників школи між інших представників професій, ролик з ютуб-каналу «Вередулька TV» серія «Оленка у школі», а також такі книги, як «Я обираю професію» (Санжа, 2019 р.), «Мій день в школі» (Секанінова, 2016 р.), «Місто» (Толмачова, 2019 р.).

Формуючи знання дітей про знаряддя праці вчителя, кухаря, двірника, директора, завуча, медсестри, сторожа, психолога, логопеда, завгоспа, діловода, бібліотекаря, педагога організатора ми використали дидактичну гру «Кому що потрібно для роботи?».

Для поглиблення уявлень у старших дошкільників про медичні професії була обрана тема «**Лікарня**». Всі діти хоча б одного разу потрапляли до лікарні, але більшість з них мають загальні уявлення про представників цих професій. Для закріплення уявлень про працю лікаря було використано: комп'ютерну гру «Калейдоскоп професій» вправу «Що потрібно для роботи вихователю/лікарю?»; мультфільми «Про бегемота, який боявся щеплень», Лікар – Пісенька про лікаря для дітей» та «Лікар Айболить»; журнали «Пізнайко від 2 до 6» (№11, 2006 р.) й «Мамине сонечко від 2 до 5» (№1, 2020 р.). Стоматолога – дидактичну гру «Що потрібно лікарю (стоматологу)?» та серія «Зубна фея. Правила гігієни»; книги «Маленькі дослідники. Світ

професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.). Педіатра, хірурга, окуліста, отоларинголога, медичну сестру – журнал «Колосвіт/кідс» (№19). Рентгенолога, акушерки, медбрата, хірурга, фізіотерапевта – книгу «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020). Епідеміолога – книгу «Хочу стати лікарем» (Воронкова, 2021 р.). Для формування цілісних уявлень про працю медичних працівників розроблений розворот «Лікарня» у вімельбухові «Неймовірний світ професій» (додаток К), на якому діти знаходили таких працівників: медсестра, стоматолог, педіатр, хірург, терапевт, окуліст, кардіолог, фізіотерапевт, рентгенолог, фармацевт, лікар-лаборант, лікар-інфекціоніст, епідеміолог, алерголог.

Поглиблюючи уявлення старших дошкільників про місце праці та її представників використано: дидактичні ігри «Хто працює у лікарні?» і «Працівники та їх місце праці?»; комп'ютерні дидактичні ігри: «Калейдоскоп професій (молодша група)» вправи «Де вони працюють?» (аптека – аптекар), «Хто де працює?» (лікар – лікарня), «Калейдоскоп професій» (середня група)» вправу «Хто де працює?» (лікарня – терапевт, педіатр, хірург, медична сестра, стоматолог), «Калейдоскоп професій (старша група)» вправу «Хто де працює?» (лікарня – рентгенолог, фізіотерапевт, лікар-лаборант, фельдшер); книги: «Я обираю професію» (Санжа, 2019 р.), «Місто» (Толмачова, 2019 р.), «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.), «Тварини-працівники. Один день із життя тварин-лікарів» (Ш. Рентта, 2019 р.), «Ми до лікаря йдемо» (Ройз, 2021 р.).

Уявлення про знаряддя та результат праці представників медичних професій у дітей старшого дошкільного віку збагачували: дидактична гра «Кому що потрібно?» (стоматолог, педіатр, хірург, терапевт, окуліст, кардіолог, рентгенолог, фармацевт, лікар-лаборант); комп'ютерна дидактична гра «Калейдоскоп професій (середня група)» вправи «Що потрібно для роботи?» і «Хто що зробив?» (стоматолог).

Зважаючи на результати пілотажного експерименту, який засвідчив велику зацікавленість дітей до героїчних професій, як до майбутнього фаху (у

хлопчиків - поліцейський (М – 25%), (С – 34,7%); пожежник (М – 9,3%), (С – 13%); дівчаток - поліцейський (М – 7,6%), військовий (С – 3,8%), пожежник (М – 3,7%), нами була обрана наступна тема – **«Професіонали, що рятують життя»**. Ця тема є сумісною темі «Лікарня», адже часто від представників цих професій залежить життя та безпека людини.

Для формування уявлень про професію поліцейського було використано: дидактична гра «У поліцейському відділку», фрагменти з мультфільму «Зоотрополіс», мультфільм «Дядя Стьопа – міліціонер», ролики з ютуб-каналів: «Професія поліцейський», «Поліцейська машина», «Пригоди у поліції»; книги: «Хочу стати поліцейським» (Міхно, 2020 р.), «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.), «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.); журнал «Пізнайко від 2 до 6» (№ 5, 2017р.); кінолога – дидактична гра «Кінолог»; книги: «Хочу стати поліцейським» (Міхно, 2020 р.), «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.), «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018 р.). Інспектора ДАІ – мультфільм «Бравий інспектор Мамочкин». Кіберполіцейського – книга «Хочу стати поліцейським» (Міхно, 2020 р.). Пожежника – дидактична гра «У пожежній і військовій частині», мультфільм «Кицин дім», ролики «Професія пожежник» та «Пожежна машина»; книги: «Пожежний віммельбух» (Волтер, 2019 р.), «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020), «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.); журнали: «Пізнайко від 2 до 6» №5, 2018 р.), «Мамине сонечко від 2 до 5» (№16, 2020 р.; №2, 2021 р.), «Колосвіт/кідс» (№27, №19). Рятувальника, фельдшера, водія швидкої допомоги – книгу «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.). Військового – дидактичні ігри: «У пожежній і військовій частині», «Військовий», «Що потрібно захисникам»; журнали «Джміль» (№ 10, 2020 р.) і «Колосвіт/кідс» (№19); комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (старша група)» вправа «Кому що потрібно?».

Ознайомлюючи дітей з місцем праці використано: дидактичні ігри «У поліцейському відділку», «У пожежній і військовій частині», «Хто де

працює?» (лікарня, поліцейський відділок, пожежна і військова частина); книги: «Я обираю професію» (Санжа, 2019 р.), «Місто» (Толмачова, 2019 р.); комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (старша група)» вправа «Де вони працюють?» (служба порятунку – рятівник, поліцейський, кінолог, водолаз, фельдшер, оператор). Знаряддя праці представників героїчних професій закріплювали за допомогою дидактичної гри «Що потрібно для роботи?».

Під час пілотажного дослідження також виявили, що старші дошкільники мають недостатню сформованість уявлень про професії сільськогосподарського сектору, зважаючи на це нами була обрана наступна тема **«Фермерське господарство»**. Для поглиблення уявлень дітей про працю ветеринара – було використано дидактичну гру «Вгадай за описом»; книги: «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018 р.), «Хочу стати лікарем» (Воронкова, 2021 р.), «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.), журнал «Мамине сонечко від 2 до 5» (№18, 2020 р.; №6, 2021 р.). Фермера – журнал «Колосвіт/кідс» (№19); ролик з ютуб каналу «Фермер». Пасічника – книгу «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018 р.); мультсеріал «Це наше і це своє» серія «Рамкові вулики». Квітникаря – комп'ютерна дидактична гра «Калейдоскоп професій (старша група)» вправа «Кому що потрібно?». Доярки, лісничого, садівника, зоотехніка, пасічника, рибалки – дидактичну гру «Вгадай за описом». Для знайомства дітей з сучасними сільськогосподарськими професіями було виготовлено дидактичні ігри: «Сіті-фермер», «Іпполог», «Агроном», «Об'їзник». З метою формування системних уявлень про ферму та її працівників розроблено розворот «Ферма» вімельбуху «Неймовірний світ професій» (додаток К), на сторінках якого діти зустрінуть ветеринара, іпполога, об'їзника, рибалку, лісника, пасічника, птахівника, зоотехніка, фахівця з ботаніки, фотографа-натураліста, квітникаря, садівника, тракториста.

Для формування у старших дошкільників знань про місце праці – ферма, застосовано: дидактичну гру «На фермі» (фермер, тракторист, доярка,

лісничий, птахівник, садівниця, ветеринар, зоотехнік, пасічник, рибалка, комбайнер, агроном, об'їзник, готувач кормів, іпполог, овочівник, квітникар, виноградар); фрагменти з мультфільму «Весела ферма»; книги: «Я обираю професію» (Санжа, 2019 р.), «На фермі» (пер. Г. Булгакова, 2019 р.), «Маленькі дослідники. Ферма» (Доманської, 2020 р.); комп'ютерні дидактичні ігри: «Калейдоскоп професій (молодша група)» вправа «Де вони працюють?» (ферма – фермер), Калейдоскоп професій (середня група)» вправи «Де вони працюють?» (ферма – ветеринар, рибалка, пасічник, тракторист), «Калейдоскоп професій (старша група)» вправа «Де вони працюють?» (ферма – агроном, об'їзник, овочівник, іпполог, квітникар).

Поглиблюючи знання дітей про знаряддя праці представників сільськогосподарських професій застосовували: дидактичну гру «Кому, що потрібно?» (фермер, тракторист, доярка, лісничий, птахівник, садівниця, ветеринар, пасічник, рибалка, комбайнер, агроном, овочівник, квітникар, виноградар); комп'ютерні дидактичні ігри: «Калейдоскоп професій (молодша група)» вправу «Професії та їх речі» (фермер), «Калейдоскоп професій (середня група)» вправи «Що потрібно для роботи?» (пасічник). Уявлення дітей про результат праці ми закріплювали використовуючи комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (середня група)» вправи «Хто що зробив?» (тракторист), «Хто що виготовив?» (садівник, пасічник).

Під час пілотажного та констатувального експериментів ми простежили, що діти у своїх відповідях не згадують про ремісничі професії, що свідчить про їх недостатню освіченість у цій темі. Зважаючи на вищезгадане нами була обрана тема – **«Ремесла»**. Для знайомства дошкільників з представниками ремісничих професій нами було використано: дидактичні ігри «На ярмарку майстрів», «Ремісники України». Про професію – складув діти дізналися з сторінок книги «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018 р.); бондаря, дротаря, золотаря, коваля, лялькаря, миловара, різьбяр, гончаря, ткача – книги «Абетка ремесл і професій» (Репета, 2015 р.).

Для поглиблення уявлень про зняряддя праці ремісників використано: дидактичні ігри «Ремісники та їх речі» (гончар, вишивальниця, пряля, коваль, килимар, різьбяр, складув, лялькар), «Що потрібно для роботи?» (бондар, гутник, дротар, золотар, гончар, скляр, кравець, миловар); книгу «Хто що робить?» (Вашкова, Бартікова, 2017 р.); мультсеріал «Це наше і це своє» серії: «Знана у всьому світі вишиванка – наша!», «Унікальний петриківський розпис – наш!», «Стародавні орнаменти та символи писанок – наші!». Для формування у дітей уявлення про результат праці ми застосували комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (старша група)» вправу «Хто, що виготовив?» (гончар, вишивальниця, швачка, чоботар, різьбяр, коваль).

Наступною темою для розгляду нами було обрано – **«Будівництво»**. Закріплюючи уявлення дітей працю архітектора використовували: дидактичну гру «Архітектор», книги «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.) та «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018 р.). Для закріплення уявлень про працю будівельника використано: журнал «Джміль» (№ 1, 2014 р.), мультфільм «Будівельник». Скляра, машиніста екскаватора, інженера, інженера-геодезиста – книгу «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.). Дизайнера інтер'єру – книгу «Мій тато – блогер» (Стерхова, 2019 р.), альбом з наліпками «Маленький декоратор» серія «Ресторан» і «Місто» (Овсяннік, 2016 р.). Ландшафтного дизайнера – дидактичну гру «Ландшафтний дизайнер».

Для ознайомлення дітей з особливостями будівництва та представниками працівників сфери будівництва та нерухомості розроблено розворот «Будівництво» у вімельбусі «Неймовірний світ професій» (додаток К), який містив таких працівників: виконроб, архітектор, ландшафтний дизайнер, електрик, плиточник, маляр, кранівник, бетонник, штукатур, скляр, тесляр, бляхар, покрівельник, машиніст екскаватора, головний інженер, садівник, проєктувальник, агент з нерухомості.

Формуючи у дітей уявлення про місце праці, застосовували книги: «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.), «Професії»

(Кисельова-Саврасова, 2019 р.), «Я обираю професію» (Санжа, 2019 р.), «Тварини-працівники. Один день із життя тварин-будівельників» (Ш. Рентга, 2019 р.). Використано дидактичні ігри: «Будинок та його частини», «Хто працює на будівництві?»; мультфільм «Будівельна техніка для дітей»; комп'ютерні дидактичні ігри: «Калейдоскоп професій (молодша група)» вправа «Хто де працює?» (будівництво – будівельник), «Калейдоскоп професій (старша група)» вправа «Хто де працює?» (будівництво – виконроб, агент з нерухомості, покрівельник).

Закріплюючи знання дошкільників про знаряддя праці представників будівельних професій застосували дидактичні ігри: «Що кому потрібно для роботи?» (електрик, кранівник, тесляр, садівник, бетонник, плиточник, маляр, муляр, сантехнік, штукатур, водій екскаватора, дорожній робітник), «Що не так?» (покрівельник, бляхар, зварювальник, монтажник системи опалення, ландшафтний дизайнер, архітектор, дизайнер інтер'єру, агент з нерухомості); комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (старша група)» вправу «Що потрібно для роботи» (ландшафтний дизайнер). Використовуючи комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (середня група)» вправу «Хто що зробив?» ми закріплювали уявлення старших дошкільників про результат праці маляра, муляра, теслі.

Серед професій, які найменше зазначили діти під час пілотажного та констатувального експериментів були – спортивні. Саме тому з метою поглиблення уявлень дітей про спортивні професії нами було обрано наступною темою – **«Спортсмени»**. Для формування уявлень дошкільників про різні види спорту та їх представників застосовано: дидактичні ігри «У світі спорту», «Зимові й літні види спорту», «Атлас спорту», «Олімпіада», «Перегони»; книги: «Маленькі дослідники. Світ спорту» (Доманської, 2020 р.), «Спорт. Олімпійські ігри» (Гелей, 2020 р.), «Атлас спорту для дітей» (Федеріко, 2020 р.); відеоролик з ютуб каналу «BestForKids» – «Я люблю спорт». З професією боксера знайомили дошкільників використовуючи дидактичну гру «На рингу»; футболіста – мультфільм «Як козаки у футбол

грали», книгу «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.), журнал «Пізнайко від 2 до 6» (№6, 2018 р.); фітнес-тренера – книгу «Мій тато – блогер» (Стерхова, 2019 р.); тенісиста – мультсеріал «Три коти» серія «Теніс з татком»; хокеїста – мультфільм «Шайбу, шайбу», журнал «Пізнайко від 2 до 6» (№2, 2019 р.); каратиста – журнал «Пізнайко від 2 до 6» (№2, 2019 р.); гімнаста – журнал «Пізнайко від 2 до 6» (№6, 2018 р.); фігуриста – журнал «Пізнайко від 2 до 6» (№2, 2019 р.).

Для закріплення уявлень про знаряддя праці спортсменів розроблено дидактичну гру «Спортсмени та їх інвентар», а також використано гру «Допоможи олімпійцям зібрати речі на змагання» з журналу «Пізнайко від 2 до 6» (№6, 2018 р.).

Для формування у дошкільників уявлень про мистецькі професії обрано тему «Дозвілля», яка вміщувала такі місця праці, як театр, кіно і музей. Знайомлячи дітей з професією балерини було використано фрагменти з мультфільму «Балерина», журнал «Джміль» (№ 2, 2019 р.); актора – та фрагменти з мультфільму «Викрадена принцеса: Руслан і Людмила»; мультсеріал «Живчик та його друзі» серія «Живчик – телефільм»; музиканта – фрагменти із мультфільмів «Душа» та «Співай», книги «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.) і «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.); співака – фрагменти із мультфільму «Співай»; костюмера – книгу «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.); екскурсовода – дидактичну гру «Екскурсія музеєм»; археолога – книгу «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018 р.).

Щоб сформувати у дітей уявлення про мистецькі професії виготовлено розворот «Дозвілля» у вімельбухові «Неймовірний світ професій» (додаток К), який містив такі місця праці, як театр (актор, працівник балету, балетмейстер, танцівник, хореограф, музикант, композитор, хормейстер, диригент, акомпаніатор, співак, каскадер, продюсер, суфлер, театральний режисер, художник-костюмер), кінотеатр (касир, контролер білетів, співробітник гардероба, кіномеханік, співробітник клінінгу, продавець).

Поглиблюючи уявлення про місце праці представників сфери дозвілля застосовано: дидактичні ігри «У театрі», «У музеї», «Ідемо в кіно», «Хто де працює», «На балеті»; книги: «Я обираю професію» (Санжа, 2019 р.) (кіно, театр, музей), «Місто» (Толмачова, 2019 р.) (театр, музична філармонія), «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.) (кінотеатр), «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.) (кіно); журнал «Джміль» (№ 1, 2014, №2, 2019 р.) (театр, кіностудія); комп'ютерні дидактичні ігри: «Калейдоскоп професій (середня група)» вправи «Де вони працюють?» (театр – балерина, музикант, актор, співак), «Калейдоскоп професій (старша група)» вправи «Хто де працює?» (театр – акомпаніатор, композитор, суфлер, диригент).

Для закріплення знань дошкільників про знаряддя праці застосували: дидактичну гру «Кому що потрібно для роботи?» (кіномеханік, співробітник гардероба, співробітник клінінгу, композитор, хормейстер, диригент, акомпаніатор, каскадер, художник костюмер, екскурсовод, археолог, реставратор, дизайнер-оформлювач); комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (середня група)» вправу «Професії та їх речі» (балерина).

З метою формування у дошкільників уявлення про сучасні професії у сфері дозвіллевой діяльності обрано тему «**Професія-створювати свято**». Для ознайомлення старших дошкільників з працею аніматора використано: дидактичну гру «Аніматор», книгу «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.). Аеродизайнера – дидактичну гру «Аеродизайнер». Event-менеджера – дидактичні ігри «Event-менеджер» й «Організуємо свято». Відео оператора та фотографа – дидактичну гру «Відео- і фотооператор», мультсеріали: «Живчик та його друзі» серії «Живчик – телефільм», «А що як?» серія «Як роблять фотографії?»; книгу «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.). Флориста – дидактичну гру «Флорист»; книгу «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018 р.). Оператора аерофотознімання – книгу «Мій тато – блогер» (Стерхлва, 2019 р.); музиканта – книгу «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.).

Для формування системи уявлень про професії, що створюють свято, розроблено розворот «Офіс» у вімельбухові «Неймовірний світ професій» (додаток К), на якому було зображено таких професіоналів: event-менеджер, фотограф, відеооператор, ведучий, аеродизайнер, аніматора, дизайнер, музикант, співак.

Для закріплення уявлень про знаряддя праці представників цієї сфери професій використано: дидактичні ігри «Хто що використовує?» (фотограф, ведучий, кондитер, аніматор, музикант), «На святі» (аеродизайнер, флорист, відео оператор, оператор аерофотознімання, дизайнер, співак); комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (старша група)» вправу «Професії та їх речі» (флорист). Формуючи уявлення про результат праці event-менеджера, аніматора, аеродизайнера, фотографа, співака застосували комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (старша група)» вправу «Хто що зробив?».

Ознайомлюючи старших дошкільників з виробничими професіями визначено тему – «Ательє». Знайомлячи дітей з представниками цих професій застосували: дидактичні ігри «Хто працює в ательє?» (виготовлювач лекал, вишивальниця, закрійник, клеїльник, комплектувальник матеріалів, крою та виробів, кравець, оператор швацького устаткування, термообробник швацьких виробів, фурнітурник, модельєр, дизайнер одягу), «Одяг: від тканини до полиць магазину» (кравець, модельєр, дизайнер одягу, продавець), «Головні убори» (кравець модист головних уборів, модельєр); комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (старша група)» вправа «Кому що потрібно?» (модельєр одягу); книгу «Як все влаштовано?» (Баттерворт, 2019 р.), журнали «Мамине сонечко від 2 до 5» (№15, 2020 р.) та «Джміль» (№ 1, 2014 р.; № 1, 2020 р.).

Поглиблюючи уявлення дошкільників про знаряддя праці працівників ательє використано: дидактичну гру «Кому що потрібно для роботи?» (виготовлювач лекал, вишивальниця, клеїльник, модист головних уборів, фурнітурник, модельєр, дизайнер одягу).

Продовжуючи ознайомлювати дітей старшого дошкільного віку з виробничими професіями обрали тему – **«На кондитерській фабриці»**. Для формування уявлень дітей про кондитерську фабрику, використано: дидактичні ігри «Подорож шоколаду» (шоколадник, рецептурник, пакувальник, водій), «Хто працює на кондитерській фабриці?» (директор, бухгалтер, технолог, оператор, глазурувальник, дражувальник, карамельник, машиніст збивальних машин, машиніст шоколадообробних машин, мармеладник-пастильник, рецептурник, халвомісильник, цукерник, шоколадник, пакувальник, водій, механік, електрик, слюсар, різноробочі, інженер-технолог, випробувач); мультсеріали: «Це наше і це твоє» серія «Одна з найбільших країн – виробників соняшникової олії у світі – наша!»; журнал «Джміль (№ 3, 2016 р.).

Поглиблюючи уявлення дошкільників про роботу кондитерської фабрики використовували авторський вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К) на сторінках якого представлено такі професії: технолог, оператор, кондитер, водій, інженер, механік, електрик, слюсар, різноробочі, інженер-технолог, комірник, робітник складу.

Для формування уявлень у дошкільників про знаряддя праці працівників кондитерської фабрики застосували: дидактичні ігри «Як виготовляють карамельки?» (оператор, глазурувальник, дражувальник, карамельник, рецептурник, пакувальник, випробувач), «Що потрібно для роботи?» (карамельник, рецептурник, цукерник, електрик, слюсар, інженер-технолог).

Для поглиблення уявлень у дошкільників про професії сфери послуг виділено тему **«Торговий центр»**, яка має декілька підтем: супермаркет, салон краси, салон краси для тварин, кафе, банк, магазин одягу і взуття, ювелірна крамниця, магазин квітів. Завдяки такому об'єднанню підтем ми формували у дітей системні знання про місце праці, яке може об'єднувати працівників різних професій. Для поглиблення знань дітей про працю продавця-касира використано: дидактичну гру «Покупки в супермаркеті», книги «Маленькі

дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.) та Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.); маркетолога – книгу «Мій тато – блогер» (Стерхова, 2019 р.); охоронника, адміністратора, товаровознавця, працівника торгового залу, фасувальника – дидактичну гру «Покупки в супермаркеті»; візажиста – дидактичну гру «Візажист»; бровіста – дидактичну гру «Бровіст»; іміджмейкера – дидактичну гру «Імеджмейкер»; шопера – дидактичну гру «Шопер»; перукаря – журнал «Джміль» (№ 1, 2014 р.); косметолога – книгу «Мій тато – блогер» (Стерхова, 2019 р.); стиліста – дидактичну гру «Стиліст»; грумера – дидактичну гру «Грумер»; пекаря – відеоролик «Допоможи! Торт улюблений нам спечи!»; офіціанта –фрагменти із мультфільму «Рататуй»; кухара, кондитера –фрагменти із мультфільму «Рататуй», журнали: «Пізнайко від 2 до 6» (№11, 2006 р.), «Колосвіт/кідс» (№19) і «Джміль» (№ 1, 2014 р.), книгу «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.); піцейоло – книгу «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018 р.).

Для закріплення уявлень про представників професій, що працюють в торговому центрі створено однойменний розворот у вімельбухові «Неймовірний світ професій» (додаток К) на сторінках якого діти зустрічали таких працівників: водій вантажівки, вантажник, прибиральник, адміністратор, фасувальник, товаровознавець, охоронець, офіціант, бариста, декоратор вітрин, продавець-консультант, ювелір, посудомийник, пекар, кондитер, піцейоло, флориста.

Формуючи уявлення про місце праці – торговий центр, використали дидактичні ігри: «Хто де працює?» (офіціант, піцейоло, бариста, візажист, грумер, флорист, гравер, кредитний експерт, іміджмейкер, декоратор вітрин), «В салоні краси» (перукар, стиліст, манікюрник, брейдер, візажист, іміджмейкер, косметолог), «Хто працює у банку?» (касир, спеціаліст у відділенні банку, спеціаліст контакт-центру, кредитний експерт, інкасатор), «Ювелірний магазин» (ювелір, продавець консультант, охоронник, гравер, модельєр, дизайнер ювелірних прикрас). Застосовано комп'ютерні дидактичні ігри: «Калейдоскоп професій (молодша група)» вправа «Де вони працюють?»

(магазин – продавець-касир, ресторан – офіціант), «Калейдоскоп професій (старша група)» вправи «Хто де працює?» (салон краси – манікюрник, іміджмейкер, косметолог, візажист), «Де вони працюють?» (банк – касир, кредитний експерт, спеціаліст у відділенні банку; кафе – бариста, шеф-кухар, хостес, кондитер, піцейоло); книги: «Я обираю професію» (Санжа, 2019 р.), «Том і Джессі у країні професій» (Лисакова, 2018 р.), Альбом з наліпками. Ресторан», «Альбом з наліпками. Місто» (Овсяннікова, 2016 р.); журнал «Мамине сонечко від 2 до 5» (№5, №20, 2019 р.; №1, 2021 р.); відеоролики «Що є на кухні?», «Кухонне приладдя».

Для поглиблення уявлень старших дошкільників про знаряддя праці представників професій сфери послуг застосували: дидактичну гру «Кому що потрібно для роботи?» (вантажник, прибиральник, стиліст, манікюрник, офіціант, кондитер, товарознавець, логіст, візажист, косметолог, спеціаліст контакт-центру, інкасатор, гравер, хостес); комп'ютерні дидактичні ігри: «Калейдоскоп професій (молодша група)» вправу «Кому, що потрібно для роботи?» (продавець-касир, перукар); «Калейдоскоп професій (середня група)» вправу «Професії та їх речі» (пекар); «Калейдоскоп професій (старша група)» вправи «Професії та їх речі» (іміджмейкер, флорист, грумер), «Що потрібно для роботи?» (бариста, піцейоло).

Про результати праці кондитера дошкільники закріпили свої знання граючи в комп'ютерну дидактичну «Калейдоскоп професій (середня група)» вправу «Хто що зробив?»; пекаря, шеф-кухара вправу «Хто що виготовив?».

Відповіді дошкільників під час пілотажного дослідження, дали можливість виявити наявність у дітей зацікавленості до транспортних професій (у хлопчиків – водій (М – 6,2%), (С – 17,3%); машиніст (М – 6,2%), (С – 8,6%). Зважаючи на попередньо сказане, нами було обрано тему «Транспорт», яка мала такі підтеми: залізниця, міський транспорт, турагенство. Знайомлячи дошкільників з професією машиніста використовували відеоролик «Їде поїзд звіддалік», книгу «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.); водія автобуса –

журнал «Пізнайко від 2 до 6» (№5, 2019 р.), водія – журнал «Пізнайко від 2 до 6» (№11, 2006 р.); механіка – відеоролик «Автомеханік»; таксиста – журнал «Мамине сонечко від 2 до 5» (№16, 2020 р.), книгу «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.); турагента, екскурсовода – дидактичну гру «Турагенство», книгу «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.).

З метою формування цілісних уявлень у старших дошкільників про транспортні професії розроблено розворот «Вирушаємо у подорож» вімельбуху «Неймовірний світ професій» (додаток К), в якому діти могли віднайти таких професіоналів: водій, кондуктор, таксист, екскурсовод, турагент, провідник, машиніст потягу, монтер колій, диспетчер, начальник станції.

Для закріплення уміння зіставляти вид транспорту і працівника, який ним керує ми підбрали: «Водії та їх транспорт» (поїзд – машиніст, таксі – таксист, автобус – водій автобуса, тролейбус – водій тролейбуса); комп'ютеру дидактичну гру «Калейдоскоп професій (середня група)» вправу «Чий транспорт?» (вантажівка – водій вантажівки, таксі – таксист).

Закріплюючи уявлення про місце праці – залізницями, застосували: дидактичну гру «Хто працює на залізниці?»; книги: вімельбух «Я обираю професію» (Санжа, 2019 р.), «Тварини працівники. Один день із життя тварин – залізничників» (Рента, 2019 р.), «Історії в картинках. На залізничному вокзалі» (Брукс, 2013 р.) «Зазирни у віконце. Залізниця. 50 віконцець» (Коваль, 2019 р.). При ознайомленні дітей з міським транспортом використали: дидактичну гру «Подорож містом»; журнали: «Пізнайко від 2 до 6» (№11, 2006 р.); «Мамине сонечко від 2 до 5» (№20, 2018 р.; №16, 2019 р.); книги: «Книга Моя перша книга. Міський транспорт» (Барзотті, 2018), «Маленькі дослідники. Транспорт» (Мартін, 2019 р.), «Книжка з віконцями. Дізнайся секрети транспорту» (Бук, 2018 р.), «Мій Великий Віммельбух. Транспорт» (Лор, 2020 р.).

Формуючи уявлення про знаряддя праці представників транспортних професій застосували дидактичну гру «Кому що потрібно для роботи?» (монтер колій, провідник, касир, диспетчер, кондуктор, механік, турагент, екскурсовод).

Продовжуючи знайомити дошкільників з транспортними професіями виділили тему «**У аеропорту та космодромі**». Формуючи уявлення про професію пілота використали: дидактичні ігри: «Політ літака», «Пілот і стюардеса»; вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.); журнал Колосвіт/кідс (№19); комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (середня група)» вправа «Хто чим керує?» (пілот – літак). Бортпровідника – мультсеріал «Три коти» серія «Літак», дидактичну гру «Пілот і стюардеса». Турагента – вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К). Авіадиспетчера – вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К). Космонавта – книги «Хочу стати космонавтом» (Маслова, 2020 р.) та «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020 р.), комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (середня група)» вправу «Чий транспорт?». Астронома – книгу «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018 р.).

Про місце праці – аеропорт, поглиблювали уявлення дітей використовуючи: дидактичну гру «Аеропорт» (пілот, бортпровідник, авіадиспетчер, бортмеханік, співробітник огляду багажу і пасажирів, співробітник служби паспортного контролю, вантажник, прибиральник, пакувальник вантажу); книги: вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Я обираю професію» (Санжа, 2019 р.), «Аеропорт. Великий вімельбух» (Гьонтген, 2017 р.), «Аеропорт» (Толмачова, 2019 р.), «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019 р.); журнал «Мамине сонечко від 2 до 5» (№13, 2021 р.); відеоролики: «З чого складається аеропорт?», «Сім'я слонів мандрує до Єгипту». З космодромом знайомили дітей завдяки: дидактичній грі «Космодром» (керівник запуску, контролер польоту, комунікатор, польотний лікар, контролер траєкторії, інженер-електрик, інженер-механік, космонавт);

книгам: «Хочу стати космонавтом» (Маслова, 2020 р.), «Досліджуємо Космос. Енциклопедія з віконцями» (Баретті, 2019 р.); журналам «Пізнайко від 2 до 6» (№2, 2017 р.) та «Колосвіт/кідс» (№22); відеофрагменти з мультфільму «ВОЛЛ-І».

Для закріплення знань дошкільників про знаряддя праці робітників аеропорту і космодрому розроблено дидактичну гру «Кому що потрібно?» (пілот, бортпровідник, авіадиспетчер, бортмеханік, співробітник огляду багажу і пасажирів, співробітник служби паспортного контролю, пакувальник, турагент, контролер польоту, інженер-електрик, інженер-механік, космонавт).

Окремою темою транспортних професій виділено – «У порту». Для знайомства дошкільників з працівниками порту використали: дидактичні ігри: «На кораблі», «У плавання», й «Хто працює на кораблі?» (капітан, помічник капітана, механік, боцман, кухар, матрос, моторист, шкіпер, стивідор, лоцман, слюсар-ремонтник судновий); мультфільм «У порту»; мультсеріал «Живчик та його друзі» серія «Пірати Київського моря»; книги: «Я обираю професію» (Санжа, 2019 р.), «Порти» (Кассані, 2019 р.).

Формуючи уявлення про знаряддя праці працівників порту застосували дидактичну гру «Кому що потрібно?» (капітан, помічник капітана, кухар, матрос, механік, шкіпер, боцман, моторист, стивідор).

Для знайомства дітей з ІТ – професіями, визначили тему – «Служба зв'язку». Формуючи уявлення дітей про працю інженера базових станцій використали дидактичну гру «Мобільний зв'язок»; оператора call-центра – дидактичну гру «Оператор call-центра». З метою поглиблення знань дітей про службу зв'язку використали: дидактичну гру «Хто де працює?» (служба зв'язку – інженер базових станцій, оператор call-центра, торговий представник, системний аналітик); мультфільми «Історія виникнення мобільного зв'язку та як він працює» й «На зв'язку»; мультсеріал «А що як?» серії «Як створили телефон?» і «Як з'явився Інтернет». Збагачуючи уявлення у дошкільників про знаряддя праці працівників служби зв'язку використано дидактичну гру «Кому що потрібно для роботи?».

Зважаючи на комп'ютеризацію сучасного ринку праці, професії робота яких пов'язана з ПК набули значного поширення. Саме тому ми вважаємо, що дітей дошкільного віку необхідно формувати у дітей уявлення про професії IT-сфери, для цього ми виділили тему «**Офіс**». Для знайомства дітей з працею програміста застосували: книги: «Хочу стати айтішником» (Маслова, 2020 р.) і «Я можу бути програмістом» (Канаван, 2021 р.); вебдизайнера – дидактичну гру «Вебдизайнер», книгу «Хочу стати айтішником» (Маслова, 2020 р.); ігрового дизайнера, тестувальника – дидактичну гру «Створення ігор», книгу «Хочу стати айтішником» (Маслова, 2020 р.); розробника сайтів, провідного розробника – книгу «Хочу стати айтішником» (Маслова, 2020 р.); робототехніка – книгу «Я можу бути робототехніком» (Клейборн, 2021 р.); копірайтера – дидактичну гру «Копірайтер»; блогера, SEO-фахівця, ведучого YouTube-каналу – книгу «Мій тато – блогер» (Стерхова, 2019 р.).

Для формування у дітей цілісних уявлень про працівників IT-сфери виготовлено розворот вімельбуху «Неймовірний світ професій» (додаток К) на якому діти зустрічали таких працівників: програміст, аналітик, IT-спеціаліст, офіс-адміністратор, офіс-адміністратор, вебдизайнер, системний адміністратор, розробник сайтів, тестувальник, ігровий дизайнер.

Поглиблювали уявлення дітей про працівників офісу застосовуючи дидактичну гру «Хто працює в офісі?» (програміст, аналітик, провідний розробник, системний адміністратор, офіс-адміністратор, розробник сайтів, вебдизайнер, тестувальник, ігровий дизайнер). Ознайомлюючи із знаряддями праці робітників IT-сфери використали: дидактичні ігри «Речі програміста» і «Кому що потрібно для роботи?» (вебдизайнер, тестувальник, робототехнік, копірайтер, блогер, SEO-фахівець, кур'єр); комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (старша група)» вправи «Що потрібно для роботи» (програміст), «Професії та їх речі» (копірайтер).

Розроблене календарно-тематичне планування дало змогу збагатити уявлення дошкільників про різні сфери професійної діяльності дорослих, поглибити знання про місце, результат та знаряддя праці різних працівників.

Робота з планом передбачала використання в освітньому процесі ЗДО методів та засобів ознайомлення дітей з професіями, які були спрямовані на підвищення якості процесу поглиблення уявлень у старших дошкільників про професійну діяльність дорослих. Далі зупинимося на більш детальному розгляді запропонованих методів і засобів, та схарактеризуємо методику їх використання.

Аналізуючи програмне забезпечення ЗДО з проблеми формування знань дошкільників про професії, ми дійшли висновку, що сучасна дошкільна освіта орієнтує педагогів на формування у дітей загальних знань про найпоширеніші професії. У більшості з розглянутих програм автори рекомендують знайомити дітей з професіями, які вже існують не одне десятиліття, а новим професіям приділяється недостатньо уваги. Дидактичні ігри такої тематики майже не відображені в змісті програм, вони узагальнені і спрямовані на уточнення знань дітей.

У зв'язку з цим виникла необхідність створення контенту авторських дидактичних ігор, які сприяють формуванню у дітей дошкільного віку уявлень про професії, які з'являються у сучасному суспільстві. Нами було обрані професії, які виникли в останні роки, з якими діти можуть зіткнутися в реальному житті. Поділ професій здійснювали відповідно до розробленої нами класифікації професій (таблиця 1.2.2).

- **«Людина – свято».** Представників цих професій об'єднує те, що їх професійна діяльність пов'язана з особливими подіями (днями народження, весіллями, річницями тощо). Важливість ознайомлення дітей з ними викликана тим, що попри комп'ютеризацію суспільства, творчі професії залишаються потрібними й популярними. Нами були розроблені такі дидактичні ігри, як «Аніматор», «Аеродизайнер», «Event-менеджер», «Відео-і фотооператор», «Флорист», метою яких є ознайомити дітей з професіями сфери свята, дати інформацію про значення професій, закріпити знання про види діяльності людей праці та необхідні знаряддя праці для виконання роботи;

- **«Людина – комп'ютер».** Надзвичайного поширення в Україні і загалом у світі набули професії пов'язані з комп'ютером, інтернетом та їх обслуговуванням. Розвиток технологій зобов'язує всіх людей, так чи інакше, в своїй професійній діяльності використовувати комп'ютер, а коло ІТ-спеціалістів з кожним роком збільшується. Саме тому, виникає необхідність ознайомлення дітей з представниками цих професій. Для цього ми використали такі дидактичні ігри – «Речі програміста», «Вебдизайнер», «Мобільний зв'язок», «Оператор call-центра», «Хто працює в офісі?», «Створення ігор», «Копірайтер». Ці ігри націлені на розширення знань дітей про професії програміста та вебдизайнера, ознайомлення зі знаряддями праці; розвиток уваги, логічного мислення, мовлення, дрібної моторики рук; виховання любові до праці, вміння користуватися комп'ютерною технікою з метою пізнавального розвитку особистості;

- **«Людина – сфера послуг».** Хоч те, що сфера послуг виникла давно, вона продовжує бути важливим сектором економіки країни. Сфера послуг охоплює торгівлю й транспорт, фінанси і страхування, комунальне господарство, освітні та медичні установи, шоубізнес тощо. Зважаючи на швидкі темпи розвитку суспільства, з кожним роком виникає низка професій, пов'язаних з наданням послуг людям. Для ознайомлення дітей з представниками професій сфери послуг нами були розроблені такі дидактичні ігри: «Кур'єр», «Кондитер», «Хто працює у банку?», «Піцейола», «Бариста», «Ландшафтний дизайнер», «Архітектор», «Подорож шоколаду», «Хто працює на кондитерській фабриці?», «Як виготовляють карамельки?», «У плавання», «Хто працює на кораблі?», мета яких ознайомити дітей з представниками цих професій, матеріалами, інструментами та технікою, яку вони використовують у процесі трудової діяльності, розвивати мовлення, логічне мислення; виявляти увагу та виховувати повагу до праці, бажання допомагати.

- **«Людина – образ».** Зважаючи на те, що люди завжди мати гарний вигляд у свій час виникли такі професії, як кравець, перукар, швець. На

сучасному етапі розвитку індустрії моди, виникає велика кількість професій, пов'язаних зі створенням образу людей та їх улюбленців. Ці професії вимагають від спеціалістів гарного відчуття смаку, креативність, комунікабельність та знання модних тенденцій. Знайомлячи дітей з цим сектором професій за допомогою таких дидактичних ігор: «Візажист», «Бровіст», «Імеджмейкер», «Шопер», «Стиліст», «На святі», «Організуймо свято», «У театрі», «В музеї», «Ідемо в кіно», «На балеті», «Ювелірний магазин», «Хто працює в ательє?», «Одяг: від тканини до полиць магазину», «Головні убори». Ці ігри спрямовані на ознайомлення дітей з новими професіями, пов'язаними з стилем та індустрією моди; на розвиток креативності, естетичного смаку; розширення знань про взаємозв'язок між професіями; появу у дітей бажання виявляти творчі здібності у процесі ігрової діяльності;

•**«Людина – природа».** Професії пов'язані з доглядом та піклуванням за рослинами та тваринами виникли дуже давно і залишаються важливими й донині. З кожним роком їх кількість невпинно зростає, що пов'язано з розвитком науки та техніки. Представники сучасних професій сфери «людина – природа» мають виявляти любов та терплячість, бажання піклуватися про об'єкти живої природи, бути обізнаним з особливостями їх життєдіяльності, вміти доглядати за ними. Ми розробили такі дидактичні ігри, як «Грумер», «Сіті-фермер», «Іпполог». Їх метою є формування уявлень у дітей про професії пов'язані світом природи, закріплення знань про особливості догляду за тваринами та рослинами, про знаряддя праці, які використовуються в процесі трудових дій; виховання дбайливого ставлення до об'єктів природи, бажання їм допомагати (Гнізділова, Лукашова, 2020b, с. 6).

•**Людина – рятівник.** Професії, які об'єднують представників героїчних професій. Попри те, що деякі з цих професій виникли століття тому, вони залишаються актуальними та важливими для суспільства. Представники професій «Людина-рятівник» мають мати гарну фізичну підготовку, бути

ерудованим у своїй сфері, виявляти силу духу, витримку, сміливість, відвагу. Для ознайомлення дошкільників з цими професіями ми розробили такі дидактичні ігри: «У поліцейському відділку», «У пожежній і військовій частині», «Кінолог», «Швидка допомога». Ці ігри спрямовані на формування у дітей старшого дошкільного віку уявлень про професії, які пов'язані з рятунком людей, небезпечними та невідкладними ситуаціями, ознайомлення з місцем роботи рятувників (поліцейським відділком, пожежною та військовою частиною, лікарнею).

• **Людина – ремісник.** Професія ремісник є однією з найстаріших, ці професії зазнали як великого розквіту, так і занепаду (в період технологізації). Сучасний ринок праці характеризується значним попитом на працівників-ремісників та їх результати праці. Предмети зроблені руками людини шануються, а для їх реалізації організовуються різноманітні ярмарки, фестивалі. Саме тому, ми пропонуємо знайомити дошкільників з цими представниками професій за допомогою таких дидактичних ігор: «На ярмарку майстрів», «Ремісники України», «Ремісники та їх речі», «Що потрібно для роботи?». Метою розроблених ігор є ознайомити дошкільників з ремісниками України, знаряддями праці, які вони використовують, природними матеріалами, з яких виготовляють предмети, виховувати повагу до праці митців (Гнізділова, Лукашова, 2020b, с. 6).

Для поглиблення уявлень дошкільників про найбільш поширені професії, ми підібрали дидактичні ігри, які містяться в методичних посібниках для вихователів, періодичних журналах, просторах інтернету: «Хто працює в дитячому саду?», «Відшукай речі?», «Хто де працює?», «Що до чого?», «Хто працює в школі?», «Що потрібно лікарю (стоматологу)?», «Хто працює у лікарні?», «Працівники та їх місце праці?», «На фермі», «Вгадай за описом», «Будинок та його частини», «Хто працює на будівництві?», «У світі спорту», «Зимові і літні види спорту», «Атлас спорту», «Олімпіада», «На рингу», «Політ літака», «Пілот, стюардеса», «Хто що робить?», «Кому що потрібно для

роботи?» та інші. Аніматор», «Аеродизайнер», «Event-менеджер», «Відео- і фотооператор», «Флорист»,

Закріплюючи вивчений матеріал ми використовували авторську узагальнювальну гру «Сучасні професії». За її допомогою ми мали змогу поглибити знання дошкільників про сучасні професії, їх особливості та суспільне значення; розвивати уяву, мислення, діалогічне мовлення; виховувати інтерес до сучасного світу професій, повагу до праці.

З метою поглиблення та узагальнення уявлень дошкільників про сучасні професії нами було створені авторські комп'ютерні дидактичні гри «Калейдоскоп професій». Для створення ігор ми використовували сервіс LearningApps.org. Ресурс є конструктором для розробки різноманітних вправ для дітей дошкільного та шкільного віку, надає можливість поступово ускладнювати завдання відповідно до віку дітей. Впровадження ігрових вправ у освітньому процесі допомагає перевірити, закріпити, узагальнити та систематизувати уявлення дітей. Розробляючи комп'ютерні дидактичні ігри ми поетапно заповнювали відповідні форми шаблонів, здійснювали підбір потрібних елементів. У сервісі LearningApps.org можна створювати такі завдання, як знаходження пари, класифікація, встановлення послідовності, складання пазлів чи колекції ігор на певну тематику. Відзначимо, що сервіс надає можливість грати в комп'ютерні дидактичні ігри не тільки в комп'ютерному класі ЗДО, а й вдома, адже ігри легко відтворюють на планшеті та телефоні. Для виконання вправи необхідна допомога дорослого, який буде озвучувати завдання та підказки гри.

Створені ігри мають на меті поглибити уявлення дітей про світ професій та закріпити вивчений матеріал. Ігри були розроблені для кожної вікової групи та передбачали поступове ускладнення завдань та розширення кількості вивчених професій від поширених (молодша, середня група) до тих, що з'явилися на новому ринку праці (старша група). Кожна вправа гри є доповненням до заняття та теми дня. Якщо у дитини виникає бажання більш детально розглянути зображення, слід клацнути по ньому мишкою (чи

натиснути пальцем на екрані гаджета). Для дітей старшої вікової групи ми використовували комп'ютерну дидактичну гру «Калейдоскоп професій (старша група)». Зазначимо, що ігри «Калейдоскоп професій (молодша група)» та «Калейдоскоп професій (середня група)» ми застосовували для того, щоб закріпити знання дошкільників про професії, що вони попередньо вивчили у молодшій та середній групах.

Дидактична комп'ютерна гра «Калейдоскоп професій (молодша група)» (рис. 3.2.1) спрямована на закріплення уявлень у дітей про професії найближчого оточення. Відкриваючи гру діти потрапляють на головну сторінку на якій розміщено п'ять іконок (комп'ютерних вправ). Дошкільники мають уважно слухати завдання, яке озвучує дорослий та послідовно виконувати вправи. У трьох комп'ютерних вправах, що мають назву «Що потрібно для роботи?», «Кому, що потрібно для роботи», «Професії та їх речі» діти визначають, які знаряддя праці потрібні для праці вихователя, лікаря, продавця-касира, перукаря, кухаря, фермера. У двох вправах, що мають назву «Хто де працює?», «Де вони працюють?» підбирають до кожного працівника (лікаря, вихователя, будівельника, фермера, продавця-касира, аптекаря) місце їх професійної діяльності. Якщо дошкільники не правильно виконують завдання, то зайві елементи підсвічуються червоним і потребують виправлення, коли завдання успішно виконане (всі елементи підсвічуються зеленим), повертаються на головну сторінку.

Гра «Калейдоскоп професій (середня група)» має на меті поглибити уявлення дошкільників про поширеніші професії на ринку праці (рис. 3.2.1). На головній сторінці гри розміщено вісім іконок (вправ) кожна з яких має своє дидактичне завдання.

*Рис. 3.2.1 Головна сторінка комп'ютерної дидактичної гри
«Калейдоскоп професій (молодша група)»*

Вправи «Що потрібно для роботи?», «Професії та їх речі» потребують від дітей знань про знаряддя праці балерини, пасічника, стоматолога, пекаря. Виконуючи завдання двох вправ «Хто що зробив?», «Хто що виготовив?» дошкільники мають співвіднести представника професії (маляр, будівельник, муляр, пасічник, пекар, шеф-кухар, садівник, тесляр, тракторист) та результат його трудової діяльності. У двох вправах «Хто де працює?», «Де вони працюють?» діти мають підібрати до працівників (муляр, сантехнік, садівник, маляр, електрик, тесляр, виконроб, стоматолог, хірург, терапевт, педіатр, медична сестра, шеф-кухар, пекар, кондитер, балерина, актор, музикант, співак, лісник, ветеринар, тракторист, рибалка, пасічник) їхнє місце праці. Останні дві вправи мають назву «Хто чим керує?», «Чий транспорт?» та закріплюють знання дітей про представників професій трудової діяльності яких пов'язана з транспортом. Вправи створенні за зразком гри «Парочки», та потребують значної концентрації уваги. Перед дітьми з'являється поле з восьми сірих карток, їх завдання по черзі відкривати картки та віднайти до кожного трудівника, транспорт на якому він працює (пожежник – пожежна машина, поліцейський – поліцейська машина, пілот – літак, капітан –

корабель, таксист – таксі, космонавт – космічний корабель, тракторист – трактор, водій вантажівки – вантажне авто). Якщо дитина віднаходить правильну пару, то вона зникає, а в разі не вірного співвідношення, картка повертається на своє місце. Гра триває доти, поки всі пари не поєднуються.

Дидактична гра «Калейдоскоп професій (старша група)» спрямована на поглиблення і засвоєння знань старших дошкільників про сучасні та маловідомі професії (рис. 3.2.3). Гра містить шість вправ у п'яťох з яких представлено професії, що нещодавно з'явилися у суспільстві, а в грі «Хто, що виготовив?» закріплюються знання про представників різних ремесел. У вправі «Що потрібно для роботи?», «Професії та їх речі» дошкільники мають визначити, які знаряддя праці потрібні для професії бариста, піцейоло, фотографа, ІТ-спеціаліста, іміджмейкера, ІТ-спеціаліста, флориста, грумера. Вправи «Хто, що зробив?», «Хто, що виготовив?» розроблені у вигляді гри «Парочки». Вправи мають по 12 активних карток, відкриваючи які дошкільники мають поєднати працівника та результат його праці (гончар – глечик, вишивальниця – рушник, чоботар – чобіт, швачка – сукня, флорист – букет, event-менеджер – вечірка, аеродизайнер – кулькова композиція та ін.). Граючи у вправи «Хто де працює?», «Де вони працюють?» діти мають визначити професіоналів, які працюють на будівництві (покрівельник, агент з нерухомості, виконроб, архітектор), в театрі (композитор, суфлер, диригент, акомпаніатор), в банку (спеціаліст у відділенні банку, касир, кредитний експерт), в салоні краси (косметолог, іміджмейкер, манікюрниця, візажист), на фермі (овочівник, квітникар, іпполог, об'їзник, агроном), у лікарні (фізіотерапевт, лікар-лаборант, рентгенолог, фельдшер), в службі порятунку (поліцейський, фельдшер, водолаз, кінолог, оператор, пожежник, рятувальник), у кафе (хостес, піцейоло, бариста, кондитер, шеф - кухар), в банку (кредитний експерт, касир, співробітник банку). Тривалість однієї вправи не перевищує 7-8 хвилин.

Рис. 3.2.2 Головна сторінка комп'ютерної дидактичної гри «Калейдоскоп професій (середня група)»

Рис. 3.2.3 Головна сторінка комп'ютерної дидактичної гри «Калейдоскоп професій (старша група)»

Для легкого користування та керівництва грою нами були видано методичний посібник «Калейдоскоп професій. Використання комп'ютерних ігор у процесі ознайомлення дошкільників з професіями» (Дубовик, 2021а), який містить практичні поради щодо впровадження авторських комп'ютерних ігор у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями (додаток Ж).

Працюючи з дошкільниками ми виявили, що діти виявляють великий інтерес до перегляду мультфільмів. Зважаючи на це розробили перелік

мультфільмів та мультсеріалів, які б сприяли формуванню уявлень дошкільників про професійну діяльність дорослих:

- *Мультфільми*: «Вовка в тридев'ятому царстві», «Шапка – неведика», «Маша більше не ледащо», «Так зійде», «Як Петрик П'яточкін слоників рахував», «Казка про лінь», «Пісня мишеняти», «Дядя Стьопа – міліціонер», «Бравий інспектор Мамочкин», «Про бегемота, який боявся щеплень», «Кицин дім», «Пошта», «Шайбу, шайбу», «Як козаки у футбол грали», «Історія виникнення мобільного зв'язку та як він працює», «На зв'язку» тощо;
- *Мультсеріали*: «Уроки тітоньки Сови», «Живчик і його друзі» «Це наше і це твоє», «А що як?», «Ладоньки-Ладоньки» тощо;
- *Мультфільми з ютуб-каналів*: «Вередулька TV», «KS Books: Мотивуючі казки для дітей», «HeyKids», «BestForKids» «Янко Гортало – Цікавинки для дітей»
- *Відеофрагменти з мультфільмів*: «Троє із Простоквашено», «Зоотрополіс», «Балерина», «Рататуй», «Викрадена принцеса: Руслан і Людмила», «ВОЛЛ-І», «Співай». Тривалість перегляду 15-20 хв.

Методика використання відеосюжетів із мультфільмів передбачала три етапи роботи: а) пропедевтичний; б) переглядовий; в) рефлексивний (оцінний). Ці етапи підкріплюються спеціальними завданнями, виконання яких вимагає від дошкільників концентрації уваги (Гнізділова, Лукашова, 2020а, с. 219).

Пропедевтичний (підготовчий) етап передбачав введення дітей у сюжетну лінію. Готуючи дошкільників до перегляду мультфільму, ми проводили коротку вступну бесіду, під час якої нагадували дітям про особливості професійної діяльності дорослих, основні знаряддя праці професії, яка розглядається, обговорювали разом з ними основне її призначення та важливість у житті людей (Гнізділова, Лукашова, 2020а, с. 219).

Переглядовий етап уміщував безпосередній перегляд мультфільму (фрагменту), в ході якого давали коментарі, зосереджували увагу дітей на деталях. Після перегляду мультфільму проводили бесіду, обговорювали поведінку, дії героїв, щоб впевнитися, що діти правильно розуміють зміст мультфільму.

На завершальному, рефлексивному етапі дошкільнята висловлювали свої враження від побаченого, а також проводили бесіди за змістом мультфільму, надавали можливість дошкільнятам уявити себе на місці героя, стимулюючи дітей запитаннями (Як би ти вчинив (-ла) якби був на місці Петрика? Якби ти став (-ла) поліцейським, які завдання ти б виконував (-ла)? Щоб ти змінив (-ла) у цьому мультфільмі?) (Гнізділова, Лукашова, 2020а, с. 219).

Слід зазначити, що використання мультфільмів на заняттях не є розвагою для дітей, а навчальним матеріалом, який спонукає до роздумів, аналізу поведінки та образів героїв. Тому перегляд мультиплікованих фільмів ми організовували у першу половину дня. У цей час дошкільники більш активні, бадьорі й готові до сприйняття інформації. Під час заняття зважали на тривалість мультфільму та відстань між екраном й очима дитини (не менше двох метрів). Мультфільми, які ми використовували, сприяли отриманню нових знань, вчили шукати причинно-наслідкові зв'язки, демонстрували наслідки поганих та хороших вчинків героїв, виховували повагу до праці, викликали цікавість та інтерес до світу професії.

Аналіз дитячої літератури з проблеми формування знань дітей про професії дав можливість встановити, що сучасна література відзначається широкою функціональністю, її використання не обмежується читанням чи переглядом зображень. На сторінках книг дитина може віднайти картини для складання розповідей, дидактичний матеріал, ігри та різноманітні завдання. Це сприяє не тільки отриманню інформації про світ професій, а й узагальненню та систематизації знань про професійну діяльність дорослих, розвитку мислення, пам'яті, уяви та творчих здібностей дошкільників.

Відповідно до визначених критеріїв створено перелік дитячої літератури, яка сприятиме ознайомленню дітей із популярними та новими професіями, розширенню та уточненню уявлень дошкільників про зміст та особливості роботи представників різних професій, узагальненню та систематизації знань дітей про трудові дії, місце, знаряддя та результати праці. Серед літератури ми виділили ті видання які, на нашу думку, будуть найбільш ефективними у процесі формування уявлень дітей про працю, адже охоплюють велику кількість професій, мають відповідний до віку дітей текст та зображення.

Зважаючи на певні недоліки сучасних дитячих книг (значна кількість книг є перевиданими та перекладеними версіями закордонних авторів, тому герої та ситуації, в які вони потрапляють, не завжди наближені до звичних українських реалій; не всі професії, які зображені в книгах популяризовані в Україні; не висвітлені професії, які властиві українському ринку праці) та значний інтерес дошкільників до книг - розглядалок, ми розробили та виготовили вімельбух «Неймовірний світ професій» (Дубовик, 2023). Книгу використовували під час занять з ознайомлення дітей з професіями, як демонстраційні картини та у вільний час дітей. Вімельбух поділений на теми (місця роботи людей-трудівників), одній темі приділено два розвороти книги, на першому розміщена картина (рис. 3.2.4), а на другому короткий опис представлених професій (рис. 3.2.5). Ми намагалися приділити увагу тим темам, які могли б розкрити професії, які виникають на новому ринку праці та ті, що діти зустрічають у повсякденному житті. Зображення людей, знарядь - праці, будівель, меблів, та ін. ми прагнули передати у найбільш наближеному до реальності вигляді. Робота з картинами книги вімельбух схожа на цікаву екскурсію.

Рис. 3.2.4 Картина «Будівництво» з вімельбуху «Неймовірний світ професій»

Вімельбух «Неймовірний світ професій» (Дубовик, 2023) розпочинається з теми «Дитячий садок», на якій зображено звичний для кожного дошкільника дитячий садок та трудівники, що в ньому працюють. Діти розглядали територію навколо саду, роботу двірника, сторожа, вихователя, помічника вихователя, логопеда, психолога, вихователя - методиста, діловода, завідувачки, музичного керівника, завгоспа, прибиральниці, пралі. Кожна людина-трудівник зайнята звичною для нею діяльністю (вихователь і помічник грають з дітьми, праля виймає одяг з пральної машини, музичний керівник грає дітям на фортепіано та ін.).

Наступною темою для розгляду ми пропонували «Школу», на сторінці якої зображено двірника, завгоспа, сторожа та різні вчителі. Розглядаючи картину діти потрапляли до бібліотеки, кабінету медичної сестри, логопеда, практичного психолога, кухні, учительської, в якій працюють учитель фізики, фізкультури, історії, інформатики, математики, до кабінету директора чи на урок хімії та інші.

Рис. 3.2.5 Картина «Дитячий садок» з вільбуху «Неймовірний світ професій»

На розвороті «Торговий центр» зображено три поверхи будівлі торгового центру. Дошкільники могли розглянути як товар потрапляє на полиці магазинів, впізнали представників різних професій та бачили їх професійні дії. Розглядаючи цю сторінку діти відмічали, що в торговому центрі можуть співіснувати різні місця роботи та працівники (супермаркет – охоронець, фасувальник, товаровзнавець, адміністратор, прибиральник, продавець-касир; магазин квітів – флорист; кафе – офіціант, посудомийник, пекар, кондитер, піцейоло, бариста; магазин одягу – декоратор вітрин, продавець-консультант; ювелірний магазин – ювелір, продавець-консультант).

Наступний розворот був присвячений темі «Лікарня» відкриваючи, який діти розглядали всі кабінети великої будівлі і дізнатися чим займаються на своєму робочому місці різні медичні працівники (фельдшер та водій швидкої допомоги тільки що приїхали з виклику; медсестра, яка допомагає лікарю; лікар-лаборант, що працює в лабораторії; аптекар, який продає клієнту ліки виписані лікарем тощо). У різних кабінетах приймають пацієнтів – стоматолог,

педіатр, педіатр, хірург, терапевт, окуліст, кардіолог, фізіотерапевт, рентгенолог, лікар-інфекціоніст, алерголог.

На розвороті «Ферма» діти знайомляться з людьми, які забезпечують функціонування фермерського господарства. На сторінках вімельбуху дошкільники розглядали представників професій та діяльність (пасічника, який викачує мед, ветеринара, що прийшов попіклуватися про здоров'я тварин та тракториста, що чекає виїзду на поле тощо).

Оглянути особливості будівельного процесу діти могли на розвороту «Будівництво». На сторінках діти знаходили: архітектора, який планує як має виглядати будинок, скільки кімнат чи вікон мати, саме за його проєктом будуються будівлі; виконроба та головного інженера, що організують роботу всіх працівників; машиніста екскаватора який риє котлован; бетонника, що готує суміш; садівника та ландшафтного дизайнера, які облаштовують простір навколо нового дому; агента з нерухомості, який планує продаж чи оренду будівель. В самій будівлі зображено електрика, маляра, кранівника, плиточника, штукатура, тесляра, скляра, бляхаря, покрівельника, проєктувальника.

Відкриваючи розворот «Дозвілля» дошкільники могли уявити себе відвідувачами театру та кінотеатру, кожен з дітей міг розглянути як вони функціонують з середини. У театрі віднаходили актора, хореографа, працівника балету, балетмейстера, танцівника, композитора, музиканта, хормейстера, диригента, акомпаніатора, співака, каскадера та театрального режисера, які проводять репетицію на сцені. На картині діти розглядали роботу: суфлера, який готується до спектаклю; художника-костюмера, який підготовлює одяг до вистави; співробітника клінінгу, касира. У будівлі кінотеатру дошкільники знаходили зображення контролера білетів, який перевіряє наявність білетів у відвідувачів та кіномеханіка, який демонструє фільм.

Для зацікавлення дітей темою виробництва, ми розробили сторінку «Фабрика», на якій зображувалася кондитерська фабрика. Діти споглядали, як

різні процеси виконуються робітниками на фабриці: головний інженер та технолог перевіряють процес виробництва, механік ремонтує конвеєр, електрик переглядає справність приладів, слюсар працює в цеху, в операторській розпочали роботу оператор та різноробочий, пекар та кондитер зайняті процесами виготовлення солодоців, а комірник та робітник складу працюють над видачею спецодягу).

Для тих хто любить подорожувати, розроблений розворот «Транспорт», розглядаючи який діти знайомилися з роботою залізниці, аеропорту, турагентства та міського транспорту. Розглядаючи картину далі, діти могли розгледіти працівників: залізниці (машиніста потягу, провідника, монтера колій, диспетчера, касира, начальника станції), аеропорту (пілота, бортпровідника, авіадиспетчера, орнітолога, метеоролога), міського транспорту (водія автобуса і кондуктора та таксиста). Також на сторінці зображено працівників сфери туризм (екскурсовод, турагент).

Останні сторінки вімельбуху присвячені темі «Офіс». На першому поверсі будівлі розташована ІТ-компанія, в якій працюють такі професіонали: програміст, ІТ-спеціаліст, аналітик, офіс-адміністратор, офіс-адміністратор, веб-дизайнер, системний адміністратор, розробник сайтів, тестувальник, ігровий дизайнер. На другому поверсі розташувалася агенція «Свято», в якій діти побачили event-менеджера, який займається організацією свят, фотографа, відеооператора, ведучого, дизайнера, флориста, музиканта, співака, аеродизайнера, аніматора.

У роботі з книгою вімельбухом ми виконували таку послідовність:

1. Обрати картину, яка відповідає темі (тижня, дня, заняття);
2. Актуалізувати знання дітей з теми за допомогою вступної бесіди;
3. Робота з картиною:
  - Знайдіть знайомі професії;
  - Хто з людей професіоналів вам не відомий?
  - Які професійні дії виконує (електрик, слюсар, архітектор)?
  - Які знаряддя праці вони використовують?

- Знайдіть схожі професії? Чим вони схожі?
- Чи є у людей професіоналів спеціальний одяг? Який?
- Що об'єднує всі професії?
- Уяви, що ти (на будівництві, в лікарні тощо), яку б професійну діяльність ти б виконував (-ла)?
- Уяви, що (на будівництво, в лікарню тощо) завітали гості, проведи для них екскурсію.

4. Провести завершальна бесіду.

У роботі з дітьми старшого дошкільного віку ми також використовували сюжетно-рольові ігри, в яких би діти могли застосувати отримані знання у практичній діяльності. Для вихователів ЗДО було розроблено каталог сюжетно-рольових ігор виробничого змісту, поділ ігор відбувався відповідно до тем тижнів календарно-тематичного планування (додаток Л). На початковому етапі вихователь пропонував дітям сюжетно-рольову гру, пояснюючи її зміст та пов'язував її з отриманим досвідом дітей спілкування чи спостереження з представниками професій обраної гри. Наступний етап передбачав поділ ролей між дітьми. Для того, щоб дитина змогла побути у грі різними героями ми пропонували педагогам використовувати такі розподіли: 1) розподіл ролей вихователем; 2) застосування куба «Професії»; 3) самостійне обрання дітьми професії. У процесі гри у дітей можуть виникати спірні питання, щодо певної ролі, тому доцільно буде використати куб «Професії» (додаток М). Особливістю цього кубу є те, що діти отримують професію, яка випаде їм випадково на кубі.

Під час основного етапу відбувалася сама гра, в якій діти мали обрати місце праці, визначитися з діями кожного героя, обрати необхідний одяг, інструменти. На заключному етапі вихователь разом з дітьми обговорювали свої враження від гри, що викликало труднощі й що найбільше сподобалось. Гра повторювалась у вільний час дітей за їх бажанням.

Реалізуючи *другу педагогічну умову* – застосування принципу гендерної рівності в процесі знайомства дітей з працею людей – ми оновили перелік

професій відповідно до фемінітивів, підбрано форми й методи виховної роботи, які доцільно застосовувати у ЗДО з метою поглиблення уявлень дітей про розподіл праці й соціальних ролей з позицій статі.

Проведене пілотажне дослідження дало можливість виявити наявність у дітей стереотипних уявлень про професійну діяльність дорослих, у своїх вподобаннях до певної професії вони звертаються до зразків представників професії, яких бачили в реальному житті, мультфільмах, книгах. Так більшість дівчаток у виборі цікавої їм професійної діяльності називали професії пов'язаних з доглядом, піклування, обслуговуванням, хлопчики – героїчні, мужні, робітничі професії, які пов'язані з допомогою людям, керівництвом, технікою. Ми помітили серед відповідей хлопців - професії, які в суспільстві звикли відносити до жіночих, такі як перукар («Подобається грати в перукаря»), кондитер («Люблю готувати торти з мамою»). Лише кілька дівчаток обрали професії, які більш притаманні чоловікам: поліцейський «Моя мама там працює», «Подобаються одяг»; пожежник «Хочу рятувати людей та котиків»; військовий «Хочу стати генералом, буду всіма командувати й тато не буде ходити на війну». Зважаючи на отримані результати, ми оновили зміст формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії та підбрано форми та методи роботи.

Розробляючи календарно-тематичне планування ми звернулися до принципу гендерної рівності, зокрема: 1) до кожної із запропонованих професій підбрано її фемінітив, що надало можливість сформувати у дітей словник професій в чоловічому та жіночому роді; 2) розробляючи дидактичні та комп'ютерні ігри ми намагалися підбирати зображення та опис представників професій – чоловіка та жінки, демонструючи дітям, що вибір професії не залежить від приналежності до певної статі; 3) створюючи перелік дитячої профорієнтаційної літератури та мультфільмів та мультсеріалів, ми звертали увагу на те, щоб ситуації та герої, які демонструються, не передавали дошкільникам гендерні стереотипи у виборі

професійної діяльності з метою реалізації ідеї гендерної рівності в професійній діяльності.

Розробляючи вімельбух «Неймовірний світ професій» ми виходили з того, що будь-якою трудовою діяльністю може займатися, як чоловік, так і жінка, а їхня професійність залежить від вмінь, знань, вподобань людини.

Також з метою формування у старших дошкільників свободи для розвитку своїх особистих здібностей та вибору професійної діяльності без обмежень, було проведено відкриті заняття з представниками різних професій. Запрошено представників батьківського колективу та інших спеціалістів для презентації своєї професійної діяльності. Ми намагалися продемонструвати дітям на прикладі реальних представників, що будь – якою професійною діяльністю може займатися кожен. До занять долучилися такі професіонали – жінки: військова, поліцейська, хірург, архітекторка, кінолог, охоронниця; чоловіки: кондитер, вчитель початкових класів, вихователь, медбрат, барбер, манікюрник, продавець-касир.

Упровадження *третьої педагогічної умови* – налагодження конструктивної партнерської батьківсько-виховательської взаємодії – здійснювалось шляхом створення сприятливих умов для налагодження співробітництва між вихователями та батьками, залучення батьківського колективу в освітній процес ЗДО, підбору ефективних форм і методів роботи з сім'ями вихованців.

Аналізуючи відповіді батьків на запитання анкети, ми з'ясували, що більшість з них виявили бажання до активної участі в організації освітнього процесу в ЗДО та співпраці з педагогами в процесі ознайомлення дітей з професіями. Саме тому, здійснили підбір дієвих форм та методів роботи, які б сприяли налагодженню взаємодії між сім'ями та педагогічним колективом, покращення рівня знань батьків про ефективні методи та засоби ознайомлення дітей з професіями та вмінь застосовувати їх у повсякденному житті.

Роз'яснюючи батькам важливість ознайомлення дошкільників з професіями, потрібно постійно проводити з ними просвітницьку роботу, яка включає:

- ознайомлення з чинними програмами розвитку дітей дошкільного віку, інформаційними довідниками (наприклад «Професії майбутнього для України»);
- створення спеціальних стендів та плакатів;
- анкетування батьків;
- перегляд дитячої літератури, мультиплікації, іграшкового матеріалу, які б сприяли розширенню уявлень дітей про професії;
- запрошення батьків до відкритих занять з представлення особливостей праці професіоналів;
- спільне відвідування екскурсій до місць праці представників різних професій;
- участь батьків у проєктній роботі та створенні комфортного предметно-розвивального середовища;
- залучення батьків до підготовки та проведення свят, розваг, виставок малюнків;

Для того, щоб робота з сім'єю виявилася ефективною, ми пропонуємо перспективний план організаційно-просвітницької роботи з батьками на рік (Додаток Н).

Для батьків старших вікових груп було розроблено картотеку дидактичних ігор та вправ з ознайомлення дітей з професіями, для занять з дітьми вдома. Надано перелік мультфільмів та книг, які можуть бути використані батьками для формування уявлень дошкільників про світ професій. Також розроблений посібник дидактичних комп'ютерних ігор «Калейдоскоп професій» (додаток Ж) був розданий батькам для вільного використання ігор у дозвіллі дітей. Посібник містить QR-Code, які надають можливість завантажити вправи на комп'ютер або телефон.

Результати проведеного формувального експерименту дали змогу зробити висновок, що запланована і здійснена освітня робота з формування у дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність дорослих, забезпечила підвищення рівня обізнаності дошкільників про професії. Відтак, можемо зробити висновок про те, що формування у дошкільників уявлень про професії вимагає спеціально створених педагогічних умов, а саме: розробка та впровадження у навчально - виховний процес ЗДО оновленого змісту, методів і засобів формування уявлень про професії; запровадження принципу гендерної рівності під час організованої освітньої роботи у ЗДО з формування у дітей елементарних професійних уявлень; цілеспрямована і конструктивна взаємодія педагогів і сім'ї. Отримані дані педагогічного дослідження систематизовано та узагальнено. Їх кількісне та якісне опрацювання продемонстровано в наступному розділі дисертаційної роботи.

3.3 Результати експериментальної роботи

Після завершення формувального етапу експериментальної роботи було проведено контрольний зріз, що дало змогу одержати кількісне вираження якісних змін в підвищенні рівня сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність дорослих у ЗДО, у випадку впровадження в експериментальній групі ТПУДП.

Метою контрольного етапу експерименту було визначено – перевірити ефективність впровадження ТПУДП в закладах дошкільної освіти; порівняти рівні сформованості уявлень дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність дорослих в умовах ЗДО після констатувального та формувального етапів експерименту; статистично обробити отримані дані після проведення формувального експерименту.

Згідно з поставленою метою нами були висунуті завдання контрольного етапу експерименту:

- 1) виявити динаміку підвищення освіченості батьків у питаннях ознайомлення дітей дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих;

2) визначити рівень обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих в ЕГ за результатами впровадження ТПУДП;

3) порівняти показники сформованості уявлень про професії в ЕГ та КГ;

4) проаналізувати та інтерпретувати результати дослідно-експериментальної роботи за обчисленнями математичної статистики.

Контрольний етап дослідження нами був проведений після завершення впровадження авторської ТПУДП у навчально-виховний процес ЗДО, під час якого було використано аналогічні констатувальному етапу дослідження методи встановлення рівня сформованості уявлень у дошкільників про професійну діяльність дорослих: опитування, дидактичні ігри, спостереження за ігровою діяльністю, сюжетно-рольові ігри.

На контрольному етапі нами були проведені індивідуальні бесіди з батьками. Виявлено, що батьки вихованців ЕГ переглянули своє ставлення до важливості ознайомлення дітей з професіями та впровадження ранньої профорієнтації в освітній процес ЗДО, збагатили свої знання про сучасний світ професій, особливості ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих. Батьки стали частіше залучатися до освітнього процесу в ЗДО, допомагати педагогам у створенні розвивального середовища для дітей. Дорослі звернули увагу на сучасний ігровий, технічний, дидактичний, демонстраційний профорієнтаційний матеріал та почали його використовувати для формування у дітей уявлень про професії.

Контрольне обстеження дало змогу отримати дані, щодо рівнів обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих. Ми виходили з того, що оскільки у КГ не впроваджувались ТПУДП, порівняння їх результатів з ЕГ дасть підстави для висновку про ефективність формувального етапу експерименту. Розглянемо результати узагальнювального етапу експерименту за кожним критерієм.

Аналіз отриманих результатів за когнітивно-знаннєвим критерієм вказує на позитивну динаміку. Розглянемо якісні зміни в ЕГ і КГ. Після проведення

формування етапу експерименту діти поглибили свої знання про професійну діяльність, зокрема 42,2% продемонстрували високий рівень обізнаності з професіями. Старші дошкільники поліпшили знання про професії своїх близьких, їх місце та знаряддя праці, професійні дії. У дітей збільшилися знання про медичні, педагогічні, спортивні, мистецькі, виробничі, ремісничі, технічні професії. Діти добре вправлялися у співвіднесенні представника професії з його місцем, знаряддями праці, діями, які він виконує. Відзначимо, що дошкільники змінили своє ставлення до розподілу професій з позиції статі, називаючи представників професій чоловічої і жіночої статі. Також позитивну динаміку ми простежили у покращенні вмінь аналізувати професійну діяльність різних представників професій, узагальнювати отриману інформацію, групувати професії за певними ознаками, виділяти спільне і відмінне. Тільки 29 дитини з ЕГ (12,9%) залишилися на низькому рівні сформованості у старших дошкільників уявлень про професійну діяльність дорослих.

У КГ також відбулися позитивні зміни, проте на відміну від ЕГ, вони були незначні: 27,9% дошкільників виявили високий рівень знань про світ професій і 33,7% продемонстрували низький рівень знань.

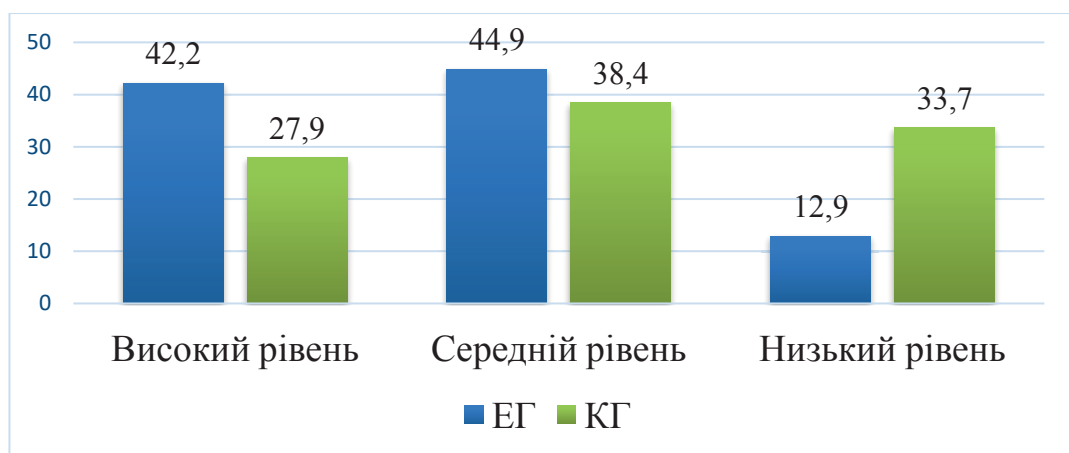
Отже, сформованість когнітивно-знанневого критерію зазнала значних позитивних перетворень у дітей ЕГ, було виявлено глибоку обізнаність з назвами професій, знаряддями, місцем праці та професійними діями представників різних сфер професій. Дошкільники добре знають про сучасний ринок праці, зокрема про сучасні професії. Діти виявили обізнаність зі структурою трудового процесу, можуть встановити залежність між трудовою дією, яку виконує працівник та результатом праці. Результати дослідження за когнітивним критерієм представлено у таблиці 3.3.1

Порівняння результатів контрольного етапу дослідження в ЕГ і КГ за когнітивно-знанневим критерієм представлено за допомогою гістограми (рис. 3.3.1).

Таблиця 3.3.1

Результати контрольного дослідження за когнітивно-знаннєвим критерієм

Група	Кількість дітей	Рівні					
		Високий		Середній		Низький	
		К-ть осіб	%	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%
ЕГ	225	95	42,2%	101	44,9%	29	12,9%
КГ	172	48	27,9%	66	38,4%	58	33,7%
Разом	397	143	36%	167	42,1%	87	21,9%

Рисунок 3.3.1 Результати контрольного дослідження обізнаності дітей з професіями за когнітивно - знаннєвим критерієм

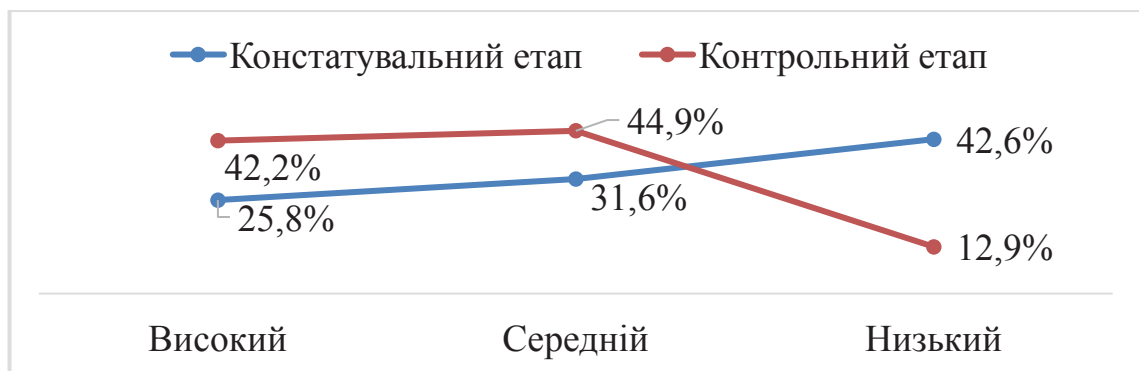
Порівнявши результати експериментальної роботи за когнітивно - знаннєвим критерієм в ЕГ та КГ групі на контрольному та констатувальному етапі, ми отримали позитивні результати. Кількість старших дошкільників з низьким рівнем сформованості знань про світ професій знизилася: в ЕГ – на 67 особи, у КГ – на 10 осіб. Кількість дошкільників із середнім рівнем сформованості когнітивно - знаннєвого критерію підвищилася: в ЕГ – на 30 осіб, в КГ – на 3 особи. Кількість дітей з високим рівнем збільшилася: і ЕГ – на 37 осіб, у КГ – 7 осіб. Зрівняння результатів у ЕГ і КГ групі продемонстровано у таблиці 3.3.2

Таблиця 3.3.2

Зіставлення результатів констатувального та контрольного експериментів за когнітивно - знаннєвим критерієм (%)

Група	Констатувальний етап			Контрольний етап		
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
ЕГ	25,8%	31,6%	42,6%	42,2%	44,9%	12,9%
КГ	23,8%	36,6%	39,5%	27,9%	38,4%	33,7%
Разом	24,9%	33,8%	41,3%	36%	42,1%	21,9%

Детальніше проаналізуємо динаміку розвитку уявлень про професії у дітей старшого дошкільного віку за когнітивно - знаннєвим критерієм в експериментальній групі (рис. 3.3.2).

Рисунок 3.3.2 Результати контрольного етапу в ЕГ за когнітивно - знаннєвим критерієм

Упровадження в освітній процес ЗДО авторської ТПУДП вплинуло на підвищення сформованості у старших дошкільників мотивів до подальшого професійного вибору та поваги до праці інших, зокрема 44% дітей у ЕГ продемонстрували високий рівень за означеним критерієм. Перейдемо до їх більш детального розгляду результатів у двох групах.

Запроваджена технологія сприяла виявленню дітьми поваги до своєї та чужої праці. Дошкільники почали висловлювати інтерес до певної сфери професій, аргументуючи свій вибір, виявляти бажання займатися професійною діяльністю, що виражалася в трудовій та ігровій діяльності. Аналізуючи відповіді дошкільників ми дослідили, що лише 28 дитина у ЕГ

продемонстрували низький рівень сформованості мотиваційно - ціннісним критерію.

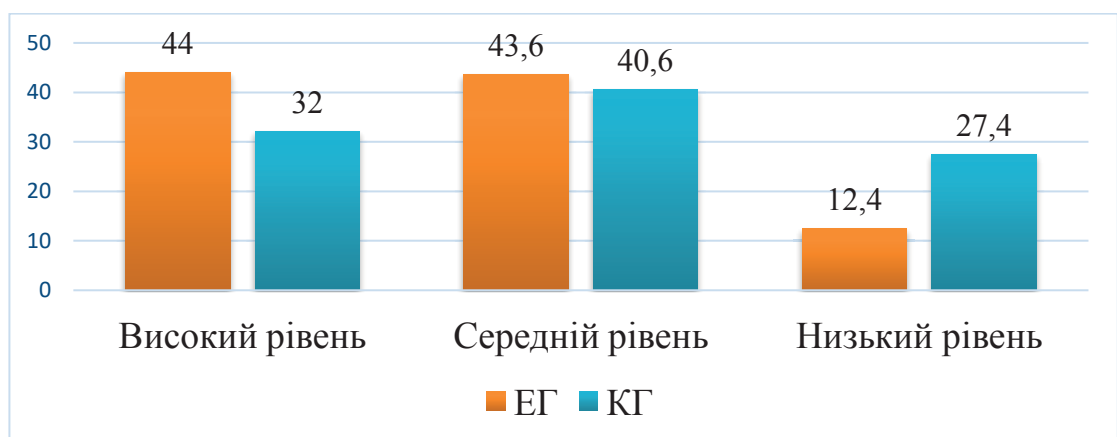
У КГ також відбулися позитивні зміни, діти під час опитування дали ствердні відповіді, щодо зацікавлення певною професією, але дошкільники не могли аргументувати свою відповідь та не задумувалися про майбутній професійний вибір.

Зведені дані результатів експерименту за мотиваційно - ціннісним критерієм у ЕГ та КГ дають уявлення про сформованість мотиву до професійної діяльності та розуміння цінності праці, яка більшою мірою якісно змінилася в дітей ЕГ. Результати за цим критерієм представлено в таблиці 3.3.3.

Таблиця 3.3.3

Результати контрольного дослідження за мотиваційно - ціннісним критерієм

Група	Кількість дітей	Рівні					
		Високий		Середній		Низький	
		К-ть осіб	%	К-ть осіб	%	К-ть осіб	%
ЕГ	225	99	44%	98	43,6%	28	12,4%
КГ	172	55	32%	70	40,6%	47	27,4%
Разом	397	154	38,8%	168	42,3%	75	18,9%

Рисунок 3.3.3 Результати контрольного дослідження обізнаності дітей з професіями за мотиваційно - ціннісним критерієм

Порівняння результатів контрольного етапу дослідження в ЕГ та КГ за мотиваційно - ціннісним критерієм представлено за допомогою гістограми (рис. 3.3.3).

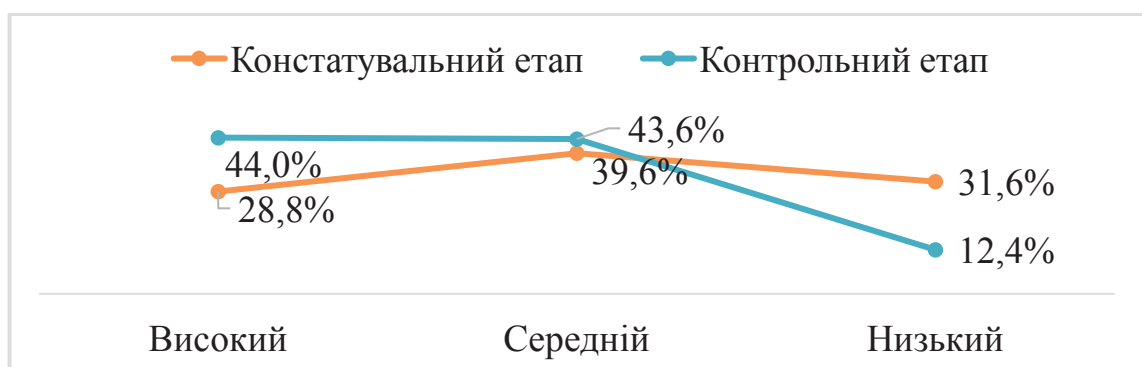
Порівняння результатів ЕГ та КГ контрольного та констатувального експериментів дає змогу зробити такі висновки. Кількість дошкільників з низьким рівнем сформованості мотиваційно - ціннісного критерію знизилася: в ЕГ – на 43 особи, у КГ – на 5 осіб. Кількість дітей з середнім рівнем підвищилася: в ЕГ – на 9 осіб, в КГ – на 1 особу. Також відбулися зміни у підвищенні високого рівня: в ЕГ – на 34 особи, у КГ – на 4 особи. Результати констатувального і контрольного експериментів у ЕГ і КГ представлено в таблиці 3.3.4.

Таблиця 3.3.4

Зіставлення результатів констатувального та контрольного експериментів за мотиваційно - ціннісним критерієм (%)

Група	Констатувальний етап			Контрольний етап		
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
ЕГ	28,8%	39,6%	31,6%	44%	43,6%	12,4%
КГ	29,7%	40,1%	30,2%	32%	40,6%	27,4%
Разом	29,2%	39,8%	31%	38,8%	42,3%	18,9%

Розглянемо динаміку розвитку уявлень про професійну діяльність дорослих у дітей старшого дошкільного віку за мотиваційно - ціннісним критерієм в ЕГ (рис. 3.3.4).

Рисунок 3.3.4 Результати контрольного етапу в ЕГ мотиваційно - ціннісним критерієм

Аналіз отриманих результатів за діяльнісно - поведінковим критерієм, вказує на позитивну динаміку. Після проведення формувального етапу експерименту діти покращили свої вміння застосовувати теоретичні знання та отриманий досвід в практичній діяльності, зокрема в ЕГ у 38,7% дітей було виявлено високий рівень за означеним критерієм.

Після впровадження ТПУДП дошкільники почали використовувати свої знання в ігровій діяльності, зокрема дидактичних, комп'ютерних та сюжетно - рольових іграх. Дошкільники почали відтворювати дії людей - професіоналів, використовувати правильні знаряддя праці, потрібний спецодяг у процесі ігор за виробничим сюжетом.

У КГ дошкільники також підвищили рівень сформованості діяльнісно - поведінкового критерію, проте ми виявили, що більшість дітей з цієї групи, почали виявляти бажання до ігрової діяльності, але не мають достатніх знань про особливості праці представників різних сфер професії, або застосовують отримані знання і досвід не вірно.

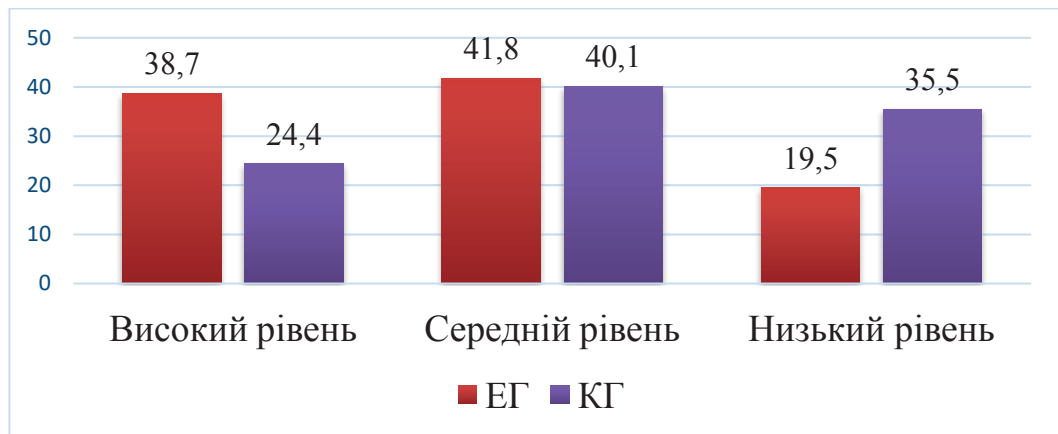
Зведені дані контрольного експерименту в ЕГ та КГ групах можна переглянути в таблиці 3.3.5

Таблиця 3.3.5

Результати контрольного дослідження за діяльнісно - поведінковим критерієм

Група	Кількість дітей	Рівні					
		Високий		Середній		Низький	
		<i>К-ть осіб</i>	<i>%</i>	<i>К-ть осіб</i>	<i>%</i>	<i>К-ть осіб</i>	<i>%</i>
ЕГ	225	87	38,7%	94	41,8%	44	19,5%
КГ	172	42	24,4%	69	40,1%	61	35,5%
Разом	397	129	32,5%	163	41,1%	105	26,5%

Порівняння результатів контрольного етапу дослідження в ЕГ і КГ за діяльнісно - поведінковим критерієм представлено за допомогою гістограми (рис. 3.3.5).

Рисунок 3.3.5 Результати контрольного дослідження обізнаності дітей з професіями за діяльнісно - поведінковим критерієм

Порівнюючи результати в EG та KG контрольного та констатувального експериментів ми виявили значні позитивні зміни. Кількість дошкільників з низьким рівнем сформованості діяльнісно - поведінковим критерієм знизилася: в EG – на 42 особи, у KG – на 5 осіб. Підвищилася кількість дітей з середнім рівнем: в EG – на 4 особи, в KG – на 1 особу. Збільшилася кількість дошкільників з високим рівнем: в EG – на 38 осіб, у KG – на 4 особи. Результати констатувального і контрольного експериментів за діяльнісно - поведінковим критерієм в EG і KG представлено в таблиці 3.3.6.

Таблиця 3.3.6

Зіставлення результатів констатувального та контрольного експериментів за діяльнісно-поведінковим критерієм (%)

Група	Констатувальний етап			Контрольний етап		
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
EG	21,8%	40%	38,2%	38,7%	41,8%	19,5%
KG	22%	39,6%	38,4%	24,4%	40,1%	35,5%
Разом	21,9%	39,8%	38,3%	32,5%	41,1%	26,5%

Пропонуємо розглянути динаміку розвитку уявлень про професійну діяльність дорослих у старших дошкільників за діяльнісно-поведінковим критерієм в EG (рис. 3.3.6).

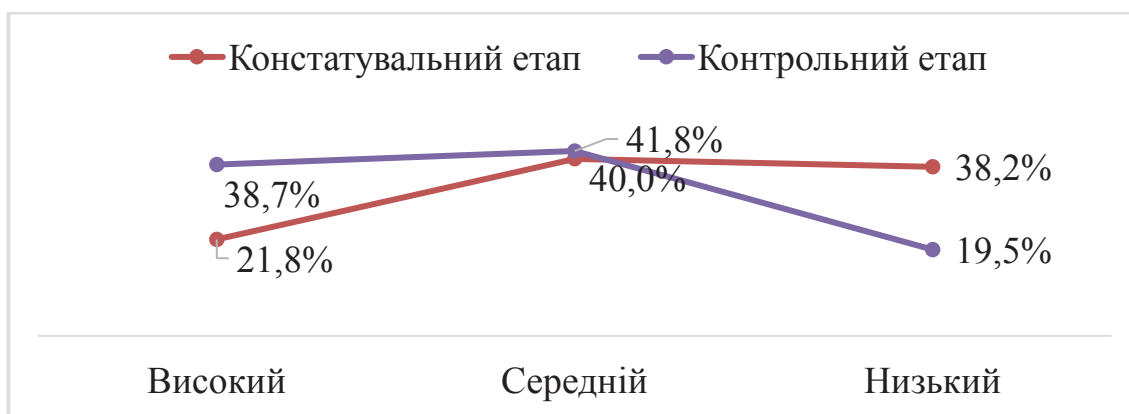

Рисунок 3.3.6 Результати контрольного етапу в ЕГ діяльнісно-поведінковим критерієм

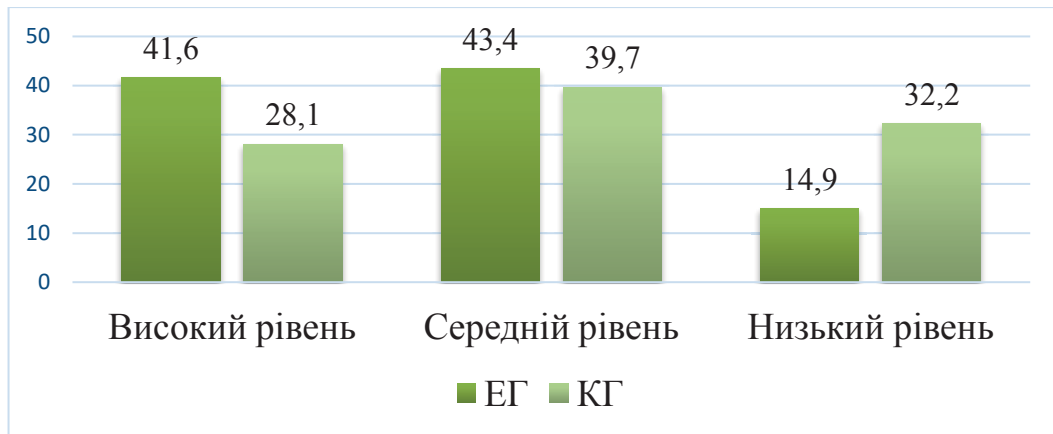
Узагальнюючи результати проведеного педагогічного експерименту ми виявили позитивну динаміку рівнів обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих в ЕГ. Найбільші зміни виявилися в показниках когнітивного критерію: збільшилась кількість дітей з високим (з 25,8 % до 42,2%) та середнім рівнем (з 31,6 % до 44,9%), також відзначимо, що зменшилась кількість дітей з низьким рівнем (з 42,6 % до 12,9%). Не менш визначальними виявилися зміни, за мотиваційно-ціннісним критерієм: збільшилася кількість дітей з високим (з 28,8% до 44%) та середнім рівнем (з 39,6% до 43,6%), знизилася кількість дошкільників з низьким рівнем (з 31,6% до 12,4%).

Таблиця 3.3.7

Загальна характеристика рівнів обізнаності старших дошкільників з професіями до та після формульовального етапу експерименту

Рівні обізнаності дітей	Групи	Критерії обізнаності дітей			Узагальнений відсоток
		Когнітивно-знаннєвий	Мотиваційно-ціннісний	Діяльнісно-поведінковий	
Високий	ЕГ	42,2%	44%	38,7%	41,6%
	КГ	27,9%	32%	24,4%	28,1%
Середній	ЕГ	44,9%	43,6%	41,8%	43,4%
	КГ	38,4%	40,6%	40,1%	39,7%
Низький	ЕГ	12,9%	12,4%	19,5%	14,9%
	КГ	33,7%	27,4%	35,5%	32,2%

Також простежилися позитивні зміни і у діяльнісно-поведінковому критерії: високий рівень зріс з 21,8% до 38,7%, середній з 40% до 41,8%, а низький знизився з 38,2% до 19,5%. Отримані результати більш детально можна розглянути у таблиці 3.3.7 та гістограмі (рис 3.3.7).

Рисунок 3.3.7 Загальні результати контрольного етапу дослідження рівня обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями

Для встановлення наявності статистично суттєвої різниці результатів формуального експерименту між експериментальною та контрольною групами дітей використовуємо багатofункціональний статистичний критерій φ^* Фішера (кутове перетворення Фішера). Він дає можливість оцінити різницю між процентними частинами виявлення ознаки у досліджуваних групах.

Емпіричне значення φ^* обчислюється за формулою

$$\varphi^* = (\varphi_1 - \varphi_2) \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}}, \quad (1)$$

де φ_1 – кут, що відповідає більшій процентній частині;

φ_2 – кут, що відповідає меншій процентній частині;

n_1 – кількість досліджуваних в експериментальній групі;

n_2 – кількість досліджуваних в контрольній групі.

Сформулюємо статистичні гіпотези дослідження: H_0 – рівні обізнаності з професіями старших дошкільників експериментальної групи після

формувального етапу експерименту статистично не вищі від відповідних рівнів старших дошкільників контрольної групи; H_1 – рівні обізнаності з професіями старших дошкільників експериментальної групи після формувального етапу експерименту статистично вищі від відповідних рівнів старших дошкільників контрольної групи.

Здійснимо статистичну оцінку експериментальної та контрольної групи по кожному із критеріїв, що розглянуті у нашій роботі, за всіма рівнями.

Для прикладу, дослідимо числові характеристики по високому рівню когнітивно-знанневого критерію. Статистичні дані беремо з таблиці 3.3.7.

Скористаємося статистичними таблицями «Величини кута φ (в радіанах) для різних процентних частин». Визначаємо кут φ для ЕГ та КГ відповідно:

$$\varphi_1(42,2\%)=1,414; \quad \varphi_2(27,9\%)=1,113.$$

Підставивши відповідні значення у формулу (1) маємо:

$$\varphi^*=2,977.$$

Всі обчислення виконані в електронних таблицях Microsoft Excel та наведені в додатку П.

Використавши статистичні таблиці рівнів значущості критерію кутового перетворення φ^* Фішера, ми бачимо, що $\varphi^* = 2,977 > \varphi_{крит}$ для 1% рівня значущості (для $p \leq 0,05$ $\varphi_{крит} = 1,64$, для $p \leq 0,01$ $\varphi_{крит} = 2,31$). Отже, ми відхиляємо гіпотезу H_0 і приймаємо гіпотезу H_1 , тобто, дані в ЕГ та КГ по високому рівню когнітивно - знанневого критерію відрізняються статистично значимо ($p \leq 0,01$). Це означає, що кількість старших дошкільників експериментальної групи, які знаходяться на високому рівні цього критерію на завершення формувального етапу статистично значимо більша, ніж кількість старших дошкільників контрольної групи.

Аналогічно для середнього рівня маємо:

$$\varphi^*=1,306.$$

$1,306 < 1,64$. Отже, різниця результатів статистично не значима.

По низькому рівню цього критерію результат:

$$\varphi^* = 4,984.$$

$4,984 > 2,31$. Отже, різниця результатів статистично суттєва ($p \leq 0,01$). Це означає, що кількість старших дошкільників експериментальної групи, які знаходяться на низькому рівні цього критерію на завершення формувального етапу статистично значимо менша, ніж кількість старших дошкільників контрольної групи.

Отримані результати дають нам можливість зробити висновок, що між показниками рівнів когнітивно - знаннєвого критерію сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність дорослих у КГ та ЕГ на кінець формувального етапу експерименту є значні розбіжності (на низькому та високому рівні), тому гіпотеза H_1 отримала підтвердження.

Використавши вище зазначений алгоритм обчислення, отримаємо емпіричні значення φ^* для інших критеріїв, що розглянуті у нашій роботі, за всіма рівнями: високий, середній, низький.

Мотиваційно-ціннісний критерій:

- високий рівень: $\varphi^* = 2,453$ (різниця статистично значима, $p \leq 0,01$);
- середній рівень: $\varphi^* = 0,572$ (різниця статистично не значима);
- низький рівень: $\varphi^* = 3,743$ (різниця статистично значима, $p \leq 0,01$).

Проаналізувавши ці результати можемо стверджувати, що гіпотеза H_1 отримала підтвердження для високого та низького рівнів цього критерію.

Діяльнісно-поведінковий критерій:

- високий рівень: $\varphi^* = 3,045$ (різниця статистично значима, $p \leq 0,01$);
- середній рівень: $\varphi^* = 0,334$ (різниця статистично не значима);
- низький рівень: $\varphi^* = 3,551$ (різниця статистично значима, $p \leq 0,01$).

Отже, гіпотеза H_1 , також, отримала підтвердження для високого та низького рівнів цього критерію.

Результати здійсненого нами статистичного аналізу дають можливість стверджувати, що на завершальному етапі формувального експерименту в старших дошкільників ЕГ спостерігаються статистично значимі покращення рівнів сформованості уявлень про професійну діяльність дорослих, ніж у дітей старшого дошкільного віку контрольної групи (по всім розглянутим нами критеріям для високого та низького рівнів).

Всі результати обчислень та статистичні висновки наведені в додатку П.

Зважаючи на отримані дані нами було висунуті такі висновки: відповідно до статистичних обчислень, рівень сформованості уявлень у дітей старшого дошкільного віку про професійну діяльність дорослих у ЕГ та КГ зазнав значних позитивних змін. Відзначимо, що динаміка зростання яскраво простежується у ЕГ групі (таблиця 3.3.8). Використовуючи методи математичної статистики, було виявлено неоднорідність отриманих результатів у ЕГ та КГ, що підтверджують позитивні зміни в рівневі сформованості уявлень про професії у ЕГ.

Таблиця 3.3.8

Динаміка рівнів сформованості уявлень у старших дошкільників про професії у ЕГ за результатами констатувального та контрольного етапів (у %)

Рівень обізнаності дітей з професіями	Експериментальна група			Контрольна група		
	<i>Констатувальний етап</i>	<i>Контрольний етап</i>	<i>Динаміка</i>	<i>Констатувальний етап</i>	<i>Контрольний етап</i>	<i>Динаміка</i>
Високий	25,5%	41,6%	+16,1%	25,2%	28,1%	+2,9%
Середній	37%	43,1%	+6,4%	38,8%	39,4%	+0,6%
Низький	37,5%	14,9%	-22,6%	36%	32,2%	-3,8%

Результати експериментальної роботи підтверджують ефективність розробленої авторської ТПУДП, та дають можливість стверджувати, що процес формування у дітей уявлень про професії набуде більшої ефективності за умови впровадження означеної технології та реалізації педагогічних умов.

Висновки до третього розділу

Для перевірки гіпотези дослідження щодо ефективності розробленої технології поглиблення уявлень у дітей про професії впродовж 2019–2021 р. було проведено педагогічний експеримент, який передбачав констатувальний, формувальний та контрольний етапи.

Констатувальний етап було спрямовано на вивчення ставлення батьківського колективу до проблеми формування уявлень дітей про професії, визначення умов, що створюються в родині та ЗДО для ознайомлення дошкільників з професіями; виявлення рівня знань батьків про методику ознайомлення дітей з професіями; визначення рівнів сформованості уявлень дітей дошкільного віку про професійну діяльність дорослих на основі сформованості кожного критерію. Результати констатувального експерименту показали, що у дітей ЕГ і КГ переважав середній та низький рівень обізнаності з професійною діяльністю дорослих, що викликало потребу в пошуку шляхів розв'язання цієї проблеми.

На формувальному етапі дослідження було розроблено авторську технологію поглиблення уявлень у дітей про професії, яка мала реалізуватися за таких педагогічних умов: 1) оновлення змісту ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, підборі ефективних засобів і методів формування уявлень дітей про професійну діяльність; 2) застосування принципу гендерної рівності в процесі ознайомлення дітей з працею людей; 3) цілеспрямована і конструктивна взаємодія педагогів з сім'єю у процесі ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих.

Втілюючи першу педагогічну умову ми здійснили оновлення змісту, методів і засобів формування уявлень у дітей старшого дошкільного віку про

професії. Серед методів та засобів виховання, ми відали перевагу тим, що будуть найцікавішими та зрозумілими дітям, а також допоможуть доступно передати інформацію дошкільникам про світ сучасних професій, саме тому ми обрали дидактичні та комп'ютерні ігри, дитячу літературу і мультфільми. Відповідно до оновленого змісту, методів та засобів формування у старших дошкільників уявлень про професійну діяльність дорослих розробили календарно - тематичне планування. Для підвищення якості процесу поглиблення уявлень про професії у дошкільників розробили авторські дидактичні ігри, комп'ютерні ігри «Калейдоскоп професій», вімельбух «Неймовірний світ професій».

Упроваджуючи другу педагогічну умову – застосування принципу гендерної рівності в процесі знайомства дітей з працею людей – ми оновили перелік професій відповідно до фемінітивів, підібрали форми і методи виховної роботи, які доцільно застосовувати у ЗДО з метою поглиблення уявлень дітей про розподіл праці й соціальних ролей з позицій статі.

Для реалізації третьої педагогічної умови – цілеспрямована і конструктивна взаємодія педагогів з сім'єю у процесі ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих – розроблено перспективний план організаційно – просвітницької роботи з батьками на рік, який був націлений на налагодження конструктивної взаємодії між сім'ями вихованців і вихователями для покращення процесу ознайомлення дошкільників з професіями.

Після завершення формувального етапу експериментальної роботи було проведено контрольний зріз, що дало змогу одержати кількісне вираження якісних змін в підвищенні рівня обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих у ЗДО, у випадку впровадження в експериментальній групі ТПУДП.

Виявлено, що батьки вихованців ЕГ переглянули своє ставлення до важливості ознайомлення дітей з професіями та впровадження ранньої профорієнтації в освітній процес ЗДО, збагатили свої знання про сучасний світ

професій, особливості ознайомлення дітей з професійною діяльністю дорослих. З батьками старших груп було проведено різні форми роботи, зокрема круглі столи, педагогічні конференції, майстер-класи, семінари-практикуми. Батьки брали активну участь в організації та проведенні тематичних акцій, виставках дитячо - батьківської творчості, виставці дитячої профорієнтаційної літератури. Для батьківського колективу у групах ЗДО було розміщено інформацію в батьківських куточках. Для налагодження взаємодії та інформування батьків було створено групу у застосунку Viber, проведені консультації у Zoom. Також нами були розроблені комп'ютерні профорієнтаційні ігри для домашнього використання батьками та дітьми.

Порівняльна динаміка сформованості у старших дошкільників уявлень про професії засвідчила позитивні зміни в дітей ЕГ, на відміну від контрольної. 41,6% дітей ЕГ досягли високого рівня обізнаності з професійною діяльністю, що на 16,1% більше за результати на констатувальному етапі дослідження; показники низького рівня знизилися на 22,6%. Водночас у КГ зміни в кількості дошкільників з високим рівнем обізнаності були мінімальними (+2,9 %).

Багатоаспектний порівняльний аналіз результатів дослідження обізнаності дошкільників з професіями контрольної та експериментальної груп цілком підтверджує висунуту гіпотезу про ефективність розробленої ТПУДП.

Матеріали, наведені в третьому розділі, були відображені в авторських публікаціях (43, 44, 45, 46, 47, 61, 62, 63, 64, 115, 116, 117, 220, 224).

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі подано теоретичне узагальнення та практичне розв'язання проблеми формування у дітей дошкільного віку уявлень про професійну діяльність дорослих, що було втілено в розробленій авторській технології поглиблення уявлень у дітей про професії. Результати теоретичного аналізу та експериментальної перевірки засвідчили досягнення поставленої мети, виконання заявлених завдань і надали можливість нам зробити такі висновки:

1. Проведений аналіз наукової та методичної літератури засвідчив той факт, що трудове виховання дітей дошкільного віку залишається одним з актуальних проблем дошкільної освіти. У дослідженні схарактеризовано ідеї трудового виховання дітей в різні історичні періоди, доведено, що наукові надбання минулого є невіддільною складовою формування нової педагогічної думки. З'ясовано, що розвиток проблеми трудового виховання має хвилеподібний характер, розглядаються як періоди спаду інтересу до цього питання, так і удосконалення його змісту. Підкреслено, що в розробці теорії трудового виховання дошкільників в період радянських часів педагоги у своїх дослідженнях зверталися до виховних можливостей дитячої праці, формування моральних якостей під впливом різних видів трудової діяльності, а також методики керівництва дитячою працею. Виявлено, що тривалий період трудова діяльність вивчалася як морально-освітній фактор розвитку нового покоління, а працелюбність як важлива моральна риса особистості. З'ясовано, що в останні роки в теоретичних дослідженнях простежується зменшення зацікавленості до питань трудового виховання дітей. Дослідження вчених спрямовані на вивчення закономірностей побудови педагогічного процесу з метою цілісного впливу на трудовий розвиток дітей, формування уявлень про працю та професії дорослих, розвиток базових якостей в трудовій діяльності дітей, встановлення місця трудового виховання в умовах пошуку нових підходів організації навчально - виховного процесу в ЗДО.

2. На основі аналізу теоретичних джерел уточнено зміст базових понять дослідження: «праця», «трудове виховання», «профорієнтація», «професія». У нашому дослідженні на основі аналізу та узагальнення термінів виділили власне визначення поняття «ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями» – цілеспрямований, систематичний процес формування у дітей дошкільного віку знань та пізнавального інтересу до професій дорослих; обізнаності зі структурою трудового процесу, трудовими діями, виховання поваги до праці дорослих. Надаємо власного трактування означеної дефініції: профорієнтація дошкільників – це систематичний, цілеспрямований процес формування у дітей дошкільного віку стійкого зацікавлення світом професій, поглиблення знань про професійну діяльність дорослих та уявлень про значення, умови, важливість праці людей професіоналів; виявлення інтересів і нахилів дитини; створення умов для отримання досвіду професійних дій з метою її майбутнього професійного самовизначення. У дисертації висвітлено класифікацію типів професії різних авторів та запропоновано власну класифікацію професій за предметом праці до якої увійшли такі типи, як «людина – комп'ютер», «людина – сфера послуг», «людина – природа», «людина – образ», «людина – свято», «людина – рятівник», «людина – ремісник».

У результаті проведеного аналізу нормативних документів, що регламентують зміст формування уявлень у дошкільників про працю дорослих, з'ясовано, що у більшості програм пріоритетним напрямом є виховання у дітей любові та поваги до праці, а також розуміння того що предметний світ створений руками людини. Зазначається, що зміст більшості програм систематизований за видом діяльності людини, автори радять знайомити дітей з представниками таких професій: медичних, транспортних, торговельних, спортивних, військових, юридичних, робітничих, сільськогосподарських, мистецьких. У програмах значне місце відведено ознайомленню дітей з трудовими процесами, які виконують дорослі, вихованню розуміння цінності праці для кожної людини. Попри це,

відзначаємо, що у програмах не знайшли належного висвітлення сучасні професії, автори не пропонують запроваджувати принцип гендерної рівності при знайомстві дошкільників з професіями, не акцентується увага на виявленні нахилів, інтересів, зацікавлень дітей тим чи іншим предметом, видом трудової діяльності людей з метою подальшої професійної орієнтації.

3. Визначено критерії, показники й схарактеризовано рівні сформованості уявлень дітей про професії дорослих.

Критеріями сформованості уявлень дітей старшого дошкільного віку про професії є: *когнітивно-знаннєвий* – обізнаність дітей з термінами та діями, що характеризують різні професії; *мотиваційно-ціннісний* – позитивно-ціннісне ставлення до праці інших, наявність внутрішніх мотивів подальшого професійного вибору; *діяльнісно-поведінковий* – вміння застосовувати теоретичні знання та отриманий досвід в практичній діяльності. На основі визначених критеріїв та їхніх показників схарактеризовано рівні сформованості у дітей уявлень про професійну діяльність дорослих: високий, середній і низький.

4. Розроблено й обгрунтовано педагогічну технологію поглиблення уявлень у дітей про професії. Мета експериментальної технології полягає у формуванні в дітей старшого дошкільного віку ґрунтовних уявлень про професійну діяльність дорослих, розвитку інтересу до світу професій та бажання виконувати трудову діяльність, вихованні поваги до праці інших. Виокремлено основні принципи технології поглиблення уявлень у дітей про професії: 1) систематичності; 2) цілісності; 3) послідовності; 4) гендерної рівності; 5) гуманізму; 6) творчого підходу до розвитку. Виявлено підходи розробленої технології: системний, інтегрований, особистісно - орієнтований, особистісно - діяльнісний, гендерний, гуманістичний.

Нами було визначено, що для впровадження технології в навчально-виховний процес ЗДО необхідно реалізувати такі педагогічні умови: 1) оновлення змісту ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, підбір ефективних засобів та методів формування уявлень дітей про

професійну діяльність; 2) застосування принципу гендерної рівності в процесі знайомства дітей з працею людей, 3) налагодження конструктивної партнерської батьківсько-виховательської взаємодії

Узагальнені результати проведеного педагогічного експерименту засвідчили позитивну динаміку рівнів обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями. У ЕГ показники статистичних даних є вищими, порівняно з рівнем вихованості ініціативності в КГ. Кількість дітей із високим рівнем виховання ініціативності в ЕГ досягла 41,6% % дітей, що на 16,1% більше за результати на констатувальному етапі дослідження; показники низького рівня знизилися на 22,6%. Водночас у КГ зміни в кількості дошкільників з високим рівнем обізнаності були мінімальними (+2,9 %). Відмінність одержаних результатів у КГ і ЕГ досить істотна, що засвідчило ефективність авторської ТПУДП.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективними вважаємо: розробку ефективних форм і методів ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями та застосування нових інтерактивних технологій для поглиблення знань дітей про професійну діяльність; створення парціальної програми ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями; підготовку майбутніх вихователів до формування у дітей уявлень про професії та працю дорослих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агаркова І. Є. Розвиток творчих здібностей і емоційно-естетичного ставлення до оточуючого, як результат ознайомлення старших дошкільників з народними ремеслами та залучення їх до трудової діяльності. *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2018. № 6. С. 83–110.
2. Антипін Є. Б. Ідеї наступності трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у вітчизняній педагогічній думці (кінець ХІХ – 30-ті роки ХХ ст.) : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2017. 22 с.
3. Артемова Л., Янківська О. Дидактичні ігри і вправи у дитячому садку. Київ : Вища шк., 1997. 127 с.
4. Артемова Л. В., Кудикіна Н. В., Школьна І. К. Ознайомлення дітей з працею дорослих. Київ : Рад. шк., 1988. 174 с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти : [нормативний документ] / наук. кер. Т. О. Піроженко : затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція)» № 33 від 12.01.2021. Київ, 2021. 37 с.
6. Бахмутська, І. Від знайомства - до плідної співпраці. *Дошкільне виховання*. 2016. № 11. С. 26-28.
7. Бевз С. В., Савальчук Т. В., Слюсар А. М. Класифікація та порівняльний аналіз засобів реалізації сучасних ігрових програм. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 3. С. 238–242.
8. Берзіня О. О. Правильний вибір професії – точка відліку успішності людини. *Основи здоров'я*. 2017. № 4. С. 15–19.
9. Беленька Г. Ким хочуть стати наші діти? Проблеми трудового виховання. *Дошкільне виховання*. 2008. № 5. С. 5–6.
10. Беленька Г. В. Зростання дошкільника в праці. Київ : Шк. світ, 2010. 112 с.
11. Беленька Г. Формуємо в дітей звичку до трудових зусиль за допомогою чергувань. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. № 3/4. С. 39–43.

12. Беленька Г. Чому діти не хочуть виконувати трудові доручення? *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 11. С. 57–61.
13. Беленька, Г. Відкриваємо горизонти життя разом. Співпраця педагогів і батьків. *Дошкільне виховання*. 2016. № 6. С. 2–4.
14. Беленька Г. Я сам, або як формувати в дитини навички самообслуговування. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. № 2. С. 31–35.
15. Беленька Г. Які види праці організовувати в дитячому садку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. № 2. С. 28–30.
16. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». 2-ге вид., зі змінами і допов. Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.
17. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низковської. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с.
18. Богданова І. М. Технології в освіті: теоретико-методологічний аспект. Одеса : ТЕС, 1999. 146 с.
19. Богульська І. М. Такі різні хлопчики та дівчатка, або особливості гендерного виховання дошкільників. Інтерактивне заняття з батьками. *Дошкільний навчальний заклад*. 2019. № 1. С. 33–35.
20. Болдирьова Н., Маслова Т. Хочу стать космонавтом. Харків : Ранок, 2020. 32с.
21. Борисова З. Н., Введенська Т. В. Виховання в праці. Київ, 1977. 80 с.
22. Борисова З. Н., Беленька Г., Мошовець М. Виховання дошкільника в праці. 2-е вид. Київ, 2002. 112 с.
23. Бугайлик А. Хлопчики та дівчатка. Виклик гендерним стереотипам. *Директор школи. Шкільний світ*. 2018. № 2. С. 24–43.
24. Бугренкова О. Мій перший віммельбух. Професії. Київ : АРТБУКС, 2018. 10 с.

25. Будяк О. О. Гендерні особливості мотивації вибору професії старшокласників. URL: <https://goo-gl.su/RV4vo> (дата звернення 03.10.2019).
26. Васильченко В. О. Пропедевтична профорієнтація дітей дошкільного віку. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал* : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2013 рік / за ред.: О. В. Сухомлинської та ін. Івано-Франківськ, 2014. С. 266–268.
27. Ватаманюк Г. П. Робота з дитячою книгою в закладі дошкільної освіти: теорія і практика. Київ : КНТ, 2018. 480 с.
28. Вашкова Г., Бартікова П. Хто що робить? Книга ремесел. Харків : Ранок, 2017. 72 с.
29. Великий виммельбух. Транспорт. Донецьк : Кристал Бук, 2018. 14 с.
30. Великий виммельбух. У місті. Донецьк : Кристал Бук, 2018. 14 с.
31. Взаємозв'язок процесів саморозвитку та професійного самовизначення. *Психологія професійної орієнтації в системі педагогічної освіти* : монографія / за ред. О. М. Ігнатович ; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Кіровоград, 2014. С. 173–177.
32. Видання для дозвілля. Серія «Альбом для наліпок. Маленький декор». Місто. Харків : Пегас, 2016. 24 с.
33. Виховуємо працелюбність малечку. *Дошкільне виховання*. 2021. № 11. С. 14–17.
34. Вільхова О. Г., Манжелій Н. М. Виховання у дітей дошкільного віку позитивного ставлення до трудової діяльності. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 2. С. 88–91.
35. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ : Академія, 2002. 577 с.
36. Волтер М. Пожежний виммельбух. Київ : АРТБУКС, 2019. 10 с.
37. Всі професії важливі. *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2016. № 8. С. 37–46.
38. Вчимо професії. Харків: Пегас, 2015. 10 с.

39. Гавриш Н. В., Клокова Г. А. Вплив мультфільмів на формування моральної свідомості у дітей. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 13 (272). Ч. II. С.103–110.
40. Гетьманцева Н. Поняття і сутність праці як правової категорії. *Трудове право*. 2016. № 7. С. 60–65.
41. Гендерне виховання в ДНЗ / упоряд.: В. Семизорова, Н.Радоміцька, О. Духновська. Київ : Шк. світ, 2018. 144 с
42. Гертлер К. Міні Зоопарк! Віммельбух. Київ : АРТБУКС, 2017. 10 с.
43. Гнізділова О., Дубовик, Ю. Формування у дошкільнят уявлень про «мужні» професії. *Дошкільна освіта: світові тенденції*. 2022а. № 1. С. 92–108.
44. Гнізділова О., Лукашова Ю. Використання дидактичних ігор у процесі профорієнтації дошкільників. *Педагогічні науки*. 2020б. № 75–76. С. 3–7.
45. Гнізділова О., Лукашова Ю. Використання мультфільмів у процесі ранньої профорієнтації дошкільників. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020а. № 1 (99). С. 214–225.
46. Гнізділова О., Лукашова Ю. Виховний потенціал сучасної дитячої літератури у процесі професійної орієнтації дошкільників. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2020с. Вип. 49. С. 15–23.
47. Гнізділова О.А., Дубовик Ю. О. Використання прийомів мнемотехніки у процесі профорієнтації дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі* : зб. наук. пр. / [за заг. ред. / О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська]. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2022б. Вип. 6. С. 4–8.
48. Гончарова Н. О. Основи професійної орієнтації. Київ : Слово, 2010. 168 с.
49. Гордашевська О. Вивчення особливостей гендерного розвитку дітей дошкільного віку. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2017. № 3. С. 21–31.

50. Гура, О. Секрети дистанційної підтримки родинного виховання. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. № 11. С. 32-36.
51. Гуцан Л. А. Проблема трудового виховання особистості в історичному вимірі. *Педагогіка та історія педагогіки*. 2019. Вип. 10, т. 1. С. 167–172.
52. Григорчак І. Взаємодія з батьками в новому форматі. Майстер-клас. *Дитячий садок*. 2021. № 13/14. С. 22–29.
53. Гьонтген І. Великий віммельбух Аеропорт. Київ : АРТБУКС, 2017. 10 с.
54. Гьонтген І. Міні віммельбух На будівництві. Київ : АРТБУКС, 2017. 10 с.
55. Демощук М. Хлопчики та дівчатка. Про статеve виховання в дошкільному закладі. *Дитячий садок. Управління*. 2020. № 2. С. 6–15.
56. Дем'яненко, О. Моніторинг якості профорієнтаційної роботи. *Школа*. 2012. № 9. С. 87–92.
57. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. П. В. Огнев'юк ; авт. кол.: Г. В. Беленька та ін. ; наук. ред. Г.В. Беленька. Київ, 2020. 440 с.
58. Діагностика професійних уподобань особистості. *Психолог* : додаток до газети «Шкільний світ». 2006. № 30. С. 16–18.
59. Доманська Л. Маленькі дослідники. Світ спорту Київ, 2020. 18 с.
60. Донець Н. Ознайомлення з професією баристи. Будова слова. Добір споріднених слів. Розбір слів за будовою. 4-й клас. *Початкова освіта. Уроки*. 2019. № 7. С. 17–25.
61. Дубовик Ю. Неймовірний світ професій. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 46 с.
62. Дубовик Ю. О. Застосування віммельбухів в процесі ознайомлення дошкільників з професійною діяльністю дорослих. *Наукова освіта: традиція і сучасність* : матеріали міжнар. наук.-практ. онлайн-конф.

(Київ, 28 жовт. 2021 року). Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2021b. С. 52–55.

63. Дубовик Ю. Педагогічні умови поглиблення уявлень дошкільників про професійну діяльність дорослих. *Педагогічні науки*. 2021с. № 78. С. 53–56.

64. Дубовик Ю. О. Калейдоскоп професій. Використання комп'ютерних ігор у процесі ознайомлення дошкільників з професіями. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021а. 33 с.

65. Дудкевич Т. В. Дитяча психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

66. Енциклопедія освіти / голов. ред В. Г Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

67. Єршова І. В. Організація роботи з ранньої профорієнтації дошкільників. *Нива знань*. 2013. № 1. С. 32–33.

68. Єськова Т. Л. Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917-1942 рр.) : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01. Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2010. 20 с.

69. Єськова Т. Л. Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях ручної праці (1917-1941 рр.). Харків : Діса плюс, 2015. 266 с.

70. Єськова Т. Л. Проблема виховання в дошкільників працелюбності вітчизняній педагогічній теорії та практиці у першій третині ХХ ст. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Бердянськ : БДПУ, 2007. № 3. С. 8–13.

71. Животівська Г. Усі професії хороші – обирай до смаку. *Психолог*. 2010. № 5. С. 18–26.

72. Жіночі та чоловічі професії. 2013. URL: https://zn.ua/ukr/UKRAINE/ukrayinci-nazvali-cholovichi-i-zhinochi-profesiyi-120034_.html (дата звернення: 08.10.2019).

73. Зайченко І. В. Педагогіка. Київ : Освіта України, 2008. 528 с.

74. Зайчук С. Ранній вибір майбутньої професії. *Психолог*. 2012. № 2. С. 8–11.
75. Захаров М. М. Професійна орієнтація дошкільнят. Москва : Просвітництво, 1988. 228 с.
76. Захарчук Н. Трудове виховання дошкільників. Семінар-практикум для вихователів. *Дитячий садок. Управління*. 2018. № 10. С. 11–15.
77. Зеленська Л., Костенко О. Концепт праці Софії Русової та шляхи його реалізації в системі дошкільна установа – діяльна школа. *Педагогічні науки*. 2021. № 78. С. 152–159.
78. Зеленська Л.Д., Костенко О.В. Підходи до формування в дітей дошкільного віку трудових навичок і уявлень про професії: історико-педагогічний аспект. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 41, т. 1. С. 18–24.
79. Зубань О. Гра як засіб формування та прояву гендерних якостей дітей дошкільного віку. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 21–24.
80. Іванюк Г. І., Антипін Є. Б. Адаптація ідей наступності трудового виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у педагогічній думці та практиці радянської доби (1919-1928). *Молодий вчений*. 2016. № 11 (38). С. 436–440.
81. Ігнатенко П. Р. Роль трудового виховання у виборі професії. Київ: Знання, 1988. 49 с.
82. Ігнатович О. Психологія професійної орієнтації в системі педагогічної освіти. *Педагогічна газета*. 2013. № 12. С. 4.
83. Ільченко Т. Розширюємо можливості спілкування з батьками: електронні засоби інформування. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. № 3. С. 20–23
84. Кавецький В. Престижність професій в умовах переходу до ринкових відносин. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 1998. № 1. С. 18–22.
85. Кавецький В. Формування знань про світ професій в учнів молодшого віку. *Початкова школа*. 2000. № 6. С. 35–36.

86. Калуська Л. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.
87. Камишанська В. Пріоритети профорієнтації. *Професійна освіта*. 2020. № 4. С. 47–49.
88. Кидисюк Н. П., Хомуленко Т. Б. Ким стати? Дидактичні матеріали з профорієнтаційної роботи у 1-4-х класах. Харків : Основа, 2011. 144 с.
89. Кисельова-Саврасова В. Професії. Київ : ДивоГра, 2019. 40 с.
90. Кисіль С. Професійна орієнтація: сутність, зміст, принципи вікової диференціації. *Рідна школа*. 2015. № 7-8. С. 37–40.
91. Ковалевська Н. Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку у ігровій діяльності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2021. № 28. С. 87–91.
92. Ковалевська Н. Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку у ігровій діяльності. *Педагогічні науки*. 2021. № 78. С. 27–31.
93. Коломієць Ю., Гутніченко А. Не звичайні професії. Львів : Вид-во Старого Льва, 2018. 88 с.
94. Комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку «Стежинки у Всесвіт» / наук. кер. К. Крутий. Лист МОН про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» від 02.10. 2020 № 22.1/12-Г-801. Запоріжжя : ЛПС ЛТД, 2020. с. 244.
95. Концепція державної системи професійної орієнтації населення. Проблема, на розв'язання якої спрямована Концепція. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2009. № 1-2. С. 3–5.
96. Корнєєва О. Л., Стягунова О. О. Парк професій. Ознайомлення дошкільників з професіями дорослих. Київ : Інтерконтиненталь-Україна, 2017. 112 с.
97. Кричун Ю., Даньшова Н., Апухтіна Н. Онлайн-нетворкінг. Як організувати спілкування з батьками? *Дитячий садок*. 2021. № 13/14. С. 8–13.

98. Крутій К. Л. Медіадидактичні особливості використання мультфільмів як засобу навчання мови і розвитку зв'язного мовлення дошкільників. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2013. № 3. С. 85–90.
99. Лабарр Н. «Неймовірні професії, про які тобі (можливо) не було відомо». Харків : Ранок. 2020. 48 с.
100. Ладивір С. Сім'я як партнер педагогів у формуванні ціннісних орієнтацій дитини. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2017. № 10. С. 7–12.
101. Лисенко Н. В., Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкілля : у 3-х ч. Київ : Слово, 2010. Ч. 2. 360 с.
102. Літіченко О. Ідеї трудового виховання дітей дошкільного віку у 50-х роках ХХ століття на сторінках педагогічної преси. *Освітологічний дискурс* : електронне наукове фахове видання. 2017. № 3-4. С. 57–70.
103. Літіченко О. Комплексний підхід до трудового виховання дітей дошкільного віку у 70-80рр. ХХ століття. *Збірник наукових праць Педагогічні науки*. 2017. С. 28–32.
104. Літіченко О. Сучасні тенденції розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 8.1. С. 76–79.
105. Літіченко О. Трудове виховання дітей дошкільного віку на сторінках педагогічних журналів. *Молодий вчений*. 2017. № 3.2. С. 54–58.
106. Літіченко О. Д. Створення програми трудового виховання дітей дошкільного віку в 50–60-х роках ХХ століття. *Збірник наукових праць Педагогічні науки*. Херсон. 2016. С. 26–29.
107. Літіченко О. «Ідеї трудового виховання дітей дошкільного віку в педагогічній пресі (50-ті – 80-ті рр. ХХ століття) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2018. 22 с.
108. Логінова В. Формування уявлення про працю дорослих. *Дошкільне виховання*. 1978. № 10. С. 56–63.
109. Лозинська С. В. Творче використання педагогічних ідей формування елементарних трудових навичок 20 – 30-Х РР. ХХ ст. в умовах

сучасного закладу дошкільної освіти. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: соціокультурний вимір* / М. І. Олійник та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. С. 182–201.

110. Лозинська С., Худзей У. Гендерне виховання дітей дошкільного віку: історичний. *Молодий вчений*. 2018. №5 (57). С. 61–64.

111. Лозинська С.В. Зміст трудового виховання та формування елементарних трудових навичок дошкільників як педагогічна проблема. *Професійна педагогічна освіта в акмеологічному вимірі: рефлексія освітніх трендів і стандартів забезпечення якості* / І. Я. Василенко та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 53–73.

112. Лозинська С. В. Формування елементарних трудових навичок у дітей дошкільного віку в Україні (1918–1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Дрогобич, 2014. 19 с.

113. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання. 2-е вид., виправ. і допов. Харків : Харків. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди ; ОВС, 2002. 400 с.

114. Ломп Ш. Мій перший віммельбух. Аеропорт. Київ : АРТБУКС, 2018. 10 с.

115. Лукашова Ю. О. Застосування дидактичних ігор у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями. *Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід* : зб. матеріалів І всеукр. Інтернет-конф. викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Маріуполь, 27 листоп. 2020 р. / Маріупольський держ. ун-т ; за заг. ред.: О. Г. Брежневої, С. І. Макаренко. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 132–136.

116. Лукашова Ю. О. Застосування комп'ютерних ігор в процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями. *Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (10 – 12 червня 2021 року, Волинський національний університет імені Лесі Українки)*. Київ ; Волинь, 2021. С. 45–49.

117. Лукашова Ю. О. Реалізація принципу гендерної рівності у процесі

формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії дорослих. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі* : зб. наук. пр. / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. Полтава : Цьома С. П., 2019. Вип. 3. С. 111–117.

118. Лукашова Ю., Гнізділова О. Проблема трудового виховання дітей дошкільного віку в історико-педагогічній ретроспективі. *Педагогічні науки*. 2019. № 74. С. 94–98.

119. Любчак Л. В., Кривошея Т. М. Використання інтерактивних технологій навчання у фаховій підготовці майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу. *Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи* : зб. матеріалів XIV міжнарод. наук. практи. інтернет-конф., 7 листоп. 2017 р. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 14. С. 93–99.

120. Мазуренко С. Г. Трудове виховання в працях Софії Русової. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2011. Вип. 88. С. 118–120.

121. Макаренко А. С. Книга для батьків. Київ : Рад. школа, 1937. 332 с.

122. Макєєва Г. Формування уявлення про працю. *Дошкільне виховання*. 1989. № 2. С. 83–85.

123. Малятко, подивись! Професії. Харків : Ранок, 2019. 22 с.

124. Мартін Р., Сандерс А. Маленькі дослідники. Світ професій / пер. з англ. О. Ломакіної. Київ : Книголав, 2020. 18 с.

125. Мартін Р., Сандерс А. Маленькі дослідники. Світ професій / пер. з англ. О. Ломакіної. Київ : Книголав, 2020. 18 с.

126. Маслова Т. Хочу стати айтишником. Харків : Ранок, 2020. 32 с.

127. Машовець М. Дитяча праця в сім'ї: за чи проти? *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2015. № 3. С. 50–55.

128. Машовець М. А. Трудове виховання дітей дошкільного віку: пошук нових ідей. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 7 (2). С. 147–153.

129. Мета та вихідні положення концепції професійної орієнтації в системі педагогічної освіти. *Психологія професійної орієнтації в системі*

педагогічної освіти : монографія / за ред. О. М. Ігнатович ; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Кіровоград, 2014. С. 10–13.

130. Методи реалізації інноваційних засобів професійної орієнтації в системі педагогічної освіти. *Психологія професійної орієнтації в системі педагогічної освіти* : монографія / за ред. О. М. Ігнатович ; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Кіровоград, 2014. С. 39–52.

131. Методичні матеріали щодо формування ціннісного ставлення до праці та професійної орієнтації особистості. *Шкільний світ*. 2018. № 12. С. 14–17.

132. Мій великий віммельбух На фермі. Харків : Ранок, 2019. 16 с.

133. Міненко О. О. Психологічний аналіз сучасної мультиплікаційної продукції та її вплив на психічний розвиток дитини. *Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України «Проблеми сучасної психології»*. 2018. Вип. 41. С. 188–205.

134. Міхно В. Хочу стати поліцейським. Харків : Ранок, 2020. 32 с.

135. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2003. Т. 2: К–П. 926 с.

136. Нові професії XXI століття. Ким ми можемо бути. Матеріали для профорієнтаційної роботи. *Шкільний світ*. 2018. № 12. С. 18–19.

137. Ознайомлення дошкільників із професіями дорослих. *Дитячий садок*. 2010. № 40. С. 10–23.

138. Олексенко С. Дівчатка та хлопчики: психологія виховання. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2017. № 3. С. 13–20.

139. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш та ін. Київ : Укр. акад. дитинства, 2017. 80 с.

140. Освітня програма «Дитина в дошкільні роки» / наук. кер. К. Крутій. Лист МОН про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» від 08.12.2010 № 1/11-11178. Запоріжжя : ЛПС ЛТД, 2016. 160 с.

141. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. В. Огнев'юк. Київ, 2016. 304 с.
142. Педагогічний словник / за ред. М. Ярмаченка. Київ, 2001. 450 с.
143. Педагогічний словник / за ред. С. Гончаренка. Київ, 1997. 505 с.
144. Пилипенко В., Коваленко О. Профорієнтаційна робота в навчальному закладі. Інноваційні підходи. *Завуч*. 2016. Берез. (№ 5). С. 19–25.
145. Пісоцька Л. М. Знання старших дошкільників про працю людей як відображення процесу ознайомлення з професіями в дошкільній освіті. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 2(2). С. 143–149.
146. Полєвікова О. Б., Швець Т. А. Світ сучасних професій. Харків : Основа, 2020. 126 с.
147. Полька Н. Комп'ютер: санітарні вимоги. *Дошкільне виховання*. 1999. № 5. С. 8.
148. Помаз Л. Л. Вибір професії або задача з багатьма невідомими. *Позакласний час*. 2009. № 3-4. С. 53–56.
149. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Київ : Академвидав, 2015. 448 с.
150. Пономарьова Н. Етапи становлення системи професійної орієнтації в Україні в аспектно-історичній ретроспективі. *Новий колегіум*. 2020. № 1. С. 73–85.
151. Присяжнюк Т. Формування гендерної толерантності дошкільників. Виступ на засіданні педагогічної ради. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 43–46.
152. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 року № 256 : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.10.2017 № 1254. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1508-17#Text> (дата звернення 08.10.2019).

153. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція) : у 2 ч. / наук. кер. О. Кононко. Київ, 2014. Ч. 2: Від трьох до шести (семи років). 452 с.

154. Проект навчально-виховної роботи з дітьми старшої групи «Професії в дитячому садку». *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2011. № 2. С. 14–22.

155. Проект навчально-виховної роботи з дітьми старшої групи «Професії культури і мистецтва». *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2011. № 2. С. 31–38.

156. Проект навчально-виховної роботи з дітьми старшої групи «Професії міста і села». *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2011. № 2. С. 22–31.

157. Проект навчально-виховної роботи з дітьми старшої групи «Професії моїх батьків». *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2011. № 2. С. 6–14.

158. Проскура Т. Хороша людина – не професія? Роль батьків у профорієнтації дітей. *Шкільний світ*. 2016. Трав. (№ 10). С. 25–27.

159. Професії майбутнього для України: наук.-практ. розробка / Л. М. Капченко та ін. Київ : ІПК ДСЗУ, 2017. 47 с.

160. Професійна орієнтація / Єгорова Є. В. та ін. ; за ред. О. М. Ігнатович. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.

161. Професійна орієнтація: підручник / за ред. О. М. Ігнатович ; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с.

162. Профорієнтація: стан і перспективи розвитку: збірник матеріалів Х ювілейних Всеукраїнських психолого-педагогічних читань, присвячених пам'яті доктора педагогічних наук, професора Федоришина Бориса Олексійовича / за ред. Н. В. Павлик. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, 2020. 147 с.

163. Психологія професійної орієнтації в системі педагогічної освіти: монографія / за ред. О. М. Ігнатович ; НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 248 с.

164. Пустовая Є. Профорієнтація: проблеми, досвід, перспективи. *Завуч*. 2003. № 9. С. 2–3.

165. Радоміцька Н., Сова Л., Романюк О. Організація гендерного виховання в дошкільному навчальному закладі. Рекомендації для вихователів. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 8–14.

166. Рейпольська О.Д. Теоретико-методичні засади формування у дошкільників ціннісного самоставлення : монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 505 с.

167. Рейпольська О. Технологія проєктування середовища закладу дошкільної освіти для розвитку дитини. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*: зб. наук. праць. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України. Вип.24. Кн.2. 2020. 352 с. С.169-184.

168. Рибалка В. В. Психологія та педагогіка праці особистості: від обдарованості дитини до майстерності дорослого. Київ : Ін-т обдарованої дитини, 2014. 220 с.

169. Романюк О. Моделі батьківської поведінки. Поради батькам. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 75.

170. Розвиток професійної орієнтації в Україні : наук.-допоміж. бібліограф. покажч. / АПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України імені В. О. Сухомлинського, Ін-т проблем виховання, Черкас. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. працівників. Київ ; Черкаси, 2009. 196 с.

171. Русова С. Ф. Вибрані педагогічні твори. : у 2 кн. Київ : Либідь, 1997. Т. 1. 271 с.

172. Савченко Ю., Піроженко Т. Напрями роботи з формування психологічної статі дитини в умовах ДНЗ. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 10. С. 33–66.

173. Савченко Ю., Піроженко Т. Психологічна стаття дошкільника та її особливості. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 10. С. 7–16.
174. Санжа С. Я обираю професію / пер. з англ. К. Трофимова. Харків : Ранок, 2019. 72 с.
175. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд.: О. М. Байєр та ін. ; за заг. ред. Л. В. Батліної. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 200 с.
176. Северенчук Н. Вплив анімаційних фільмів на розвиток психічних процесів дитини. *Психолог*. 2007. № 4. С. 17–21.
177. Семеновська Л. Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку засобом ігрової діяльності політехнічного спрямування. *Витоки педагогічної майстерності*. 2021. № 28. С. 158–161.
178. Семчук С. І. Комп'ютерні ігри та їх використання в педагогічному процесі ДНЗ. *Педагогіка. Актуальні наукові дослідження. Теорія, практика* : сб. науч. докл. Варшава : Diamond trading tour, 2015. С. 6–13.
179. Собчишина Л. Хлопчик і дівчинка - психологія розбіжностей: гендерний ракурс. Семінар-практикум для педагогів ДНЗ та батьків вихованців. *Психолог дошкільця*. 2017. січ. (№ 1). С. 9–16.
180. Силко Р. М. Мультипедіація як технологія виховання дітей. Активна мультипедіація. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2014. № 120. С. 188–190.
181. Скрипник Л. Профорієнтація у виборі професії. *Професійна освіта*. 2018. № 4. С. 49–51.
182. Слюсаренко Н.В. Категорійно-поняттєвий апарат проблеми трудової підготовки підростаючого покоління. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. Вип. 47. С. 63-69.
183. Сова Л., Романюк О. Твори В. О. Сухомлинського. Добірка для роботи з теми статевого виховання. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 113.

184. Спільні проекти дошкільного закладу і сім'ї. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2022. № 2. С. 29–66.
185. Степанова О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки. Київ : Академія, 2003. 528 с.
186. Стрепетова О. Кондитерська фабрика. Сюжетно-рольова гра з дітьми старшого дошкільного віку. *Дитячий садок*. 2016. Груд. (№ 23). С. 27–29.
187. Стягунова О. Корнєєва О. Мій тато - турист, або як ознайомлювати дошкільників із професіями дорослих. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 11. С. 39–48.
188. Сулаєва Н. В. Підготовка майбутніх вихователів до ознайомлення дітей дошкільного віку з музичними професіями. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2021. Вип. 24. С. 133–142.
189. Сухомудренко Г. Ф. «Всі професії хороші – вибирай на смак». *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2011. № 2. С. 2–6.
190. Теорія і практика професійної орієнтації: навч. посіб. /уклад.: Н. Г. Швець, Т. Д. Третякова. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 272 с
191. Типологія професій. Особливості типології за Джоном Л. Голландом та Є. О. Клімовим. *Шкільний світ*. 2018. № 12. С. 22–23.
192. Товкач І. Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом. Київ : Слово, 2012. 368 с.
193. Толмачова А. Місто. Книжки-килимки. Харків : Ранок, 2019. 12 с.
194. Трубавіна І. М. Зміст та форми просвітницької роботи з батьками: [науково-метод. матеріали для працівників соціальних служб, учителів, соціальних педагогів, студентів педагогічних вузів]. Київ : УЦДССМ, 2000. 88 с.
195. Ушинський К. Д. Праця в її психічному і виховному значенні. Київ : Рад. шк., 1952. С. 387–395.
196. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. Київ : Рад. школа, 1983. Т. 1. 488 с.

197. Фіцула М. М. Педагогіка. Київ : Академія, 2002. 528 с.
198. Хто що робить? Загадки та головоломки про професії. *Дитячий садок*. 2019. № 9. С. 25–33.
199. Цюпак І. М. Ознайомлення дошкільників з працею дорослих у педагогічних дослідженнях ХХ ст. *Психологія і педагогіка у системі педагогічного знання* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. Одеса : ПНПУ, 2012. С. 56–60.
200. Чаговець А. І., Апрелева І. В., Яковенко В. В., Психолого-педагогічні особливості формування трудових умінь у дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 25, т. 1. С. 158–166.
201. Чаговець А., Івко А. Вихователь як фасилітатор у гендерному вихованні дитини. *Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції* : збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль 10–11 верес. 2020 р.) / Терноп. нац. пед. ун-т імені Володимира Гнатюка ; за заг. ред.: В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль : ТНПУ, 2020. С. 272–273.
202. Чаговець А.І., Яковенко В.В. Духовність як системоутворюючий фактор трудової культури дітей дошкільного віку. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* / голов. ред. Г. П. Шевченко. Сєверодонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2020. Вип. 1 (94). С. 255–265.
203. Чепіга Я. Азбука трудового виховання й освіти : основи організації трудової школи з методологією початкового навчання. Київ : Держвидав, 1922. 147 с.
204. Чим пахнуть ремесла. Добірка віршів про професії. *Дитячий садок*. 2019. № 9. С. 22–24.
205. Чігіріна О. В. Форми профорієнтаційної роботи в умовах ДНЗ. *Дошкільний навчальний заклад*. 2011. № 3. С. 3–30.
206. Чічігіна О. Відкриваємо світ професій. *Дошкільне виховання*. 2013. № 11. С. 23–27.
207. Шаповал Н. Педагоги + батьки = партнерська взаємодія. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. № 8. С. 50–53.

208. Шевченко І. К. Професійна діяльність людини та її вибір. Класифікація професій. *Трудове навчання в школі*. 2010. № 4. С. 29–33.
209. Шелест Л. Гендерне виховання дошкільнят. Поради психолога. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 69–70.
210. Шелест Л. Гендерний аспект у вихованні дошкільників. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 11–14.
211. Шелест Л. Дослідження рівня сформованих гендерних уявлень у дошкільників. Визначення рівня гендерної соціалізації дітей старшого дошкільного віку. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 50–57.
212. Шелест Л. Роль батьків у розвитку гендерних установок у дітей дошкільного віку. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 71–72.
213. Шелест Л. Стилї батьківського виховання. Аналіз за критерієм утворення гендерних характеристик. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 73–74.
214. Шелест Л. Художній твір як засіб формування та прояву гендерних якостей дітей дошкільного віку. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 25–29.
215. Шугалія В. Гендерне виховання в дитсадку. Найпоширеніші помилки вихователів і як їх уникати. *Дитячий садок. Мистецтво*. 2021. № 8. С. 15–17.
216. Юр'єва Є. Ким не бути. URL: <http://gomin.gospmr.org/?p=1101> (дата звернення 23.10.2020).
217. Я у світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років / О. П. Аксьонова та ін. ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : МЦФЕР-Україна, 2019. 488 с.
218. Яковенко В. В. Становлення ідей трудового виховання дітей дошкільного віку. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2018. № 44. С. 187–198.
219. Ergashev E. A., Yulchiboeva D. E., Khaydarov A. M. Psychological features of the formation of perceptions of the world of professions in children of

preschool age. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences*. 2020. Vol. 8, № 4. P. 61–63.

220. Hnizdilova O., Lukashova Y., Bursova S., Yudina N., Hryshko O. Experimental study of the older preschool children's vocabulary development while acquainting with professions. *Estudo experimental do desenvolvimento vocabulário de crianças pré-escolares idosas ao conhecer profissões*. Araraquara. 2021. Vol. 25(3). P. 1799–1812.

221. Ginevra M. C., Nota L. Journey in the world of professions and work': A career intervention for children. *The Journal of Positive Psychology*. 2018. Vol. 13. P. 460–470.

222. Guilfoyle C. For college and career success, start with preschool. *Policy Priorities*. Vol. 19 (4). 2013. P. 1–7.

223. Lee Hung-Chang. "What do you want to do when you grow up?" Occupational aspirations of Taiwanese preschool children. *Social Behavior and Personality: an international journal*. 2012. Vol. 40, № 1. P. 115–127.

224. Lukashova Y. Preschoolers' career guidance by means of didactic games. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*. 2020. Vol. 5 (66). P. 67–73.

225. Nair S. M., Hanafi Z., Yassin S. M. Do Preschool Teachers' Education Affect Their Classroom Practices and Career Paths? *International Journal of Education and Practice*. 2017. Vol. 5, №6. P. 88–94.

226. Reipolska O. Design of the educational environment of the institution of preschool education. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України. Вип. 25. Кн. 2. 2021. С. 127-137.

227. Soika I., Pavulens J. Ongoing Efforts to Professionalise Career Guidance and Counselling in Latvia. *Nice – network for innovation in career guidance & Counselling in Europe Newsletter*. 2017. № 1. P. 3.

228. Usmanova S. E. Formation of Preschool Children's Ideas about Professions through Game Activities. *Vital Annex : International Journal of Novel Research in Advanced Sciences*. 2022. Vol. 1 (5). P. 185–189.

ДОДАТКИ

**КАЛЕНДАРНО- ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ НА
НАВЧАЛЬНИЙ РІК У СТАРШІЙ ГРУПІ**

Тема тижня	Назви професій
1	2
Вересень	
Дитячий садок	<p>Закріпити уявлення про професії: вихователь (- ка), помічник (- ця) вихователя, кухар (- ка), двірник (<i>молодша група</i>); завідуючий (- ча), вихователь-методист, праля, музичний керівник, медбрат (медсестра), сторож (<i>середня група</i>).</p> <p>Познайомити з професіями: психолог (- иня), логопед, асистент (- ка) вихователя, завгосп, діловод.</p>
Школа	<p>Закріпити уявлення про професії: вчитель (- ка), кухар (- ка), двірник (<i>молодша група</i>); директор (- ка), завуч (- ка), медбрат (медсестра), сторож (<i>середня група</i>).</p> <p>Познайомити з професіями: психолог (- иня), логопед, асистент (- ка) вчителя, завгосп, діловод, бібліотекар (- ка), педагог організатор.</p>
Жовтень	
Лікарня	<p>Закріпити уявлення про професії: лікар (-ка), медбрат (медсестра), аптекар (- ка) (<i>молодша група</i>); стоматолог (-иня), педіатр (- иня), хірург (- иня), терапевт (- ка) (<i>середня група</i>).</p> <p>Познайомити з професіями: окуліст (-ка), кардіолог (- иня), фізіотерапевт (- ка), рентгенолог (- иня), фармацевт (- ка), лікар (- ка)-лаборант (- ка), лікар (- ка)-інфекціоніст (- ка), алерголог (- иня).</p>
Професіонали, що рятують життя	<p>Познайомити з професіями: фельдшер (- ка), водій (- ка) швидкої допомоги, поліцейський (- ка), пожежник (- ця), рятувальник (- ця), водолаз (- ка), кінолог (- иня), оператор (- ка) оперативно-диспетчерської служби, військовий (- ва).</p>
Листопад	
Фермерське господарство	<p>Закріпити уявлення про професії: фермер (- ка), тракторист (- ка), дояр (- ка), лісничий (- ча) (<i>молодша група</i>); птахівник (- ця), садівник (- ця), ветеринар (- ка), зоотехнік, пасічник (- ця), рибалка, комбайнер (<i>середня група</i>).</p>

Продовження таблиці 1

1	2
	Познайомити з професіями: агроном, об'їждчик (- ниця), готувач кормів, іпполог, овочівник (- ця), сіті-фермер (- ка), квітникар (- ка), виноградар (- ка).
Ремесла	Познайомити з професіями: гончар, вишивальниця, пряля, коваль, бондар, гутник, дротар, золотар, кравець, килимар, чоботар, різьбяр, гонтар, скляр, складув, лялькар, миловар, щвея.
Грудень	
Будівництво	Закріпити уявлення про професії: різноробочий (- а), будівельник (- ця), кранівник (<i>молодша група</i>); електрик, тесляр, садівник (- ця), бетонник, плиточник, маляр (- ка), муляр (- ка), сантехнік, штукатур, водій (- ка) екскаватора, дорожній (- ня) робітник (- ця) (<i>середня група</i>). Познайомити з професіями: покрівельник, бляхар, зварювальник, монтажник системи опалення, проектувальник (- ця), виконроб, ландшафтний дизайнер, архітектор (- ка), агент (- ка) з нерухомості, ріелтор (- ка), інженер (-ка), геодезист (-ка).
Спортсмени	Познайомити з професіями: тренер (- ка), хокеїст (- ка), боксер, футболіст (- ка), баскетболіст (- ка), атлет (- ка), фехтувальник (- ця), тенісист (- ка), лижник (- ця), сноубордист (- ка), лучник (- ця), веслувальник (- ця), фігурист (- ка), плавець (- чиня), шахіст (- ка), гімнаст (- ка), жокей, дзюдоїст (- ка), велосипедист (- ка), каратист (- ка), танцівник (- ця), сумоїст (- ка), гонщик (- ця), льотчик (- ця), мотоцикліст (- ка).
Січень	
Дозвілля	Закріпити уявлення про професії: <i>театр</i> (артист (- ка), артист балету (балерина), актора (- ка), танцівник (танцюристка), музикант (- ка), робітник (- ця) сцени, касир (- ка)) (<i>середня група</i>). Познайомити з професіями: <i>кінотеатр</i> (касир (- ка) і контролер (- ка) квитків, кіномеханік, менеджер (- ка) з надання інформації, співробітник (- ця) гардеробу, співробітник (- ця) клінінгу, продавець консультант); <i>театр</i> (артдиректор (- ка), композитор (- ка), драматург (- иня), хормейстер (- ка), хореограф, балетмейстер (- ка), диригент (- ка), акомпаніатор (- ка), каскадер (- ка), продюсер (- ка), суфлер (- ка), театральний (- а) режисер (- ка), художник костюмер); <i>музей</i> (директор (- ка), екскурсивод, археолог (- иня), реставратор (- ка), дизайнер (-ка) -оформлювач).

Продовження таблиці 1

1	2
Професія-ст ворювати свято	Познайомити з професіями: event-менеджер (- ка), фотограф (- ка), ведучий (- а), аеродизайнер (- ка), флорист (- ка), кондитер (- ка), відео оператор (- ка), аніматор (- ка), дизайнер (- ка), музикант (- ка), співак (- чка).
Лютий	
Ательє	Познайомити з професії: виготовлювач лекал, вишивальниця, закрійник (- ця), клеїльник (- ця), комплектувальник (- ця) матеріалів, крою та виробів, кравець (- чиня), модист (- ка) головних уборів, оператор (- ка) швацького устаткування, формувальник (- ця) головних уборів, фурнітурник (- ця), модельєр (- ка), дизайнер (- ка) одягу.
На кондитерській фабриці	Познайомити з професіями: директор (- ка), бухгалтер (- ка), технолог (- иня), оператор (- ка), глазурувальник (- ця), дражувальник (- ця), карамельник, машиніст (- ка) збивальних машин, машиніст (- ка) шоколадообробних машин, мармеладник-пастильник, оператор (- ка) лінії приготування шоколадної маси, рецептурник (- ця), халвомісильник (- ця), цукерник (- ця), шоколадник (- ця), пакувальник (- ця), водій(- ка), інженер (- ка), механік, електрик, слюсар, різноробочі (- а), інженер-технолог, випробувач (- ка).
Березень	
Торговий центр	Закріпити уявлення про професії: супермаркету (продавець-касир, охоронник (молодша група); вантажник, завідувач (- ка) складу, пекар (- ка), кухар (- ка), прибиральник (- ця) (середня група); салону краси (перукар (- ка) (молодша група); стиліст (- ка), манікюрник (- ця) (середня група); кафе (кухар (- ка), офіціант (- ка), посудомийник (- ця) (молодша група); шеф кухар, пекар, кондитер (- ка) (середня група)). Познайомити з професіями: у супермаркеті (адміністратор (- ка), маркетолог, товаровознавець, працівник торгового залу, фасувальник (- ця), логіст); у салоні краси (брейдер, візажист (- ка), іміджмейкер, косметолог); салону для тварин (грумер); у банку (касир (- ка), спеціаліст (- ка) у відділенні банку, спеціаліст (- ка) контакт-центру, кредитний експерт, інкасатор (- ка)); у магазині одягу та взуття (консультант (- ка), касир (- ка), декоратор (- ка) вітрин, адміністратор (- ка));

Продовження таблиці 1

1	2
	у ювелірній крамниці (ювелір (- ка), продавець консультант, охоронець, гравер (- ка), модельєр (- ка), дизайнер (- ка) ювелірних прикрас); кафе (хостес, менеджер (- ка) залу, бариста, піцейола); у магазині квітів (флорист (- ка)).
Транспорт	Познайомити з професіями: залізниця (начальник (- ця) станції, машиніст потягу, монтер колій, оглядач колій, провідник (- ця), ремонтник вагонів, касир (- ка), диспетчер (- ка); міський транспорт (водій (-ка) автобуса, водій (-ка) тролейбуса, водій (-ка) трамвая, кондуктор (-ка), механік, таксист (-ка)); турагенство (турагент (-ка), екскурсовод).
Квітень	
У аеропорту та космодромі	Познайомити з професіями: у аеропорту (пілот (- еса), бортпровідник (- ця), авіадиспетчер (- ка), бортмеханік, співробітник (- ця) огляду багажу і пасажирів, співробітник (- ця) служби паспортного контролю, вантажник, прибиральник (- ця), пакувальник (- ця) вантажу, турагент (- ка)); у космодромі (керівник (- ця) запуску, контролер (- ка) польоту, комунікатор (- ка), польотний лікар, контролер (- ка) траєкторії, інженер-електрик, космічний (- а) інженер (- ка), інженер-механік, льотчик (- ця)-випробувач (- ка), космонавт (- ка), космонавт (- ка)-дослідник (- ця), астроном (-ша)).
У порту	Познайомити з професіями: капітан, помічник капітана, механік, боцман, кухар (- ка), матрос, моторист, шкіпер, стивідор, лоцман, слюсар-ремонтник судновий.
Травень	
Служба зв'язку	Познайомити з професіями: Інженер (- ка) базових станцій, оператор (- ка) call-центра, торговий представник, системний аналітик.
Офіс	Познайомити з професіям: програміст (- ка), секретар (- ка), аналітик, офіс-адміністратор, веб-дизайнер (- ка), системний (- а) адміністратор (- ка), розробник (- ця) сайтів, тестувальник (- ця), ігровий дизайнер, провідний розробник, копірайтер (- ка), блогер (-ка), SEO-фахівець (-чиня), ведучий (-ча) YouTube-каналу, кур'єр.

ШАНОВНІ БАТЬКИ !

Ви берете участь у моніторинговому дослідженні, метою якого є вивчення стану обізнаності дітей дошкільного віку з професіями дорослих. Просимо відповісти Вас на всі питання анкети. Анкета анонімна. Результати опитування будуть використані тільки в узагальненому вигляді. Наперед, ми вдячні Вам за те, що Ви знайшли час і уважно відповіли на питання запропонованої анкети.

1. Чи вважаєте Ви проблему формування у дітей уявлень про професії актуальною в нашій країні і місті?:

- Так (поясніть свою відповідь) _____
- Ні (поясніть свою відповідь) _____
- Важко відповісти.

2. Чи розповідаєте ви своїй дитині про свою професійну діяльність?

Що саме? _____

3. Чи виявляє Ваша дитина інтерес до професій дорослих?:

- Так
- Ні
- Скоріше за все так.

4. Чи організовуєте Ви для своїх дітей екскурсії до мість роботи різних працівників?

- Так (вказати, до яких саме) _____
- Ні.

5. Чи знайомі ви з сучасними професіями, що виникають в суспільстві? Чи знайомите з ними своїх дітей?

- Так, знаю і знайомлю (вказати, які саме) _____

- Так, знаю (вказати, які саме).

- Ні, але хочу дізнатися.
- Ні, для мене це не цікаво.

6. Які методи виховання Ви використовуєте для знайомства дітей з професіями?:

- Бесіда;
  - Розповідь;
  - Дидактичні ігри;
  - Комп'ютерні ігри;
  - Інше _____
-

7. Які засоби виховання ви застосовуєте формуючи у дітей уявлення про професійну діяльність?

- Пісні;
  - Дитячі книги;
  - Живопис;
  - Мультфільми;
  - Дитячі журнали;
  - Вірші, загадки;
  - Інше _____
-

8. На вашу думку, дітей з професіями мають знайомити в:

У дитячому садку:

- Так;   Ні;   Важко сказати.

У сім'ї:

- Так;   Ні;   Важко сказати.

За бажанням поясніть свої відповіді. _____

---

9. Чи маєте Ви бажання співпрацювати із закладом дошкільної освіти для створення сприятливих умов для формування у дітей уявлень про професії?:

Так;   Ні;   Важко сказати.

За бажанням поясніть свої відповіді. _____

10. Чи хотіли б Ви дізнатися більше про зміст, засоби та методи ознайомлення дітей з професійною діяльністю?:

Так;   Ні;   Важко сказати.

За бажанням поясніть свої відповіді. _____

Дякуємо за участь!

Опитування «Професії»

Мета: виявлення знань дітей про професії дорослих.

Включає наступні питання:

1. А ти знаєш, що таке професія?
2. Які професії тобі відомі?
3. Де і ким працюють твої батьки та родичі?
  - а) Ким і де працює твоя мама? Що вона робить?
  - б) Ким і де працює тато? Чим він займається на роботі?
  - в) Ким і де працює дідусь (бабуся, сестричка, братик), чим особлива їхня робота?
4. А чи ти знаєш хто працює в дитячому садку?
5. А в лікарні?
6. А які це мужні або героїчні професії?
7. А ти знаєш хто такий будівельник? А хто ще працює на будівництві?
8. А чи ти чув (чула) про такі професії, як флорист, програміст, дизайнер? Чим вони займаються?
9. Розкажи, а що на кухні робить кухар?
10. А що робить в лікарні лікар?
11. Яку професію ти вважаєш найважливішою? Чому?

**РОБОЧИЙ ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ТПУДП
НА НАВЧАЛЬНИЙ РІК У СТАРШІЙ ГРУПІ**

Таблиця 2

Тема тижня	Назви професій	Методи виховання	Засоби виховання
1	2	3	4
Вересень			
Дитячий садок	<p>Закріпити уявлення про професії: вихователь (- ка), помічник (- ця) вихователя, кухар (- ка), двірник (молодша група); завідуючий (- ча), вихователь-методист, праля, музичний керівник, медбрат (медсестра), сторож (середня група).</p> <p>Познайомити з професіями: психолог (- иня), логопед, асистент (- ка) вихователя, завгосп, діловод.</p>	<p>Дидактичні ігри: «Хто працює дитячому саду?», «Відшукай речі?», «Хто де працює?», «Що до чого?».</p> <p>Комп'ютерна дидактична гра «Калейдоскоп професій (молодша група)» вправи «Що потрібно для роботи вихователю/лікар ю?», «Хто де працює?».</p>	<p>Мультфільми: «Як Петрик П'яточкін слоників рахував»; «Мультфільм про дитячий садок» (ютуб-канал «Вередулька TV»);</p> <p>Книги: «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Місто» (Толмачова, 2019), Вімельбух «Дитячий садок. Книжка з секретними віконцями» (Шевела, 2018), «Я сьогодні йду в садок» (Ройз, 2020), «Дитячий садок. Розглядай і шукай» (Гернхейзер, 2018).</p>
Школа	<p>Закріпити уявлення про професії: вчитель (- ка), кухар (- ка), двірник (молодша група); директор (- ка), завуч (- ка), медбрат (медсестра), сторож (середня група).</p> <p>Познайомити з професіями: психолог (- иня), логопед, асистент (- ка) вчителя, завгосп, діловод,</p>	<p>Дидактичні ігри: «Хто працює в школі?», «Кому що потрібно для роботи?», «На кухні».</p>	<p>Мультфільм: «Оленка в школі» (ютуб-канал «Вередулька TV»);</p> <p>Книги: Вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Я обираю професію» (Санжа, 2019), «Мій день в школі» (Секанінова, 2016), «Місто» (Толмачова, 2019), «Маленькі дослідники. Світ</p>

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
	бібліотекар (- ка), педагог організатор.		професій» (Мартін, Сандерс, 2020) «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019).
Жовтень			
Лікарня	<p>Закріпити уявлення про професії: лікар (- ка), медсестра, аптекар (- ка) (<i>молодша група</i>); стоматолог (-иня), педіатр (- иня), хірург (- иня), терапевт (- ка) (<i>середня група</i>).</p> <p>Познайомити з професіями: окуліст (-ка), кардіолог (- иня), фізіотерапевт (- ка), рентгенолог (- иня), фармацевт (- ка), лікар (- ка)-лаборант (- ка), лікар (- ка)-інфекціоніст (- ка), алерголог (- иня).</p>	<p>Дидактичні ігри: «Що потрібно лікарю (стоматологу)?», «Хто працює у лікарні?», «Кому, що потрібно?», «Працівники та їх місце праці?».</p> <p>Комп'ютерні дидактичні ігри: «Калейдоскоп професій (молодша група)» вправи «Де вони працюють?», «Що потрібно для роботи вихователю/лікарю?», «Хто де працює?»; «Калейдоскоп професій (середня група)» вправи «Що потрібно для роботи?», «Хто що зробив?», «Хто де працює?»; «Калейдоскоп професій (старша група)» вправа «Хто де працює?»;</p>	<p>Мультфільми: «Про бегемота, який боявся щеплень», «Лікар Айболить»; Зубна фея. Правила гігієни (ютуб-канал «KS Books: Мотивуючі казки для дітей»); «Лікар – Пісенька про лікаря для дітей» (ютуб-канал НеуKids)</p> <p>Книги: Вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Я обираю професію» (Санжа, 2019), «Місто» (Толмачова, 2019), «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020), «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019), «Тварини-працівники. Один день із життя тварин-лікарів» (Ш. Рентта, 2019); «Журнали: «Пізнайко від 2 до 6» (№11, 2006); «Мамине сонечко від 2 до 5» (№1, №18, 2020); «Колосвіт/кідс» (№19); «Джміль» (№ 1, 2014).</p>

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
Професіонали, що рятують життя	<p>Познайомити професіями: фельдшер (- ка), водій (- ка) швидкої допомоги, поліцейський (- ка), інспектор (-ка) ДАІ, кіберполіцейський (- ка) пожежник (- ця), рятівник (- ця), водолаз (- ка), кінолог (- иня), оператор (- ка), військовий (- ва).</p>	<p>Дидактичні ігри: «Що потрібно для роботи?», «Хто де працює?», «У поліцейському відділку», «У пожежній і військовій частині», «Кінолог», «Військовий», «Що потрібно захисникам?»; <i>Комп'ютерна дидактична гра</i> «Калейдоскоп професій (старша група)» вправи: «Де вони працюють?», «Кому що потрібно?».</p>	<p>Мультфільми: Дядя Стьопа – міліціонер», «Бравий інспектор Мамочкин», «Кицин дім»; «Професія поліцейський», «Пригоди у поліції», «Професія пожежник» (ютуб-канал «Вередулька TV»); «Пожежна машина», «Поліцейська машина» (ютуб-канал НеуKids); <i>Відеофрагменти з мультфільмів:</i> «Зоотрополіс»; <i>Книги:</i> «Я обираю професію» (Санжа, 2019), «Пожежний віммельбух» (Волтер, 2019), «Місто» (Толмачова, 2019), «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020), «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019), «Хочу стати поліцейським» В. Міхно (Міхно, 2020), Поліція. Чому? Чого? Навіщо? (Андреа, 2020); <i>Журнали:</i> «Пізнайко від 2 до 6» (№ 5, 2017р.; №5, 2018), «Джміль» (№ 10, 2020); «Мамине сонечко від 2 до 5» (№16, 2020);</p>

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
			«Колосвіт/кідс» (№27, №19); «Джміль» (№ 1, 2014, № 10, 2020).
Листопад			
Фермерське господарство	<p>Закріпити уявлення про професії: фермер (- ка), тракторист (- ка), дояр (- ка), лісничий (- ча) (молодша група); птахівник (- ця), садівник (- ця), ветеринар (- ка), зоотехнік, пасічник (- ця), рибалка, комбайнер (середня група).</p> <p>Познайомити з професіями: агроном, об'їждчик (- ниця), готувач кормів, іпполог, овочівник (- ця), сіті-фермер (- ка), квітникар (- ка), виноградар (- ка).</p>	<p>Дидактичні ігри: «Сіті-фермер», «Іпполог», «На фермі», «Кому, що потрібно?», «Вгадай за описом»;</p> <p>Комп'ютерні дидактичні ігри: «Калейдоскоп професій (молодша група)» вправи «Професії та їх речі», «Де вони працюють?»; «Калейдоскоп професій (середня група)» вправи «Що потрібно для роботи?», «Хто що зробив?», «Хто що виготовив?», «Де вони працюють?»; «Калейдоскоп професій (старша група)» вправа «Де вони працюють?», «Кому що потрібно?»</p>	<p>Мультсеріали: Мультсеріал: «Це наше і це твоє» серія «Рамкові вулики», «Фермер»(ютуб-канал «Вередулька TV»);</p> <p>Відеофрагменти з мультфільмів: «Весела ферма»;</p> <p>Книги: Віммельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Я обираю професію» (Санжа, 2019), «На фермі» (пер. Г. Булгакова), «Маленькі дослідники. Ферма» (Доманської, 2020), «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018);</p> <p>Журнал: «Колосвіт/кідс» (№19).</p>
Ремесла	<p>Познайомити з професіями: гончар, вишивальниця, пряля, коваль, бондар, гутник, дротар, золотар, кравець,</p>	<p>Дидактичні ігри: «На ярмарку майстрів», «Ремісники України» «Ремісники та їх</p>	<p>Мультсеріал: «Це наше і це твоє» серії «Знана у всьому світі вишивка - наша!», «Унікальний петриківський розпис -</p>

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
	чоботар, килимар, різьбяр, гонтар, скляр, складув, лялькар, миловар, швея.	речі», «Що потрібно для роботи?»; <i>Комп'ютерна дидактична гра</i> «Калейдоскоп професій (старша група)» вправа «Хто, що виготовив?».	наш!», «Старовинні орнаменти та символи писанок - наші!»; <i>Книги:</i> «Хто що робить?» (Вашкова, Бартікова, 2017), «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018), «Абетка ремесл і професій» (Репета, 2015).
Грудень			
Будівництво	<p>Закріпити уявлення про професії: різноробочий (- а), будівельник (- ця) (<i>молодша група</i>); електрик, кранівник, тесляр, садівник (- ця), бетонник, плиточник, маляр (- ка), муляр (- ка), сантехнік, штукатур, водій (- ка) екскаватора, дорожній (- ня) робітник (- ця) (<i>середня група</i>).</p> <p>Познайомити з професіями: покрівельник, бляхар, зварювальник, монтажник системи опалення, проектувальник (- ця), виконроб, ландшафтний дизайнер, архітектор (- ка), дизайнер інтер'єру, агент (- ка) з нерухомості, ріелтор</p>	<p><i>Дидактичні ігри:</i> «Будинок та його частини», «Що кому потрібно для роботи?», «Хто працює на будівництві?», «Що не так?», «Ландшафтний дизайнер», «Архітектор»; <i>Комп'ютерні дидактичні ігри</i> «Калейдоскоп професій (молодша група)» вправа «Хто де працює?»; «Калейдоскоп професій (середня група)» вправа «Хто що зробив?», «Калейдоскоп професій (старша група)» вправи «Що потрібно для</p>	<p><i>Мультсеріал</i> «Будівельна техніка для дітей» (ютуб-канал Neukids), «Будівельник» (ютуб-канал «Вередулька TV») <i>Книги:</i> Вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Я обираю професію» (Санжа, 2019), «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020), «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019), «Тварини-працівники. Один день із життя тварин-будівельників» (Ш. Рентта, 2019), «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018), «Мій тато – блогер» (Стерхова, 2019);</p>

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
	(- ка), інженер (-ка) геодезист (-ка).	роботи», «Хто де працює?».	<i>Журнали:</i> «Джміль» (№ 1, 2014).
Спортсмени	Познайомити з професіями: тренер (- ка), фітнес-тренер (- ка), хокеїст (- ка), боксер, футболіст (- ка), баскетболіст (- ка), атлет (- ка), фехтувальник (- ця), тенісист (- ка), лижник (- ця), сноубордист (- ка), лучник (- ця), веслувальник (- ця), фігурист (- ка), плавець (- чиня), шахіст (- ка), гімнаст (- ка), жокей, дзюдоїст (- ка), велосипедист (- ка), каратист (- ка), танцівник (- ця), сумоїст (- ка), гонщик (- ця), льотчик (- ця), мотоцикліст (- ка).	<i>Дидактичні ігри:</i> «У світі спорту», «Зимові і літні види спорту», «Атлас спорту», «Спортсмени та їх інвентар», «Олімпіада», «На рингу», «Перегони».	<i>Мультфільми:</i> «Шайбу, шайбу», «Як козаки у футбол грали»; «Розвиваючі Мультіки Дівчинка Катя 6 серія «Я люблю спорт» (ютуб-канал BestForKids), <i>Книги:</i> «Маленькі дослідники. Світ спорту» (Доманської, 2020), «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019), «Спорт. Олімпійські ігри» (Гелей, 2020), « Атлас спорту для дітей» (Федеріко, 2020), «Мій тато – блогер» (Стерхова, 2019); <i>Журнали:</i> «Пізнайко від 2 до 6» (№6, 2018 р.; №2, 2019 р.).
Січень			
Дозвілля	Закріпити уявлення про професії: <i>театр</i> (артист (- ка), артист балету (балерина), актора (- ка), танцівник (танцюристка), музикант (- ка), робітник (- ця) сцени, касир (- ка)) (середня група).	<i>Дидактичні ігри:</i> «У театрі», «В музеї», «Ідемо в кіно», «Хто де працює», «На балеті», «Кому що потрібно для роботи?» <i>Комп'ютерні дидактичні ігри</i> «Калейдоскоп професій	<i>Мультсеріал:</i> «Живчик та його друзі» серія «Живчик – телефільм»; <i>Відеофрагменти з мультфільмів:</i> «Балерина»; «Викрадена принцеса: Руслан і Людмила» <i>Книги:</i> Вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток Д),

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
	<p>Познайомити професіями:</p> <p><i>кіно</i> (касир (- ка) і контролер (- ка) квитків, кіномеханік, менеджер (- ка) з надання інформації, співробітник (- ця) гардеробу, співробітник (- ця) клінінгу, продавець консультант);</p> <p><i>театр</i> (артдиректор (- ка), композитор (- ка), драматург (- иня), хормейстер (- ка), хореограф, балетмейстер (- ка), диригент (- ка), акомпаніатор (- ка), каскадер (- ка), продюсер (- ка), суфлер (- ка), театральний (- а) режисер (- ка), художник костюмер);</p> <p><i>музей</i> (директор (- ка), екскурсовод, археолог (- иня), реставратор (- ка), дизайнер-оформлювач).</p>	<p>(середня група)» вправи «Професії та їх речі», «Де вони працюють?»; «Калейдоскоп професій (старша група)» вправи «Хто де працює?», «Професії та їх речі».</p>	<p>«Я обираю професію» (Санжа, 2019), «Місто» (Толмачова, 2019), «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020); <i>Журнали:</i> «Джміль» (№ 2, 2019); «Джміль» (№ 1, 2014, №2, 2019).</p>
Професія-створювати свято	<p>Познайомити професіями:</p> <p>event-менеджер (- ка), фотограф (- ка), ведучий (- а), аеродизайнер (- ка), флорист (- ка), кондитер (- ка), відео оператор (- ка), оператор (-ка) аерофотознімання,</p>	<p><i>Дидактичні ігри:</i> «Аеродизайнер», «Event-менеджер», «Відео- і фотооператор», «Флорист», «Хто що використовує?», «На святі»,</p>	<p><i>Мультсеріали:</i> «А що як?» серія «Як роблять Фотографії?»; «Живчик та його друзі» серія «Живчик – телефільм»; <i>Книги:</i> <i>Вімельбух</i> «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Професії» (Кисельова-Саврасова,</p>

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
	аніматор (- ка), дизайнер (- ка), музикант (- ка), співак (- чка).	«Організуймо свято». <i>Комп'ютерна дидактична гра</i> «Калейдоскоп професій (старша група)» вправа «Хто що зробив?», «Професії та їх речі».	2019), «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018), «Мій тато – блогер» (Стерхлва, 2019).
Лютий			
Ательє	Познайомити з професії: виготовлювач лекал, вишивальниця, закрійник (- ця), клеїльник (- ця), комплектувальник (- ця) матеріалів, крою та виробів, кравець (- чиня), модист (- ка) головних уборів, оператор (- ка) швацького устаткування, термообробник (- ця) швацьких виробів, фурнітурник (- ця), модельєр (- ка), дизайнер (- ка) одягу.	Дидактичні ігри: «Хто працює в ательє?», «Кому що потрібно для роботи?», «Одяг: від тканини до полиць магазину», «Головні убори». <i>Комп'ютерна дидактична гра</i> «Калейдоскоп професій (старша група)» вправа «Кому що потрібно?»	Книги: «Як все влаштовано?» (Баттерворт, 2019); Журнали: «Мамине сонечко від 2 до 5» (№15, 2020); «Джміль» (№ 1, 2014, № 1, 2020).
На кондитерській фабриці	Познайомити з професіями: директор (- ка), бухгалтер (- ка), технолог (- иня), оператор (- ка), глазурувальник (- ця), дражувальник (- ця), карамельник, машиніст (- ка) збивальних	Дидактичні ігри: «Подорож шоколаду», «Хто працює на кондитерській фабриці?», «Як виготовляють карамельки?», «Що потрібно для роботи?».	Мультсеріали: «Це наше і це твоє» серія «Одна з найбільших країн-виробників соняшникової олії у світі - наша!» Книги: Вімельбух «Неймовірний світ

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
	<p>машин, мармеладник-пастильник, оператор (- ка) лінії приготування шоколадної маси, рецептурник (- ця), халвомісильник (- ця), цукерник (- ця), шоколадник (- ця), пакувальник (- ця), водій(- ка), інженер (- ка), механік, електрик, слюсар, різноробочі (- а), інженер-технолог, випробувач (- ка).</p>		<p>професій» (Дубовик, 2021); Журнали: «Джміль (№ 3, 2016).</p>
Березень			
Торговий центр	<p>Закріпити уявлення про професії: <i>супермаркету</i> (продавець-касир, охоронник (<i>молодша група</i>); вантажник, завідувач (- ка) складу, пекар (- ка), кухар (- ка), прибиральник (- ця) (<i>середня група</i>); <i>салону краси</i> (перукар (- ка) (<i>молодша група</i>); стиліст (- ка), манікюрник (- ця) (<i>середня група</i>); <i>кафе</i> (кухар (- ка), офіціант (- ка), посудомийник (- ця) (<i>молодша група</i>); шеф кухар, пекар, кондитер (- ка) (<i>середня група</i>)).</p>	<p><i>Дидактичні ігри:</i> «Хто працює у банку?», «Покупки в супермаркеті», «В салоні краси», «Ювелірний магазин», «Візажист», «Бровіст», «Імеджмейкер», «Шопер» «Стиліст», «Грумер», «Кому що потрібно для роботи?», «Хто де працює?»; <i>Комп'ютерні дидактичні ігри</i> «Калейдоскоп професій</p>	<p><i>Мультфільм:</i> «Що є на кухні?», «Кухонне приладдя» (ютуб-канал «Ладоньки-Ладоньки»), «Допоможи! Торт улюблений нам спечи!» (ютуб-канал «НеуKids»); <i>Відеофрагменти з мультфільмів:</i> «Рататуй», «Співай» <i>Книги:</i> Вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Я обираю професію» (Санжа, 2019), «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019), «Мій тато – блогер» (Стерхова, 2019), «Том і Джессі у</p>

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
	<p>Познайомити з професіями: у супермаркеті (адміністратор (- ка), маркетолог, товаровознавець, працівник торгового залу, фасувальник (- ця), логіст); у салоні краси (брейдер, візажист (- ка), іміджмейкер, косметолог, бровіст (- ка), шопер); салону для тварин (грумер); у банку (касир (- ка), спеціаліст (- ка) у відділенні банку, спеціаліст (- ка) контакт-центру, кредитний експерт, інкасатор (- ка)); у магазині одягу та взуття (консультант (- ка), касир (- ка), декоратор (- ка) вітрин, адміністратор (- ка); у ювелірній крамниці (ювелір (- ка), продавець консультант, охоронець, гравер (- ка), модельєр (- ка), дизайнер (- ка) ювелірних прикрас); кафе (хостес, менеджер (- ка) залу, бариста, піцейола); у магазині квітів (флорист (- ка)</p>	<p>(молодша група)» вправи «Де вони працюють?», «Кому, що потрібно для роботи?», «Професії та їх речі»; «Калейдоскоп професій (середня група)» вправи «Хто що зробив?», «Хто що виготовив?», «Професії та їх речі»; «Калейдоскоп професій (старша група)» вправи «Хто де працює?», «Де вони працюють?», «Професії та їх речі».</p>	<p>країні професій» (Лисакова, 2018), «Маленькі дослідники. Світ професій» (Мартін, Сандерс, 2020), «Альбом з налітками. Ресторан», «Альбом з налітками. Місто» (Овсяннікова, 2016), «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018); Журнали: «Пізнайко від 2 до 6» (№11, 2006); «Мамине сонечко від 2 до 5» (№5, №20, 2019; №1, 2021); «Колосвіт/кідс» (№19); «Джміль» (№ 1, 2014).</p>

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
Транспорт	<p>Познайомити з професіями: <i>залізниця</i> (начальник (- ця) станції, машиніст потягу, монтер колій, оглядач колій, провідник (- ця), ремонтник вагонів, касир (- ка), диспетчер (- ка); <i>міський транспорт</i> (водій (- ка) автобуса, водій (- ка) тролейбуса, водій (- ка) трамвая, кондуктор (- ка), механік, таксист (- ка)); <i>турагенство</i> (турагент (- ка), екскурсовод).</p>	<p><i>Дидактичні ігри:</i> «Хто працює на залізниці?», «Турагенство», «Подорож містом», «Водії та їх транспорт»; <i>Комп'ютерна дидактична гра</i> «Калейдоскоп професій (середня група)» вправи «Чий транспорт?», «Хто чим керує?».</p>	<p><i>Мультсеріали:</i> «Автомеханік», «Автогонщик» (ютуб-канал «Вередулька TV»); <i>Книги:</i> Вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Я обираю професію» (Санжа, 2019), «Тварини працівники. Один день із життя тварин – залізничників» (Рента, 2019), «Історії в картинках. На залізничному вокзалі» (Брукс, 2013) «Зазирни у віконце. Залізниця. 50 віконцець» (Коваль, 2019), «Книга Моя перша книга. Міський транспорт» (Барзотті, 2018), «Маленькі дослідники. Транспорт» (Мартін, 2019), Книжка з віконцями. Дізнайся секрети транспорту» (Бук, 2018), «Мій Великий Вімельбух. Транспорт» (Лор, 2020). <i>Журнали:</i> «Пізнайко від 2 до 6» (№11, 2006; №5, 2019); «Мамине сонечко від 2 до 5» (№20, 2018, №16, 2019, №16, 2020; №14, 2021).</p>

1	2	3	4
Квітень			
У аеропорту та космодромі	<p>Познайомити з професіями: у аеропорту (пілот (- еса), бортпровідник (- ця), авіадиспетчер (- ка), бортмеханік, співробітник (- ця) огляду багажу і пасажирів, співробітник (- ця) служби паспортного контролю, вантажник, прибиральник (- ця), пакувальник (- ця) вантажу, турагент (- ка)); у космодромі (керівник (- ця) запуску, контролер (- ка) польоту, комунікатор (- ка), польотний лікар, контролер (- ка) траєкторії, інженер-електрик, космічний (- а) інженер (- ка), інженер-механік, льотчик (- ця)-випробувач (- ка), космонавт (- ка), космонавт (- ка)-дослідник (- ця), астроном (-ша)).</p>	<p>Дидактичні ігри: «Аеропорт», «Космодром», «Політ літака», «Пілот, стюардеса», «Хто що робить?», «Кому що потрібно?». <i>Комп'ютерна дидактична гра</i> «Калейдоскоп професій (середня група)» вправи «Чий транспорт?», «Хто чим керує?».</p>	<p>Мультфільми: «З чого складається аеропорт?» (ютуб-канал «Янко Гортало – Цікавинки для дітей»); «Сім'я слонів мандрує до Єгипту», «Космічні пригоди Юпітера» (ютуб-канал «Вередулька TV»); Відеофрагменти з мультфільму: «ВОЛЛ-І»; Книги: Віммельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Я обираю професію» (Санжа, 2019), «Аеропорт. Великий віммельбух» (Гьонтген, 2017), «Аеропорт» (Толмачова, 2019), «Професії» (Кисельова-Саврасова, 2019), «Незвичайні професії» (Коломієць, Гутніченко, 2018), «Хочу стати космонавтом» (Маслова, 2020), «Досліджуємо Космос. Енциклопедія з віконцями» (Баретті, 2019); Журнали: «Пізнайко від 2 до 6»; №2 2017; «Мамине сонечко від 2 до 5» (№13, 2021); «Колосвіт/кідс» (№22, №19).</p>

Продовження таблиці 2

1	2	3	4
У порту	<p>Познайомити з професіями: капітан, помічник капітана, механік, боцман, кухар (- ка), матрос, моторист, шкіпер, стивідор, лоцман, слюсар-ремонтник судновий.</p>	<p><i>Дидактичні ігри:</i> «На кораблі», «Кому що потрібно?», «У плавання», «Хто працює на кораблі?». <i>Комп'ютерна дидактична гра</i> «Калейдоскоп професій (середня група)» вправа «Хто чим керує?».</p>	<p><i>Мультсеріали:</i> «Живчик та його друзі» серія «Пірати Київського моря»; <i>Книги:</i> Вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), «Я обираю професію» (Санжа, 2019).</p>
Травень			
Служба зв'язку	<p>Познайомити з професіями: Інженер (- ка) базових станцій, оператор (- ка) call-центра, торговий представник, системний аналітик.</p>	<p><i>Дидактичні ігри:</i> «Мобільний зв'язок», «Оператор call-центра», «Кому що потрібно для роботи?», «Хто де працює?».</p>	<p><i>Мультфільм:</i> «Історія виникнення мобільного зв'язку та як він працює», «На зв'язку»; <i>Мультсеріал:</i> «А що як? серії «Як створили телефон?», «Як з'явився Інтернет?»</p>
Офіс	<p>Познайомити з професіям: програміст (- ка), аналітик, офіс-адміністратор, веб-дизайнер (- ка), системний (- а) адміністратор (- ка), розробник (- ця) сайтів, тестувальник (- ця), ігровий дизайнер, провідний розробник, робототехнік, копірайтер (- ка), блогер (-ка), SEO-фахівець (-ня), ведучий (- ча) YouTube-каналу, кур'єр.</p>	<p><i>Дидактичні ігри:</i> «Речі програміста», «Веб-дизайнер», «Хто працює в офісі?», «Створення ігор», «Копірайтер», «Кому що потрібно для роботи?»; <i>Комп'ютерна дидактична гра</i> «Калейдоскоп професій (ст. гр.)» вправи «Що потрібно для роботи», «Професії ті їх»</p>	<p><i>«Книги:</i> Вімельбух «Неймовірний світ професій» (додаток К), Хочу стати айтішником» (Маслова, 2020), «Я можу бути програмістом» (Канаван, 2021), «Я можу бути робототехніком» (Клейборн, 2021), «Мій тато – блогер» (Стерхова, 2019);.</p>

ЮЛІА ДУБОВИК

КАЛЕЙДОСКОП ПРОФЕСІЙ

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Ю. О. Дубовик

Д79

УДК 373.2.091.2:331.548]:004.77(07)

Рецензенти:

Гнізділова О. А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Крупник Н. В. – завідувач закладу дошкільної освіти № 40 «Ромашка» м. Полтава.

Коректор: Педченко С. О. - кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

КАЛЕЙДОСКОП ПРОФЕСІЙ

Використання комп'ютерних ігор у процесі ознайомлення дошкільників з професіями

Дубовик Ю. О.

Методичний посібник

Калейдоскоп професій. Використання комп'ютерних ігор у процесі ознайомлення дошкільників з професіями : методичний посібник. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. 33 с.

Методичний посібник висвітлює практичні та методичні особливості використання комп'ютерних ігор у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих. У практичних порадах представлено контент авторських комп'ютерних дидактичних ігор «Калейдоскоп професій» та розкрито методику їх використання під час формування в дошкільників уявлень про професії.

Видання адресоване педагогам закладів дошкільної освіти, гувернерам, батькам, може бути використане викладачами та студентами вищих навчальних закладів.

Рекомендувала до друку вчена рада Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 13 від 17 червня 2021 р.)

Полтава
2021

© Дубовик Ю. О., 2021
© ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2021

ПЕРЕДМОВА

Шановні педагози та батьки!

Ви тримаєте в руках навчальний методичний посібник, який містить практичні поради щодо впровадження авторських комп'ютерних ігор у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями. Комп'ютерні ігри створені для поглиблення уявлень дітей про світ професій та закріплення вивченого матеріалу. Ігри передбачають поступове ускладнення завдань та розширення кількості вивчених професій від поширених (молодша, середня група) до тих, що з'явилися на новому ринку праці (старша група).

Використання комп'ютерних дидактичних ігор під час ознайомлення дітей з професіями сприяє розширенню знань та уявлень дітей про загальновідомі й нові професії, закріпленню вмінь зіставляти, класифікувати професії, знаряддя праці, результати трудової діяльності, місце роботи; стимулює розвиток пізнавального інтересу до професійної діяльності дорослих; виховує повагу до праці інших.

Посібник містить авторський контент комп'ютерних дидактичних ігор для дітей молодшої, середньої та старшої вікових груп. Для створення дидактичних комп'ютерних ігор використано сервіс LeapingApps.org, який є конструктором з розробки різноманітних вправ, орієнтований на дітей дошкільного віку. Відзначимо, що сервіс надає можливість грати в комп'ютерні дидактичні ігри не тільки в комп'ютерному класі ЗДО, а й вдома, адже ігри легко відтворюються на планшеті та телефоні. Зауважимо, що для виконання вправ необхідна допомога дорослого, який буде озвучувати завдання та підказки гри. З огляду на це для вихователів, батьків і гувернерів у посібнику представлено методичні рекомендації та інструкції щодо використання авторських комп'ютерних дидактичних ігор «Калейдоскоп професій».

ЗМІСТ

Комп'ютерна дидактична гра «Калейдоскоп професій (молодша група).....	7
Комп'ютерна дидактична гра «Калейдоскоп професій (середня група).....	16
Комп'ютерна дидактична гра «Калейдоскоп професій (старша група).....	25

УМОВНІ ПОЗНАЧКИ

- переглянути завдання гри
- повернутись до головного меню
- перевірити вправу
- збільшити (зменшити)

КОМП'ЮТЕРНА ДИДАКТИЧНА ГРА «КАЛЕЙДОСКОП ПРОФЕСІЙ (МОЛОДША ГРУПА)»

Комп'ютерну гру можна завантажити за [QR-Code](#).

ОПИС ГРИ

Комп'ютерна гра спрямована на закріплення в дітей молодшого дошкільного віку уявлень про професії найближчого оточення, знаряддя та місце праці, виховання поваги до трудової діяльності інших. Під час гри діти поглиблюють знання про професію лікаря, вихователя, продавця-касира, перукаря, фермера, кухаря, будівельника, аптекаря, офіціанта, співвідносять представників професій зі знаряддями та місцем їх праці (лікарня, дитячий садок, магазин, ферма, будівництво, аптека, кафе). Наявність великої кількості предметних картинок та незначна тривалість окремих вправ (3–5 хв.) робить гру доступною для дітей молодшого дошкільного віку.

Комп'ютерна гра має п'ять вправ, кожна з яких поглиблює уявлення дітей молодшого віку про різні професії найближчого оточення.

Під час гри в комп'ютерні вправи «Що потрібно для роботи?», «Кому що потрібно для роботи?», «Професії та їхні речі» дошкільники закріплюють уявлення про професію лікаря, вихователя, продавця-касира, перукаря, фермера, кухаря та визначають, які знаряддя праці потрібні їм для роботи.

Завдання вправ: Визначити, які знаряддя праці необхідні для роботи працівників.

Комп'ютерні вправи «Хто де працює?», «Де вони працюють?» поглиблюють уявлення дошкільників про працю будівельника, вихователя, лікаря, аптекаря, фермера, офіціанта, продавця-касира та їхнє місце роботи.

Завдання вправ: Підібрати до кожного працівника місце, де він працює.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ «КАЛЕЙДОСКОП ПРОФЕСІЙ (МОЛОДША ГРУПА)»

Відкриваючи гру, діти потрапляють на головну сторінку, на якій розміщено п'ять іконок (комп'ютерних вправ). Дошкільники уважно слухають ввідне завдання, яке озвучує дорослий, та починають послідовно виконувати вправи. Кожна виконана вправа позначається зеленою галочкою на іконці вправи. Коли всі вправи виконані правильно, гра вітає гравця з проходженням гри.

Інструкція до дидактичних комп'ютерних вправ «Що потрібно для роботи?», «Кому що потрібно для роботи?», «Професії та їхні речі»

1. Для переходу до вправи натиснути на іконку лівою клавішею миші

2. Уважно прослухати завдання, яке озвучує дорослий. Натиснути лівою клавішею миші на «ОК».

3. Затиснувши ліву клавішу миші на картинці із зображенням знаряддя праці, перетягнути цю картинку на сторону з потрібним зображенням працівника й відпустити клавішу.

1. Розподілити всі знаряддя праці між представниками професій

Вправа 1 «Що потрібно для роботи?»

(лікар – стетоскоп, медичний халат, аптечка; вихователь – олівці, дитяча книга, іграшки)

Вправа 2 «Кому що потрібно для роботи?»

(продавець-касир – ваги, касовий апарат, термінал; перукар – ножниці, плойка для волосся, машинка для стрижки, накидка перукарська, шітка для волосся, фен)

Вправа 3 «Професії та їхні речі»

(фермер – відро, лопата, аптечка, тачка садова, вила; кухар – ополоник, кухонна плита, ніж, дощечка, каструля)

2. Якщо в ході гри думка гравця змінилася, то потрібну картинку можна перетягнути в іншу сторону, затиснувши ліву клавішу миші.

Вихід

3. Вийти з гри можна, натиснувши лівою клавішою миші на галочку в правому нижньому куті екрана.
- а) Якщо знаряддя праці зіставлено з відповідною професією правильно, то картинки із зображенням знаряддя праці підсвітяться зеленим.

- б) Якщо є помилки, то зображення з неправильно визначеними знаряддями підсвітіться червоним кольором, а правильні – зеленим.

- с) Гравцю необхідно перемістити неправильно визначенні знаряддя до потрібного працівника. Гра триватиме доки, доки всі картинки не будуть співвіднесені правильно.
4. Послухати привітання про вдале завершення вправи.
5. Натиснути лівою клавішою миші на «ОК».

6. Повернутися в «Головне меню», натиснувши лівою клавішою миші на стрілочку у верхньому лівому куті екрана.

Інструкція до дидактичних комп'ютерних вправ «Хто де працює?»; «Де вони працюють?»

- Для переходу до вправи натиснути на іконку лівою клавішою миші.
- Уважно прослухати завдання, яке озвучує дорослий. Натиснути лівою клавішою миші на «ОК».
- Розглянути зображення, які розміщені на сторінці. Синім кружечком зверху помічене місце праці, а помаранчевим працівник.
- Затиснувши ліву клавішу миші (не відпускаючи) поєднати працівника з місцем його праці. Створені пари об'єднуються стрічкою ластіку. Пари можна рухати полем екрана гри, затиснувши ліву клавішу миші.

Вправа 4. «Хто де працює?»

(лікар – лікарня, будівельник – будівництво, вихователь – дитячий садок)

Вправа 5. «Де вони працюють?»

(продавець-касир – магазин, офіціант – кав'ярня, фермер – ферма, аптекар – аптека)

5. У випадку, коли гравець змінює думку, пару можна роз'єднати, натиснувши лівою клавішею миші посередині ластіку.

6. Вийти з гри можна, натиснувши лівою клавішею миші на галочку в правому нижньому куті екрана.

а) Якщо пари створені правильно, то картинки підсвітіться зеленим.

б) Якщо є помилки, то неправильно поєднані пари працівників та їхнього місця роботи підсвітіться червоним кольором, а правильні – зеленим.

с) Пару, яка складена неправильно, можна роз'єднати, натиснувши лівою клавішею миші посередині ластіку. Гра триватиме доти, доки всі пари не будуть поєднані правильно.

7. Натиснути лівою клавішею миші на «ОК».

8. Повернутися в «Головне меню», натиснувши лівою клавішею миші на стрілочку у верхньому лівому куті екрана.

КОМП'ЮТЕРНА ДИДАКТИЧНА ГРА «КАЛЕЙДОСКОП ПРОФЕСІЙ (СЕРЕДНЯ ГРУПА)»

Комп'ютерну гру можна завантажити за QR-Code.

ОПИС ГРИ

Гра спрямована на закріплення в дітей середнього дошкільного віку уявлень про поширені професії, знаряддя та місце праці, виховання поваги до трудової діяльності інших. Під час гри діти поглиблюють знання про працівників ферми, будівництва, кав'ярня, театру, лікарні; співвідносять представників професій із знаряддями, місцем та результатами їхньої праці; закріплюють уявлення про професії, пов'язані з транспортом, зставляючи представника професії з необхідним видом транспорту. Тривалість однієї вправи не перевищує 5–7 хвилин.

Комп'ютерна гра має вісім вправ, кожна з яких закріплює уявлення дітей середнього дошкільного віку про різні професії близького оточення.

Гравці в комп'ютерні вправи «Що потрібно для роботи?», «Професії та їхні речі», діти поглиблюють знання про трудову діяльність представників таких професій, як стоматолог, пасічник, балерина, пекар та знаряддя їхньої праці.

Завдання вправ: Визначити, що потрібно для роботи пасічника й стоматолога (балерини й пекаря).

Вправи «Хто що зробив?», «Хто що виготовив?» допомагають дошкільникам дізнатися про результат трудової діяльності різних працівників (стоматолога, пекаря, будівельника, муляра, тракториста, маляра, тесляра, пасічника, садівника, шеф-кухаря, кондитера).

Завдання вправ: Підібрати до кожного працівника результат його праці.

Гравці у вправи «Хто де працює?», «Де вони працюють?», дошкільники розширюють уявлення про представників професій, які працюють на будівництві, фермі, у лікарні, театрі.

Завдання вправ: Розглянути людей-працівників та визначити, у якому місці вони працюють.

Вправи «Хто чим керує?», «Чий транспорт?» допомагають закріпити знання дітей про професії, пов'язані з транспортом (поліцейській, пожежник, пілот, капітан, космонавт, тракторист, таксист, водій вантажівки).

Завдання вправ: Дібрати до кожного виду транспорту потрібного водія.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ «КАЛЕЙДОСКОП ПРОФЕСІЙ (СЕРЕДНЯ ГРУПА)»

На головній сторінці гри розміщені вісім іконок (комп'ютерних вправ). Розпочинаючи гру, дитина має уважно прослухати ввідне завдання, яке озвучує дорослий, та приступити до виконання першої вправи. Якщо гравець бажає роздивитися картинку, то він може натиснути на неї лівою клавішею миші

(зображення збільшитися). Виконані вправи позначаються зеленою галочкою. Якщо всі вправи виконані правильно, гра вітає гравця з успішним завершенням.

Інструкція до вправ

«Що потрібно для роботи?», «Професії та їхні речі»

1. Для переходу до вправи натиснути на іконку лівою клавішою миші.
2. Уважно прослухати завдання, яке озвучує дорослий. Натиснути лівою клавішою миші на «ОК».
3. Затиснувши ліву клавішу миші на картинці із зображенням знаряддя праці, перетягнути її на сторону з потрібним зображенням працівника й відпустити клавішу.

4. Розподілити всі знаряддя праці між представниками професій.

Вправа 1. «Що потрібно для роботи?»

(стоматолог – стоматологічне крісло, халат, медичні одноразові рукавички, маска, стоматологічні інструменти; пасічник – димар, рамка для меду, вулик, рукавиці, маска пасічника)

Вправа 2. «Професії та їхні речі»

(балерина – пачка, пуанти, музичний центр; пекар – піч, качалка, фаргух і ковпак, сито, дощечка)

5. Якщо в ході гри думка гравця змінюється, то потрібну картинку можна перетягнути в іншу сторону, затиснувши лівою клавішею миші.

Вихід (див. на с.12)

Інструкція до вправ «Хто це зробив?», «Хто що виготовив?»

1. Для переходу до вправи натиснути на іконку лівою клавішею миші.
2. Уважно прослухати завдання, яке озвучує дорослий. Натиснути лівою клавішею миші на «ОК».
3. Розглянути зображення, розміщені на сторінці. Синім кружечком зверху помічений результат праці, а помаранчевим – працівник.
4. Затиснувши ліву клавішу миші (не відпускаючи), поєднати працівника з результатом його праці. Створені пари об'єднуються стрічкою ластіку. Пари можна рухати полем екрана затиснувши ліву клавішу миші.

Вправа 3. «Хто це зробив?»

(кондитер – торт, муляр – дім, маляр – пофарбована стіна, стоматолог – посмішка, тракторист – поле пшениці)

Вправа 4. «Хто що виготовив?»

(шеф-кухар – страва (паста), тесляр – комод, садівник – сад, пасічник – мед, пекар – хліб)

5. У випадку, коли гравець змінює думку, пару можна роз'єднати, натиснувши лівою клавішею миші посередині ластіку.

Вихід (див. на с. 15)

Інструкція до вправ «Хто де працює?», «Де вони працюють?»

1. Для переходу до вправи натиснути на іконку лівою клавішею миші.
2. Уважно прослухати завдання, яке озвучує дорослий. Натиснути лівою клавішею миші на «ОК».

3. Затиснувши ліву клавішу миші на картинці із зображенням людини-трудівника, перетягнути його на сторону з потрібним зображенням місця роботи й відпустити клавішу.

4. Розподілити всіх працівників за потрібними їм місцями праці.

Вправа 5. «Хто де працює?»

(будівництво – садівник, муляр, тесляр, маляр, сантехнік, електрик, лікарня – терапевт, медична сестра, педіатр, стоматолог, хірург)

Вправа 6. «Де вони працюють?»

(театр – балерина, актор, музикант, співак; ферма – лісник, пасічник, рибалка, тракторист, ветеринар)

5. Якщо в ході гри думка гравця змінилася, то потрібну картинку можна перетягнути в іншу сторону, затиснувши ліву клавішу миші.

Вихід (див. на с. 12)

Інструкція до вправ «Хто чим керує?», «Чий транспорт?»

1. Для переходу до вправи натиснути на іконку лівою клавішою миші. На екрані з'явиться вісім активних сірих віконечок. Завдання дитини віднайти транспорт та представника професії, який керує цим засобом.

2. Уважно прослухати завдання, яке озвучує дорослий. Натиснути лівою клавішою миші на «ОК».
3. Натиснути лівою клавішею на одне будь-яке віконечко, запам'ятати зображення, яке з'явилось. Натиснути лівою клавішею миші на будь-яке інше зображення та запам'ятати його.

а) Якщо на відкритих вікнах збіглися представник професії та потрібний йому транспорт, то пара зникає:

б) Якщо пара зіставлена неправильно, то картинки знову повертаються на своє місце й стають сірими.

4. Зіставити всіх працівників з потрібним їм транспортом.

Вправа 7. «Хто чим керує?»

(поліцейський – поліцейська машина, пожежник – пожежна машина, пілот – літак, капітан – корабель)

Вправа 8. «Чий транспорт?»

(космонавт – космічний корабель, тракторист – трактор, таксист – таксі, водій вантажівки – вантажне авто)

5. Гра триватиме доги, доки не будуть знайдені всі пари.

КОМП'ЮТЕРНА ДІДАКТИЧНА ГРА «КАЛЕЙДОСКОП ПРОФЕСІЙ (СТАРША ГРУПА)»

Комп'ютерну гру можна завантажити за QR-Code

ОПИС ГРИ

Комп'ютерна гра спрямована на поглиблення й закріплення у дітей старшого дошкільного віку уявлень про сучасні професії та ремесла, знаряддя, місце та результати їхньої праці, виховання поваги до трудової діяльності інших. Під час гри діти удосконалюють знання про працівників ферми, будівництва, кав'ярні, театру, лікарні, банку, служби порятунку, салону краси, IT-сфери; сповідають представників професій із знаряддями, місцем та результатами їхньої праці; закріплюють уявлення про ремесла України, зіставляючи представників професій (вишивальниця, гончар, швачка, коваль, чоботар, різьбяр) з результатами їхньої праці; поглиблюють знання про професії, що виникають на новому ринку праці (аніматор, піщоло, іміджмейкер, event-менеджер, флорист, аеродизайнер, бариста, ландшафтний дизайнер, IT-спеціаліст, грумер, копірайтер, іпсолог,

кредитний експерт, хостес та інші). Тривалість однієї вправи не перевищує 7–8 хвилин.

Граючи в комп'ютерні вправи «**Що потрібно для роботи?**», «**Професії та їхні речі**» діти продовжують знайомитися з такими новими професіями, як бариста, піщейоло, ландшафтний дизайнер, IT-спеціаліст, імеджмейкер, грумер, копірайтер, флорист та знаряддями їхньої праці.

Завдання вправ: Визначити, що потрібно для роботи бариста, піщейоло, ландшафтного дизайнера, IT-спеціаліста (імеджмейкера, грумера, копірайтера, флориста).

Під час гри в комп'ютерну вправу «**Хто що виготовив?**» старші дошкільники поглиблюють уявлення про представників різних ремесел України.

Завдання вправи: Дібрати до кожної людини-грудівника результати її професійної діяльності.

Вправа «**Хто що робить?**» закріплює уявлення дошкільників про те, що кожна професійна діяльність має свій результат, зокрема на прикладі праці фотографа, флориста, співака, аніматора, івент-менеджера, аеродизайнера.

Завдання вправ: Дібрати до людини-грудівника результат її праці.

Граючи у вправи «**Де вони працюють?**», «**Хто де працює?**», старші дошкільники закріплюють знання про працівників ферми, кав'ярні, банку, служби порятунку, салону краси, театру, банку, будівництва.

Завдання вправ: Розглянь людей-працівників та визнач, де вони працюють.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ КОМП'ЮТЕРНОЇ ГРИ «КАЛЕЙДОСКОП ПРОФЕСІЙ (СТАРША ГРУПА)»

На головній сторінці гри розміщено шість іконок (комп'ютерних вправ). Розпочинаючи гру, дитина має уважно прослухати ввідне завдання, яке озвучує дорослий, та приступити до виконання першої вправи. Якщо гравець бажає роздивитися картинку, то він може натиснути на неї лівою клавішею миші (зображення збільшиться).

Інструкція до вправ

«Що потрібно для роботи?», «Професії та їхні речі»

1. Для переходу до вправи натиснути на іконку лівою клавішею миші.
2. Уважно прослухати завдання, яке озвучує дорослий.
3. Натиснути лівою клавішею миші на «ОК».

Затиснувши ліву клавішу миші на картинці із зображенням знаряддя праці, перетягнути її на сторону з потрібним зображенням працівника й відпустити клавішу. Екран вправи розділений на чотири сектори, тому радимо картинку із зображенням знаряддя праці розміщувати в стовпчик, щоб вони не перекривали зображення представника професії.

4. Розподілити всі знаряддя праці між представниками професій.

Вправа 1. «Що потрібно для роботи?»

(бариста – чашка, кава в зернах, темпер для кави, пітчер молочний, кавова машина; піцейоло – піч, сито, дощечка, фаргук і ковпак, ніж для піци, лопата для піци; ландшафтний дизайнер – кушки в горщиках (туї), садові інструменти, квіти, креслення; електронний проєкт: IT-спеціаліст – мишка, крісло, комп'ютер)

Вправа 2. «Професії та їхні речі»

(меджмейкер – сумка, косметика, прикраси, сумка, взуття; грумера – шампунь для тварин, шітка, насадка для душу, ласощі, кліптерні ножички, копірайтер – ноутбук, ручка, блокнот; флориста – квіти, стрічки, папір для оформлення букетів, набір інструментів)

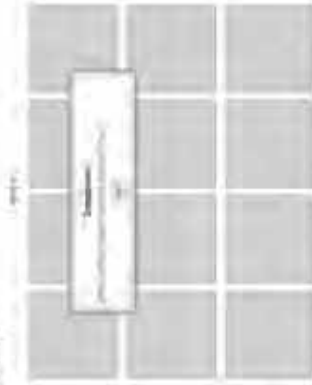

5. Якщо в ході гри думка гравця змінюється, то потрібну картинку можна перетягнути в іншу сторону, затиснувши ліву клавішу миші.

Вигляд (див на с. 12)

Інструкція до вправи «Хто що виготовив?»

1. Для переходу до вправи натиснути на іконку лівою клавішею миші. На екрані з'явиться дванадцять активних сірих віконечок. Завдання дитини – віднайти представника професії та речі, які він виготовив.

2. Уважно прослухати завдання, яке озвучує дорослий. Натиснути лівою клавішею миші на «ОК».

3. Натиснути лівою клавішею на одне будь-яке віконечко, запам'ятати зображення, яке з'явилося. Натиснути лівою клавішею миші на будь-яке інше зображення та запам'ятати його.

а) Якщо на відкритих вікнах представник професії та результат його праці збіглися, то пара зникає;

б) Якщо пара зіставлена неправильно, то картинки знову повертаються на своє місце та стають сірими.

4. Зіставити всіх працівників з результатом їхньої праці (чоботар – чоботи, вишивальниця – рушник, коваль – викований велосипед, різьбяр – дощечка, гончар – глечик, швачка - сукня).
5. Гра триватиме доти, доки не будуть знайдені всі пари.

Інструкція до вправи «Хто що робить?»

1. Для переходу до вправи натиснути на іконку лівою клавішою миші.
2. Уважно прослухати завдання, яке озвучує дорослий. Натиснути лівою клавішою миші на «ОК».
3. Розглянути зображення, які розміщені на сторінці. Синім кружечком зверху помічений результат праці, а помаранчевим – працівник.

4. Затиснувши ліву клавішу миші (не відпускаючи), посланати працівника з результатом його праці (фотограф – фотокартка, флорист – букет, співачка – танці, аніматор – веселі діти, івент-менеджер – свято, аеродизайнер – кулькова композиція). Створені пари об'єднуються стрічкою ластіку. Пари можна рухати полем екрана, затиснувши ліву клавішу миші.

5. У випадку, коли гравець змінює думку, пару можна роз'єднати, натиснувши лівою клавішею миші посередині ластіку.
Вихід (див. на с. 15)

Інструкція до вправ «Де вони працюють?», «Хто де працює?»

1. Для переходу до вправи натиснути на іконку лівою клавішою миші.

2. Уважно прослухати завдання, яке озвучує дорослий. Натиснути лівою клавішою миші на «ОК».

3. Затиснувши ліву клавішу миші на картинці із зображенням представника професії, перетягнути її на сторону з потрібним зображенням місця праці й відпустити клавішу. Екран вправи розділений на чотири сектори, тому радимо картинку із зображенням професій розмішувати у стовпчик, щоб вони не перекривали зображення місця праці.

4. Розподілити всіх представників професій у потрібне їм місце праці.

Вправа 5. «Де вони працюють?»

(ферма – квітникар, об'їзчик, агроном, овочівник, іпшолог; кав'ярня – бариста, пічейоло, шеф-кухар, кондитер, хостес; банк – кредитний експерт, спеціаліст у відділенні банку, касир; служба порятунку – оператор, водолаз, кінолог, фельдшер, поліцейський, пожежник, рятівник)

Вправа 6. «Хто де працює?»

(лікарня – лікар-лаборант, фізіотерапевт, рентгенолог, фельдшер; будівництво – покривельник, агент з нерухомості, архітектор; театр – композитор, суфлер, диригент, аккомпаніатор; салон краси – косметолог, іміджмейкер, манікюрниця, візажист).

5. Якщо в ході гри думка гравця змінилася, то потрібну картинку можна перетягнути в іншу сторону, затиснувши ліву клавішу миші.

Вихід (див. на с. 12)

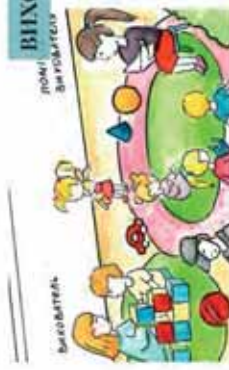
ЗАВДІВУВАЧ

Завдівувач контролює всю роботу в дитячому саду. Саме з ним ви вперше зустрітись, коли прийшли до садка. Цей працівник садкає за всіма документами, працівниками та дітьми, а також розв'язує складні питання, пов'язані з садочком. Завдівувач приймає на роботу працівників, а також дітей до садка.

ВИХОВАТЕЛЬ МЕТОДИСТ, ДІДОВОД

Вихователь-методист – найкращий помічник для вихователя, адже він знає, як мав би проводити заняття, ігри, вправи. Методист садкає, щоб дітям на заняттях було цікаво, щоб вони ставали розумними та кмітливими. Працює дідовод поєднує з паперами та розумками, тому працівник має бути дуже уважним та вмінти працювати з комп'ютером.

МУЗИЧНИЙ КЕРІВНИК

Музичний керівник вчить дітей гарно співати, грати на музичних інструментах, вправно танцювати під музику. Без музичного керівника не відбувається жодне свято у садочку. Він має добре знати з дітьми, грати на музичних інструментах, а також мати гарний музикальний слух та сестетичний смак.

КУХАР

Кухар – саме той працівник дитячого саду, який частіше нас смачними стравами. Кухар має не тільки добре вміння готувати, а й слідувати за чистотою та стерильністю на кухні. Його робота дуже складна, адже від нього залежить, чи будуть дітьми та енергійними всі вихованці дитячого саду.

ПСИХОЛОГ

Психолог у садочку грає з дітьми в цікаві ігри та вправи, проводить різноманітні тести, а ще він допомагає їм подолати різні труднощі та страхи. До психолога в дитячому садку приходять не тільки дошкільняки, а й викладачі та батьки дітей. Цей спеціаліст допомагає вирішити проблему та надати рекомендації, як її розв'язати.

ДОКТОР

Вірно, дітки погано погодяться з новими рішеннями чи припускаються помилок під час спілкування, то їм допомагає лікар. На своїх заняттях, окрім занять для дітей іграшок, лікар використовує логотеро та різноманітні інструменти. Така робота вимагає від працівника не тільки педагогічних, а й медичних знань.

ЗАВГОСТІ, ПРИБИРАЛЬНИК, ОХОРОНЕЦЬ

Ці працівники садкують та доглядають про ділянку дитячого садка. Створює сценарій за певні люди, які заходять до дитячого саду, завдяки чому дітяки в садочку знаходяться в безпеці. Прибиральник робить будинок чистим, тому всі мешканці так добре перебувають в дитячому садку. Завдівувач господарства (завгост) ліне всі предмети, які є в садочку, та садкуює за їхнім гарним станом.

ПРАЦІВ

Праця працює для того, щоб у кожного малюка були випрані постіль, рушнички, а в кімнатах садочка були чисті вимпані, втвоні, тввлі. Саме завдяки їй праців дітякам так приємно грати у ділячку у тму годину.

ДІВЧИК

Саме цей працівник найчастіше зустрічається вихованцями на подвір'ї. Дівчина садкує за тим, щоб територія садка була охайною та прибраною, завдяки цій праці нам так подобається гуляти навколо будівлі під час прогулянки.

ДИРЕКТОР, ЗАВУЧ, ДІЮВІД

У школі, як і в дитячому садку, є людина, яка контролює всі процеси в школі. Це директор. Його робота дуже важлива і відповідальна, адже саме він організовує навчання дітей, приймає на роботу працівників та садкує, щоб у школі все працювало злагоджено. Директору допомагають lærуч (завідувач навчальної частини) та діювід. Завуч працює з учителями, веде їх підлявки, садкує за виконанням їхньої роботи. Діювід займається веденням всіх документів у школі.

ВЧИТЕЛЬ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Першою людиною, з якою ви познайомитесь у школі, буде вчитель початкових класів. Саме він навчить вас читати, писати, рахувати, розповідати цікаві історії та ставити гарні приклади. Учителі початкових класів, як і викладачів, зможуть вас розвинути, підказати, якщо ви щось не розумієте, допоможуть у будь-який час. Учителі не мають емпікантеїліє. Їм має знати про багатьох предметах.

ВЧИТЕЛІ ПРЕДМЕТНИКІ

У школі працює багато вчителів. Вони навчають дітей з різних предметів. Наприклад, з українськими фізикультури, музики, образотворчого мистецтва ви познайомитесь не в початкових класах, а от з іншихи уроки прохатимуть у старшій школі. Кожен вчитель-предметник у своїй галузі, тому на уроках ви школи не засмуєте.

СЕСТРА МЕДИЧКА

У школі, як і в садку, є медична сестра. Вона допомагає всім учням бути здоровими. У неї є свій кабінет, де зберігають ліки та лікарські інструменти. До медсестри звертаються не тільки, так і вчителі, якщо їх щось турбує. Ушкоди вона контролює фізичне виконання виконавців, їхні харчування та відпочинок.

БІБЛІОТЕКАР

Для навчання у школі вам будуть потрібні книги, які ви зможете одержати у шкільній бібліотеці. Там має бути бібліотекар. Вона має про все, що написано в книжках, і легко знайде потрібну для тебе серед тисяч з них. Бібліотекар садкує, щоб всі книги були у гарному стані та лежали на своїх місцях. Також вона їх садкує, підключаючи форми на місцевих сторінках.

ОХОРОНЕЦЬ, ДІВІРІВК

Охоронець — дуже відповідальна професія, адже він контролює спосіб у навчальному закладі. Він знає всіх, хто зайшов до школи й садкує, щоб ніхто сторонній худ не потрапив, тому твої батьки не переобтяжуватимуться за твоєю безпеку. Дівіривк допомагає території школи була чистою й охайною; вінсема він прибирає листя, кожному — розчищає доріжки від снігу, а шасесні підмітає тротуар. Завдання праці дівіривка на подвір'ї школи так гарно.

КУХАР

Для того, щоб у нас були спід навчатися, грати та займатися спортом, ви обов'язково маєте відкритися смачним сніданком, а ланцюм і обідом. У школі, як і в садку, є кухня, на якій працює кухар і його помічник. Вони готують смачнілки для учнів. У школі діти їдять не в груповій кімнаті, а в спеціальному приміщенні, яке називається їдальню. Тут ви зможете обрати страву за своїм смаком та пообідати за одним столом зі своїми однокласниками або іншими школярами.

ПРАКТИЧНИЙ ПСИХОЛОГ

Як і в садку, у школі також працює психолог. Його можна звертатися спитати друга, якщо він відчуває неї твої проблеми, неспокій, десь гарно пораду та обов'язково залучить нашу розмову в тишині. Психолог також садкує, щоб усі діти та працівники у школі було добре, а якщо хтось свариться, то він помагатиме вирішити конфлікт.

ЛОГОПЕД

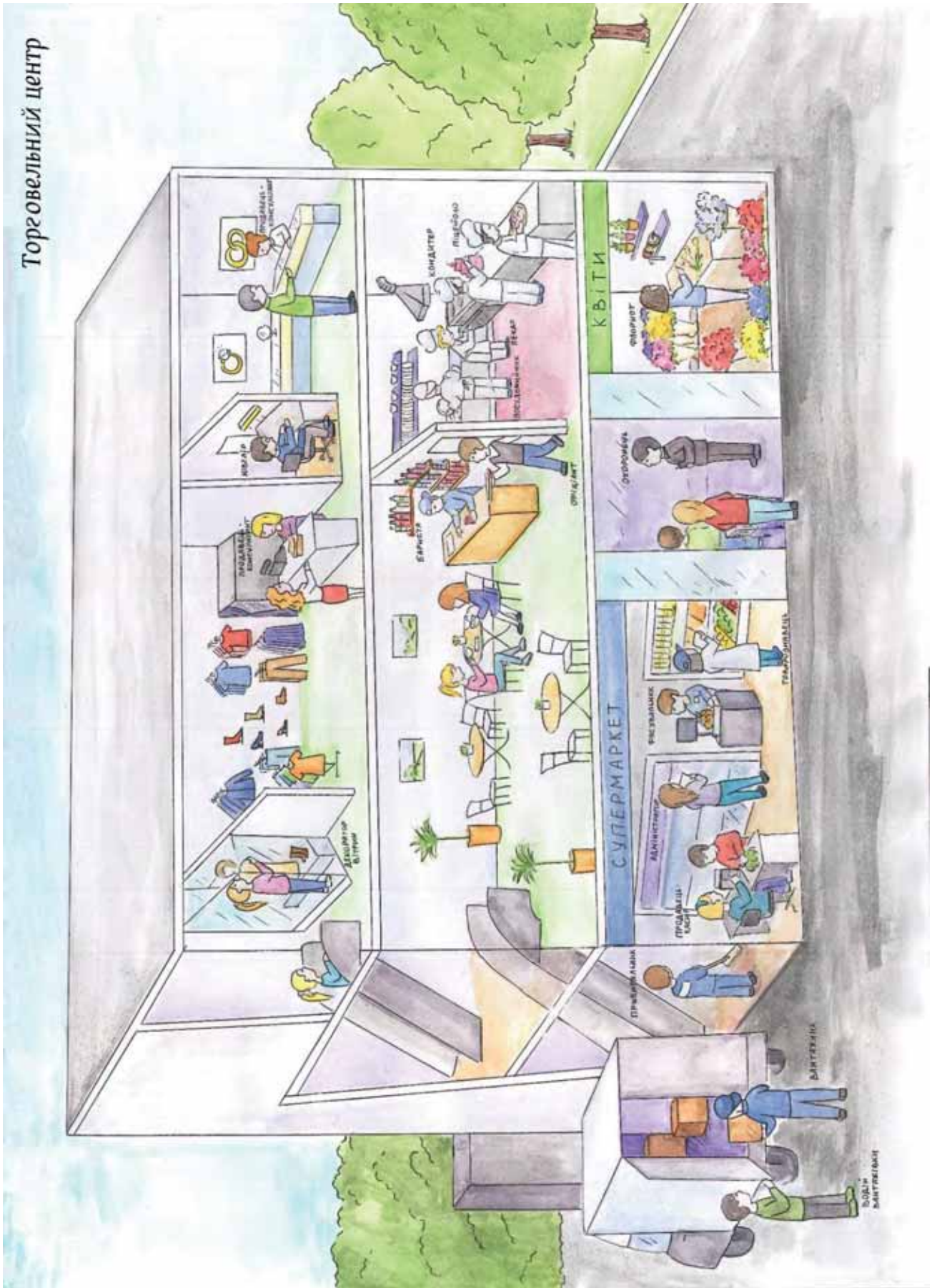
Вашо ж у школі ви навчатимуться трудніше з відповідними змінами або читанням, то їм допомагає логопед. На першій погляд, у його праці немає нічого складного, проте цей професійний повинен мати ланцюг і неспокій і медичники, які гарно знають а дітями, а також бути терплячим. Логопед підбирає учням відповідні завдання і створює за їхні виконання. Також він проводить спеціальний час за різні ігри та вправи для покращення артикуляції.

ПЕДАГОГ ОРГАНІЗАТОР

Окрім навчання, у школі зможна весело провести час, займатися в різних турботах і секціях. За їхнім функціонуванням у навчальному закладі садкує педагог-організатор. Цей працівник не дасть нікому засмуватися! Він клаштує цікаві свята та оздоблює організатору відпочинку дітей від час занять, допомагає підібрати гурток, відповідний до твоїх захоплень та інтересів.

Торговельний центр

ДЕКОРАТОР ВІТРИН

Тудивчи по торговельному центру, ми часто звертаємо увагу на окраси та гарно оформлені вітрини. Також декоруваним займається декоратор вітрин. Цей професійник складає, щоб вітрини відповіли моді року, слайди та прикраси з урахуванням сезону та особливостей покупець. Від роботи декоратора вітрин залежить вигляд магазину, тому у нього працює багато гарний смак та багата лавина з маркетингу.

ЮВЕЛІР, ПРОДАВЕЦЬ-КОНСУЛЬТАНТ

Ювелір — це людина, яка займається виготовленням прикрас із різних торговельних металів і каменів. Це може бути золото, срібло, мідь, смарагди тощо. Виробництво ювелірних прикрас досить складний процес від шпательвання металу і до його оформлення. У ювелірному салоні часто працюють майстри, які розвинули прикраси й доглядають за ними. Якщо ж покупець не може відібрати собі прикрасу, то в ньому йому завжди допоможе продавець-консультант.

ПЕКАР, КОНДИТЕР, ШЕФ-КУХОНЬ

Гуляючи по торговельному центру, ти можеш зловмити або захотіти полакуватися чимось смачниським. Для цього у будівлі створеної мається кафе, піцерія та кондитерія. На кухні майстри приготують для нас різні страви, які ми любимо. Кухарі з кухарки має свою назву та спеціальну роботу. Пекар пече хліб, булочки та інші вироби з тіста, кондитер виготовляє торти, десерти та інші десерти, а піцерія приготує смачну їжу з різних інгредієнтів.

ОФІЦІАНТ, БАРИСТА

Обрати напої ти їси в кафе допомагає офіціант. Крім того, що він приймає замовлення, офіціант також спілкується з гостями, сервірує стіл, приносить замовлення та надає чашку та докладає напої. Бариста — це професійник, який добре знається на приготуванні кави. В нього може працювати людина, яка любить працювати з кавою.

ОХОРОНЕЦЬ, ПРИНЦПАЛЬНИК

У торговельному центрі велика безпека відвідувачів та працівників. За нею у будівлі слідують охоронці. У великих торговельних центрах від не один їх відділення. Вони відповідають за порядок у магазинах. Вони слідують за людьми через відеонагляди. Вони, що відповідають робити негатию дошки у магазинах, і такі охоронці робить їх безпеку. Прибиральники виводять порядок у торговельному центрі та складає за його чистоту.

АДМІНІСТРАТОР

Адміністратор — це «обличчя магазину», бо від його праці залежить зручність і продаж товару, а також робота усього працівників магазину. Від складу, щоб на всіх підписах магазину товар ледяв по своїх відстах та мав гарний вигляд. Адміністратор також слідкує за покупцями, якщо у них виникли питання.

ПРОДАВЕЦЬ-КАСІР

Цього працівника всі зустрічають і в маленьких магазинах, і у великих супермаркетах. Продавець-касір — це той, хто працює з грошима: приймає їх, рахує та видає. Він працює зі спеціальним касовою, яка відраховує, скільки треба заплатити за обраний товар та надає чек. Робота продавця-касир вимагає регулярності й уважливості, оскільки це робота з різними сумами грошей.

ТОВАРОЗНАВЕЦЬ, ФАСУВАЛЬНИК

Коли ми заховамо в магазин, то бачимо записаний дощик та ціни на кожному товарі. Саме це і є робота товарознавця. Цей працівник підстерігає наявність товару в магазині: якщо його не вистачає, то він його дозаволяє. Товарознавець слідкує, щоб продукція не була зіпсована, а будь-які несправності прибираються для покупця. Залишений товар надходить у великій кількості, тому для зручності покупців фасувальник розкладає його порціями.

ВОДИЙ ВАНТАЖИВКИ, ВАНТАЖНИК

Товари до магазину потрапляють з виробництва, фабрики чи інших складів. Якщо доставляти займається водій вантажівки. Вантажівка перевозить товар з машини до складу магазину. Якщо він уже потрапить на полиці магазину.

ФЛОРИСТ

Флорист — фахівець, який працює з квітами, а саме робить букети та квіточні композиції. Також флорист може відповідати питанням клієнтів до світа. Цей спеціаліст може доглядати за рослинами, має спеціальний смак і смак, як поглядати різні шари у композиції, використовує у своїй роботі різні аксесуари.

ФЕЛЬДШЕР, ВОДИЙ ШВИДКОЇ

Фельдшер – це людина, яка надає першу медичну допомогу постраждалим людям. Він має діяти дуже швидко та правильно, а вже від нього залежить здоров'я, а також й життя пацієнта. Його завданням, а також допомогти рятувати життя людини в разі аварії на дорозі. У складних випадках потрібно доставити постраждалого до лікарні дуже швидко – це зробить його служби екстреної допомоги або просто «швидкої». Дитина обкладова пробіркою члениками та спробою, як спішивають подіє про необхідність поштується дорозю.

РЕСРАТОР

Для того, щоб потрапити на прийом до лікаря, нам потрібно записатися. У лікарні працює ресепшн – людина, яка підкаже спеціаліста та запише до потрібного медичного фахівця.

ТЕРАПЕВТ

Терапевт – це лікар, який допомагає знайти причину захворювання, вилікувати його та приставити ефективне лікування. До нього звертаються дорослі, коли мають захворювання (наприклад, грип, біль в животі, серці, спині та інші) але не потребують операцій. На прийомі терапевт розпитує пацієнта про симптоми, з'ясує причини захворювання, оглядає пацієнта, призначає аналізи та збір аналізів.

СТОМАТОЛОГ

Стоматолог. Від насуну мають такою лікарю як стоматолог. Цей працівник є майстром гірких посмішок. Він лікує зуби та ясна пацієнтів. Також до лікаря можуть звертатися, коли зуб лаванке і його потрібно вилучити чи імплантувати в ньому лірочку. Часом дорослі приходять до стоматолога, коли хочуть виправити зуби. У такому випадку ортодонт ставить пацієнту брекету.

КАРДИОЛОГ

Цей лікар допомагає людям, які стурбовані на біль в серці. Він займається обстеженнями, лікуванням пацієнта, а також дає про те, щоб таких проблем не виникло. Ця діяльність лікаря називає пацієнту спеціальне обстеження серця – кардіограму, яка допомагає зрозуміти, що не так із серцем.

ОФТАЛЬМОЛОГ

Офтальмолог – це лікар, який відповідає за здоров'я очей. Якщо щось погано з очима, треба бігти до офтальмолога. Лікар проведуть огляд, перевіряє, чи гарно бачить пацієнт, робить спеціальні тести. Офтальмолог призначає лікування лікування та проводить операції. Він допомагає правильно підібрати окуляри чи лінзи, щоб добре бачити.

ХІРУРГ, МЕДИЧНА СЕСТРА

Хірург – це одна з найбільш відповідальних і складних професій у світі. Він проводить різні операції, рихуючи людям життя. Хірург – високопрофесійний фахівець, який має знання з усіх галузей медицини, вміло використовує медичні інструменти й апаратуру. Медична сестра – помічниця хірурга під час операції. Вони подіє інструменти та дають, щоб в операційній залі було стерильно.

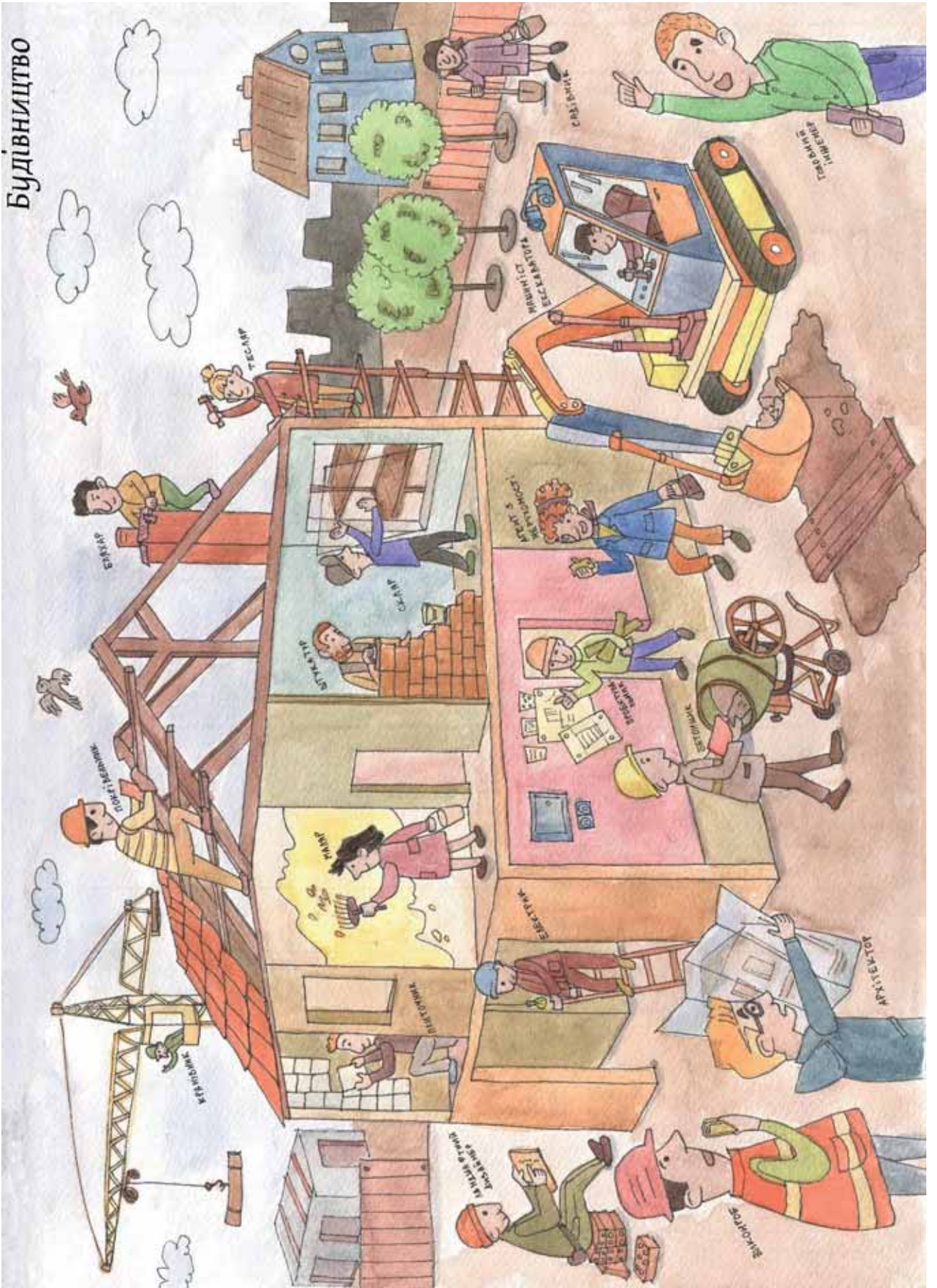

ФАРМАЦЕВТ

Отримати ліки, які пролячили лікар, ми зможемо в аптеці. У ній працює фармацевт – це працівник, який з легкістю знаходить потрібний препарат чи певний серед засвою баночок та коробочок. Фармацевт не тільки прокладає ліки, а ще готує їх за рецептом лікаря, та пояснює, як правильно та безпечно приймати препарат.

Будівництво

ГОЛОВНИЙ ІНЖЕНЕР

Головний на будівництві — це інженер. Він контролює усі процеси: від складення проекту і до продажу будівлі. Інженер контролює ринок продажу та робить так, щоб будівля хотіли купити у майбутньому. Він веде облік матеріальних ресурсів і саджує, щоб їх ретельно використовували. Він розподіляє, скільки грошей треба витратити на певний об'єкт.

ВИКОНРОБ

Усіх будівничком керує головний інженер, а окреміми ділянками займають виконроб (випонроб робітник). Інженер, отримавши проект, може відповісти за будівництво парковок, ішай — за встановлення електрики, сантехніки тощо. Він організовує роботу будівельної бригади, саджує за тим, щоб усі були на роботі вчасно, виконували робочі обов'язки сумлінно, зотримувалися терміни безпеки, отримували зарплатню. Також виконроб веде документально та саджує за будівельними матеріалами.

АРХІТЕКТОР, ПРОЄКТУВАЛЬНИК

Щоб побудувати будинок, його спочатку треба намалювати на папері. Саме цією роботою займається архітектор. Він не тільки проектує будівлі, а й контролює будівництво і займається проєктною документацією. Проєктувальники працюють з майбутніми будівлями, яку розробив архітектор, складаючи детальний план та розрахунок для майбутнього будівництва.

БЕТОНІР

Важливим у будівництві є процес закладання фундаменту. Цим займається бетонір — працівник, який працює з бетоном. В його обов'язки входить приготування бетону, заливка фундаменту, виконання бетонних конструкцій, нерівностей, сходів, підлог тощо.

МАЛЯР, ЛІЦЮВАЛЬНИК-ЦІЛЮЩИК

Малює — це працівник, який займається підготовкою стін, стелі, а потім їх фарбуванням та декоруванням. Спочатку він підготує (вирівнює, вирівнює) поверхню, розподіляє фарбу, а потім забарвлює її рівно поверхню. Наголоси займається облицюванням підлогою стін і відлоги будинку.

ШТУКАТУР, СКЛЯР, ТЕСЛЯР

Штукатур на будівництві займається декоративним оформленням поверхонь, стін та інших конструкцій. Скляр підбирає вікна та настінні іх у будинку, а також займається скляними огорожами, вітражами, шпалерами і балконами. Тесляр — це спеціаліст, який обробляє деревину та виготовляє з неї різноманітні деталі, виробляючи будівельні конструкції.

ПОКРИВЕЛЬНИК, БІЛІХАР

Жодна споруда не може обійтися без даху, який буде захищати її від дощу, вітру, надмірного сонця чи снігу. Посвідченнями працівники на будівництві займаються спеціалізовані працівники — покривельники. Основна їхня задача — обдатувати покрівлю так, щоб вона могла довго служити людям. Біліхар — це працівник, який працює з мелами, розфарбовує їх, фарбує, щоб вони були гарнішими та захищали дах.

КРАНІВНИК, МАШИНИСТ ЕКСКАВАТОРА

Що працівники працюють на великих машинах, які допомагають пересувати великі матеріали на будівництві. Кранівник управляє балансовим краном. З його роботи починається будівництво нового будинку і закінчується вершиною. Також на будівництві потрібна машина, яка б могла швидко перемістити грунт, конкрати рози, аби для заливки фундаменту, бетону, відкритої парковки тощо. Така машина називається екскаватор, а керує ним машиніст.

ЛАНДШАФТНИЙ ДИЗАЙНЕР, САДІВНИК

Важливе місце у ландшафтному вигляді готового об'єкта займають рослини. Декорувальники і озелененням території наповнюють будівництво ландшафтний дизайнер. Спочатку він складає проект, робить розрахунок, закуповує, а потім береється за висадження кущів, дерев і чагарників, озелененням альпійським, колодязі тощо. У роботі з озелененням території йому допомагає садівник, який є фахівцем у вирощуванні та догляді за рослинами.

АГЕНТ З НЕРУХОМОСТІ

Після завершення будівництва до справи приступає агент з нерухомості. Його можна назвати продавцем, який допомагає людям купувати або продавати будівельні приватності, а також брати та знаходити нерухомість в оренду.

ТЕХНОЛОГ, ІНЖЕНЕР

Технолог – це працівник, який керує виробництвом на фабриці. Він складає, пробіє прокупи, пла виробляється на фабриці та процес її виготовлення відповідала заданим технологіям і нормам. Технолог розробляє рецепти для нового продукту та контролює його якість. Також він складає за роботою всіх працівників. Інженер займається створенням і удосконалюванням різноманітних машин та обладнання.

ОПЕРАТОР

Оператор – це робітник, який керує роботою складного механізму або підтримує за виконання певного виробничого процесу (формування, вилітання, плакування). На більшості фабрик усі процеси виконують машини, тому оператор складає, щоб вони працювали за заданою технологією. Інженером, щоб всі члени були правильною області виробництва.

КОНЦІТЕР

Ві фабриках, на яких люди власноруч виготовляють солодомі, Концітер – це фахівець з приготування солодомі виробів. А точніше це справжній засадителів тіста й солодор кремір. Концітер займається приготування компонентів для майбутнього десерту та його оформленням. Також цей працівник розробляє нові рецепти різних солодомі.

ПЕКАР

Всі люблять запашаний хліб, булочки та інші виробів з тіста. Їх виготовляє спеціальний майстер – пекар. Сучасне хлібопекарське виробництво оснащене комплексно-механізованими лініями, які також обслуговує пекар. Він створює на машинним розподілом тіста, витримку його перед салжилими в річ та випікання готовності виробу.

ІНЖЕНЕР-МЕХАНІК

Інженер-механік – спеціальні зашись машини та обладнання, бо він розуміє всі деталі та принцип їхньої роботи. Тільки він зможе виконати процесу лавання, а потім запрограмувати конкретні деталі її усунення. Також інженер може конструювати нові механізми й складує за роботою обладнання на виробництві.

ЕЛЕКТРИК

Звичайно, що на виробництві дуже багато машин, які працюють від електричної енергії, дуже важливо є прати електрика. Він великий спеціаліст у прокладках та роз'єдках, а саме як зробити, щоб запрограмувало обладнання. Слід сказати, що ця професія досить небезпечна через постійну роботу зі струмом, тому електрик має додержуватись техніки безпеки.

С.ЛЮСАР

Якщо так, що на виробництві щось зламалося. Тоді до роботи береться слюсар. Це працівник, який змінює окремі різні інструментами: від шпательки до верстата. Слюсар створює за виробничим обладнанням, провадить поточний і запланований ремонт верстатів і машин, тому від його роботи залежить, чи буде вироблений продукт.

КОМІРНИК

На фабриках є спеціальні склади для зберігання спеціальної форми та деталей до обладнання. За ними стежить комірник. Цей працівник дбає, щоб у складі все було на своїх місцях, а також веде спеціальну документацію.

РОБІТНИК СКАЛАУ

Робітник складау складає за виробництвом, яке надходить до складу. Він має поділяти лоту виробу і відправити до покупця.

ВОДІЙ

Останній процесом на виробництві є доставлення продукції на полиці магазинів. Всі коробки з продукцією складають на лінійо пакування, з потім пакування складають їх у машини, які розвозять продукти до супермаркетів та магазинів. За те, щоб всі пакування прибули цілими та неушкодженими, відповідає водій.

НАЧАЛЬНИК СТАНЦІЙ

Одним із найбагатіших перевезень вважається залізничний транспорт, тому він має попит. Всі поїзди з пасажирами прибувають до залізничної станції, керівником якого є її начальник. Він слідкує за всіма працівниками станції, роботою пасажирських і маневрових перевезень, органідовує безпеку перевезень та контролює зберігання вантажів.

КАСІР

Дізнаючись про плани, зору та час відправлення ви можете у касира. Цей працівник має всі маршрути, тому ви будете впевнені, що отримаєте правильний квиток. У касі можна роздрукуватися та отримати квиток на потяг чи автобус.

МАШИНИСТ ПОТЯГУ, ПРОВІДНИК

Що час поїзда потягом ти пасажирів поцікавить з провідником. Цей працівник працює керівником бригади пасажирів і, якщо все правило, то пропускатиме до вагона. Провідник слідкує, щоб пасажирів було комфортно під час поїзду, тому пропонує їм гарячий чай, кафу, приносить постіль і навіть розбудить, якщо хтось із подорожувальників проспав свою зупинку. Машиніст керує поїздом, утримує локомотивом. Його робота дуже складна, адже потяги далеким промислом можуть коштувати сотні тисяч пасажирів на тисячі кілометрів.

ДИСПЕЧЕР

Диспетчер – це працівник, який керує рухом поїздів, і стежить, щоб всі поїзди рухалися по своїх коліях. І щоб при цьому не виникло небезпечних ситуацій. Він стежить за прибуттям та відправленням потягів, часом кинув стовпчик, відкриває навази щодо відкриття чи закриття колій, сповіщає про під'їждження поїзда до несправляючої колії.

ВОДИЙ, КОЦДКТОР

Найважливіш люди нерушуються автобусами, а керує ними водій. Диспетчер бачить місця, тобто він може їхати у своєму місті, а також транспорт далеким сполученням – для поїзда в інші міста чи навіть країни. У міському транспорті працює коцдктор, якому пасажирів слідкувати за поїзду. Для поїздоросі за містом квиток потрібно купити на касі.

ПІЛОТ

Якщо ви хочете здійснити подорож у далекі країни, то найшвидше туди вас доставить літак. Керує літаком пілот. Це дуже складна і небезпечна професія, тому літаком стають тільки найкращі учні. Командир літака має досвідчено літати вертольотами, повітряну парашулю, працювати польотів та ще багато іншого.

АВІАІНСПЕКЦІЯ

Авіаінспектор – це фахівець з авіації, який слідкує за безпекою руху повітряного транспорту, інформує екпінажі літаків про можливий пошкодження або технічні вади, стежить за загальним станом, а також, за необхідності, надає консультативну допомогу із літаком. Авіаінспектор слідкує за польотом літака від моменту відльоту місці в одному аеропорту до моменту посадки в іншому.

СТЮАРТ

Стюарт – це співробітник авіакомпанії, який об'єднує про командир та безпеку пасажирів під час перельоту. Перша його задача створює комфортні умови для літака. В обов'язок працівника входять допомогти пасажирам у розміщенні на своїх місцях, їхній інструктаж з правил поведінки на борту під час польоту, в тому числі дій у надзвичайній ситуації, а також погляд всієї та частини, дозволяти та спілкування з пасажиром.

ТАКСІСТ

Якщо тобі потрібно швидко прибути у певне місце, то можна звернутися до таксиста. Це водій легкового автомобіля, який за певну плату перевозить клієнтів та їхні речі з одного пункту в інший. Таксист повинен бути хорошим водієм та вмінти спілкуватися з людьми, адже він щодня контактує з клієнтами.

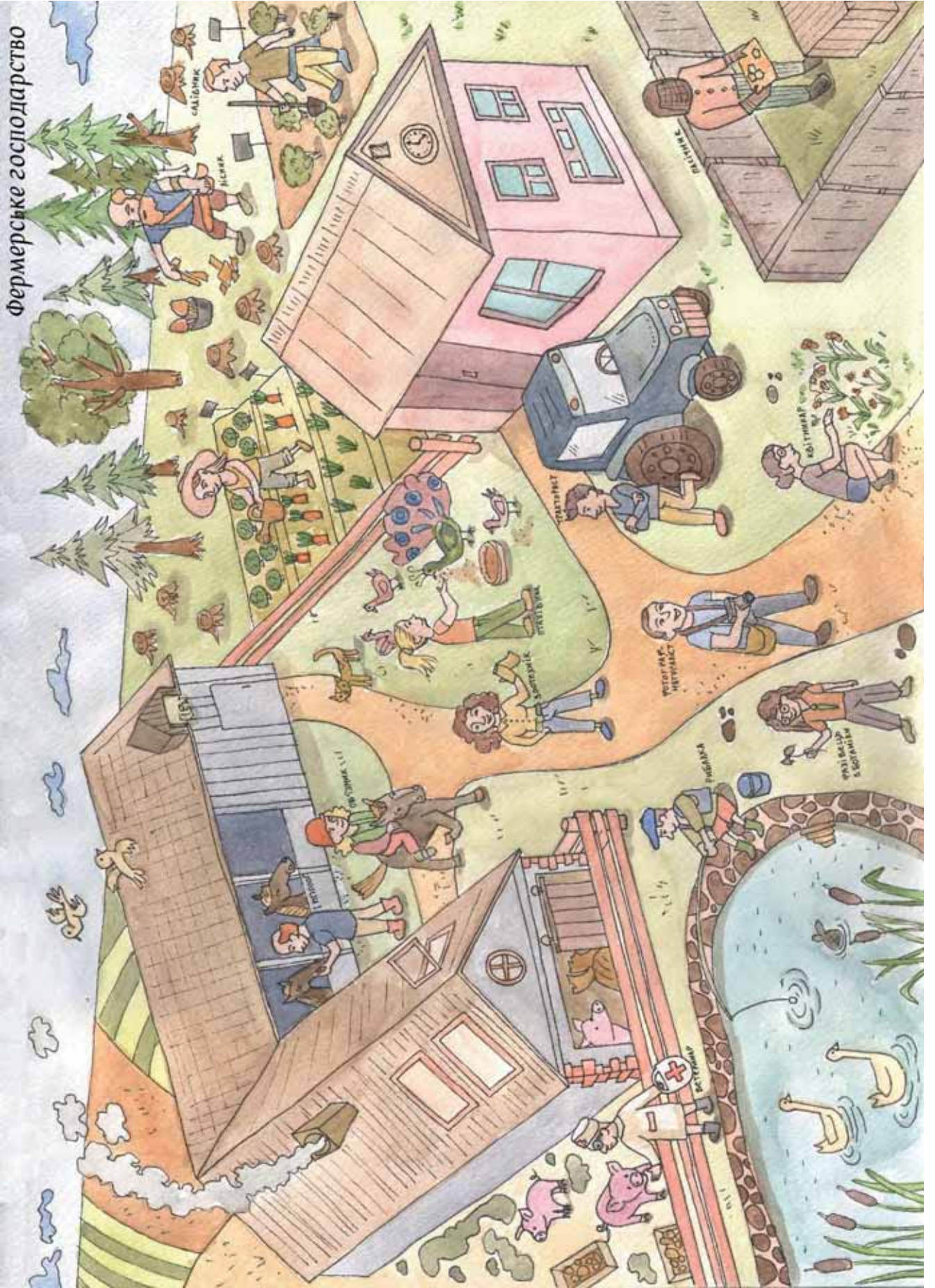

ТУРАГЕНТ, ЕКСКУРСОВОД

Дорослі не завжди знають, яку країну чи місто їм обрати для відпочинку, тому за допомогою вони звертаються до турагента. Турагент допомагає у пошуку найкращих путівок відомою до багатьох країн. Він підкаже готель, номери, кулеві білетів, а також запропонує екскурсії. Екскурсовод – це людина, яка надатишній факт може перекласти на локальну мову. Він допомагає туристам із різними мовними навичками, організує рух, зустрічає та представляє місцевість.

Фермерське господарство

ВЕТЕРИНАР

Ветеринар добає про хвороби тварин на фермі. Він надає допомогу, якщо хтось із тварин захворів. Також ветеринар проводить часті огляди мешканців ферми, робить їм інєкції від різних хвороб, ає вітаміни для кращого росту. Цей працівник є незамінним, адже від нього залежить здоров'я тварин.

ОВІЗНИК, ПШОЛОГ

На багатьох фермах власники будують стайні та розведення коней. Пшолог є власником заводів у розведенні, утриманні, годівлі й подальшій доглядній випалю коней. Для того, щоб коні слухали свого господаря, на ферму закупають овізника. Це працівник, який має добре знати звички коней, та вчить їх доглядати та слухати команди людей. Особливо важкі працівники: погрібля, ажно у стайні й коні, які братимуть участь вперігонах.

ПТАХІВНИК

Птахівник — це фахівець з годівлі та догляду за птицею. Фахівець знаходиться з птахами від раннього народження. Він слідкує за їхнім розвитком: чи пірхають їм пера, чи достатньо їм величність, а також підтримує в оптимальних умовах температуру та вологість повітря. Птахівник опікується птицею, сортує, кадрує та має пильна, а також маркує, укладає та заносить їх.

РИБАК

Також є ферми, де люди розводять рибу. Вони обладнали спеціальний басейн чи басейн басейнами, де і росте риба. На рибних господарствах працівники займаються вирощуванням риби, покращенням і обслуговуванням садків. Також на деяких подібних займаються іншою рибі. Цю роботу здійснює рибалка, щоб жителі містечка мали можливість споживати свіжу рибу.

34

ПАСІЧНИК

Майже всі людини люблять мед. Також його використовують лікари проти багатьох хвороб. Робота з пасічником — це створення умов для утримання тварин та організації якісної продукції (мед, молоко, волон). Зоотехнік обирає і закуповує обладнання, а також проєктує споруди (сартори, стайні) на території ферми. Також він слідкує за роботою працівників та доглядом за технікою (наприклад, пральня, догляд за тваринами).

ЛІСНИК, САДІВНИК

Ліс — це значною мірою тварина рук людини, яка вирощує, оберігає та доглядає за ним. Люди, які займаються лісом, використовують спеціальні інструменти. Вони контролюють стан дерев, охороняють і захищають ліс. Працівник слідкує за тим, щоб ніхто не наїхав у ліс пожежником, не ламав дерева і не рвав кору. Тому лісник — це справжній захисник лісу. Садівник займається вирощуванням рослин на фермі від рослин до овочів, фруктів і овочів.

КВІТНИКАР

Квітникар — це працівник, який вирощує квіти, кущі, дерева та доглядає за ними. Він займається вирощуванням рослин для прикрашання будівель, створення ландшафту і кущів, а також для прикрашання житлових будинків та виробничих підприємств.

ТРАКТОРИСТ

Трактор — основна машина в сільському господарстві, за допомогою якої обробляють ґрунт, виконують основні роботи по догляду за культурними рослинами, переміщують шматки, підключають корми тощо. Керувати трактором тракторист. Цей працівник має добре знати, а також доглядати за машиною: заправити її, погладити до роботи, тримати в чистоті й порядку.

ФОТОГРАФ НАТУРАЛІСТ

Фотограф-натураліст — це людина, яка фотографує живу природу. Вони можуть відвідати ліс, сад, ферму, водоеми, вислухати для створення натуралістичної фотографії. Головним фото можуть бути тварини, рослини й навіть комахи. Фотограф може провести в одному місцевості більше ніж годину, щоб не сподобати «зйому» своєї світлинки. Фотографувати природу та її мешканців майстер може як влітку, так і зимою.

35

ТЕАТРАЛЬНИЙ РЕЖИСЕР

Театральний режисер — це керівник театру, який працює над створенням театральних вистав, підбором чи написанням сценарію, розробляє його та тему вистави. Також він відбирає акторів, сценаристів, технічних та організаційних працівників, консультантів.

АКТОР. СУФЛЕР. КАСКАДЕР

Актор — це творчий працівник театру, який виконує багато ролей, грати повинні, перше, що відбувається на сцені або на екрані. Режисер. Технічні актори допомагають сценісти і акторам, дитини і райти, акторки й пошукачки вистави. Суфлер також виконує важливу функцію, який зупиняє слова твору і за необхідності відкадує їх актору. Каскадером бути не легко, адже він виконує дуже складні, а й часом дуже небезпечні трюки на сцені.

СПІВАК. АКОМПАНИАТОР

За музичний супровід театральної постановки відповідають співак та його акомпаніатор. Ці працівники створюють гарну атмосферу та підсилюють театральний ефект. Співак — це людина, яка займається співом, виконує вокальні партії. Акомпаніатор супроводжує співака грою на музичних інструментах.

ХОРЕМЕЙСТЕР. ДИРИЖЕНТ

Таким у театрі є два оркестри. Хоровим оркестром керує хормейстер. Він з колективом готує хорські партії у нових або раніше створених виставах. Диригент — керівник оркестру, бо він має ідею, як створити атмосферу та наповнити музикантами.

КОМПОЗИТОР

Музичний творець, який працює в театрах і кіно, створює композитор. Він повинен відмінно орієнтуватися в музичних стилях і володіти музичними інструментами. Завдання композитора — порадити пошуку через музику, використати інструменти, скомпозувати на сцену.

38

ТАНЦОВИК

Танцювальні — це люди, які беруть участь у танцювальних постановках. Вони виконують рухами та мімікою передають свої емоції, поведінку та переживання. Танцювальні — це працівники, які допомагають виконувати універсальну роботу танцю, зуміють знайти всі його стилі й основні напрямки роботи, зможуть запровадити та творити. У близькості впадали від створення танцю і до вистави промовляють не одні міміка спаланих репетицій, тому танцювальні мають бути індивідуальними.

ХУДОЖНИК-КОСТЮМЕР

Всі костюми, які ми бачимо у кіно і театрі створює художник-костюмер. Завдання голки й голки він створює справляю матерію, перетворюючи людей у героїв твору. Він може перетворити дівчинку на князю, молодця — на дідуся, молодця на дівчину. Художник-костюмер створює сценні костюми, завжди збирає з акторів, забігавши індивідуальний пошук, підбирає результат, створює декорації.

КАСІР. КОНТРОЛЕР БЛЕТІВ

Купити білет в кіно чи театр ви зможете на касі або сайті. Касир може не тільки продавати білет, може розповісти про сюжет та поради, що повинні бути відповісти до того часу. Контролер білетів працює в кінотеатрі й театрі, його завдання — перевірити якість білету, чи прийшли вони у правильній кількості, чи не пошкоджені білет.

КІНОМЕХАНІК

Кіномеханік демонструє фільм, тобто запускає його на екрані екран в кінотеатрі. Також він створює чи ставом весь кіномеханізм, ремонтує їх у разі поломки.

39

ПРОГРАМІСТ ІТ-СПЕЦІАЛІСТ

ІТ-спеціалісти створюють програми та застосунки для різних галузей господарства. Активність — це фахівець у сфері інформаційних технологій. Він займається створенням сайтів, активізує програми, налаштування ком'ютерів, вебдизайном. Цей професор, електронний художник, а також програміст — це не програмує ІТ-індустрію.

ОФІС-АДМІНІСТРАТОР, СИСТЕМНИЙ АДМІНІСТРАТОР

У кожному офісі є адміністратор, який знає всіх працівників, коли й куди вони мають вступити, веде документацію, спілкується з клієнтами, консулює з партнерами, експлуатує оргтехніку. Системний адміністратор — людина, яка працює з будь-якою системою, але він знає все про техніку та підтримує її роботу. Саме до нього всі біжать, коли лагодить комп'ютерний паразит, принтер друкує нашір, комп'ютер зависає або не працює програмно.

ІНТЕРНІЙ ДИЗАЙНЕР, ТЕСТУВАЛЬНИК

Інтерній дизайнер — це спеціаліст у віртуальному світі, який вигадує, як буде виглядати майбутня гра, малює героїв, будівлі, рослини та інші об'єкти. Проте він малює не за допомогою пензля і фарб, а комп'ютерної мови й програм. Тестувальник — це працівник, який грає в ігри, пробує прокатити з сайтом чи програмою і вивчає в якій місцевості, які треба усунути.

РОЗРОБНИК САЙТІВ, ВЕБДИЗАЙНЕР

Сучасні магазини, компанії, установи не можуть обійтися без розробки сайтів, але як вигадати, як буде виглядати сайт, створити сторінки, логотипи його елементами, відео та текстом. Завдяки його праці організації ставлять більш успішними та відомими, у ній провадять роботу йому допомагає вебдизайнер, який відповідає за зовнішній вигляд сайтів.

АНАЛІТИК

Аналітик — це спеціаліст, який збирає інформацію та аналізує роботу організації. Він досліджує проблеми компанії, вивчає їхні переваги, оформлюючи це у вигляді звіту, які надалі будуть використані робітниками при створенні продукту.

EVENT-MENEDJER

Евент-менеджер — це професіонал своєї справи, який займається проведення різних заходів (ділових, розважальних, спеціальних, спортивних). Звертаючись до нього, ви можете не хвилюватися за своє свято, адже він проуміє його до дрібниць: від вітчин, музички, веселух до одягу й аксесуарів, від куртки до шинки.

ДИЗАЙНЕР, АЕРО-ДИЗАЙНЕР

Дизайнер — це той, хто творить красу. Дизайнер завжди має при собі блокнот та олівць, адже натхнення може прийти в будь-який момент. Він планує, як буде виглядати будинок, кімната, офісні приладдя, а також його запрошують прикрасити залу до свята. Аеро-дизайнер — це майстер повітряних кульок, який створює з них композиції, яри, гірлянди, гербиолі музикофальші.

ВЕДУЧИЙ, АНІМАТОР

Щоб на святі гостям було весело і вони допам'ятали свято надовго, туди запрошують ведучого. Це людина, яка зможе за допомогою слова розважити повний зал людей. Головний обов'язок ведучого полягає в успішному проведенні заходу. Для цього є свій інструмент — це аниматор. Це фахівець у сфері реалізації ідей на багато твор, конкурси і сценарії. Ведучий аниматор зустрічається у різних ситуаціях, тому значає професіонал часу вертворюється на святошанні святку.

СПІВАК, МУЗИКАНТ

Світловою атмосферою також створюють співак і музиканти. Обов'язковою частиною будь-якої роботи є підготовка до свята. Люди підбирають пісні та музичку відповідно до тематики заходу, призначають репертуар до інструменту. Ці професіонали мають гарний музичний слух, відоміть трішки про музичні інструменти і дуже товариські.

ФОТОГРАФ, ВІДЕОГРАФ

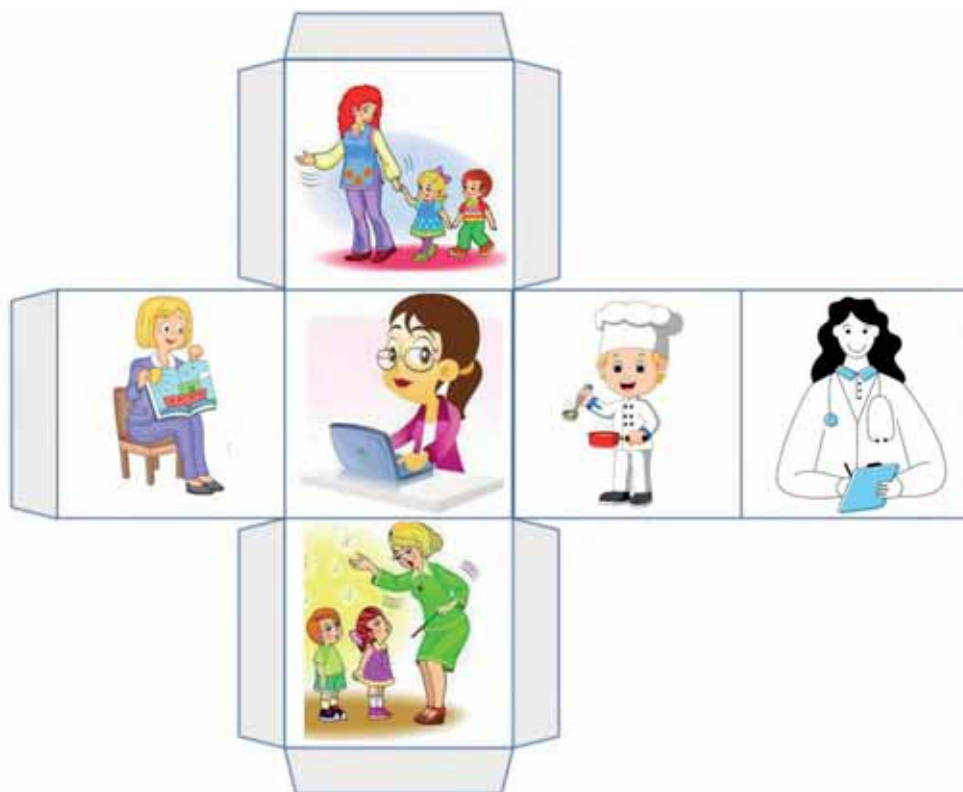
Щоб запам'ятати проведений час напам'ять, сайт записати фотографії та відеозаписи, фотограф не людина, яка стоїть біляка за допомогою фотоапарату, а відеорежисер записує відео за допомогою відеорежисера. У процесі фотографування професіонал вибирає оптимальне освітлення, фон, підкажує одяк і позу, проуміє керувати фокусом та діафрагмою. А потім ще й обробляє фото та відео, щоб вони були якішними.

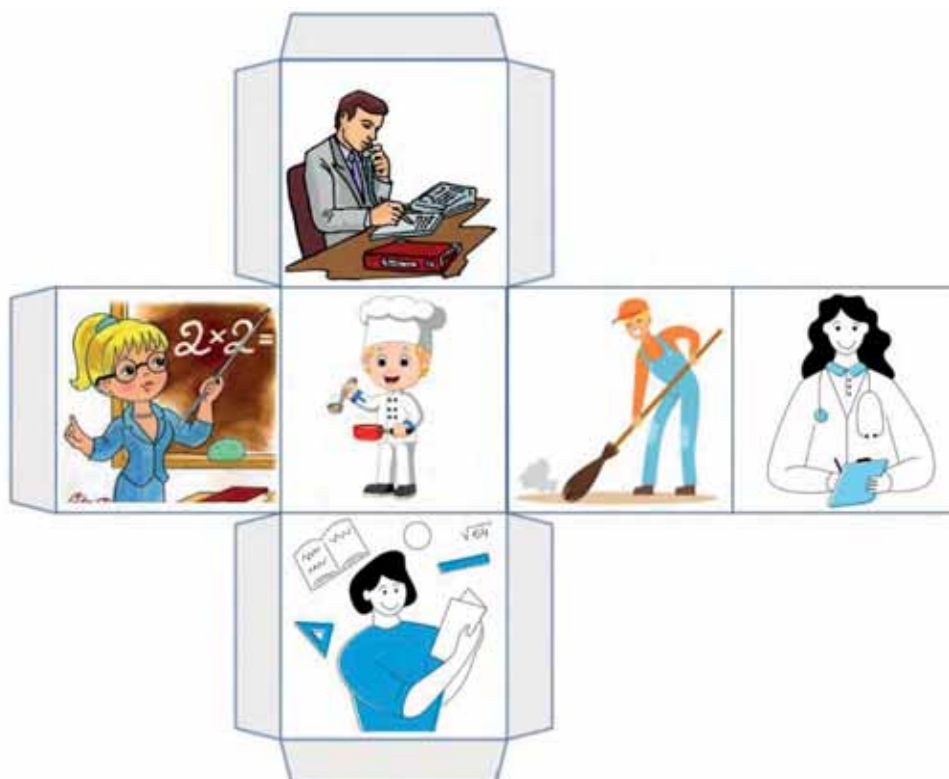
КАРТотека сюжетно-рольових ігор

Тема тижня	Назви ігор
Дитячий садок	«У дитячому садку»
Школа	«Школа», «Бібліотека».
Лікарня	На прийомі у лікаря», «Лікарня для ляльок», «В аптеці», «Ветеринарний центр», «Процедурний кабінет» / «травмпункт»
Професіонали, що рятують життя	«Швидка медична допомога», «Рятувальники», «Пожежники» «Оборона фортеці», «Ми – військові розвідники», «Військова частина», «Служба порятунку», «Поліцейська дільниця», «Регулювальник»
Фермерське господарство	«Збирання врожаю», «На тваринницькій фермі», «На фермі»
Ремесла	«Місто майстрів», «Подарунок своїми руками»
Будівництво	«Будівельники», «Ремонт в квартирі», «Будуємо дім»
Спортсмени	«Ми – спортсмени», «Олімпіада», «Олімпійські ігри»
Дозвілля	«Кореспонденти», «На телебаченні», «В театрі», «Похід і кіно», «Екскурсія в музей»
Професія створювати свято	«День народження», «Свято в колі сім'ї», «Фотосалон»
Ательє	«Дизайнерська студія» «Модне ательє », «Салон капелюхів»
На кондитерській фабриці	«Фабрика», «Пекарня», «На меблевій фабриці», «На фабриці іграшок»
Торговий центр	«Супермаркет», «Магазин іграшок», «Кухарчуки», «В перукарні», «Перукарня для звірів», «В ощадній касі», «Салон краси», «Кафе», «Студія манікюру», «В крамниці квітів», «Ювелір»
Транспорт	«Водій і пасажир», «Автосервіс», «Залізничний вокзал», «Подорож поїздом», «Таксі»
У аеропорту та космодромі	«В аеропорту», «Турагенство» «Кругосвітня подорож», «Подорож літаком», «Висадка на Місяці».
У порту	«Моряки-рибалки», «Подорож кораблем»
Служба зв'язку	«Салон зв'язку»
Офіс	«В офісі», «Створюємо комп'ютерні ігри»

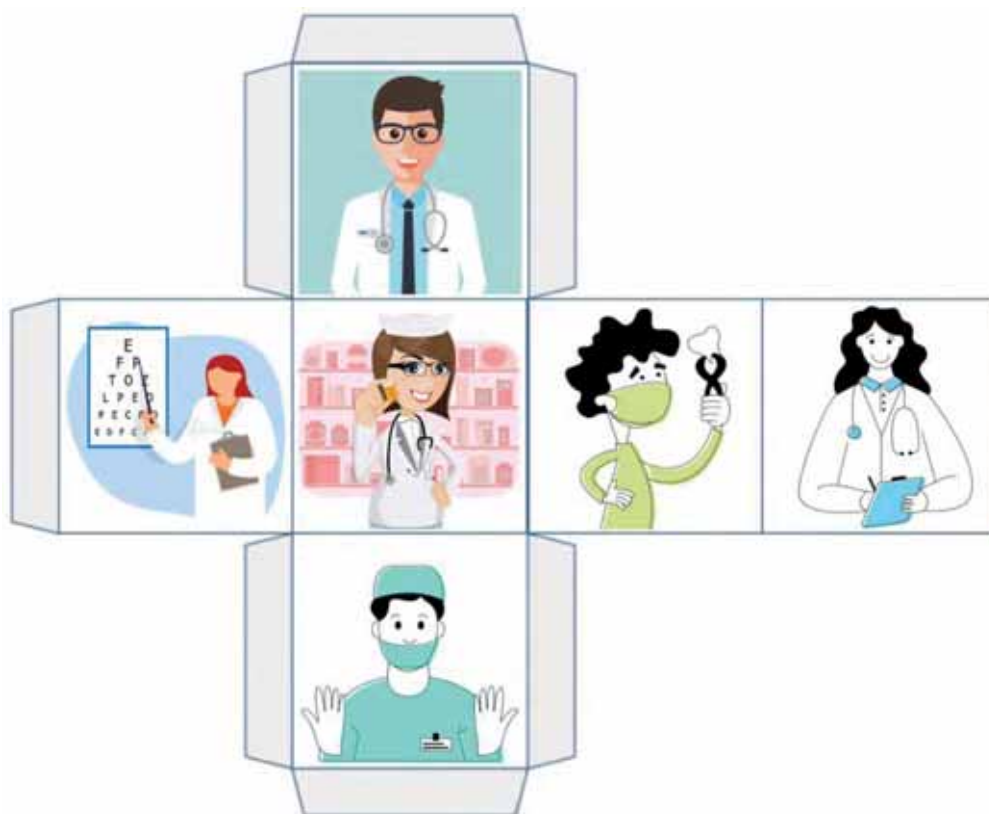
ДИДАКТИЧНІ КУБИ «ПРОФЕСІЇ»
Сюжетно-рольова гра «У дитячому саду»

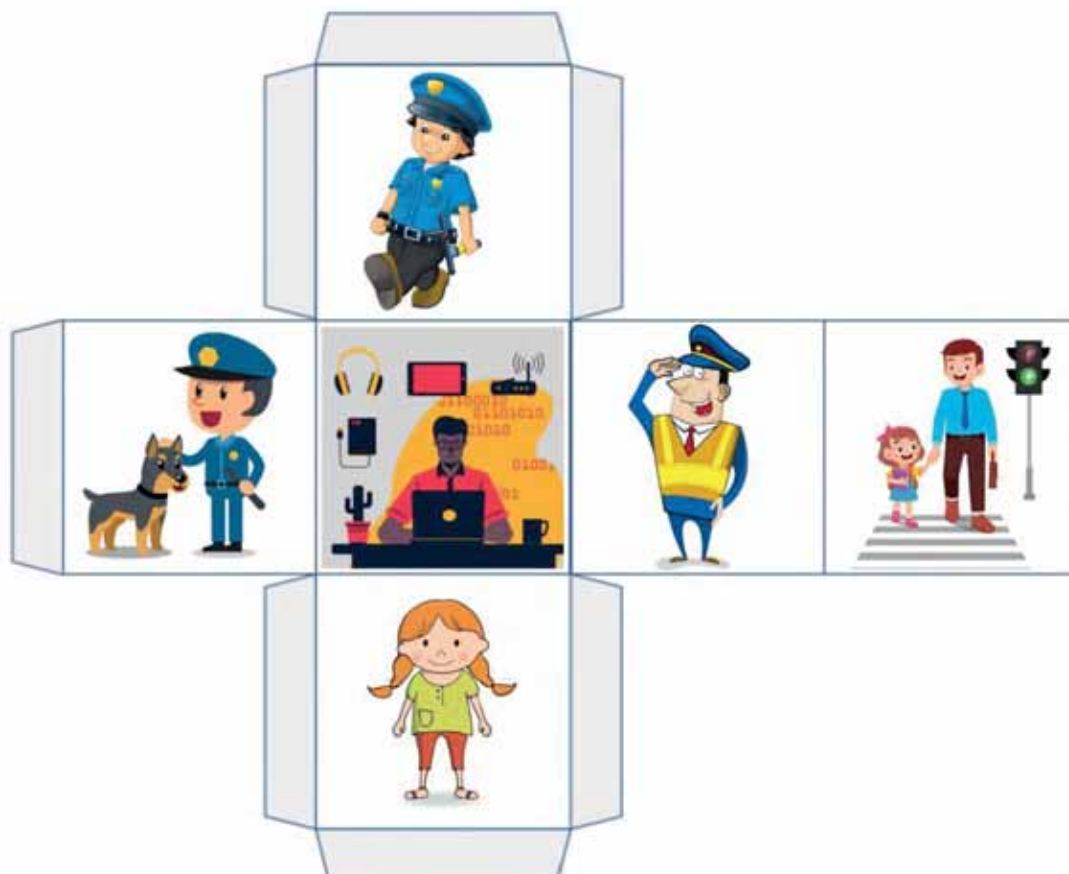
Сюжетно-рольова гра «Школа»

Сюжетно-рольова гра «Лікарня»

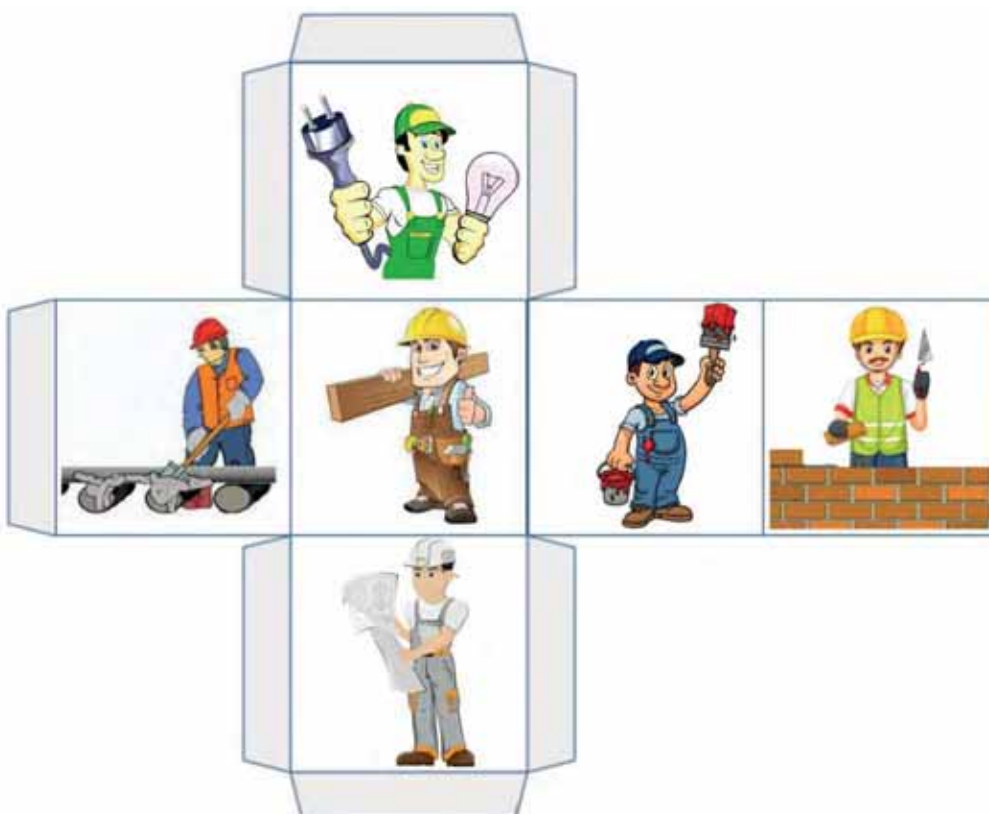
Сюжетно-рольова гра «Поліцейська дільниця»

Сюжетно-рольова гра «Військова частина»

Сюжетно-рольова гра «Будуємо дім»

Сюжетно-рольова гра «В аеропорту»

Сюжетно-рольова гра «На фермі»

**ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПЛАН ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ
РОБОТИ З БАТЬКАМИ НА РІК**

Таблиця 3

Місяць	Тема	Мета
Вересень	Круглий стіл: «Знайомимо з професіями вдома». Анкетування: «Дітям про професії».	Формувати у батьків уявлення про важливість процесу ознайомлення дітей з професіями в дошкільному віці.
Жовтень	Педагогічна конференція: «Рання профорієнтація в дошкільному віці».	Формувати у батьків уявлення про доцільність впровадження профорієнтації дітей у дошкільному віці
Листопад	Майстер-клас: «Захоплюючі екскурсії з мамою і татом». Залучення батьків до проведення відкритих занять та екскурсій.	Сприяти появі у батьків бажання залучатися до життя дитячого саду. Формувати вміння зацікавлювати дітей відвідувати місця праці людей.
Грудень	Майстер-клас: «Розповідаємо цікаво». Залучення батьків до обладнання ігрових зон.	Показати значущість батьківського впливу в особистому становленні дитини.
Січень	Тематична акція «Професії, які живуть у мене вдома». Виставка дитячо-батьківської творчості.	Сприяти появі позитивних взаємин між батьками та їх дітьми. Формувати у батьків вміння організовувати розвивальне середовище вдома.
Лютий	Педагогічна конференція: «Знайомимо малят з сучасними професіями». Інформація в батьківській куточок: «Сучасні професії».	Розширити уявлення батьків про професії, що виникли на новому ринку праці.
Березень	Семінар-практикум: «Сучасна профорієнтаційна книга». Виставка дитячих профорієнтаційних книг.	Активізувати знання батьків про особливості використання дитячої літератури для знайомства

Продовження таблиці 3

		дітей з професійною діяльністю дорослих
Квітень	Семінар-практикум: «Використання мультфільмів для ознайомлення дітей з професіями». Інформація в батьківський куточок: «Мультфільми для малечі про професії».	Надати рекомендації щодо використання мультиплікації формування уявлень у дітей про професії.
Травень	Майстер-клас: «Використання комп'ютерних ігор для ознайомлення дітей з професіями». Використання комп'ютерної гри «Калейдоскоп професій» в сімейному дозвіллі.	Розширити уявлення батьків про використання дидактичних і комп'ютерних ігор. Надати рекомендації щодо їх використання вдома.

Додаток П

Критерії та рівні обізнаності старших дошкільників з професіями		Емпіричне значення критерію	Статистичний висновок
Когнітивно-знаннєвий	Високий	$\varphi^* = 2,977$	Приймається H_1 ($p \leq 0,01$)
	Середній	$\varphi^* = 1,306$	Приймається H_0
	Низький	$\varphi^* = 4,984$	Приймається H_1 ($p \leq 0,01$)
Мотиваційно-ціннісний	Високий	$\varphi^* = 2,453$	Приймається H_1 ($p \leq 0,01$)
	Середній	$\varphi^* = 0,572$	Приймається H_0
	Низький	$\varphi^* = 3,743$	Приймається H_1 ($p \leq 0,01$)
Діяльнісно-поведінковий	Високий	$\varphi^* = 3,045$	Приймається H_1 ($p \leq 0,01$)
	Середній	$\varphi^* = 0,334$	Приймається H_0
	Низький	$\varphi^* = 3,551$	Приймається H_1 ($p \leq 0,01$)

Довідки про впровадження результатів дослідження

Довідка про впровадження № 1

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВИТИ ПОЛТАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ПОЛТАВСЬКИЙ ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
(ЯСЛА-САДОК) №17 «ШКОЛА ЗДОРОВ'Я»
 вул. Івана Мазепи 46 м. Полтава, 36040, тел. (0532) 631-635,
 e-mail: malukpoltava17@i.ua

29.07.2021 №01-24/68

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Лукашової Юлії Олександрівни
«Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку»
 зі спеціальності 012 Дошкільна освіта

На базі Комунального закладу «Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла - садок) № 17 «Школа здоров'я» м. Полтави впродовж 2020-2021 рр. здійснювалося впровадження результатів наукового дослідження Ю.О. Лукашової.

У процесі дослідження було апробовано авторську систему формування уявлень дітей старшого дошкільного віку про професії, яка передбачала впровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти оновленого змісту ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями. Дисертанткою було проаналізовано та підібрано мультфільми та дитячі книги, які б сприяли поліпшенню процесу формування знань дітей про професії. Розроблено та експериментально перевірено ефективність застосування авторських дидактичних ігор, комп'ютерної гри «Калейдоскоп професій», вімельбуху «Неймовірний світ професій». Вивчено діяльність вихователів щодо формування уявлень про професійну діяльність дорослих у дітей дошкільного віку, здійснено консультування педагогів закладу дошкільної освіти та батьків шляхом застосування інтерактивних форм роботи.

Результати впровадження матеріалів дисертаційної роботи у освітній процес дають підстави для висновку про теоретичну й практичну цінність дослідження Ю.О. Лукашової. Вважаємо, що використання матеріалів дисертаційного дослідження сприяло підвищенню ефективності ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з професіями.

Завідувач КЗ ПДНЗ (я-с) №17 — Лариса ХИЛИМЕНКО

Довідка про впровадження № 2

ПОЛТАВСЬКИЙ ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
(ЯСЛА-САДОК) № 36 «ШКОЛА ЗДОРОВ'Я»
ПОЛТАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Вул. Чураївни, 7, м. Полтава, 36004, тел. (05322) 67-19-14
e-mail: dnz36@ukr.net

Вих. №87
від 29.07.21р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Лукашової Юлії Олександрівни
«Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку»
зі спеціальності 012 Дошкільна освіта

Протягом 2020-2021 навчального року на базі Полтавського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №36 «Школа здоров'я» Полтавської міської ради Полтавської області Ю.О. Лукашова проводила дослідження, присвячене проблемі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями дорослих.

Ю.О. Лукашовою було апробовано методики дослідження обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями, вивчено діяльність вихователів щодо формування уявлень про професійну діяльність дорослих у дітей дошкільного віку, здійснено консультування педагогів та батьків шляхом застосування інтерактивних форм роботи.

Дисертанткою були розроблені та експериментально перевірені зміст, методи та засоби дослідно - експериментальної роботи з дітьми, спрямовані на формування у дошкільників уявлень про професії. Вивчено вплив дидактичних матеріалів, мультфільмів, дитячої літератури на процес ознайомлення дітей дошкільного віку з професійною діяльністю дорослих. Апробовано авторські дидактичні ігри, комп'ютерну гру «Калейдоскоп професій», вімельбух «Неймовірний світ професій». У ході дослідження встановлено, що результати дозволяють значно підвищити рівень обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями, що свідчить про високу теоретичну та практичну цінність представленої наукової роботи і доцільність її подальшого використання у закладах дошкільної освіти України.

Завідувач ПДНЗ №36

Т. Закладна

Довідка про впровадження № 3

ПОЛТАВСЬКИЙ ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД (ЯСЛА – САДОК) № 40
«РОМАШКА» ПОЛТАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
Ідентифікаційний код 23280545, 36008 м. Полтава, пров. Токарний 4, тел. (0532) 633181

Від 02.08.2021 року № 71

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Лукашової Юлії Олександрівни
«Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку»
зі спеціальності 012 Дошкільна освіта

Результати наукового пошуку Ю.О. Лукашової з теми «Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку» впроваджувалися у освітній процес Полтавського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 40 «Ромашка» Полтавської міської ради Полтавської області з метою ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями. Позитивної оцінки заслуговує обґрунтування дисертанткою педагогічних умов формування у дітей дошкільного віку уявлень про професії. На наш погляд, Ю.О. Лукашова виправдано приділила значну увагу експериментальній перевірці системи ознайомлення дошкільників з професійною діяльністю дорослих. Неординарним у дослідження для нас виявилось запропоновані Юлією Олександрівною методи виховної роботи, які застосовувалися у дошкільному закладі з метою збагачення уявлень дітей про розподіл праці й соціальних ролей з позицій статі.

Великий інтерес педагогічного колективу викликали методичні розробки дисертантки, а їх впровадження в освітній процес закладу сприяли росту педагогічної майстерності педагогів, підвищенню інтересу до процесу ознайомлення дошкільників з професійною діяльністю, налагодженню взаємодії з батьківським колективом.

Вважаємо, що результати експериментальної роботи свідчить про високу теоретичну та практичну цінність представленої наукової роботи і заслуговують широкого впровадження у практику роботи в інших закладах дошкільної освіти.

Завідувач ПДНЗ (ясла-садок) № 40
«Ромашка»

Надія КРУПНИК

Довідка про впровадження №4

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ ПОЛТАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ПОЛТАВСЬКИЙ ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
(ясла - садок) №60 «ЧЕРВОНА ШАПОЧКА»
ПОЛТАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
вул. Івана Мазени, 15а, м. Полтава, 36021, тел. (0532) 63-29-13
e-mail: sapockacervona60@gmail.com

від 29.07.2021 р. за № 01-24/88

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Лукашової Юлії Олександрівни

«Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку»

зі спеціальності 012 Дошкільна освіта

У Комунальному закладі «Полтавський дошкільний навчальний заклад (ясла - садок) №60 «Червона Шапочка» міста Полтави протягом 2020-2021 рр. були апробовані й впроваджені у освітній процес результати дисертаційної роботи Ю.О. Лукашової, викладені у наукових статтях, методичному посібнику та дисертаційному дослідженні «Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку».

За матеріалами і висновками дисертації Ю.О. Лукашова розробила авторську систему ознайомлення дітей старшого дошкільного віку з професіями. У освітній процес закладу було впроваджено оновлений зміст, методи та засоби формування уявлень дітей про професії. Дисертанткою було вивчено потенціал та підбрано зразки мультфільмів та сучасних дитячих книги. Розроблено та досліджено ефективність авторських дидактичних ігор, комп'ютерної гри «Калейдоскоп професій», вімельбуху «Неймовірний світ професій».

Впровадження результатів дослідження Ю.О. Лукашової сприяло поглибленню та розширенню знань дітей про професії дорослих, виявленню вподобань до певного виду професійної діяльності, прояву зацікавленості та поваги до праці інших.

Враховуючи новизну, актуальність та експериментально підтверджену ефективність результатів дослідження Ю.О. Лукашової вважаємо за доцільне рекомендувати до поширення в освітній процес у закладах дошкільної освіти України.

Завідувач

А.І Цокур

Довідка про впровадження №5

ГЕНІЧЕСЬКА МІСЬКА РАДА
ГЕНІЧЕСЬКИЙ ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯСЛА-САДОК №14 «КОЛОСОК»
ГЕНІЧЕСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

вул. Молодіжна, 42, м. Генічеськ, Херсонська область, 75500 тел. (05534)3-61-57
Код ЄДРПОУ 24953785

big 02.08.2021 №41

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Лукашової Юлії Олександрівни
«Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку»
зі спеціальності 012 Дошкільна освіта

Результати дисертаційного дослідження Лукашової Юлії Олександрівни впроваджувалися в освітній процес Генічеського закладу дошкільної освіти ясла-садок №14 «Колосок» Генічеської міської ради протягом 2020-2021 н.р. Позитивно відзначаємо авторську систему ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями, яка передбачає оновлення змісту освітньої роботи, налагодження партнерської взаємодії між педагогами та батьками вихованців з цього питання, використання дидактичних і комп'ютерних ігор, сучасної дитячої літератури, фрагментів мультфільмів і мультсеріалів. Заслуговує схвалення запропонований дисертанткою оновлений перелік професій, який відповідає сучасним умовам розвитку суспільства та спрямований на реалізацію підходу гендерної рівності у професійному виборі.

Впроваджені у освітній процес авторські розробки, а саме комп'ютерна гра «Калейдоскоп професій» та вімельбух «Неймовірні професії» викликали у дітей неабиякий інтерес та спонукали дошкільників до пізнавальної діяльності.

Результати дисертаційного дослідження засвідчують наукову новизну, теоретичну і практичну значущість і можуть бути використані при плануванні та організації освітнього процесу вихователями закладів дошкільної освіти і викладачами закладів вищої освіти у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

Директор
Генічеського ЗДО №14 «Колосок»
Генічеської міської ради

Lidia Khodakovska

Лідія ХОДАКОВСЬКА

Довідка про впровадження №6

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД № 74
 ПОЛТАВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
 36029 м. Полтава, вул. Опигна, 56
 e-mail: dnz.74d@gmail.com

від 02.08.2021 року № 106

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Лукашової Юлії Олександрівни
 «Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку»
 зі спеціальності 012 Дошкільна освіта

Упродовж 2020-2021 навчального року на базі Полтавського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 74 «Джерельце» Полтавської міської ради Полтавської області здійснювалася впровадження матеріалів дисертаційного дослідження з проблеми ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями.

Ю.О. Лукашовою було апробовано методики дослідження обізнаності дітей старшого дошкільного віку з професіями, вивчено зміст діяльності педагогів закладу з питання ознайомлення дошкільників з професіями, здійснено консультування вихователів та батьків вихованців.

Педагогічний колектив позитивно відмітив запропоновану дисертанткою систему формування уявлень дітей про професії. Особливий інтерес викликали авторські розробки автора, а саме дидактичні ігри для знайомства дітей з сучасними професіями, комп'ютерна гра «Калейдоскоп професій», вімельбух «Неймовірний світ професій», підбірка дитячих книг та мультфільмів.

Результати дослідницької роботи дозволили зробити висновок про ефективність упровадження запропонованої Юлією Олександрівною системи формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку в освітній процес закладу дошкільної освіти.

Завідувач ПДНЗ (ясла-садок) № 74
 «Джерельце»

Оксана ЦИМБАЛИСТА

Довідка про впровадження №7

впровадження результатів дисертаційної роботи в навчальний процес
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г.
Короленка

«14» грудня 2021 р. Засідання кафедри _____ дошкільної освіти _____
(назва кафедри)
у складі 11 осіб заслухали повідомлення здобувача наукового ступеня _____
(науковий ступінь)

Дубовик Юлії Олександрівни

прізвище, ім'я та по-батькові

про результати виконання робіт за темою «Формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії»

Тема дисертації затверджена «31» жовтня 2019 р., Вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, протокол № 4 від «31» жовтня 2021 р.

Тема дисертації є складовою НДР кафедри, держбюджетної теми, господарської теми кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка «Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти» (державний реєстр номер 0117U003222).

1. Стисла характеристика результатів дослідження:

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні навчально-методичного супроводу вибіркового освітнього компоненту «Теорія і методика ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями» для підготовки бакалаврів спеціальності 012 Дошкільна освіта. Впровадженні означеного освітнього компоненту в навчально-виховний процес закладу вищої освіти, що втілено у методичному посібнику «Калейдоскоп професій. Використання комп'ютерних ігор

у процесі ознайомлення дошкільників з професіями», методичних вказівок до практичних занять, самостійної роботи студентів.

2. Використання у навчальному процесі

Матеріали дисертації використовується в процесі викладання вибіркової
(курс лекцій, практикум, методичні розробки, підручники, навчальні посібники,
навчальної дисципліни «Теорія і методика ознайомлення дітей дошкільного віку з
кваліфікаційні роботи, комп'ютерні програми тощо)
професіями» для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта, що навчаються за
освітньою програмою «Дошкільна освіта», та була запроваджена у I семестрі 2021-
2022 н. р.

3. Відомості про розроблені об'єкти інтелектуальної власності по розглянутій роботі (в т.ч. із студентами) _____

(кількість)

_____ назва 1-2 робіт, що мають безпосереднє відношення до розробки, що впроваджується,

_____ назва видання, прізвище та ініціали авторів, рік та місце видання)

4. Досягнення студентів за результатами впровадження

_____ у конкурсах, олімпіадах, доповіді на конференціях, нагороди)

5. Друковані матеріали які засвідчують впровадження результатів дисертаційного дослідження передано до Бібліотеки імені М. А. Жовтобрюха

«21» серпня 2021р.

6. Пропозиції кафедри _____

Директор бібліотеки
імені М. А. Жовтобрюха

Валентина ОРСХОВА

Начальник навчально-методичного відділу

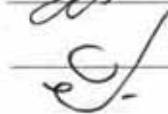
Дмитро ЛОБОДА

Завідувач аспірантури

Катерина ЛОБАЧ

Завідувач кафедри

Олена ГНІЗДІЛОВА

Довідка про впровадження №8

ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
 ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
 ПОЛТАВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
 ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМ. М.В. ОСТРОГРАДСЬКОГО
 вул. Соборності, 64-ж, м. Полтава, 36014, тел./факс (+38 0532) 563852,
 E-mail: root@poipro.pl.ua, Web: http://www.poipro.pl.ua, Код ЄДРПОУ 22518134

09.09.2021 № 77 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 здобувача наукового ступеня доктора філософії
 за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

Лукашової Юлії Олександрівни

«Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку»

Результати дисертаційного дослідження Ю.О. Лукашової «Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку» були апробовані в освітній процес Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти впродовж 2020-2021 років шляхом впровадження авторського спецкурсу «Ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями дорослих у сучасному ЗДО».

Запропоновані матеріали та розробки надали змогу урізноманітнити навчання вихователів, збільшити їх інтерес до теми ознайомлення дітей з професіями, розширити уявлення про використання новітніх засобів навчання у закладах дошкільної освіти, поглибити знання про зміст та методику формування уявлень у дітей дошкільного віку про професійну діяльність дорослих. Практичне застосування результатів дисертаційної роботи Ю.О. Лукашової позитивно вплинуло на формування професійної компетентності вихователів, зростання їхньої педагогічної творчості та майстерності.

Зважаючи на актуальність та теоретичне й методичне значення матеріалів, колективом Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти були зроблені висновки про доцільність подальшого впровадження результатів дослідження у навчальний процес для перепідготовки вихователів.

Результати дисертаційного дослідження Ю.О. Лукашової обговорено на засіданні кафедри методики змісту освіти (протокол № 7 від 27.08.2021р.).

Директор

Віталій Зелюк

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові
результати дисертації*****Статті у наукових фахових виданнях України***

1. Лукашова Ю., Гнізділова О. Проблема трудового виховання дітей дошкільного віку в історико-педагогічній ретроспективі. *Педагогічні науки*. 2019. № 74. С. 94–98.
2. Гнізділова О., Лукашова Ю. Використання мультфільмів у процесі ранньої профорієнтації дошкільників. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020. № 1 (99). С. 214–225.
3. Гнізділова О., Лукашова Ю. Використання дидактичних ігор у процесі профорієнтації дошкільників. *Педагогічні науки*. 2020. № 75–76. С. 3–7.
4. Гнізділова О., Лукашова Ю. Виховний потенціал сучасної дитячої літератури у процесі професійної орієнтації дошкільників. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки*. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2020. Вип. 49. С. 15–23.
5. Дубовик Ю. Педагогічні умови поглиблення уявлень дошкільників про професійну діяльність дорослих. *Педагогічні науки*. № 78. 2021. С. 53–56.

Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях

6. Lukashova Y. Preschoolers' career guidance by means of didactic games. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum*. Praha. 2020. № 5(66). P. 67–73.
7. Hnizdilova O., Lukashova Y., Bursova S., Yudina N., Hryshko O. Experimental study of the older preschool children's vocabulary development while acquainting with professions. *Estudo experimental do desenvolvimento vocabulário de crianças pré-escolares idosas ao conhecer profissões*. Araraquara. 2021. Vol. 25(3). P. 1799–1812. DOI: 10.22633/rpge.v25iesp.3.15597.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Лукашова Ю. О. Реалізація принципу гендерної рівності у процесі формування уявлень у дітей дошкільного віку про професії дорослих. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі* : зб. наук. пр. / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. Полтава : Цьома С. П., 2019. Вип. 3. С. 111–117.

9. Лукашова Ю. О. Застосування дидактичних ігор у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями. *Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід* : зб. матеріалів І всеукр. Інтернет-конф. викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених, м. Маріуполь, 27 листоп. 2020 р. / Маріупольський держ. ун-т ; за заг. ред.: О. Г. Брежневої, С. І. Макаренко. Маріуполь : МДУ, 2020. С. 132–136.

10. Лукашова Ю. О. Застосування комп'ютерних ігор в процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями. *Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (10 – 12 червня 2021 року, Волинський національний університет імені Лесі Українки)*. Київ ; Волинь, 2021. С. 45–49.

11. Дубовик Ю. О. Калейдоскоп професій. Використання комп'ютерних ігор у процесі ознайомлення дошкільників з професіями : методичний посібник. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. 33 с.

12. Дубовик Ю. О. Застосування віммельбухів в процесі ознайомлення дошкільників з професійною діяльністю дорослих. *Наукова освіта: традиція і сучасність* : матеріали міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 28 жовт. 2021 р.). Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 52–55.

13. Гнізділова О. А., Дубовик Ю. О. Використання прийомів мнемотехніки у процесі профорієнтації дітей дошкільного віку. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі* : зб. наук. пр. / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. Вип. 6. С. 4–8.

14. Дубовик Ю. О. Формування у дітей дошкільного віку уявлень про ремісничі професії. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі: зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська. Полтава : Цьома С. П., 2021. Вип. 5. С. 47–53.*

15. Гнізділова, О., Дубовик, Ю. Формування у дошкільнят уявлень про «мужні» професії. *Дошкільна освіта: світові тенденції. 2022. № 1. С. 92–108.*

16. Дубовик Ю. *Неймовірний світ професій. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 46 с.*

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на 31 наукових і науково-практичних конференціях і семінарах, зокрема:

міжнародних:

1. Міжнародно науково-практична конференція «Модернізація змісту і технологій освіти: сучасна дитина – щаслива родина – моя країна», ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ, 14-17 травня 2020 року).

Тема: Використання дидактичних ігор у процесі профорієнтації дітей дошкільного віку.

2. Міжнародної (заочної) науково-практичної конференції «Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти» (м. Хмельницький, 1 жовтня 2020).

Тема: Використання інтерактивних методів навчання в процесі профорієнтаційної підготовки вихователів до трудового виховання дошкільників.

3. IV Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті» (Переяслав, 20-21 квітня 2021).

Тема: Використання інноваційних технологій у процесі професійної орієнтації дітей дошкільного віку.

4. I Міжнародна науково-практична конференція «Освіта дітей раннього та дошкільного віку в Україні: Сучасний стан і перспективи розвитку» (Луцьк, 10-12 червня 2021).

Тема: Застосування комп'ютерних ігор в процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями.

5. Міжнародна науково-практична онлайн конференція «Наукова освіта: традиція і сучасність» (Київ, 28 жовтня 2021).

Тема: *Застосування віммельбухів в процесі ознайомлення дошкільників з професійною діяльністю дорослих.*

6. XXI Міжнародна науково-практична конференція «Управлінський дискурс макаренківської педагогіки» (Полтава, 10-11 березня 2022).

Тема: *Підготовка майбутніх керівників ЗДО до управління інноваційно-педагогічною діяльністю.*

7. V Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті – 2022» (Переяслав, 14-15 квітня 2022 р).

Тема: *Використання інформаційно-комунікативних технологій в процесі ранньої профорієнтації дошкільників.*

8. Міжнародна науково-практична конференція «Інновації в сучасній освіті: методологія, технології, ресурсне забезпечення, дидактичні та виховні аспекти» (Ізмаїл, 20 травня 2022). Тема: *Використання мнемотаблиць в процесі ознайомлення дітей з професіями.*

всеукраїнських:

1. Всеукраїнська (з міжнародною участю) науково-практична конференція «Актуальні проблеми виховання, розвитку та навчання дітей передшкільного віку крізь призму освіти для сталого розвитку». (м. Хмельницький, 24–25 вересня 2019 року).

Тема: *Реалізація принципу гендерної рівності у процесі формування уявлень професійну діяльність дітей дошкільного віку.*

2. Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (м. Переяслав, 19 лютого 2020).

Тема: *Формування елементів економічної культури у дітей дошкільного віку на заняттях з математики.*

3. IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи» (м. Полтава, 28 лютого 2020).

Тема: *Ознайомлення дітей з професіями як фактор формування соціальної дійсності.*

4. III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Дитинство XXI століття: інноваційна освіта» (м. Кременчук, 9 жовтня 2020).

Тема: *Використання методу проектів в процесі ознайомлення дітей з професіями.*

5. IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» (Кам'янець-Подільський, 28-29 жовтня 2020).

Тема: *Педагогічні умови реалізації наступності у трудовому вихованні дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку.*

6. Всеукраїнської Інтернет-конференції викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених «Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід» (м. Маріуполь, 27 листопада 2020).

Тема: *Застосування дидактичних ігор у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями.*

7. V Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Педагогічна спадщина Софії Русової та сучасні проблеми реформування національної освіти в Україні» (м. Умань, 18 –19 лютого 2021 року).

Тема: *Ідеї трудового виховання у педагогічній спадщині С. Русової.*

8. Всеукраїнської науково-практичної конференції «Становлення особистості в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти» (м. Полтава, 22–23 квітня 2021).

Тема: *Підготовка майбутнього вихователя до професійної орієнтації дітей з особливими освітніми потребами.*

9. Міжнародний кросмистецький конгрес «Полікультурна багатовимирність – шлях до діалогу та розвитку» (Полтава, 23 квітня 2021 року).

Тема: *Використання демонстраційних картин в процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями.*

10. Всеукраїнська науково-практична конференція «Мистецька освіта в інформаційному суспільстві (Полтава, 20-21 травня 2021 року).

Тема: *Використання мультфільмів під час ранньої профорієнтації дітей дошкільного віку.*

11. III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти» (Кам'янець-Подільський, 22 вересня 2021).

Тема: *Підготовка майбутніх вихователів до професійної орієнтації дітей дошкільного віку.*

12. II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція з міжнародною участю «Актуальні проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти: проблеми, досвід, інновації» (Глухів, 21-22 жовтня 2021).

Тема: *Використання цифрових технологій у процесі ознайомлення дошкільників з професіями.*

13. II Всеукраїнської Інтернет-конференції викладачів, студентів, аспірантів та молодих вчених «Еволюційні процеси в галузі дошкільної освіти: інноватика, досягнення, перспективний досвід» (Маріуполь, 30 листопада 2021).

Тема: *Взаємодія педагога з сім'єю у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку з професіями.*

14. Всеукраїнська науково-практична конференція «Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти» (Полтава, 12 травня 2022).

Тема: *Використання гри як засобу подолання стресових станів у дітей дошкільного віку.*

15. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Реалізація компетентнісного підходу в змісті дошкільної освіти» (Кропивницький, 9-10 червня 2022).

Тема: *Використання сучасних ІКТ у роботі вихователя-методиста ЗДО.*

16. Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі» (Полтава, 9-10 червня 2022).

Тема: *Використання прийомів мнемотехніки в процесі профорієнтації дітей дошкільного віку.*

17. Всеукраїнська інтернет конференція «Освітній процес в закладах дошкільної освіти в умовах військового стану: теорія, практика, інновації» (Київ, 16 червня 2022).

Тема: *Підготовка майбутніх вихователів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі ЗДО.*

18. IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти» (Кам'янець-Подільський, 21 вересня 2022).

Тема: *Підготовка майбутніх вихователів до застосування прийомів мнемотехніки в процесі ознайомлення дітей з професіями.*

19. VI Всеукраїнська науково-практична конференція (з міжнародною участю) «Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності» (Полтава, 11-12 жовтня 2022).

Тема: *Особливості ознайомлення дошкільників із професією хореографа під час ранньої профорієнтації у ЗДО.*

20. V Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Дитина XXI століття: інноваційна освіта» (Кременчук, 21 жовтня 2022).

Тема: *Використання сучасних інформаційних технологій у роботі закладу дошкільної освіти.*

21. VII Всеукраїнської науково-практичної конференції для студентів, магістрантів та молодих науковців «Дошкільна освіта: від традицій до інновацій» (Суми, 1-2 листопада 2022).

Тема: Наступність дошкільної та початкової ланок освіти в контексті проблеми формування уявлень про професії.

22. VII Всеукраїнської науково-практичної онлайн конференції з міжнародною участю «Я.А. Коменський – фундатор наукової педагогіки» (10–11 листопада 2022).

Тема: Концепція трудового виховання у педагогічній спадщині Я.А. Коменського.